FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY MATEJA BELA
V BANSKEJ BYSTRICI

NOVÁ FILOLOGICKÁ REVUE

ČASOPIS O SÚČASNEJ LINGVISTIKE,
LITERÁRNEJ VEDE, TRANSLATOLÓGII A KULTUROLÓGII

ROČ. 7, ČÍSLO 2, DECEMBER 2015

ISSN 1338-0583

Šéfredaktor
doc. Mgr. Vladimír Biloveský, PhD. (vladimir.bilovesky@umb.sk)

Zástupca šéfredaktora
PhDr. Ivan Šuša, Ph.D. (ivan.susa@umb.sk)

Tajomníčka
Mgr. Paulína Kováčová (paulina.slosarova@gmail.com)

Technická redaktorka
Mgr. Katarína Krejčí (katarina.krejci@umb.sk)

Edičná a technická spolupráca
Mgr. Lucia Čendulová (lucia.cendulova@umb.sk)

Členovia Redakčnej rady

prof. PhDr. František Alabán, CSc.
doc. PhDr. Zuzana Bohušová, PhD.
doc. PaedDr. Zdenko Dobrík, PhD.
prof. PhDr. Juraj Dolník, DrSc.
PaedDr. Mária Hardošová, PhD.
Dr.h.c. prof. Dr. Michal Harpáň
PhDr. Anita Huťková, PhD.
doc. PhDr. Alojz Keníž, CSc.
Mgr. Dušan Kováč Petrovský, PhD.
doc. PhDr. Marta Kováčová, PhD.
prof. PhDr. Mária Kusá, CSc.
doc. Dr. Simigné Fenyö Sarolta, PhD.
prof. PhDr. Jozef Sipko, CSc.
prof. Larisa Sugay, DrSc.
doc. Dr. Tűnde Tuska, PhD.
prof. PhDr. Anna Valcerová, CSc.
doc. PhDr. Ján Vilikovský, CSc.

Všetky uverejnené príspevky sú recenzované.

Časopis NOVÁ FILOLOGICKÁ REVUE je zaregistrovaný v databáze INDEX COPERNICUS.

OBSAH

NAMIESTO ÚVODU **5**

VEDECKÉ ŠTÚDIE

Геновайте Качюшкене
ЛИТОВСКИЙ ЯЗЫК: НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ГЛАСНЫХ ФОНЕМ СЕВЕРОПАНЕВЕЖСКОГО ДИАЛЕКТА ЛИТОВСКОГО ЯЗЫКА **6**

Katarína Klimová
PLURILINGVIZMUS VO VEDECKEJ A AKADEMICKEJ KOMUNIKÁCII **16**

Anna Slatinská
REVITALIZÁCIA ÍRSKEHO JAZYKA V MESTE GALWAY **30**

Patrik Mitter
KE STATUSU, MOTIVACI A FUNKCI NÁZVŮ ŽELEZNIČNÍCH STANIC A ZASTÁVEK V BANSKOBYSTRICKÉM KRAJI **41**

Andrej Timko
JAZYKOVÝ A KULTÚRNY VPLYV FRANCÚZŠTINY A GALICIZMY Z OBLASTI NÁBYTKU A NÁBYTKÁRSTVA **51**

Marta Kováčová
PRÓZA VALENTÍNA RASPUTINA V KONTEXTE KLASICKEJ A SÚČASNEJ LITERATÚRY **70**

Martin Kubuš
WOODY ALLEN V SLOVENSKÝCH PREKLADOCH II **82**

Jana Pecníková – Ivana Frátriková
KULTÚRNY VPLYV MAGHREBU NA SÚČASNÉ FRANCÚZSKO **105**

RECENZIE

Ivan Šuša
SÚZVUK LITERÁRNYCH A ETICKÝCH HODNÔT V NAJNOVŠEJ MONOGRAFII PROFESORKY ANNY VALCEROVEJ **114**

Marta Kováčová
K DEJINÁM SVETOVEJ LITERATÚRY **117**

Gabriela Olchowa
MANIPULÁCIA REČOU – AKO FUNGUJE? **119**

Ľubomír Gábor
GRAMATIKA SLOVENSKÉHO JAZYKA **121**

SPRÁVY A INFORMÁCIE

Redakcia NFR
DVE VÝZNAMNÉ OCENENIA PRE DR.H.C. PROF. DR. MICHALA HARPÁŇA **122**

Marta Kováčová
PREZENTÁCIA ŠTYROCH UČEBNÍC *DEJINY RUSKA V UMELECKÝCH OBRAZOCH* **124**

Zdenko Dobrík
SKONČILA SA 23. MEDZINÁRODNÁ LINGVISTICKÁ A LITERÁRNOVEDNÁ KONFERENCIA GESUS E.V. V PETROHRADE **125**

Martin Kubuš
ZAVŔŠILI SME TRI ROKY *PREKLADATEĽSKÝCH SOIRÉE* **128**

Eva Čulenová
LINGVOKOMUNIKAČNÉ ASPEKTY V KONTEXTE SLOVENČINY AKO CUDZIEHO JAZYKA **129**

Vladimír Patráš, Zuzana Bohušová
ÚSPEŠNÁ MEDZINÁRODNÁ OBHAJOBA DIZERTAČNEJ PRÁCE DOKTORANDKY KATEDRY GERMANISTIKY FILOZOFICKEJ FAKULTY UNIVERZITY MATEJA BELA *COTUTELLE DE THÈSE* NA FILOZOFICKEJ FAKULTE UMB A VIEDENSKEJ UNIVERZITE **129**

Eva Čulenová
OBZRETIE ZA PROF. PHDR. PAVLOM PLUTKOM, CSC. **135**

POKYNY PRE AUTOROV **137**

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS **139**

NAMIESTO ÚVODU

Vážené čitateľky a čitatelia,

sme radi, že viacerí z vás si zvykli vždy na konci kalendárneho roku prečítať vedecký internetový časopis NOVÁ FILOLOGICKÁ REVUE. Nie je tomu inak ani tento rok – redakčná rada, zložená z domácich a zahraničných odborníkov, odporučila publikovať vedecké štúdie a recenzie z lingvistiky, literatúry a literárnej vedy, translatológie a kulturológie. Najnovšie číslo (tohto roku v poradí druhé) ponúka osem vedeckých štúdií, štyri recenzie najnovších monografií a učebníc z prešovskej a banskobystrickej produkcie, ako aj početné správy a informácie z viacerých filologických podujatí.

Ako si prečítate v jednej zo správ, členovi našej redakčnej rady Dr.h.c. prof. Dr. Michalovi Harpáňovi nedávno udelili dve významné ceny – Cenu predsedu Národnej rady Slovenskej republiky za rozvoj kultúry a humanitného vzdelávania a *Prémiu Literárneho fondu* (LF) za rozvoj slovenskej vedy doma a v zahraničí. Aj touto cestou mu srdečne gratulujeme a prajeme veľa ďalších síl vo vedeckej a publikačnej činnosti.

Žiaľ, pri pripravovaní tohto čísla sme sa dozvedeli aj smutnú správu – v lete roku 2015 nás navždy opustil náš bývalý kolega, priateľ, významný literárny vedec profesor Pavol Plutko. Aj touto cestou vyjadrujeme úprimnú sústrasť jeho najbližšej rodine, priateľom a známym (viac si prečítate v záverečnom nekrológu na konci časopisu).

Redakčná rada *NOVEJ FILOLOGICKEJ REVUE*

VEDECKÉ ŠTÚDIE

ЛИТОВСКИЙ ЯЗЫК: НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ИССЛЕДОВАНИЯ ГЛАСНЫХ ФОНЕМ СЕВЕРОПАНЕВЕЖСКОГО ДИАЛЕКТА ЛИТОВСКОГО ЯЗЫКА

Геновайте Качюшкене

Философский факультет, Университет Матея Бела, г. Банска Быстрица
Гуманитарный факультет, Шяуляйский университет (Литва)
genovaite.kaciuskiene@umb.sk, geno@splius.lt

Ключевые слова: литовский язык, северопаневежский диалект, гласные фонемы
Key words: Lithuanian language, dialect of the Northern Panevėžys, vowel phonemes

I. Основные факты о литовском языке

§ 1. Литовский язык – официальный язык Литвы и один из официальных языков Евросоюза. На литовском языке разговаривает около четырёх миллионов человек. Распространён в Литве, а также в местностях с небольшим автохтонным населением литовцев: в северо-восточных регионах Польши, на северо-западе Белоруссии и в Калининградской области и среди литовских выходцев в США, России, Канаде, Бразилии, Великобритании, Германии, Австралии, Латвии и др. (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2007, 125).

Наряду с латышским, литовский язык входит в балтийскую группу индоевропейской языковой семьи. Балтийские языки – группа индоевропейских языков, полнее чем другие современные группы индоевропейской семьи языков, сохраняющие древнюю индоевропейскую языковую систему. В среде лингвистов существует мнение, что литовский язык – самый архаичный – в нем сохранились многие черты исходного протоиндоевропейского языка, от которого литовский, предположительно, отделился в V–VII вв., сохранив лучше других индоевропейских языков его архаичные черты. Архаичность литовского языка прослеживается как в фонологической, так и в грамматической структуре языка. Ряд языковых

особенностей, в частности слоговая структура, морфонология, структура именных и глагольных категорий, флексия, синтаксические конструкции, словарь, указывают на исходный индоевропейский тип. Фонетика литовского языка характеризуется богатством вокализма. Фонологическую («смыслоразличительную») роль, наряду с признаками ряда и подъема, играют и признаки долготы/краткости. Типологически существенная особенность консонантной системы – противопоставление по твердости/мягкости. В литовском языке сохранились древние [k, g], соответствующие латышским аффрикатам, начальные [pj], [bj], тавтосиллабические [an, en, in, un] и др. Ударение – не фиксированное, в связи с чем слова, различающиеся только местом ударения, могут различаться по смыслу. Литовский – политонический язык: в его фонологической системе есть две слоговые интонации – резкая, или нисходящая, и плавная, или восходящая. Это различие может также выполнять смыслоразличительную функцию. С точки зрения морфологической типологии, литовский принадлежит к флективным языкам (Zinkevičius, Luchtanas, Česnys, 2007).

§ 2. Литовский язык подразделяется на два основных диалекта (см. рисунок 1): аукштайтский (на востоке Литвы; лит. *aukštaičių tarmė*) и жемайтский (на западе Литвы; лит. *žemaičių tarmė*; названия которых происходят от литовских слов «высокий» и «низкий). Эти диалекты сами в свою очередь делятся на наречия и т. д. В настоящее время в аукштайтском диалекте выделяются три основных наречия: восточных, западных и южных аукштайтов, в жемайтском диалекте – также три: западное, северное и южное наречия.

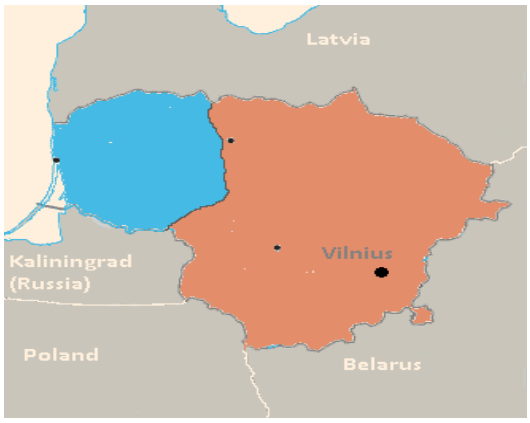

Рисунок 1. Основные диалекты литовского языка
http://www.listlanguage.com/lithuanian-written-language.html

В основе современной классификации литовских диалектов лежат системные фонетические сходства и различия, в первую очередь – особенности вокализма и акцентологии (ударения и слоговой интонации). Слоговая интонация большинства жемайтских говоров носит динамический характер. Для аукштайтских наречий характерна музыкальная слоговая интонация. Можно говорить и о том, что в аукштайтских диалектах пралитовская фонетика изменилась меньше, чем в жемайтских (особенно это касается гласных). Самые незначительные изменения фонетики – у западных аукштайтов. Современный литературный литовский язык основан на диалекте западных аукштайтов (Гирдянис, 2014).

Литовская письменность появилась в XVI веке на основе латинской графики. Родоначальником литературного литовского языка считается Мартинас Мажвидас (лит. *Martynas Mažvydas*), выпустивший в 1547 в Кенигсберге (лит. *Karaliaučius*) первую литовскую книгу – лютеранский Катехизис. Именно с этим временем связывается начало формирования литературного литовского языка, который окончательно сложился лишь в конце 19 – начале 20 в.

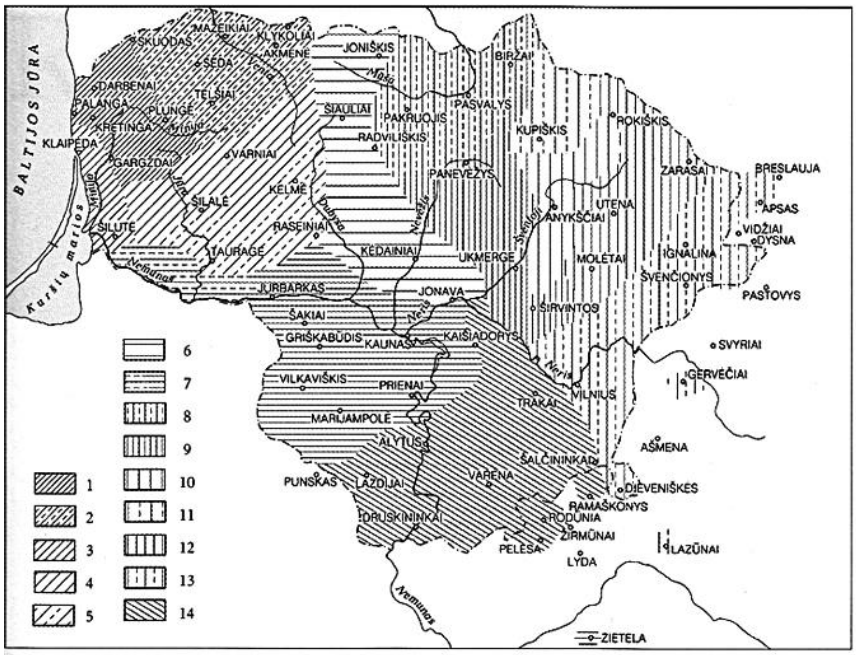
§ 3. История изучения литовского языка берет начало в XVII веке, когда появляются первые опыты его описания – первые грамматики на латинском и немецком языках: Д. Клейна (*Daniel Klein*), А. Шлейхера (*August Schleicher*), Ф. Куршайтиса (*Friedrich Kurschat*).

С XVIII века литовский язык стал предметом научных исследований, которые после появления в XIX веке метода сравнительного языкознания стали особенно интенсивными. Появились новые труды, главной целью которых было синхронное описание языка и его словаря. В конце XIX века большое значение для становления литературных норм языка имели календари, в которых публиковались и художественные произведения на литовском языке. Популяризации общих литературных норм особенно способствовала деятельность языковеда Йонаса Яблонскиса (лит. *Jonas Jablonskis*), которого часто называют отцом национального литературного языка. Им были написаны первые грамматики литовского языка на литовском языке: «Грамматика литовского языка» (лит. *Lietuviškos kalbos gramatika*, 1901), «Синтаксис литовского языка» (лит. *Lietuvių kalbos sintaksė*, 1911), «Учебник литовского

языка» (лит. *Lietuvių kalbos vadovėlis*, 1925) и др. Во второй половине XX века вышли в свет: «Литовский этимологический словарь» (*Litauisches etymologisches Wörterbuch*) Э. Френкеля (*Ernst Fraenkel*), уникальное для балтийской лексикографии многотомное (в 20 томах) издание «Словарь литовского языка» (лит. *Lietuvių kalbos žodynas I-XX*;), многотомная история литовского языка и др. (Амбразас, 1985).

Литовский язык признан учеными наиболее архаичным на сегодняшний день используемых индоевропейских языков и наиболее близок к санскриту. Опираясь на этот факт, литовский язык имеет особое значение с точки зрения филологии и исследования происхождения и развития других европейских языков. Его изучают на многих университетов всего мира, также в университете Матея Бела г. Банска Быстрица (Kačiuškienė, Bálintová, 2011).

II. Северопаневежский диалект литовского языка

Dabartinis tarmių skirstymas:
Šiaurės žemaičiai: 1 – kretingiškiai, 2 – telšiškiai;
Vakarų žemaičiai – 3;
Pietų žemaičiai: 4 – varniškiai, 5 – raseiniškiai;
Vakarų aukštaičiai: 6 – šiauliškiai, 7 – kauniškiai ir Klaipėdos krašto aukštaičiai;
Rytų aukštaičiai: 8 – panevėžiškiai, 9 – širvintiškiai, 10 – anykštėnai, 11 – kupiškėnai, 12 – uteniškiai, 13 – vilniškiai;
Pietų aukštaičiai – 14.

Рисунок 2. Наречия литовского языка (8 − северопаневежский диалект)

https://www.google.lt/search?q=диалекты+литовского+языка

§ 4. Северопаневежский диалект литовского языка − один из диалектов восточных аукштайцев – занимает западную часть паневежского поднаречия, северная граница которого совпадает с границей Латвийской Республики. Диалект весьма интересен с диахронической, типологической и этногенетической точек зрения, так как он находится в зоне предполагаемых интенсивных контактов литовских и земгальских диалектов.

От других диалектов он отличается некоторыми фонетическими особенностями: а) расширением кратких гласных *[i, u]*; б) изменением гласных, восходящих к * *en, *an* и дифтонгических сочетаний *[en, em, an, am]*; в) так называемой полной аттракцией ударения; г) редукцией кратких конечных гласных (Kačiuškienė, 2009, 32-33).

§ 5. Гласные фонемы (1) в северопаневежском диалекте можно свести к следующим подсистемам долгих и кратких гласных:

Долгие		Краткие	
/ī/	/ū/	/i/	/u/
/ie/	/uo/		
/ė/	/o/		
/ē/	/ā/	/e/	/a/

(Kačiuškienė, 1982, 39-45; 2006, 57).

Своеобразное положение в системе долгих фонем занимают гласные скользящей артикуляции /ie, uo/. В модель гласных фонем они включены в силу большой аудитивной близости к другим долгим монофтонгам, а также эти фонемы, как и другие монофтонги, подвергаются нейтрализации, причем их архифонемы представлены краткими монофтонгами. Следовательно, /ie, uo/ находится в тесной связи с монофтонгами и поэтому, несмотря на явно скользящую артикуляцию, являются членами гласных фонем (Kačiuškienė, 1982, 39-45; 1999, 38-41; 2006, 59-61); противоположное мнение см. (Garšva, 2005, 43-69).

Место кратких фонем /i, u/ в модели не так строго определено по сравнению с местом долгих фонем, поскольку они в системе занимают значительно более широкое „фонологическое пространство“, чем, например, /ī, ū/.

§ 6. В более подробном обосновании нуждается вопрос о фонологическом статусе /ē, ā, e, a/, поскольку долгие /ē, ā/ могут встречатся только в сильноударяемых слогах, краткие /e, a/ – только в слабоударяемых или безударных слогах. Следовательно, они не могут находиться в отношении корректной оппозиции. Исключением является лишь ударный конец слова, где встречаются как долгие (эмпирически – полудолгие) /ē, ā/, так и краткие /e, a/. Во–вторых, в сильноударяемых слогах /ē, ā/ практически могут противопоставляться только в одной позиции, т.е. в абсолютном начале слова. В других позициях их появление всецело зависит от твердости-мягкости предыдущего согласного, ср: (Girdenis, Židonytė, 2001, 135-137).

Второстепенные позиционные варианты гласных появляются под влиянием ударности – безударности слога, конкретных типов ударения и слоговых интонаций, а также в результате взаимодействия со смешанными тавтосиллабическими и гетеросиллабическими звуками и в силу аккоммодационного воздействия соседних звуков.

Под слабым ударением краткая фонема /i/ перед мягкими согласными реализуется аллофоном типа краткого /ė/ – *[ę]*, который по своей артикуляции является близким долгому, только несколько более узким и менее напряженным, напр.: *v'**ę**s'ъ* „visi“ (все)', *k'**ę**t'ъ* „kiti“ (другие). Перед твердыми согласными /i/ реализуется лабиализованным аллофоном *[ö]*, переходным звуком между краткими /ė/ и /o/, напр.: *v'**ö**sъ* „visa“ (вся), *k'**ö**tъ* „kita“ (другая).

Краткая фонема /u/ под слабым ударением реализуется аллофоном типа краткого *[ǫ]*, который по своей артикуляции является похожим на долгый /o/ , только более открытым и менее напряженным, напр.: *sk**ǫ**tъ* „skutu“ (чищу рыбу, картошку), *p**ǫ**tъ* „puta“ (пена).

Под сильным ударением краткие гласные верхнего подъема /i, u/ и периферийные <ę, ǫ> реализуются как полудолгие гласные *[i., u., <ę., ǫ.>]*, напр.: *m**i**.škъs* „miškas“ (лес), *t**u**.r'ъ* „turi“ (имеет,-ют)), *ir**ę**.nъ* „Irena“ (имя), *z**ǫ**.dъs* „soda“ (сода).

§ 7. В безударном неконечном слоге все гласные сокращаются: они произносятся более открыто и бывают менее напряженными. Все гласные переднего ряда в данной позиции реализуются аллофоном типа краткого /ė/ – *[ę]*, который не отличается от аллофона краткой фонемы /i/ под слабым ударением, напр.: *r'ęt**o*** „rytoj“ (завтра), *v'ęsǫ**r*** „visur“ (везде).

Все гласные заднего ряда (кроме /ā, a/) под слабым ударением совпадают с аллофоном *[ǫ]* краткой фонемы /u/, напр.: *pǫt'**æ**ła*. „putelė“ (пенка), *łǫv'**æ**ła*. „lovelė“ (кроватка), *šlǫt'**æ**ła*. „šluotelė“ (метелка).

В безударном конечном слоге все долгие гласные произносятся как полудолгие или краткие, напр.: *s**a**ke. // s**a**ke* (сказал,-а, -и), *d**a**ra. // d**a**ra* (делал,-а, -и), *m'**æ**tu. // m'**æ**tu* (лет). Краткие гласные в конечной позиции реализуются как редуцированные *[ъ, ь]*: *[ъ]* встречается после твердого согласного (напр.*: m**a**žъ* „maža“ (маленькая), *m**a**žъs* „mažas“ (маленький), *[ь]* – после мягкого согласного (напр.: *gr**a**ž'ь* „graži“ (красивая), *gr**a**ž'ьs'* „gražias“ (красивых; подробнее об этом см. (Kačiuškienė, 1983, 24-38; 2006,84-98; Garšva, 2000, 165-175; 2005, 107-114).

§ 8. Краткие фонемы /a, e, i, u/, входящие в состав акутовых дифтонгов, произносятся как полудолгие *[a., e., i., u.]*, напр.: *k**a**.rštъs* „karštas (горячий), *k**e**.l't'ь* „kelti“ (поднимать), *p**i**.rmъs* „pirmas“ (первый), *p**u**.l't'ь* „pulti“ (нападать). Краткие фонемы /a, e/, входящие в состав циркумфлексовых дифтонгов, произносятся как более узкие и в значительной степени редуцированные *[ɑ, å, ę]*, напр.: *gɑ**i**d'ь* „gaidį“ (петуха), *rę**i**k'ь* „reikia“ (надо), *l**u**kъs* „laukas“ (поле). Краткие фонемы /i, u/ в данной позиции реализуются как более расширенные *[ę, ö, ǫ]*, напр.: *p'ę**l**'k'ь* „pilki“ (серые), *v'ö**ł**.kъs* „vilkas“ (волк), *pǫ**ł**.kъs* „pulkas“ (полк).

В безударных неконечных слогах краткие /a, e, i, u/, входящие в состав дифтонгов, произносятся почти так же, как в ударных циркумфлексовых дифтонгах, напр.: *p'ęłk**u**.mъs* „pilkumas“ (серость), *płåuk**uo**tъs* „plaukuotas“ (волосатый).

В безударных конечных слогах, за исключением /ei, au, ai/, краткие фонемы /a, e, i, u/, входящие в состав дифтонгических сочетаний, произносятся так же, как и в безударных неконечных слогах, напр.: *v**a**kɑr*, „vakar“ (вчера), *p**a**gɑl'* „pagal“ (вдоль). Безударные /ei, au, ai/ в этом положении произносятся как редуцированные полудолгие (или краткие) *[ę., ǫ., ɛ.]*, напр.: *s**a**kę. // s**a**kę* „sakei“ (сказал, -а), *s**a**kɛ. // s**a**kɛ* „sakai“ (говоришь), *s**a**kǫ. // s**a**kǫ* „sakau“ (говорю), факультативно реализуямые соответствующими дифтонгойдами, напр.: *s**a**kę^{i}, s**a**kɛ^{i}, s**a**kǫ^{u}*.

§ 9. Фонемы /ē ,e / перед твердыми согласными произносятся как открытые *[æ]*, для которых характерна скользящая дифтонгическая

артикуляция типа *[ᵉā, ᵉa]*, напр.: *nᵉ**ā**šъ* „neša“ (несёт, -ут), *žᵉam**u**.te*. „žemutė“ (низенькая).

Гласная фонема /ė/ после велярного *[ł]* реализуется аллофонами *[ɛ, ы]*, которые артикулируются в средней или даже задней части полости рта, напр.: *klɛt’**æ**ła. // klыt’**æ**ła*. „klėtelė“ (амбарчик). Эти звуки произносятся и после *[t, s, n]* на открытом стыке, напр.: *at**ɛ**je*. „atėjo“ (пришёл, -а, -и).

§10. Гласная фонема /ū, u, uo, o/ после палатализованного согласного реализуются более передними вариантами типа *[·ū, ·u, ·uo, ·o]*, которые артикулируются в передней части полости рта, напр.: *j·**ū**rъ* „jūra“ (море), *j·**uo**dъs* „juodas“ (чёрный). Оппозиции /e/ : /a/, /ē/: /ā/ в данном положении подвергаются нейтрализации.

Между мягкими согласными гласные заднего ряда становятся почти совсем передними, напр.: *s’**ü**l’ęt’ь* „siūlyti“ (предлагать), *ž’**ö**pl’e*. „žioplio“ (разявы), но сохраняют лабиализацию. Находясь в безударном слоге эти гласные теряют даже лабиализацию, превращаясь таким образом в *[ę/i]*, напр.: *s’ęv’ęn’**ė**t’ь // s’iv’in’**ė**t’ь* „siuvinėti“ (вышивать).

§ 11. Все гласные фонемы перед мягкими согласными отмечаются более высоким тембром, чем перед твердыми согласными и перед паузой, ср: *s’**ė**dъ* „sėda“ (садится, -ятся): *s’**ė**d’ь* „s’ėdi“ (сидишь), *s**ǫ**kъ* „suku“ (поворачиваю): *s**ǫ**k’ь* „suki“ (поворачиваешь).

В соседстве с носовыми согласными гласные произносятся со слабым носовым оттенком, напр.: *m**ą**mǫ*. „mamą“ (мать), *v**ę**m’ь* „vemia“ (рвёт, -ут).

После лабиализованных и между лабиализованными согласными гласные переднего ряда незначительно лабиализируются, напр.: *b’ę^{o}**j**o**t**’ь* „bijoti“ (бояться) и т.д.

§ 12. На многие аспекты исследуемого вокализма северопаневежского диалекта литовского языка первый обратил внимание один из выдающихся языковедов, епископ, поэт-классик и математик конца XIX века Антанас Баранаускас (Барановский, 1898). Например, характеризуя вокализм диалекта, автор обращает внимание на расширение кратких гласных *[i, u]* в слабоударяемых слогах (напр.: *kèt’, wès’*), на редукцию дифтонгов *[au, iau, ai, iai, ei]* в конечных слогах (напр.: *sàkŏ, sàkiŏ, sàkae, sàkĕ*), на количественную нейтрализацию гласных в безударных слогах (напр.: *dÿwetias, mĩslet*). В диалекте указывается на три степени количества гласных: согласно автору, наряду с долгими и краткими, здесь имеются и средние гласные *[i, u]*, напр.:

sũkt, lĩkt. А. Баранаускас определяет и законы аккомодации согласных, характерые для паневежских говоров: прямую связь между смягчением согласных и вокализмом переднего ряда, особенности мягких согласных и др.

Большинство из них подтверждены разными экспериментами современных исследователей диалекта.

Примечания

(1) Фонема – это минимальная абстрактная смыслоразличительная единица языка, соответствующая звуку речи как конкретной единице, в которой фонема материально реализуется. Звук речи – это продукт единичного произносительного акта, он разнится от индивидуума к индивидууму. *Фонема* – это термин, употребляемый в фонологии, термин *звук речи* употребляется в сфере фонетики (ср. Зиндер,1979, 45-47).

ЛИТЕРАТУРА

AMBRAZAS, V. et al. – Амбразас, В. et al. *Грамматика литовского языка*. Вильнюс: Мокслас, 1985, 800 с.
BARANOVSKIJ, A. – Барановский, А. *Заметки о литовском языке и словаре*. СПб: Отд-ние рус. яз. и словесности Императорской АН, 1898, 220 с.
GARŠVA, K. *Šiaurės vakarų panevėžiškių murmamieji balsiai*. In: Acta Linguistica Lithuanica, 2000, t. 43. p. 165-175.
GARŠVA, K. *Lietuvių kalbos paribio šnektos (fonologija).* Vilnius: Lietuvių kalbos instituto leidykla, 2005, 408 p.
GIRDENIS, A., ŽIDONYTĖ, G. *Šiaurės panevėžiškių (Rozalimo šnektos) balsių sistema*. In: Girdenis A. Kalbotyros darbai, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2001, t. 3, p. 127-169.
GIRDENIS, A. – Гирдянис, А. *Теоретические основы литовской фонологии*. Вильнюс: Eugrimas, 2014, 441 с.
KAČIUŠKIENĖ, G. *Vakarinių šiaurės panevėžiškių balsių kiekybė ir jos fonologinė interpretacija*. In: Kalbotyra, 1982, t.33 (1), p. 39-45.
KAČIUŠKIENĖ, G. *Šiaurės panevėžiškių murmamųjų balsių fonetinės ypatybės, distribucija ir fonologinė interpretacija.* In: Kalbotyra, 1983, t.34 (1), p. 24-38.
KAČIUŠKIENĖ, G. *Šiaurės panevėžiškių dvibalsiai bei dvigarsiai, jų fonologinė interpretacija*. In: Filologija, 1999, t. 2 (6), p. 38-41.
KAČIUŠKIENĖ, G. *Šiaurės panevėžiškių tarmės fonologijos bruožai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 184 p.
KAČIUŠKIENĖ, G. *The Phonological Features of the North-Aukštaitian (High-Lithuanian) Dialect of Panevėžys.* In: Dialectologia et Geolinguistica, 2009, t. 18, p. 32-38.
KAČIUŠKIENĖ, G., BÁLINTOVÁ, H. *Litovské kultúrne štúdiá 1*. Banská Bystrica: FHV UMB, 2011, 123 p.
VISUOTINĖ LIETUVIŲ ENCIKLOPEDIJA. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, t. 12, 847 p.
ZINDER, L.R. – Зиндер, Л. Р. *Общая фонетика*. Москва: Высшая школа, 1979, 312 с.
ZINKEVIČIUS, Z., LUCHTANAS, A., ČESNYS, G. *Da dove veniamo. L'origine del popolo lituano*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2007, 143 p.
<http://www.listlanguage.com/lithuanian-written-language.html> см. 1. 5. 2015.

<https://www.google.lt/search?q=диалекты+литовского+языка> см. 1 .5. 2015.

Resumé

Lithuaninan Language: Some Aspects of Research Vowel Phonemes of the Northern Panevėžys Dialect of Lithuania

Lithuanian is the official state language of Lithuania and is recognized as one of the official languages of the European Union. There are about 4 million Lithuanian speakers in Lithuania and abroad. Lithuanian is a Baltic language, closely related to Latvian, although they are not mutually intelligible. It is written in a Latin alphabet. Influence of other dialects is more significant in the vocabulary of standard Lithuanian Among Indo-European languages, Lithuanian is extraordinarily conservative, retaining many archaic features otherwise found only in ancient languages. For this reason, it is one of the most important sources in the reconstruction of the Proto-Indo-European language despite its late attestation. The Lithuanian language has two dialects: Aukštaitian (Highland Lithuanian) and Samogitian (Lowland Lithuanian). Dialects are divided into subdialects. Each subdialect is divided into smaller units – speeches. Standard Lithuanian is derived mostly from Western Aukštaitian dialects.

The article analyses the research of the vowel system of the Northern Panevėžys dialect (North-Aukštaitian) of Lithuania. The Northern Aukštaitian dialect of Panevėžys is interesting in synchronic, diachronic, typological, and ethnogenetic aspects; Its idioms bear some witness to contacts of Lithuanian and Semigalian languages. 8 long and 4 short phonemes form the vowel system of the Northern Panevėžys dialect; 2 “coexistant” short vowels <*ę ǫ*> are met in the newest loan-words. Not only pure monophtongs, but also the so-called gliding diphtongs /ie, uo/ are included in the vowel system, because they, as well as monophtongs, are neutralised in an unstressed syllables. All oppositions of the vowel phonemes are possible only in stressed syllables. In unstressed syllables long and short phonemes of the dialect differ not only in quality but also in quantity.

PLURILINGVIZMUS VO VEDECKEJ A AKADEMICKEJ KOMUNIKÁCII

Katarína Klimová

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica
katarina.klimova@umb.sk

Kľúčové slová: akademické písanie, žánrová analýza
Key words: academic writing, genre analysis

1. Úvod

Integračné procesy prebiehajúce od 50. rokoch 20. storočia v ekonomickej a politickej oblasti, priniesli významné zmeny aj do európskeho univerzitného vzdelávania. Ide predovšetkým o harmonizáciu vzdelávacích systémov v Európskej únii, ktorá bola ešte posilnená bolonským procesom, v rámci ktorého bol vytýčený cieľ vytvoriť spoločný európsky priestor vysokoškolského vzdelávania (EHEA). Predpokladom úspešnosti týchto projektov je v prvom rade *internacionalizácia* univerzít (1), ktorási zase vyžaduje cudzojazyčné kompetencie. Aj keď je dnes zrejmé, že *lingua franca* nielen vedeckej a akademickej komunikácie (2) je angličtina, na súčasných európskych univerzitách je prítomná aj snaha o zachovanie jazykovej diverzity ako významného faktoru prispievajúcemu ku kreatívnosti (porov. Alcón – Michavila, 2012). Na základe aktuálnej situácie môžeme konštatovať, že vedci, výskumní a akademickí pracovníci z neanglosaských krajín, príslušníci niektorej z tzv. veľkých európskych kultúr, sú väčšinou bilingválni, zatiaľ čo vedci z menších a malých kultúr a jazykov musia mať vo svojej výbave multilingválne kompetencie (3).

V našom príspevku sa zameriame na niektoré aspekty vedeckej a akademickej komunikácie na príklade talianskej vedeckej a akademickej komunity a na pozadí žánrovej analýzy poukážeme na vybrané charakteristiky dvoch žánrov akademických textov, ktoré súvisia s príslušnosťou autorov k istej disciplinárnej a sociokultúrnej komunite (4). Táto téma nás zaujala najmä v súvislosti s prípravou slovenských študentov odboru taliansky jazyka kultúra na písanie odborných a akademických textov. Aj keď sa dnes vysokoškolská príprava orientuje na firemnú a podnikovú prax, či v našich podmienkach na tlmočnícku a prekladateľskú prax, faktom zostáva, že písanie akademických textov je alebo by malo byť neoddeliteľnou súčasťou štúdia v rámci humanitných odborov vôbec. Téma je tiež aktuálna v rámci širšieho kontextu štúdií, ktoré sa zaoberajú postavením angličtiny v prostredí neanglosaských komunít a jej vplyvu na domáce komunikačné stratégie a normy, ku ktorému nevyhnutne v rámci každodenného jazykového kontaktu dochádza. Pokiaľ ide o komunikáciu v akademickom prostredí, o aktuálnosti a citlivosti témy svedčí aj množstvo štúdií v prostredí

nemeckej, francúzskej, španielskej, či práve talianskej komunity, ktoré uvedieme v priebehu práce (5).

1.1 Taliančina vo vedeckej a akademickej komunikácii. Taliančina ako jazyk veľkej národnej kultúry, ktorá si v priebehu storočí vytvorila vlastnú tradíciu vedeckej prózy s jej charakteristickými diskurznými praktikami, dlho anglosaským vplyvom odolávala. Na rozdiel od krajín severnej Európy, v ktorých sa angličtina výrazne presadzovala už od šesťdesiatych rokov minulého storočia, v Taliansku takéto tendencie zaznamenávame až od deväťdesiatych rokov, kedy sa objavujú aj prvé reakcie na stále intenzívnejšiu prítomnosť tohto jazyka pri sprostredkovaní vedeckých poznatkov (pozri Bolleli, 1990; Belardi, 1993; Altieri Biagi, 1998). Systematické štúdie potom vychádzajú v rokov 2003 – 2007 (pozri napr. Carli – Calaresu, 2003a, b; Carli, 2006a; Carli – Ammon, 2007; Sarancino – Calogiuri, 2006) a uvedenej problematike sa venovalo aj viacero národných a medzinárodných projektov (napr. Calaresu – Guardiano – Hölker, 2006) a vedeckých konferencií (pozri napr. Nesi – De Martino, 2012). Reakcie na stále intenzívnejšiu prítomnosť angličtiny ako jazyka výučby na viacerých talianskych univerzitách a úvahy o smerovaní talianskej vedeckej komunikácie v budúcnosti nachádzame v publikáciách Maraschio – De Martino (2012), či Villa (2013).

Vzťah taliančiny a angličtiny v oblasti vedeckej komunikácie sa všeobecne hodnotí ako „bilinguizmus s diglosiou“, teda alternatívne a funkčne rozlíšené využívanie dvoch jazykových kódov: angličtiny ako tzv. vyššieho kódu v komunikácii medzi odborníkmi a taliančiny ako nižšie postaveného jazykového kódu v komunikácii používanej v oblasti didaktiky a popularizácie vedy (Carli, 2006b, s. 125). Z existujúcich kvantitatívnych štúdií vyplýva, že angličtina sa stala takmer výhradným jazykom vedeckej komunikácie v tzv. tvrdých vedách (prírodné a technické vedy) a v niektorých sociálnych vedách (ekonómia), v ktorých sa stále intenzívnejšie presadzuje aj ako jazyk vysokoškolskej výučby. V humanitných a sociálnych vedách je situácia o čosi pestrejšia. Vzhľadom na tesnejšiu previazanosť s konkrétnym kultúrnym kontextom a s príslušným jazykovým kódom, má v nich národný jazyk, v tomto prípade taliančina, väčšie zastúpenie. Tieto oblasti výskumu, medzi ktoré patrí aj lingvistika a literárna veda, sa tak stávajú zaujímavým priestorom na výskum národných komunikačných špecifík a pozorovanie väčšieho, či menšieho približovania sa globálnym štandardom, ktoré sú v súčasnosti udávané najmä severoamerickou tradíciou akademického písania.

2. Metodológia

V oblasti žánrovej analýzy (porov. Swales 1990, 2004) boli v 80. rokoch pre potreby akademickej praxe vypracované štandardizované referenčné modely pre rôzne žánre akademického písania (abstrakt, vedecký článok, monografia, záverečné práce rôzneho stupňa, žiadosti o granty atď.)s cieľom uľahčiť realizáciu akademického diskurzu v praxi. Výskum sa v tomto smere zameral najmä na používanie angličtiny ako cudzieho jazyka v porovnaní s používaním angličtiny rodenými hovoriacimi (tzv. *non-native* o *second language writing*), čo následne vyvolalo vlnu záujmu aj o komparatívne štúdie angličtiny a jednotlivých národných jazykov (porov. napr. Duszak 1997, Vassileva 2000) (6).

Medzi najviac prepracované textové žánre v oblasti vedeckej a akademickej komunikácie, ktoré sme si vybrali za predmet našej štúdie a ktoré sa vyskytujú aj v akademickej príprave študentov a doktorandov sú *abstrakt* a *úvod vedeckého článku* (7). *Abstrakt* (v slov. aj *referát*, v tal. *sommario*, *sintesi*, *riassunto*) je krátka výstižná charakteristika obsahu dokumentu (Meško – Katuščák – Findra, 2004, s. 63-69), ktorého hlavnou funkciou je rýchlejšia orientácia v množstve vedeckých publikácií. *Úvody vedeckých článkov* sú zase časťou, v ktorej si autor vytýčením témy vytvára vlastný výskumný priestor, začleňuje svoj výskum do širšieho kontextu, uvádza informácie o probléme a o dôvodoch, pre ktoré sa témou zaoberá (Meško – Katuščák – Findra, 2004, s. 177). Ide teda o dva navzájom úzko prepojené textové žánre, vhodné na analýzu vďaka ich relatívnej krátkosti a štandardizovanej štruktúre. Obidva žánre sú povinnými súčasťami vedeckých článkov (8) a majú jasne definovaný komunikačný zámer. Zároveň ich chápeme ako makro žánre s vlastnou subklasifikáciou, ktorá vplýva na odchýlky v ich textovej a rétorickej organizácii a na výber lexikálnych a jazykových jednotiek. Uvedené odchýlky vyplývajú najmä: (a) z disciplinárnych odlišností, napr. sociálne, humanitné, prírodné, či technické vedy; (b) z čiastočne odlišnej funkcie: abstrakty v časopisoch / abstrakty v konferenčných zborníkoch; úvody k článkom teoretického charakteru / úvody k článkom experimentálneho charakteru; (c) zo sociokultúrnych odlišností, najmä pokiaľ ide o príslušnosť autora k istej národnej vedeckej komunite.

V rámci prvého bodu sme sa zamerali na humanitné vedy, konkrétne na lingvistiku a literatúru. V druhom bode boli v centre našej pozornosti *abstrakty* uverejnené vo vedeckých časopisoch a *úvody* vedeckých článkov v konferenčných zborníkoch. V treťom bode sme vychádzali z presvedčenia, že písanie ako spoločenská činnosť núti autorov formulovať myšlienky v súlade s istými zaužívanými konvenciami písania a vyjadrovania sa istej diskurznej komunity.

V analýze sme vychádzali z dvoch referenčných modelov, ktoré v angloamerickom akademickom prostredí najviac ovplyvnili písanie abstraktov a úvodov. Je to model IMRD

(*Introduction – Method – Results – Discussion*) a model CARS (*Create a Research Space*). Model IMRD bol navrhnutý na analýzu článkov empirického charakteru s relatívne stabilnou štruktúrou konštitutívnych častí a neskôr bol aplikovaný aj na analýzu abstraktov. Model CARS by mal zase odzrkadľovať rétorickú štruktúru úvodov (Swales 1990, s. 137-166) a neskôr bol tiež aplikovaný aj na analýzu abstraktov, čo prispelo k rozlíšeniu informačných abstraktov, ktoré majú bližšie k štruktúre IMRD a indikatívnych abstraktov, bližšie k štruktúre CARS (pozri Lorés 2004). Obidva modely vychádzajú zo segmentácie textu na niekoľko rétorických jednotiek nazvaných „fázy“ (*moves*), z ktorých každá obsahuje niekoľko povinných a nepovinných „krokov“ (*steps*). V nasledujúcej tabuľke uvádzame schémy obidvoch modelov s príslušným prekladom do slovenčiny:

Tab. 1

IMRD (Swales 1990: 144)	**CARS** *Create a Reserach Space* (Swales 1990: 137-166)	(Swales 2004: 230)
Introduction Úvod Method Metódy Results Výsledky Discussion Diskusia	**Move 1 Establishing a territory** **(Vytýčenie teritória)** Step 1 Claiming centrality and/or Tvrdenie o dôležitosti témy Step 2 Making topic generalization(s) and/or Rôzne všeobecné tvrdenia Step 3 Reviewing items of previous research Prehľad doterajšieho výskumu **Move 2 Establishing a niche** Vymedzenie miesta Step 1A Counter-claiming or Protikladné tvrdenie Step 1B Indicating a gap or Poukázanie na medzeru Step 1C Question-raising or Položenie otázky Step 1D Continuing a tradition Pokračovanie v tradícii **Move 3 Occupying the niche** **Zaujatie miesta** Step 1A Outlining purposes or Naznačenie cieľov Step 1B Announcing present research Ohlásenie vlastného výskumu Step 2 Announcing principal findings Ohlásenie hlavných objavov Step 3 Indicating RA structure Naznačenie štruktúry článku	**Move 1 Establishing a territory** **(Vytýčenie teritória)** Topic generalizations of increasing specificity Všeobecné tvrdenia vzrastajúcej špecifickosti **Move 2 Establishing a niche** Step 1A Indicating a gap Poukázanie na medzeru Step 1B Adding to what is known Pridanie nových poznatkov Step 2 Presenting positive justification Pozitívne odôvodnenie **Move 3 Occupying the niche** Step 1 Announcing present research (obbl.) Oznámenie témy predkladaného výskumu Step 2 Presenting RQs or hypotheses (opt.) Formulácia výskumných otázok a hypotéz Step 3 Definitional clarifications (opt.) Objasnenie prostredníctvom definícií Step 4 Summarizing methods (opt.) Sumarizácia metód Step 5 Announcing principal outcomes Naznačenie hlavných výstupov Step 6 Stating the value of the present research* Poukázanie na hodnotu výskumu Step 7Outlining the structure of the paper* * in some fields Naznačenie štruktúry štúdie (v niekt. odboroch)

Cieľom našej analýzy bolo overiť možnosť aplikácie uvedených schém na abstrakty a úvody článkov talianskych autorov a formulovať prípadné spoločné črty. Vychádzali sme z predpokladu, že texty zahrnuté do korpusu nebudú jednoznačne zodpovedať uvedeným modelom, a to najmä pre ich teoretický charakter, ich príslušnosť k humanitným vedám a z dôvodu, že autori patria ku kultúrne odlišnej diskurznej komunite. Predpoklady pre medzijazykové porovnanie boli dva: (a) definícia žánru podľa Bhatiu (Bhatia, 2006, s. 88),

ktorý hovorí: „*The most important aspect of a genre is that it is recognisable, sufficiently standardised and is based on a set of mutually accessible conventions, which most members of professional, academic or institutional organisations mutually share. […] It is not static, fixed, or prescribed, but is often flexible, negotiated or sometimes contested"*. V tomto zmysle sa charakteristiky môžu meniť tak z hľadiska disciplinárneho ako aj kultúrneho, napriek tomu si však žáner zachováva svoje základné charakteristiky; (b) presvedčenie, že aj napriek rozdielnosti názorov pokiaľ ide o presné vymedzenie *moves*, postavenie *steps*, o ich postupnosti, povinnom, či fakultatívnom charaktere, štruktúra modelu ako celku je vhodná na analýzu komunikačného zámeru autora.

3. Korpus

3.1. Abstrakty. V prvom kroku sme zisťovali prítomnosť, resp. neprítomnosť abstraktov v dvanástich časopisov za obdobie 2000 – 2008.Z celkového počtu dvanástich časopisov päť obsahovalo abstrakt len v angličtine (skr. ENG), dva časopisy v angličtine aj v taliančine (skr. IT), jeden časopis v angličtine, taliančine a francúzštine (skr. FR); v štyroch časopisoch nebol abstrakt vôbec zahrnutý. Výsledný prehľad uvádzame v tab. č. 2. V tabuľke sme zvýraznili dva časopisy, *Linguistica e Letterartura* (LL) a *Bollettino di Italianistica* (BI), ktorých abstrakty sa stali súčasťou výskumného korpusu. V obidvoch prípadoch ide o časopisy národného charakteru v talianskom jazyku s vedeckými článkami z lingvistiky aj literatúry, publikované prevažne talianskymi autormi; spolu bolo analyzovaných šesťdesiat abstraktov, tridsať za každý časopis.

Tab. 2

	Jazyk abstraktu	Názov časopisu
1	ENG	*Archivio Glottologico Italiano*
2.	ENG	*Italian Journal of Linguistics*
3.	ENG	*Rassegna Italiana di Linguistica Applicata*
4	ENG	*Studi Italiani di Linguistica Applicata*
5.	ENG	*Studi e Saggi Linguistici*
6.	ENG + IT	***Linguistica e Letterattura*** (skr. LL)
7.	ENG + IT	*Rivista Italiana di Onomastica*
8.	ENG + IT + FR	***Bollettino di Italianistica*** (skr. BI)
9.	0	*Lingua Italiana d'Oggi*
10.	0	*Lingua e stile*
11.	0	*Studi di Lessicografia Italiana*
12.	0	*Studi Linguistici Italiani*

3.2. Úvody článkov. Predmetom analýzy sa stali články uverejnené v konferenčných zborníkoch. Spolu sme analyzovali dvadsať štúdií publikovaných v rokov 2001 – 2008 od 20 rôznych autorov, ktorých materinským jazykom je taliančina a sú vnímaní ako významní predstavitelia talianskej akademickej komunity. Tematicky sme sa orientovali na články

zamerané na vzťah jazyka a kultúry, historickú lingvistiku, a didaktiku jazyka. Do korpusu sme zahrnuli sedem štúdií zo zborníka *Lingue e culture fra identità e potere*; skr. LC 1-7); šesť zo zborníka *Formare nei paesi d'origine per integrare in Italia. Le nuove sfide della Dante Alighieri*;skr. DA 1-6); päť zo zborníka*Lasintassi dell'italiano antico*, skr. ItalAnt 1-5) a dve zo zborníka *L'identità linguistica e culturale degli stranieri in Italia: insegnamento e acquisizione dell'italiano*, skr. ItalAnt 1-2). V korpuse sme sa snažili zachovať, čo najväčšiu homogénnosť pokiaľ ide o rozsah úvodov a váhu konferenčného zborníka (prestíž podujatia, dôležitosť vydavateľstva atď.); do korpusu sme zahrnuli len články s formálne vyčleneným úvodom.

4. Diskusia

Prvým poznatkom, ku ktorému sme dospeli bolo, že vedecké články zaradené do korpusu (samotné ako aj tie, ktoré patrili k analyzovaným abstraktom) mali prevažne teoretický charakter a boli teda bližšie k modelu CARS. Túto štruktúru sme následne vybrali ako referenčný model na identifikáciu a usporiadanie rétorických jednotiek. Následne sa nám potvrdil predpoklad o veľkej rôznorodosti rétorických postupov v obidvoch žánroch. Množstvo odchýlok od referenčnej schémy CARS, tak prispelo k odlišnému charakteru obidvoch žánrov v talianskej a angloamerickej diskurznej komunite (9).

Jednou z najvýznamnejších tendencií, ktorú sa nám podarilo identifikovať v abstraktoch aj v úvodoch, ktorou sa obidva žánre výrazne líšia od angloamerického štýlu, je oslabenie až absencia persuazívneho zámeru autorov. Talianski autori akoby nemali záujem "propagovať" svoj výskum na akademickom trhu. V textoch nenachádzame začlenenie prezentovaného výskumu do širšieho kontextu, či objasnenie jeho dôležitosti spôsobom typickým pre angloamerickú akademickú kultúru. Na uvedenú tendenciu, ako aj na niektoré ďalšie špecifiká poukážeme na nasledujúcich príkladoch.

4.1. V abstraktoch sa pozornosť autorov sústredí na všeobecné tvrdenia o téme (53,3%, LL 30%) a uvedenie základnej štruktúry článku. Abstrakty tak pôsobia skôr ako súhrn najdôležitejších bodov obsiahnutých v štúdii s prípadnou zmienku o metodológii alebo o dosiahnutých výsledkoch (10).Ak by sme mali vystihnúť ich charakter, výstižný opis nachádzame v práci dvoch amerických lingvistov Van Bonnovej a Swalesa (Van Bonn/Swales, 2007, s. 98), ktorí analyzovali abstrakty angloamerických a francúzskych autorov. Hlavný rozdiel vidia v tom, že anglosaskí autori formulujú abstrakty štýlom "Hereis *why* this research is important", zatiaľ čo francúzski autori zdôrazňujú "Here is *what* this research *attempts* to do"; práve táto druhá charakteristika je identifikovateľná aj v abstraktoch od talianskych autorov, porov. príkl. (1):

(1) *téma La rassegna che ci si offre sull'italiano regionale* ***affronta*** *i principali nodi teorici della discussione scientifica sull'argomento. naznačenie štruktúry článku In modo particolare* ***vengono affrontati*** *il problema del rapporto tra le varietà regionali e le altre dimensioni della variazione, la maggiore o minore permeabilità dei diversi livelli d'analisi all'interferenza con il dialetto (con particolare attenzione al lessico e alla fraseologia), alla delimitazione geografica delle varietà regionali e il prestigio di ciascuna di esse.* ***Si è cercato, inoltre, di fornire*** *un quadro anche delle nuove e/o auspicabili linee di ricerca, soffermandosi più approfonditamente sulla percezione del parlante riguardo alla variazione regionale dell'italiano.* (BI/2008) (11)

Z našej analýzy bolo zjavné, že abstraktom sa nepripisuje rovnaká váha ako v anglosaskej kultúre. Na základe typu metatextových odkazov(porovn. napr. konštrukcie typické pre angličtinu s ukazovacím zámenom ***this*** *paper, in the* ***present*** *contribution* vs. talianske koštrukcie s určitým členom: ***l'****articolo presenta,* ***il*** *saggio affronta,* ***il*** *contributo prende in esame*)čitateľ nadobúda dojem, že abstrakty fungujú skôr ako nezávislé textové jednotky, ktoré nemajú priamy súvis s textom článku, či štúdie, ktorý by mali doprevádzazať.A tak zatiaľ čo v angloamerickej kultúre je *abstrakt* pevnou súčasťou vedeckého článku, talianski autori mu pripisujú skôrokrajovú funkciu. Tento dojem ešte podčiarkuje fakt, že abstrakty sú často umiestnené na konci časopisu. Možným zdôvodnením môže byť to, že talianska vedecká komunita je v porovnaní s anglosaskou menšia a autor využíva na pritiahnutie pozornosti svoje meno a názov príspevku.

4.2. Rovnakú tendenciu zaznamenávame aj v úvodoch. Fáza M1 modelu CARS (pozri tab. 1, Swales, 1990) je realizovaná najzriedkavejšie. V prípade jej realizácia autori najčastejšia volia krok 2, t. j. ponúkajú všeobecné informácie k téme, príp. zdôraznia náročnosť problematiky alebo fakt, že k danej téme sa členovia danej akademickej komunity, vzhľadom na jej charakterpravidelne vracajú; porov. príkl. (2):

(2) *Il plurilinguismo, come è noto, è patrimonio costitutivo stesso della storia della nostra penisola.* (DA1) (12)

V rámci fázy M2 sa autori snažia vyhýbať kritike alebo otvorenej polemike s inými autormi, ktorí publikovali k danej téme. Prípadné "medzery" v predchádzajúcich štúdiách nebývajú priamo pomenované, býva len naznačená potreba detailnejšej analýzy, porov. (3) a (4) alebo sa zdôrazní absencia štúdií k danej téme z dôvodu jej novosti.

(3) *Alla genesi di queste costruzioni****non è stata prestata particolare attenzione****,forse anche a causa della loro assenza in Dante e Petrarca.* (ItalAnt3) (13)

(4) ***Mentre in altri paesi*** *la ricerca in questo campo si trova già a uno stadio avanzato [...],* ***in Italia si è scontato un certo ritardo****. [...] Se, dunque, per quel che concerne la descrizione sincronica dell'italiano contemporaneo, questa impostazione*

sembra essersi affermata [...], ***è ancora tutta da realizzarsi l'opera di analisi e descrizione*** *delle valenze dell'italiano antico, intendendo con ciò sia ciascuno degli stadi sincronici isolabili in base a criteri valenziali nella lingua del passato, sia l'evoluzione diacronica da uno stadio all'altro*.(ItalAnt4) (14)

Vo fáze M3 úvodov je najčastejšou voľbou komunikovať príjemcovi tému alebo cieľ výskumbez ďalšieho zdôvodňovania jej dôležitosti (podobne ako v abstraktoch). V dvoch prípadoch úvody pozostávali len z fázy M3.Najčastejšia realizácia bola cez krok 1A a 1B. Pravdepodobne z dôvodu teoretického charakteru štúdií v korpuse, v úvodoch absentuje krok 2 (*principal findings*), ktoré sme identifikovali len v jednom prípade. V troch úvodoch sme identifikovali aj krok 3 (*indicating RA structure*):

(5) ***Inizierò*** *illustrando brevemente le ripercussioni che i cambiamenti nella popolazione scolastica della scuola d'obbligo - [...]- hanno determinato nelle richieste che si fanno oggi agli insegnanti. [...]* ***Alla luce di talirichieste prenderò*** *in considerazione alcune modalità formative possibili ed indicherò il ruolo che le università possono – o dovrebbero – assumere nella professionalizzazione degli insegnanti in servizio.* ***Presenterò poi*** *brevemente il secondo dei due corsi, da poco conclusosi.* (II1) (15)

Z naznačených tendencií vyplýva, že Swalsove modely IMRD e CARS (1990, 2004), sú len ťažko aplikovateľné na analogické textové žánre v taliančine, čo v zásade súhlasí s výsledkami výskumov aj v iných európskych jauykoch. Najväčšie rozdiely vyplývajú z toho, že v americkej kultúre prevláda silná konkurencia a model CARS, sformulovaný na základe korpusu štúdií anglosaských autorov je založený práve na tejto súťaživosti.

Pokiaľ ide o úvody, vzhľadom na ich veľkú heterogénnosťje asi lepšie pridŕžať sanejakej štruktúry, ktorá berie do úvahy národné špecifiká. Swales (2004, s. 243-246), na základezáverov výskumov rôznych neanglofónnych autorov, navrhol aj ďalši model tzv. OARO (*Open a Research Option Model*), ktorý oproti modelu CARS zohľadňuje nižšiu úroveň súťaživosti mimo anglofónnej komunity a menšíantagonizmus jej členov (tab. 3). Tento model je pre humanitné vedy vhodnejší aj z dôvodu väčšej variantnostikonštitutívnych častí vedeckého článku, ktorý pozostáva skôr z úvodu, centrálnej časti a záveru.

Tab. 3

OARO (*Open a Research Option Model*) cfr. Swales 2004: 243-246
0 ***[Attracting the Readership]*** Optional opening (Fredrickson & Swales, 1994) *[Pritiahnutie čitateľa]* Fakultatívny úvod
1 Establishing Credibility / Vzbudenie dôveryhodnosti (jedným alebo viacerými krokmi) a. Sharing background knowledge (Golebiowski 1999) Uvedenie širších súvislostí b. Justifying need for research per se (Ahmad 1997)

Odôvodnenie potreby výskumu c. Presenting interesting thoughts (Clyne 1985) Predstavenie zaujímavých myšlienok d. Introducing general goal (Golebiowski 1999) Uvedenie všeobecného cieľa
2 Offering a Line of Inquiry / Ponúknutie výskumnej línie a. Discussing current problems / Diskusia k aktuálnym problémom b. Expressing interest in an emerging topic / Vyjadrenie záujmu o novú tému
3 Introducing the topic / Predstavenie témy

Z tohto pohľadu by bolo zaujímavé identifikovať, na základe rozšíreného korpusu abstraktov a úvodov, pokiaľ ide o ich počet aj časové obdobie, črtu/črty charakteristické pre talianskych autorov.

5. Záver

Na záver môžeme konštatovať, že vzhľadom na súčasný dynamický vývoj nasmerovaný na anglosaské trendy, v rámci ktorých sa formuje a pretvára aj identita vedcov, sa dajú budúce scenáre týkajúce sa akademického písania predpovedať len intuitívne. Súťaživosť na globálnom akademickom trhu sa zvyšuje, keďže úspech vedeckých pracovníkov sa stále viac meria počtom publikácií s vysokým *impact* faktorom, z ktorých je väčšina práve v angličtine. Možno práve z tohto hľadiska sa však zároveň pociťuje potreba dôkladnejšej analýzy diskurzných praktík jednotlivých národných neanglofónnych spoločenstiev, a to najmä s ohľadom na interferenciu, ku ktorej dochádza, keďže vedci pracujú v bilingválnych i viac lingválnych prostrediach.

Poznámky

(1) Internacionalizácia univerzít, teda proces zintenzívňovania vzájomnej spolupráce, treba vnímať ako reakciu na stále sa zvyšujúcu konkurenciu v globálnom meradle, ale tiež ako snahu o jej prekonanie formou tesnejšej spolupráce v oblasti výmeny poznatkov, šírenia inovácií, spájania vedeckého potenciálu a finančných zdrojov. Internacionalizácia je podporovaná najmä mobilitnými projektmi študentov a vedeckých pracovníkov, vytváraním spoločných študijných programov, výskumných a vzdelávacích projektov (porov. Alcón – Michavila, 2012)

(2) Termíny *vedecká komunikácia* (*comunicazione scientifica*) a *akademická komunikácia* (*comunicazione accademica*) sa často používajú ako synonymá. Niekedy sa však rozlišuje medzi *vedeckou komunikáciou*, ktorá sa pod anglosaským vpylvom používaaj v úzkom slova zmysle na označenie komunikácie v rámci tzv. tvrdých vieda *akademickou komunikáciou*, ktorá odkazuje skôr tzv. mäkké vedy, príp.býva používaný termín *vedecko-akademická komunikácia*, ktorý zahŕňa obidva sektory. V našom príspevku uvedené termíny rozlišujeme.

(3) Multilingvizmus sa vzťahuje na aktívne používanie dvoch alebo viacerých jazykov, a to buď jednotlivcom alebo v spoločnosti. V Spoločnom európskom rámci pre jazyky sa terminologicky rozlišuje *plurilingvizmus* (slov. *viacjazyčnosť*) ako používanie viacerých jazykov na individuálnej úrovni a *mnohojazyčnosť* ako ovládanie alebo koexistencia mnohých jazykov v danej spoločnosti. V súvislosti s kreatívnosťou sa konštatuje, že plurilingválni jednotlivci a tímy disponujú vyšším kreatívnym potenciálom oproti tým, ktoré takúto charakteristiku nemajú, porov. *Study on the Contribution of Mutlilingualism to Creativity*, http://eacea.ec.europa.eu/llp/studies/documents/study_on_the_contribution_of_multilingualism_to_creativity/compendium_part_1_en.pdf

(4) Žánrová analýza je hlavným nástrojom odkrývania diskurzu a diskurzných praktík členov istej komunity, ktorí sa snažia o súhlas iných členov na ich ceste k odôvodneniu opodstatnenosti prezentovaných poznatkov (porovn. Hyland 2006). V oblasti vedeckej a akademickej komunikácie (na rozdiel od staršieho chápania *jazyka*

vedy ako spôsobu objektívneho a neutrálneho komunikovania poznatkov) sa kladie väčší dôraz na interakčný a medzikultúrny pohľad na vedecké dorozumievanie a oveľa intenzívnejšie sa vníma autor/pôvodca textu. Odborný diskurz sa rétorizuje – stráca svoju nezaujatosť, objektívnosť, zrkadlí sa v ňom snaha o vyjadrenie osobného postoja a osobnej zodpovednosti za riešený problém (porov. Kraus, 1998, s. 12).

(5) V slovenčine a češtine sú k téme akademickej vedeckej a akademickej komunikácie k dispozícii napr. Čmejrková – Daneš – Světlá (1999), Holubová (2007), Dančišinová (2011), Walková (2014).

(6) Kontrastívne štúdie textov v angličtine ako materinskom, či cudzom jazyku majú však oproti žánrovej analýze oveľa dlhšiu históriu. Tradícia kontrastívnej rétoriky sa datuje zhruba od druhej polovice šesťdesiatych rokov. Prelomová bola v tomto smere Kaplanova práce (Kaplan 1966). Tento vedec, na základe hypotézy jazykového relativizmu Sapira a Whorfa, charakterizuje jazyk ako kultúrny fenomén s vlastnými rétorickými charakteristikami. Asi od 80. rokov minulého storočia sa postupne obnovil záujem o kontrastívnu rétoriku, čo so sebou prinieslo aj hypotézu existencie kultúrne špecifických modelov písania (pozri napr. Clyne, 1987; Maurenan, 1993; Duszak, 1994).

(7) Pokiaľ ide o abstrakty pozri napr. práce týkajúce sa angličtiny (Swales, 1990, Swales – Feak, 2009), španielčiny (napr. Martín-Martín, 2002), francúzštiny (napr. Van Bonn – Swales, 2007), nemčiny (napr. Gnutzmann, 1991), švédštiny (napr. Melander – Swales – Fredrickson, 1997). K úvodom pozri napr. práce týkajúce sa švédčiny (napr. Fredrickson – Swales, 1994), malajziského jazyka (napr.Ahmad,1997), poľštiny (napr. Golebiowski, 1999), španielčiny (napr. Burgess, 2002), maďarčiny (napr. Árvay – Tankó, 2004), brazílskej portugalčiny (napr. Hirano, 2009), atď.

(8) Z terminologického hľadiska používame termín *vedecký článok* (angl. *scientific article,* it. *articolo scientifico*) ako najvšeobecnejší termín, ktorý označuje text určený odborníkom a je publikovaný v odbornom časopise alebo zborníku. Vedecký článok býva považovaný za kľúčový žáner vedeckej a akademickej komunikácie aj keď jeho váha sa odvíja od celkovej hierarchie akademických textov v konkrétnom vednom odbore. Najvyššia váha sa mu priznáva v tvrdých vedách (tu sa pre svoj analytický a experimentálny charakter nazýva aj *research article,* tal. 'articolo di ricerca', slov. 'vedecký článok'); ohľadne ďalšej subkategorizácie pozri Swales (2004: 213). Svoje stabilné miesto má popri monografiách aj v oblasti humanitných vied (v nich býva pre svoj rétorický až esejistický charakter označovaný ako *essay*, it. '*saggio*'. V našom príspevku budeme používať termín *vedecký článok*.

(9) Bližšie ku kvalitatívnej a kvantitatívnej analýze abstraktov pozri Klimová (2011) a úvodov Klimová (2014).

(10) Percentuálne vyzerajú výsledky nasledovne: abstrakty s priamym uvedením témy (BI 53,3%, LL 30%), abstrakty, v ktorých uvedenie témy predchádza iné tvrdenie všeobecného charakteru (BI 16,6%, LL 23,3%), abstrakty, ktoré obsahujú tvrdenie o dôležitosti témy (BI 13,3%, LL 26,6%), abstrakty s uvedením cieľa výskumu (BI 6,6%, LL 13,3%), abstrakty začínajúce *in medias res* (BI 6,6%, LL 6,6%).

(11) Predkladaný prehľad k téme regionálnej taliančiny pojednáva o hlavných teoretických východiskách vedeckej diskusie k tejto téme. Zvláštna pozornosť je venovaná vzťahu medzi regionálnymi a ďalšími varietami jazyka; väčšej, či menšej priepustnosti medzi jednotlivými úrovňami analýzy, interferencii s dialektom (obzvlášť pokiaľ ide o lexiku a frazeológiu), geografickému vymedzeniu jednotlivých regionálnych variet a ich prestíži. Snahou bolo podať celkový obraz nových výskumných línií a vnímania jednotlivých regionálnych variet taliančiny hovoriacimi.

(12) Ako je známe, plurilingvizmus je neoddeliteľným dedičstvom histórie nášho polostrova.

(13) Genéze týchto konštrukcií zatiaľ nebola venovaná dostatočná pozornosť, možno aj preto lebo v prácach Danteho a Petrarcu sa tieto konštrukcie neobjavujú.

(14) Zatiaľ čo v iných krajinách výskum v tejto oblasti dosť pokročil [...], v Taliansku zaznamenávame isté oneskorenie [...]. Ak sa aj pre synchrónny popis súčasnej taliančiny tento prístup udomácnil [...] v prípade starej taliančiny je analýza a popis valenčných štruktúr ešte pred nami, a to tak z pohľadu synchrónneho, teda v jednotlivých časových etapách, ktoré je možné z pohľadu valenčných kritérií vydeliť, ako aj z pohľadu diachrónneho vývoja.

(15) Začnem krátkym popisom dopadov, ktoré mali zmeny v populácii detí s povinnou školskou dochádzkou [...] na požiadavky kladené v súčasnosti na učiteľov [...]. Vzhľadom na tieto požiadavky zoberiem do úvahy možné didaktické prístupy a naznačím, akú úlohu by mohli, alebo mali mať univerzity v príprave budúcich učiteľov. Následne predstavím druhý z dvoch kurzov, ktorý sa nedávno ukončil.

LITERATÚRA

AHMAD, K.U.: *Research article introductions in Malay: Rhetoric in an emerging research community*. In Duszak, A. (ed.) Culture and Styles of Academic Discourse, Berlin - New York: Mouton de Gruyter,1997, s. 273-303.

ALCÓN, E. – MICHAVILA, F. (eds.): *La universidad multilingüe*. Madrid: Tecnos, 2012

ALTIERI BIAGI, M. L.:*La lingua italiana fra tradizione municipale e vocazione europea*.In Altieri Biagi, M. L., Fra lingua scientifica e lingua letteraria.Pisa-Roma-Venezia-Vienna: Istituti Editoriali e Poligrafici Internazionali, 1998, s. 9-20.
AMMON, U. (ed.): *The dominance of English as a language of Science. Effects on other Languages and Language Communities.* Walter De Gruyer, Berlin, 2001.
ÁRVAY, A. - TANKÓ, G., *A contrastive analysis of English and Hungarian theoretical research article introductions*. In: IRAL 42, 2004, č. 1, s. 71-100.
BELARDI, W.: *Cultura scientifica o culture scientifiche*. In: Cardona, G. R. (ed.), Ethnos, lingua e cultura. Studi in memoria di Giorgio Raimondo Cardona.Roma: Il Calamo",1993, s. 325-346.
BHATIA, V. K.: *Analysing genre: some conceptual issues*. In: Hewings, M. (ed.) Academic writing in context. Implications and applications. London: Continuum, 2006, s. 79-92.
BOLELLI, T.: *La linguistica che si fa in Italia deve proprio essere scritta in inglese?* In: Studi e Saggi Linguistici, n. 30, 1990, s. 303-305.
BURGESS, S.: *Packed houses and intimate gatherings: Audience and rhetorical structure*. In: Flowerdew, J. (ed.), Academic discourse. Harlow: Longman, 2002, s.196-215.
CALARESU, E. - GUARDIANO, C. - HÖLKER, K.: *Italienisch und Deutsch als Wissenschaftssprachen: Bestandsaufnahmen, Analysen, Perspektiven = Italiano e tedesco come lingue della comunicazione scientifica: ricognizioni, analisi e prospettive.* Berlin: LIT, 2006, volume 7.
CALARESU, E.: *L'univesalità del linguaggio scientifico fra norma d'uso e sistema linguistico. Plurilinguismo e monolinguismo nella comunicazione scientifica*. In Calaresu, E. - Guardiano, C. - Hölker, K., Italienisch und Deutsch als Wissenschaftssprachen: Bestandsaufnahmen, Analysen, Perspektiven = Italiano e tedesco come lingue della comunicazione scientifica: ricognizioni, analisi e prospettive, Berlin: LIT, 2006a, s. 29-64.
CARLI, A., *Una scienza – una lingua? I conflitti linguistici nella comunicazione scientifica*. In: Grandi, N. - Iannnacaro, G. (eds), Zhì. Scritti in onore di Emanuele Banfi in occasione del sul 60° compleanno. Cesena/Roma: Caissa Italia ed., 2006a, s. 177-188.
CARLI, A., *La questione linguistica nella comunicazione scientifica oggi in Italia e in Germania*. In: Calaresu, E. - Guardiano, C. - Hölker, K., Italienisch und Deutsch als Wissenschaftssprachen: Bestandsaufnahmen, Analysen, Perspektiven = Italiano e tedesco come lingue della comunicazione scientifica: ricognizioni, analisi e prospettive, Berlin: LIT, 2006b, s. 101-137.
CARLI, A. - CALARESU, E.:*Le lingue della comunicazione scientifica. La produzione e la diffusionie del sapere specialistico in Italia*. In: Cuzzolin, P. L. - Bernini, G. -Molinelli, P. - Valentini, A. (eds.), Ecologia linguistica, Atti del XXXVI convegno della SLI (Bergamo 26-28 settembre 2002, Roma: Bulzoni, 2003a, s. 27-73.
CARLI, A. - CALARESU, E.: *Il potere dell'italiano come lingua della comunicazione scientifica*. In: Schena, L. - Solimanm T. L., Italiano lingua utilitaria, Milano: Egea, 2003b, s. 43-67.
CARLI, A. - AMMON, U., *AILA Review, vol. 20: Linguistic Inequality in Scientific Communication Today*. Amsterdam - Philadelphia: John Benjamins, 2007.
CERRUTI, M. - CINI, M.: *Introduzione elementare alla scrittura accademica*. Roma-Bari: Laterza, 2007.
CLYNE, M.: *Cultural Differences in the Organization of academic texts: English and German*. In: *Journal of Pragmatics* č. 11, 1987, s. 211-247.
CRYSTAL, D.: *English as a Global Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
ČMEJRKOVÁ, S. – DANEŠ, F. – SVĚTLÁ, J.: *Jak napsat odborný text*. Praha: Leda. 1999.
DANČIŠINOVÁ L.: *Rôznorodosť žánrovej analýzy a jej prínos pre skúmanie akademického diskurzu*. In: Kľúčové kompetencie pre celoživotné vzdelávanie II: ročenka Centra

celoživotného a kompetenčného vzdelávania Prešovskej univerzity v Prešove, Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity v Prešove, 2011, s. 93-100.
DE SWAAN, A.: *Words of the World: the Global Language System*. Cambridge Polity Press, 2001.
DESIDERI, P. - TESSUTO, G.: *Il discorso accademico le lingue a pratiche disciplinari*. Urbino: Quattroventi, 2011.
DUSZAK, A.: *Academic discourse and intellectual styles*. In: *Journal of Pragmatics*, č.21, 1994, s. 291-313.
DUSZAK, A.: *Culture and Styles of Academic Discourse*, Berlin - New York: Mounton de Gruyter. 1997.
FREDRICKSON, K. M. - SWALES, J. M.: *Competition and discourse community: introductions from Nysvenska Studier*. In Gunnarsson P. L./Nordberg B., Text and Talk in professional Contexts, Uppsala university, Uppsala, 1994, s. 9-22.
GOLEBIOWSKI, Z.: *Application of Swales' model in the analysis of research papers by polish authors*. In *International Review of Applied Linguistics*, č. 37, 1999, s. 231-47.
GNUTZMANN, C.: *"Abstracts" und "Zusammenfassungen" im deutsch-englischen Vergleich. Das Passiv als interkulturelles und teiltextdifferenzierendes Signal*. In Müller, B.D(ed.), *Interkulutrelle Wirtschaftskommunikation*, München: Iudicium Verlag,1991, s. 363-378.
GUALDO, R. - TELVE S., *Linguaggi specialistici dell'italiano*, Roma: Carocci, 2011.
HIRANO, E.: *Research article introductions in English for specific purposes: A comparison between Brazilian Portuguese and English*. In English for specific purposes, 28, č. 4, 2009, s. 240-250.
HOLUBOVÁ, B.: *Komplexnosť zručností vedeckej komunikácie (alebo história jedného projektu)*. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2007. Dostupný na internete <http://www.vupsr.gov.sk/texty/File/ZEVEK/
Komplexnost_zrucnosti_vedeckej_komunikacie.pdf>
HYLAND, K.: *English for academic purposes: An advanced resource book*. Abingdon, Oxon: Routledge.
JAČOVÁ, Z.:, *Il linguaggio della scienza*. In: Studia Romanistica 9, č. 1, 2009, s. 55-65.
KAPLAN, R.: *Cultural thought patterns in intercultural education*. In: Language Learning, č. 16, 1966, 9-22.
KLIMOVÁ, K.: L'abstract tra funzionalità e pragmatismo nell'odierno paesaggio comunicativo (con particolare attenzione all'italiano).In: Held, G. - Schwarze, S. (eds.), *Testi brevi: teoria e practica della testualità nell'era multimediale*. Frankfurt am Mein: Peter Lang, 2011, s. 281-296.
KLIMOVÁ, K.: *L'"italianità" nell'incipit dei saggi scientifici di ambito linguistico*. In: Arcangeli, M. (ed.), LId'O: lingua italiana d'oggi IX-2012, Roma: Bulzoni Editore, 2014, s. 193-206.
LORÉS, R.: *On RA abstracts: from rhetorical structure to thematic organization*. In English for Specific Purposes, č. 23, 2004, s. 280-302.
MARASCHIO, N. - DE MARTINO, D. (ed)? *Fuori l'italiano dall'università? Inglese, internazionalizzazione, politica linguistica.*Roma: Accademia della Crusca, Editori Laterza, 2012.
MARTÍN-MARTÍN, P.: *A genre based investigation of abstract writing in English and Spanish*. In: Revista Canaria de Estudios Ingleses, č. 44, 2002, s. 47-64.
MAURENAN, A.: *Cultural differences in academic rhetoric. A textlinguistic study*. Frankfurt am Main – Berlin – Bern – New York – Paris: Peter Lang 1993.
MELANDER, B. - SWALES, J. M. - FREDRICKSON, K. M., *Journal abstracts from three academic fields in the United States and Sweden: national or disciplinary proclivities?* In Duszak, A. (ed.), *Culture and Styles of Academic discourse*. Berlin – New York: Mouton de Gruyter, 1997, s. 251-272.

NESI, A. - DE MARTINO, D. (ed): *Linguaitaliana e scienze*. Atti del convegno internazionale (Villa Medicea di Castello 6-8 febbraio 2003). Firenze: Accademia della Crusca, 2012.
SARANCINO, G.M. - CALOGIURI, A., *Problemi nella scrittura di articoli scientifici in inglese da parte di studiosi italiani (in Economia)*.In: Banfi, E. - Gavioli, L. - Guardiano C. - Vedovelli, M., *Problemi e fenomeni di mediazione linguistica e culturale*. Atti del 5° convegno internazionale dell'AILA (Bari 17-18 febbraio 2005), Guerra, Perugia, 2006, s. 305-341.
SEHNAL, R.: *Dynamika prieniku anglicizmov do taliančiny: boj Dávida s Goliášom?* In: *Jazykovedný časopis* 63, č. 1, 2012, s. 69-82.
SOBRERO, A. A.: Intorno alle lingue della comunicazione scientifica. In: Calaresu E. - Guardiano C. - Hölker K., *Italienisch und Deutsch als Wissenschaftssprachen: Bestandsaufnahmen, Analysen, Perspektiven = Italiano e tedesco come lingue della comunicazione scientifica: ricognizioni, analisi e prospettive*. Berlin: LIT, 2006, s. 1-14.
SWALES, J. M.: *Genre Analysis. English in academic and research settings*. Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
SWALES, J. M.: *Research genres: Explorations and applications*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
SWALES, J. M. - FEAK CHRISTINE, B.: *Abstracts and the Writing of Abstracts*, Michigan: The University of Michigan Press, 2009.
VAN BONN, S./ SWALES, J. M.: *English and French journal abstracts in the language sciences: Three exploratory studies*. In Journal of English for Academic Proposes, č. 6, 2007, s. 93-108.
VASSILEVA, I: *Who is the author? (A contrastive analysis of authorial presence in English, German, French, Russian and Bulgarian academic discourse).* Sankt Augustin: AsgardVerlag, 2000.
VILLA, M. L: *L'inglese non basta. Una lingua per la società*. Milano/Torino: Bruno Mondadori, 2013 .
WALKOVÁ, M.: Rozdiely medzi slovenským a angloamerickým odborným štýlom na príklade jazykovedných textov. In: *Jazyk a kultúra*, č. 19-20, 2014.
YAYLI D. - CANAGARAJAH. A. S., A *Missing Move and en Emergent Step: Variation in the RA Introductions of Two Composition Journals*. In: The Reading Matrix, vol. 14, č. 1, 2014, s. 95 - 111.

Korpus

Abstrakty:

LINGUISTICA E LETTERATURA, Rivista semestrale diretta da Roberto Mercuri Pisa - Roma: Fabrizio Serra editore, ISSN 0392-6915, International Peer-Reviewed Journal, nová séria od 1997.

BOLLETTINO DI ITALIANISTICA, Rivista semestrale di critica, storia letteraria, filologia e linguistica, diretta Alberto Asor Rosa, Roma: Carocci, ISSN **0168-7298.**

Úvody:

ARCANGELI, M. - MARCATO, C. (edd):*Lingue e culture fra identità e potere*. Bonacci: Roma, 2008.
ARCANGELI, M. - MASI, A. (eds): *Formare nei paesi d'origine per integrare in Italia. Le nuove sfide della Dante Alighieri*. Roma: Società Dante Alighieri, 2006.
DARDANO, M. - FRENGUELLI, G. (eds.), *SintAnt. Lasintassi dell'italiano antico*. Atti del Convegno internazionale di studi (Università di "Roma Tre", 18-21 settembre 2002). Roma: Aracne, 2004.
SCAGLIONE, S. (ed.): *L'identità linguistica e culturale degli stranieri in Italia: insegnamento e acquisizione dell'italiano*. Roma: Bulzoni, 2004.

Resumé

Plurilingualism in Scientific and Academic Communication

This study deals with questions regarding the use of English and certain other national languages, especially Italian, in academic communication. It particularly draws attention to the stylistic particularities of academic writing in English and Italian, pointing out some of their common and distinguishing features in two genres of academic discourse: the abstract and the introduction of a research article. As far as methodology is concerned, the research is based on genre analysis, and the corpus consists of abstracts and introductions of research articles from the humanities, specifically linguistics and literature.

REVITALIZÁCIA ÍRSKEHO JAZYKA V MESTE GALWAY

Anna Slatinská

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica
anna.slatinska@umb.sk

Kľúčové slová: revitalizácia, írsky jazyk, Galway
Key words: revitalization, Irish language, Galway

Úvod

Predkladaná štúdia sa venuje aktuálnej problematike jazykovej revitalizácie v Írskej republike, ktorá je pertraktovanou témou nielen v danom prostredí, ale i v európskom či celosvetovom meradle, hlavne pokiaľ ide o odvrátenie procesu zániku rôzneho spektra minoritných a menej používaných jazykov v horizonte niekoľkých desiatok rokov. Budúcnosť jazykovej a kultúrnej diverzity nielen Európskej únie je preto otázna i z dôvodu silnejúcich globalizačných a unifikačných snáh, ktoré môžu pôsobiť na jednej strane ako inhibítory diverzity a na strane druhej môžu byť základom pre zvýšený záujem o pestovanie jazykových a kultúrnych špecifík ako unikátnych pridaných hodnôt.

V poslednom desaťročí došlo v rámci jazykovej politiky Európskej únie k podstatným zmenám. V roku 2007 bol írsky jazyk prijatý za jeden z oficiálnych, pracovných jazykov Európskej únie, čoho dôsledkom bolo vytvorenie nových pracovných pozícií nielen v oblasti edukácie, tlmočníctva a prekladateľstva, ale i v oblasti štátnej správy, vo sfére služieb a mediálneho sektoru pre kvalifikovaných odborníkov ovládajúcich írsky jazyk na profesionálnej úrovni. Írsky jazyk tak začína v povedomí obyvateľov nadobúdať aj inú než len symbolickú hodnotu, i keď názorové postoje a hodnotový rebríček súvisia i s osobnou skúsenosťou jednotlivca s výučbou jazyka, jeho rodinným zázemím, pôvodom a profesijnou orientáciou.

Írsky jazyk vystupuje do popredia ako súčasť nemateriálneho kultúrneho dedičstva národa a plní významnú funkciu v kontexte kultúrnej identity Írov. Budúcnosť nielen írskeho jazyka, ale i iných minoritných a menej používaných jazykov je nejasná. Otázka prežitia írskeho jazyka závisí od mnohých faktorov.

Revitalizácia a normalizácia írskeho jazyka je komplexnou problematikou. Cieľom príspevku je prezentovať aktuálnu situáciu na poli revitalizácie a výučby írskeho jazyka v meste Galway a ponúknuť i možnosti jeho záchrany vo forme záverečných odporúčaní pre prax, ktoré by mohli byť aplikovateľné i v inom regióne v prípade ďalších minoritných či

menej používaných jazykov. Príspevok o revitalizácii írskeho jazyka vznikol v rámci riešenia projektu ITMS 26110230109, operačného programu Vzdelávanie, Agentúry Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR pre štrukturálne fondy EÚ, pod názvom Inovatívne kroky pre potreby vysokoškolského vzdelávania v 21. storočí, odborná aktivita 3.1 Tvorba a inovácia medzifakultných ŠP vo svetových jazykoch na FF a EF UMB. Všetky získané informácie o revitalizačných aktivitách v Írskej republike sme získali na základe realizovaného krátkodobého výskumného pobytu na Národnej írskej univerzite v meste Galway.

Írsky jazyk v edukačnom systéme

V rámci kreovania identity je dôležité venovať pozornosť javom súvisiacim s procesom formovania identity v rámci výučbového procesu, nakoľko školské vzdelávanie zohráva kľúčovú úlohu pri formovaní mladých ľudí (Hale, de Abreu, 2010). ktorí sú potenciálnymi budúcimi používateľmi írskeho jazyka. Škola zohráva primárnu úlohu i v oblasti formovania kultúrnych identít v dnešnom globalizovanom svete reflektujúc fakt, že vzdelanie, kultúra a identita sú navzájom prepojené (Sykes, 2013). Daný fakt je podporený i prostredníctvom tvrdenia, že gramotnosť v jazyku (v našom prípade v írskom jazyku) je predpokladom členstva jednotlivca na gaelskej etnokultúre (írsky jazyk teda dovoľuje jedincovi stať sa jej súčasťou).

Škola vystupuje ako dôležitý nástroj socializácie, hrá dôležitú úlohu pri formovaní národa a národného vedomia, pričom učebnice sú kľúčovým médiom národnej socializácie a legitimácie. Podľa Gellnera a Hobsbawma sa školou prenáša kultúra (Kiliánová et al., 2009). V minulosti bolo bežné, že írski žiaci dostávali inštrumentalizovaný národný príbeh v duchu oficiálnej britskej imperiálnej, koloniálnej ideológie. Vzdelanie resp. výučba jazyka je teda kľúčovým elementom, resp. kľúčom k porozumeniu danej kultúry a jej špecifických charakteristík spojených s jedincovým myslením a metalingvistickou vedomostnou bázou (Goméz-Estern, 2010).

Podľa organizácie *Gaelscoileanna Teo*, ktorú finančne podporuje *Foras na Gaelige*, k septembru 2013 pôsobí mimo oblasti Gaeltachtu 144 základných škôl (4,5 %) a 36 postprimárnych škôl (4,8 %) v rámci ktorých výučba prebieha v írskom jazyku (gaelscoileanna). V súčasnosti na týchto typoch škôl študuje cca 45 000 žiakov. V roku 2015 sa plánujú otvoriť ďalšie postprimárne *gaelscoileanna* školy v mestách Carrigaline, okres Cork a v Ashbourne, v okrese Meath, nakoľko ich popularita, i kvôli dosahovaniu lepších výsledkov žiakov, stúpa (Gaelscoileanna, 2014).

Výsledky prieskumu z roku 2006 naznačujú, že najviac študentov, ktorí používajú írsky jazyk denne sa nachádza v kategórii 10 – 14 ročných (72,5 %) v rámci primárneho stupňa, pričom v rámci sekundárneho a terciárneho stupňa používanie jazyka značne klesá (Ó Laoire, 2008). I z tohto dôvodu je dôležité venovať pozornosť jazykovej politike v Írsku resp. postupnej implementácii inovatívnych foriem vo výučbe jazyka v írskom vzdelávacom systéme.

Írsky edukačný systém je vo svojej podstate značne špecifický odzrkadľujúc charakteristické prvky spojené s revitalizáciou írskeho jazyka. V rámci predprimárneho stupňa sú napríklad pre Írsku republiku typické škôlky/detské kluby nazývané *naíonraí*. Deti sú v týchto typoch predškolských zariadení úplne vystavené cieľovému jazyku, ktorým je írština. Tieto predškolské zariadenia nie sú jedinečnosťou len západnej časti krajiny – Gaeltachtu. V súčasnosti pôsobí v Gaeltachte 55 takýchto predškolských zariadení, pričom podporu získavajú i od Údarás na Gaeltachta (Údarás na Gaeltachta, 2015).

V prostredí *naíonraí* majú deti príležitosť naučiť sa írštinu na základe úplného ponorenia v jazyku. Ako uvádza Biloveský (2013, s. 458) *„sú to prevažne deti predškolského veku, ktoré môžu mať najväčší benefit z učenia sa jazyka, nakoľko sa prostredníctvom vystavenia sa jazyku rozvíjajú aj ich kognitívne, kutlúrne, auditórne, jazykové a osobnostné kompetencie.“* Nezanedbateľnou výhodou naíonraí je osobitý prístup a špecifické vzdelanie vyučujúcich orientované na predškolskú a elementárnu pedagogiku, ktorí rešpektujú fakt, že deti pochádzajú väčšinou z anglofónneho prostredia. V tomto kontexte zohráva kľúčovú úlohu učiteľ (stiúrthóir), ktorý hovorí len po írsky, pričom akceptuje, že deti sa medzi sebou rozprávajú po anglicky podporujúc tak bilingvizmus u detí predškolského veku (Mhathúna, 2006).

Vyučujúci v detských kluboch sú si vedomí obrovského významu írskeho jazyka v rámci hodnotového systému írskej spoločnosti ako i úlohy, ktorú *naíonraí* zohrávajú úro medzigeneračnom prenose írskeho jazyka v budúcnosti (Mhathúna, 2006). Pedagógovia majú možnosť navštevovať krátkodobé kurzy organizované *Forbairt Naíonraí Teo*, agentúrou zameranou na rozvoj schopností u detí predškolského veku (Forbairt Naíonraí Teoranta, 2014).

Na základe realizácie výskumu uskutočneného v rámci *naíonraí* je evidentné, že deti navštevujúce detské kluby preukazujú lepšie jazykové kompetencie v porozumení základných fráz v každodenných interakčných situáciách (obed, hra, iné bežné aktivity) než deti navštevujúci iné predškolské zariadenia (Moriarty, 2009). Deti často striedajú jazykové kódy (code-switching), pričom ich znalosť naučených slovných spojení sa časom transformuje do spontánneho kreatívneho používania jazyka. Úloha učiteľov (stiúrthóir) v detských kluboch

naíonraí je teda nenahraditeľná, nakoľko správne motivovaný učiteľ kreuje v triede motivačnú podpornú atmosféru a umožňuje i deťom ľahší prechod na ceste k získavaniu kompetencií v druhom jazyku v období predškolského veku.

Revitalizácia jazyka nezávisí len od školy samotnej. Pokiaľ ide o používanie írskeho či anglického jazyka v domácom prostredí, Fishman uvádza, že *„domáce prostredie, je pre revitalizáciu jazyka kľúčové“* (Fleming, Debski, 2008, s. 91). Angličtina dominuje i v domácom prostredí Gaeltachtu (67,5 %), aj keď nie v takom rozsahu ako v klasických anglofónnych domácnostiach (100 %), či v domácnostiach, v ktorých deti navštevujú gaelscoileanna (98 %). Pre školopovinné deti predstavuje írština v bežných školách (mainstream schools) častokrát skôr symbolický predmet než praktickú stránku života. Pozitívny prístup rodičov k výučbe írskeho jazyka je nesmiernou výhodou. V porovnaní s velštinou má írština menšie funkčné využitie. Preto je pestovanie pozitívneho prístupu k národnému minoritnému (autochtónnemu) jazyku u mladej generácie veľmi dôležité, nakoľko zvýšenie jeho funkčného využitia prostredníctvom inovatívnych metód v edukačnom prostredí sa môže odraziť i v iných doménach života spoločnosti (Moriarty, 2011).

Podľa základných stanov organizácie *Forbairt Naíonraí Teo* má každé dieťa právo na vzdelanie v írskom jazyku v rámci predškolských zariadení. *Naíonraí* zabezpečujú prirodzený, simultánny prechod k druhému jazyku, čím obohacujú i jazykové schopností detí a holistický rozvoj dieťaťa. Navyše *naíonraí* detské kluby posilňujú prepojenie detí s dedičstvom, tradíciami a kultúrnymi hodnotami Írska (Forbairt Naíonraí Teoranta, 2014). Čiastočné pochopenie a uvedomenie si týchto elementov už počas predprimárneho vzdelávania považujeme za kľúčový aspekt revitalizácie a normalizácie jazyka v kontexte kultúrnej identity Írov. Na základe spomenutých faktov zároveň konštatujeme, že znalosť jazyka obohacuje identitu kultúrneho spoločenstva a pozitívny prístup k jazyku vytvára potenciál pre rozvoj kultúrnej identity jednotlivca v rámci ďalšieho vzdelávania.

Revitalizácia írskeho jazyka

V súčasnosti dominuje odbornému diskurzu téma jazykovej a etnickej revitalizácie. „*Revitalizácia doslova znamená, že kultúrne symboly a postupy, ktoré po určitú dobu zaostávali v nečinnosti, znova získavajú na význame*“ (Eriksen, 2008, s. 346). V celosvetovom meradle dochádza k stále väčšiemu zviditeľneniu snáh a hlasov o uznanie špecifických jazykových či kultúrnych atribútov na národnej či regionálnej úrovni, ktoré konkrétne spoločenstvo charakterizujú. Pojem revitalizácia tak zasahuje všetky stránky spoločenského života. Dotýka sa i jazykovej otázky a tematiky odvrátenia procesu vymretia jazyka ako i iných kľúčových kultúrnych fenoménov. „*Etnojazyková problematika je dnes študovaná*

viac než kedykoľvek predtým v rámci etnológie, antropológie, sociolingvistiky, ale i ďalších vedných odborov v rámci interdisciplinárneho prístupu“ (Šatava, 2009, s. 9).

V rámci terminológie boli v minulosti pojmy ako napr.: language revival (jazykové znovuoživenie) či language revitalization (revitalizácia jazyka) prakticky neznáme. Oblasť sociolingvistiky, týkajúca sa ohrozených jazykov, bola obohatená dielom Joshua A. Fishmana s názvom *Reversing Language Shift* (Zvrátenie smeru jazykového posunu) s podtitulom *Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages* (Teoretické a empirické základy pomoci ohrozeným jazykom) (Šatava, 2009). V súčasnosti je téma znovuoživenia jazykov súčasťou rôznych odborných monografií a zbierok, ako i hlavnou témou domácich a medzinárodných konferencií.

Revitalizácia írskeho jazyka v Írskej republike sa stala kľúčovým faktorom národnej a kultúrnej identifikácie Írov. Ako dôsledok snáh o revitalizáciu sa írsky jazyk stal jedným z povinných predmetov v rámci primárnej, sekundárnej a vo vybraných študijných programoch terciárnej sféry edukácie. Tento cieľ je celonárodne podporovaný oficiálnou štátnou jazykovou politikou s cieľom zvýšiť záujem obyvateľov o autochtónny jazyk. Írsky jazyk tak zohráva dôležitú úlohu pri pracovných výberových konaniach a ovládanie írskeho jazyka sa stáva výhodou pre potenciálnych uchádzačov i zamestnávateľov.

Írsky jazyk vnímame ako kľúčový element, významný kultúrny marker, kultúrny atribút, kultúrny kapitál či etnosignifikatívny prvok v procese formovania kultúrnej identity Írov. Nezastupiteľné miesto írskeho jazyka v spoločnosti odzrkadľuje i štátna jazyková politika, pričom jedným z jej hlavných cieľov je prenos íršťiny do všetkých kútov Írska v celonárodnom kontexte, čím by došlo k rozšíreniu írskeho jazyka z oblasti Gaeltachtu v západnej časti krajiny do ostatných častí Írska (Schröder, 1995).

V súčasnosti sa počet používateľov írskeho jazyka v Írskej republike rovná približne 2 % (skupina plynulo hovoriacich írskym jazykom) resp. 40 % obyvateľov, ak zoberieme do úvahy všetkých hovoriacich írskym jazykom (i tých, ktorí udávajú čiastočnú znalosť írskeho jazyka) **(**Ó Riain, 2010).

Renesancii, resp. revitalizácii írskeho jazyka pomáha i edukačná politika v oblastiach Gaeltachtu a Galltachtu (prevažne anglofónna oblasť). Konkrétne je to jazyková politika monolingvizmu a bilingvizmu, ktorej cieľom je limitovať súčasný pokles írsky hovoriacich a rodilých írsky hovoriacich nielen v oblasti Gaeltachtu (Ó Laoire, 2012). Podobnému problému čelia i iné minoritné, menej používané či regionálne jazyky v európskom i celosvetom kontexte (baskický, katalánsky, galícijský jazyk v Španielsku či maorijský jazyk na Novom Zélande, atď).

Revitalizácia írskeho jazyka v meste Galway

V súčasnosti sa na revitalizácii a šírení írskeho jazyka podieľa mnoho organizácií a inštitúcií pôsobiacich v meste Galway a jeho okolí. Zamerali sme sa na kľúčové organizácie a inštitúcie v meste Galway, ktorých aktivity sú pre revitalizáciu jazyka nevyhnutné a rovnako môžu byť aplikovateľné i v kontexte ďalších nielen európskych kultúrnych regiónov.

Zvýšenie ekonomickej udržateľnosti regiónu môže pozitívne prispieť k záchrane írskeho jazyka v Gaeltachte (írsky hovoriace oblasti), čo je i reálny cieľ organizácií akými sú *Údarás na Gaeltachta*, alebo i *Gaillimh le Gaelige* a *Conradh na Gaelige*, ktoré sa usilujú o čo najväčšie vystavenie obyvateľov írskemu jazyku prostredníctvom vyvíjania rôznych kultúrnych, pedagogických či konzultačno-poradenských aktivít.

V budúcnosti bude Gaeltacht identita závisieť od stupňa ovládanie írskeho jazyka v danom regióne, preto sú iniciované aktivity kľúčové pre zachovanie statusu Gaeltacht oblastí. V tomto kontexte vystupuje ako kľúčová i intergeneračná transmisia jazyka, ktorú majú všetky uvedené organizácie vo svojej agende, a ktorú realizujú i prostredníctvom podpory predškolských zariadení považujúc predškolskú imerziu v írskom jazyku za nevyhnutnú v zmysle vytvorenia bilingválnej spoločnosti a zachovania jazyka. V meste Galway a Carraroe sa napríklad nachádza škôlka založená s podporou *Údarás na Gaeltachta*. Významným počinom *Údarás na Gaeltachta* (*Údarás na Gaeltachta***,** 2015) je i iniciácia resp. podpora manufaktúr, tovární v regióne Gaeltachtu, ktoré sa snažia o zvýšenie zamestnanosti miestnych obyvateľov, i keď nie vždy je rezultát úspešný i kvôli najímaniu kvalifikovanej sily (ktorá u miestneho obyvateľstva chýba) spomedzi prevažne anglofónnych obyvateľov narodených mimo Gaeltachtu.

Podpora ekonomiky Gaeltachtu tak môže napomôcť i plnohodnotnému využívaniu írskeho jazyka v celospoločenskom kontexte. Írsky jazyk sa tak môže stať integrálnou súčasťou kultúrnej identity i prostredníctvom vystavenia obyvateľov umeniu a jeho rôznym žánrom. Írsky jazyk má tak šancu predstaviť sa ako unikátne kultúrne médium, neoddeliteľný prvok kultúrnej identity a bohatstva národa. Írskemu jazyku spomínané aktivity dávajú možnosť zviditeľniť sa, resp. nadobudnúť vážnosť a úctu u obyvateľov podporujúc tak širokosiahle benefity bilingvizmu. Uvedené aktivity môžu byť využiteľné na ceste k uvedomeniu si hodnoty írskeho jazyka pre súčasné i budúce generácie i na základe aktívneho prihlásenia sa k írskemu jazyku v zmysle aktívneho kultúrneho občianstva.

Ďalším pozitívom resp. odporúčaním ako jazyk revitalizovať je budovanie kvalitnej infraštruktúry v Gaeltachte. Konkrétne ide o prepojenie strategicky i turisticky významných oblastí v regióne. Za týmto účelom bola iniciovaná výstavba dopravného spojenia medzi signifikantnými miestami Gaeltachtu s názvom Wild Atlantic Way, ktorá predpokladá nárast

v počte turistov ako i domácich obyvateľov v zmysle realizácie skvalitnených logistických možností, na základe ktorých bude jednoduchšie navštíviť najvýznamnejšie kultúrne, historické a prírodné krásy siahajúce od severnej časti Gaeltachtu (okres Donegal) po južnú časť Írska (okres Cork).

Ako ďalšie kľúčové odporúčanie, ktoré sme identifikovali v rámci analýzy zozbieraného materiálu, vystupuje do popredia iniciácia rôznych súťaží v meste Galway zorganizovaných *Gaillimh le Gaelige* (Galway with Irish) zameraných na šírenie a podporu jazyka v rámci služieb a podnikateľského sektoru. Tento rok sa do súťaže s názvom Galways Bilingual Business Award 2015 zapojilo dvadsať subjektov pôsobiacich v meste Galway, ktoré sa uchádzajú o dané ocenenie.

Na základe daných aktivít sa posilňuje význam írskeho jazyka ako hodnoty a neoddeliteľnej súčasti mesta Galway, ktoré v rámci svojej iniciácie tenduje k budúcemu udeleniu titulu Európskeho hlavného mesta kultúry. Galway sa tak môže predstaviť ako jediné bilingválne mesto v Írskej republike.

Nezanedbateľným zistením a obohatením pre podnikateľské subjekty, na základe diseminácie informácií a poradenstva v rámci inštitúcie *Gaillimh le Gaelige*, je i fakt, že írsky jazyk sa dá reálne využiť i v tejto sfére, teda priamo v teréne v rámci ekonomického, kultúrneho a verejného priestoru (Gaillimh le Gaelige, 2015). Primárnym cieľom *Gaillimh le Gaelige* je preto naučiť podnikateľov a firmy efektívne a aktívne využívať potenciál kultúrneho dedičstva mesta, resp. poukázať na fakt, že írsky jazyk je možné využiť i v danom podnikateľskom prostredí ako unikátny produkt, ako niečo čo daného poskytovateľa služieb robí výnimočným a čo ho identifikuje i v rámci vytvárania vlastnej dištinktívnej identity. Samotný írsky jazyk sa takýmto spôsobom implementácie v podnikateľskej sfére vymaňuje z tradičného stereotypného ponímania, ktoré definuje írsky jazyk ako nevyužiteľný element mimo edukačného priestoru.

Írsky jazyk tak v danej ekonomickej oblasti môžeme chápať ako autentický a unikátny produkt s čím súvisí i jeho budúci medzigeneračný prenos a osobné rozhodnutie jednotlivca jazyk naplno používať. Podobné aktivity tak pomáhajú nielen podnikateľským subjektom, ale i samotným obyvateľom pomocou vytvárania nových pracovných miest a transformáciou mesta Galway na unikátne mesto charakteristické práve svojím bilingvizmom. Je zaujímavé pozorovať súčasné aktivity organizácií akými je napr.: *Gaillimh le Gaelige* či *Conradh na Gaelige* (Conradh na Gaelige, 2015) pri vytváraní sietí nadšencov, aktivistov či obyčajných ľudí, ktorí si uvedomujú význam írskeho jazyka a jeho nezanedbateľný ekonomický a kultúrny potenciál.

Významným počinom všetkých organizácií vrátane Národného divadla írskeho jazyka v meste Galway (preklady hier do írskeho jazyka, podpora mládežníckych divadiel v írskom jazyku, organizovanie hier pre stredoškolákov pripravujúcich sa na maturitu, produkcia bilingválnych hier – získavanie záujmu širokej verejnosti) je i podpora jazykového povedomia s čím súvisí i eliminácia strachu súvisiaca s komunikáciou v írštine, ktorý implikuje nedostatočná znalosť írskeho jazyka u väčšiny obyvateľov všetkých vekových kategórií.

Všetky spomínané inštitúcie sa svojimi aktivitami hlásia k inklúzii všetkých obyvateľov (írskej i neírskej národnosti), k vzájomnej tolerancii a rešpektu v rámci rôznych nadobudnutých znalostí írskeho jazyka. Takýmto spôsobom sú podporovaní i jedinci, ktorí írsky jazyk ovládajú na úrovni začiatočníka, resp. tí, ktorých receptívne zručnosti prevládajú nad produktívnymi, hlavne pokiaľ ide o ústny prejav.

Na základe konkrétnych súčasných aktivít daných inštitúcií dochádza k výraznému zviditeľneniu írskeho jazyka v spoločnosti, resp. k jeho zatraktívneniu i pre oblasť podnikania v zmysle makro i mikroekonomického priestoru. Prostredníctvom vystavenia obyvateľov írskemu jazyku i mimo edukačného priestoru sa pre írsky jazyk otvárajú nové možnosti v zmysle jeho využiteľnosti na základe inherentnej autenticity a unikátnosti. Obyvatelia tak zisťujú i prostredníctvom poradenských, konzultačných (*Gaillimh le Gaelige, Conradh na Gaelige*), kultúrnych a edukačných aktivít rôznych organizácií (*Conradh na Gaelige, An Taibhdhearc, Gaillimh na Gaillimhe, Chomhairle Ealaion – the Arts Council, Údarás na Gaeltachta*) aké benefity môže implementácia írskeho jazyka priniesť mestu Galway v dlhodobom horizonte. Takýto spôsob podpory írskeho jazyka ako unikátneho produktu považujeme za kľúčový i v rámci jeho prepojenia s kultúrou resp. kultúrnou identitou obyvateľov a s budovaním pozitívneho vzťahu v zmysle aktívneho prihlásenia sa k jazyku a jeho aktívnemu používaniu.

Významnou aktivitou je i organizácia týždňa írskeho jazyka *Seachtain na Gaelige* 2015 v meste Galway, ktorá tak prispieva k zviditeľneniu jazyka v zmysle rôznych plánovaných kultúrnych aktivít zameraných na podporu a šírenie kultúry práve prostredníctvom vystavenia obyvateľov írskej hudbe a tancu, pričom jazyk je ich neodmysliteľnou súčasťou.

V rámci revitalizácie jazyka neopomíname zásluhu médií v minoritnom jazyku, ktoré prinášajú správy o rôznych udalostiach a aktivitách realizovaných priamo v írskom jazyku, alebo podporujúcich írsku kultúru. Väčšina respondentov uviedla neoceniteľnú úlohu televízneho kanála *TG4* a miestneho rádia *Raidió na Gaeltachta*, ktoré sa aktívne podieľajú na zvyšovaní statusu írskeho jazyka a prinášajú informácie o dianí nielen v Írsku ale i vo svete.

Uvedené záverečné odporúčania sa týkajú príkladov, ktoré môžu výrazným spôsobom pomôcť revitalizácii či normalizácii akéhokoľvek minoritného či menej používaného jazyka. Pomáhajú jazyku prežiť i na základe uvedenej podpory životnej úrovne obyvateľov Gaeltachtu, investíciou do lokálnej ekonomiky a posilnením identity obyvateľov resp. aktivitami, ktoré posilňujú aktívne kultúrne občianstvo, v zmysle kreovania pozitívneho vzťahu k írskemu jazyku. Írsky jazyk tak neplní len kultúrnu a symbolickú funkciu, ale i funkciu ekonomickú v zmysle možného využitia jeho potenciálu v podnikaní či v oblasti turizmu, číže v rámci prepojenia jazyka ako duchovného/symbolického artefaktu s jeho reálnym využitím v každodennom živote i v podnikateľskej sfére. Takýmto spôsobom sa írsky jazyk pretvára na unikátny element využiteľný i pre svoj kultúrny a pridaný ekonomický potenciál.

Záver

Sumarizujúc predchádzajúce informácie, aktivity daných subjektov sú katalyzátormi posilnenia identity nielen Gaeltacht (írskyjazyčnej) komunity. Vytvára sa tak väzba resp. spolupráca s edukačným priestorom, pri vytváraní bilingválnych jedincov, potenciálnych používateľov jazyka. Pre budúcu i súčasnú generáciu tak vznikajú nové možnosti a priestory, ktoré podporujú aktívne využívanie írskeho jazyka v celospoločenskom kontexte a poskytujú tak know-how i iným kultúrnym regiónom, ktoré sa usilujú o revitalizáciu svojho minoritného jazyka.

Na záver je žiaduce dodať, že žiadna jazyková revitalizačná politika nemôže ašpirovať na úspech bez naplnenia určitých podmienok nevyhnutných pre udržanie vitality spoločenstva, ktoré jazyk aktívne používa. Rovnako je potrebný i záujem, optimizmus a entuziazmus čeliť jazykovému darwinizmu, ktorý sa týka prirodzeného výberu a prežitia najschopnejších i v jazykovej oblasti (Šatava, 2013).

LITERATÚRA

Knižná:

BILOVESKÝ, V.: *Does Integrating Europe Need Polylingualism and Multiculturalism?* In: European Researcher, 42, 2013, č. 2-3, s. 455-461.
ERIKSEN, T, H.: *Sociální a kulturní antropologie*. Praha: Portál, 2008. 407 s.
FLEMING, A., DEBSKI, R.: *The Use of Irish in Networked Communications: A Study of Schoolchildren in Different Language Settings*. In: Journal of Multilingual and Multicultural Development, 28, 2008, č. 2, s. 85-101.
HALE, C, H., DE ABREU, G.: Drawing on the Notion of Symbolic Resources in Exploring the Development of Cultural Identities in Immigrant Transitions. In: *Culture and Psychology*. 2010. 16, 2010, s. 395-415.

GOMÉZ-ESTERN, M, B., et al.: *Literacy and the Formation of Cultural Identity*. In: Theory and Psychology, 20, 2010, s. 231-250.
KILIÁNOVÁ, G., et al.: *My a tí druhí v modernej spoločnosti.* Bratislava: SAV, 2009, 722 s.
MHIC MHATHÚNA, M.: *Early Steps in Bilingualism: Learning Irish in Irish Language Immersion Pre-Schools.* In: An International Research Journal, Routledge, 19, 2006, č. 2, s. 38-50.
MORIARTY, M.: *Normalising language through television: the case of the Irish language television channel, TG4*. In: Journal of Multicultural Discourses, 4, 2009, č. 2, s. 137-149.
MORIARTY, M.: *Minority languages and performative genres: the case of Irish language stand-up comedy*. In: Journal of Multilingual and Multicultural Development, 32, 2011, č. 6, s. 547-559.
Ó LAOIRE, M.: *An Approach to Developing Language Awareness in the Irish Language Classroom: A Case Study*. In: International Journal of Bilingual Education and Bilingualism, 10, 2008, č. 4, s. 454-470.
Ó LAOIRE, M.: *Language policy and minority language education in Ireland: re-exploring the issues.* In: Language, Culture and Curriculum, 25, 2012, č. 1, s. 17-25.
Ó RIAIN, S.: *Irish and Scottish Gaelic. A European Perspective*. In: Naukovij visnik Volinskogo nacional'nogo universitetu imeni Lesi Ukrainki, 2010. s. 262-267.
SCHÖDER, K., et al.: *What is Europe? Aspects of European Cultural Diversity*. Routledge, 1995, 274 s.
SYKES, E, B.: *Transformative Autoethnography: An Examination of Cultural Identity and its Implications for Learners*. In: Adult Learning. 25, 2013, č. 1. s. 3-10.
ŠATAVA, L.: *Jazyk a identita etnickýc menšín. Možnosti zachování a revitalizace.* Praha: SLON, 2009, 215 s.
ŠATAVA, L.: *Etnicita a jazyk*. Trnava: Tribun EU, 2013, 108 s.

Internetové zdroje:

Forbairt Naíonraí Teoranta. 2014. Dostupné na internete: https://www.naionrai.ie/en (citované 8. 8. 2014)
Conradh na Gaelige. 2015. Dostupné na internete: https://cnag.ie/en/info/conradh-na-gaeilge/contact.html (citované 15. 5. 2015)
Gaelscoileanna. *What is Immersion Education?* 2014. Dostupné na internete: http://www.gaelscoileanna.ie/en/immersion-education/cad-e-tumoideachaswhat-is-immersion-education/ (citované 7. 5. 2014)
Gaillimh le Gaelige. 2015. Dostupné na internete: http://www.gleg.ie/news/gallery/?lang=en (citované 10. 5. 2015)
Údarás na Gaeltachta. 2015. Dostupné na internete: http://www.udaras.ie/en/faoin-udaras/ar-rol (citované 5. 5. 2015)

Resumé

Irish Language Revitalization in the City of Galway

The topic of linguistic and ethnic revitalization is hugely debated nowadays in the geographical area of Europe. Certain efforts have recently been made in order to divert the process of language death and thus to prevent assimilation and extinction of the majority of world´s languages. These efforts can be traced in different cultural regions in the whole world, not only in the European context. This article tries to reflect the significant position of the Irish language in Irish society. Specifically, we deal with the revitalization efforts in the city of Galway which is situated very near to Irish speaking communities in Gaeltacht. Firstly, we focus on prevention of language death in the area of education and secondly, we give

examples of those institutions and organizations situated in the city of Galway which are active in the sphere of Irish language survival.

KE STATUSU, MOTIVACI A FUNKCI NÁZVŮ ŽELEZNIČNÍCH STANIC A ZASTÁVEK V BANSKOBYSTRICKÉM KRAJI

Patrik Mitter

Pedagogická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, Ústí nad Labem, ČR
patrik.mitter@seznam.cz

Klíčová slova: vlastní jméno, motivace, funkce, železniční stanice, onomastika
Key words: Proper Name, Motivation, Function, Railway Station, Onomastics

1. Status

Názvům železničních stanic a zastávek ve Slovenské republice bylo zatím věnováno méně pozorností, ovšem onymický materiál, který této druh pojmenování poskytuje, je poměrně pestrý a ne snadno zpracovatelný. Počet železničních stanic a zastávek ve Slovenské republice se totiž pohybuje okolo 800. Takový rozsah onymického materiálu by zasloužil i monografické zpracování, neboť přesahuje možnosti této studie. Po delším jsme se rozhodli onymický materiál zúžit jen na názvy železničních stanic a zastávek v Banskobystrickém kraji. Jedná se o naši pilotní studii v této oblasti, která buď potvrdí, nebo vyvrátí další perspektivu takto orientovaného bádání.

Podobně jako názvy zastávek MHD (1) má i tento typ onym nevyhraněný status. Nachází se na pomezí toponymické a chrématonymické sféry. Stejně jako mají názvy zastávek MHD blízko k urbanonymům příslušného města, mají i názvy železničních stanic a zastávek společnou lokalizační a orientační funkci spolu s toponymickými objekty (s městy a obcemi), na jejichž území (příp. v jejichž blízkosti) se nacházejí. Mají proto výrazně orientační charakter, pokud jde o prostor, lokalitu daného území. S toponymy koexistují a fungují ve vzájemné symbióze (změní-li se název města či obce, je vysoce pravděpodobné až jisté, že se změní název, příp. alespoň část názvu příslušné železniční stanice či zastávky). Jsou stejně jako toponymické objekty kartograficky fixovatelné, na rozdíl od nich jsou však snáze přemístitelné. Oikonymické či anoikonymické objekty nejsou naproti tomu přemístitelné (až na zcela ojedinělé výjimky). Navíc jsou železniční stanice a zastávky zřejmým produktem lidské činnosti, takže nelze opomíjet ani jejich chrématonymický charakter. Stejně jako většina toponym a chrématonym podléhají i názvy železničních stanic a zastávek standardizaci. Jejich podoba je oficializována. Je nutné, aby jednotlivé názvy dobře sloužily orientaci v daném území, musí proto být utvořeny v souladu s pojmenovacími tradicemi v této oblasti. Měly by i bezproblémově fungovat v jazykové komunikaci a neměly

by vytvářet žádné komunikační bariéry. Zřetel je brán i k pravopisné stránce názvu i k jeho délce, neboť název by neměl být příliš dlouhý, aby umožňoval úspornou a efektivní komunikaci i mezi zaměstnanci Železničnej spoločnosti Slovenskej republiky a jiných dopravců zajišťujících železniční přepravu na území Slovenské republiky.

V této souvislosti uveďme, že názvy *železniční stanice* a *zastávka* terminologicky vzato nejsou zcela synonymní výrazy. Železniční stanice se od zastávky liší vybavením (má zpravidla budovu, v níž funguje zákaznický servis) a přítomností zaměstnanců ŽSR, příp. jiných dopravců (2).

Z výše uvedeného vyplývá, že status těchto názvů osciluje mezi sférou toponymickou a chrématonymickou. Zařazení do každé z nich má své logické důvody a domníváme se, že jejich řazení k toponymům má své opodstatnění (slouží k orientaci v daném území a k lokalizaci příslušné železniční stanice), současně však bereme v úvahu i jejich „chrématonymičnost“. Většina níže uvedených názvů je zcela motivována toponymy (oikonymy, příp. i anoikonymy), názvy motivované (alespoň částečně) chrématonymy jsou spíše ojedinělé.

2. Motivace a funkce

Náš příspěvek je zatím spíše sondou do pojmenování v dané oblasti. Uvědomujeme si, že pro komplexní analýzu názvů by bylo třeba sledovat i jejich diachronní linii. V Banskobystrickém kraji to konkrétně znamená sledovat postupné budování železničních tratí a stanic od počátků až do současnosti. Zvláštní pozornost by si zde zasloužila i problematika zvláště maďarských (příp. i německých či jiných) názvů mnohých měst či obcí od počátků až do současnosti, a s ní i problematika uplatňování slovenských či jinojazyčných názvů příslušných železničních stanic. Dnešní podobu názvů ovlivnilo i období dalšího rozrůstání železniční sítě v rámci existence Československé republiky, resp. Československé socialistické republiky (v letech 1918-1989), přičemž období existence ČSFR (1990-1992), rozpad společného federálního státu a následná existence samostatné *Slovenské republiky* se do názvosloví železničních stanic v SR (a konkrétně v Banskobystrickém kraji) nijak výrazněji nepromítly.

Cílem našeho příspěvku je popis aktuálního stavu názvů železničních stanic a zastávek v Banskobystrickém kraji (3) a jejich dominantních funkcí. Po důkladném zvážení jsme se nakonec rozhodli vyřadit ze získaného souboru onym názvy těch železničních stanic a zastávek, které již neslouží pravidelné osobní železniční dopravě. Ze zkušeností je známo, že na tratích, na kterých byla zastavena osobní doprava, je jejich následný provoz obnovován jen zcela výjimečně, a to jen zpravidla tam, kde lze provozovat výletní prázdninový provoz.

Většinu „zrušených“ železničních stanic a zastávek čeká postupný útlum a s nimi postupně ustupují z jazykové komunikace i jejich názvy. Jinak řečeno – perspektiva dalšího užívání takovýchto názvů není příliš velká, a proto se nám jevilo jako lepší řešení tyto názvy do výsledného souboru onym nezařadit.

Pro účely našeho zkoumání byly excerpovány názvy železničních stanic a zastávek železničních tratí č. 154, 162, 172, 174 a dále těch úseků tratí, jejichž stanice a zastávky se nacházejí na území Banskobystrického kraje: Jedná se o následující tratě a úseky: č. 150 Zvolen - Hronský Beňadik, č. 160 Zvolen - Gemer, č. 170 Zvolen - Harmanec jaskyňa, č. 171 Zvolen - Kremnické Bane, č. 173 Červená Skala - Telgárt penzión. Kromě těchto tratí se nachází na území Banskobystrického kraje ještě několik železničních tratí, na nichž byla pravidelná osobní přeprava zrušena. Jedná se o tratě č. 153 v úseku Zvolen - Dudince, č. 161 v úseku Lučenec - Kalonda č. 163, č. 164, č. 165. Názvy železničních stanic a zastávek z těchto tratí jsme vzhledem k výše uvedeným důvodům do našeho příspěvku nezařadili.

Banskobystrický kraj byl vyhlášen zákonem Slovenské národní rady ze dne 3. července 1996 a nařízením vlády Slovenské republiky ze dne 13. srpna 1996. Zákon zřídil nové okresy, což si vyžádalo mj. nové rozhraničení okresů dosavadních. Do Banskobystrického kraje byla nově začleněna některá území z někdejšího Východoslovenského kraje (*Revúca* z okresu *Rožňava*), naopak z něj vyčleněno území okresu Prievidza z původního Středoslovenského kraje do nově zřízeného Trenčianskeho kraje. Dle této územní reformy sestává Banskobystrický kraj z následujících okresů: *Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Brezno, Detva, Krupina, Lučenec, Poltár, Revúca, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Zvolen, Žarnovica, Žiar nad Hronom.*

Současně se zabýváme i plněním onymických funkcí u každého typu názvu. Společné onymické funkce, tj. funkce nominační, diferenciační a individualizační, plní všechna propria. V námi vyexcerpovaném souboru plní tyto funkce samozřejmě všechna propria. Mezi nimi však zřetelně vystupuje funkce diferenciační a k ní se druží ještě funkce orientační. Lokalizační funkci mají všechny názvy tohoto typu, proto ji nepovažujeme za dominantní. Jako dominantní se v uvedeném souboru onym jeví funkce orientační a diferenciační, které se uplatňují u každého z níže uvedeného typu názvu jinak, resp. i v jiném sledu. Postižení těchto tzv. dominantních funkcí je jedním z cílů našeho příspěvku.

Tyto názvy se proto nejeví z hlediska motivačního výzkumu názvů železničních stanic jako zajímavé. Skutečnost, že se např. ve městě *Lučenec* jmenuje stejně i železniční stanice, není nic, co bychom neočekávali a co by bylo překvapujícím zjištěním. Z onomastického hlediska jsou nepochybně „zajímavější“ názvy těch železničních stanic,

které se zcela neshodují s oficiálním názvem města či obce, na jejichž katastrálním území se nacházejí. Takové názvy totiž plní nejen funkce diferenciační a orientační, ale mohou plnit i funkce další, např. propagační a reklamní (viz níže). Tyto funkce (orientační, diferenciační, příp. i další výše uvedené) plní druhá skupina názvů v různé míře. Jde o zbylých 32 proprií (tedy o cca 21 % názvů).

Mezi těmito 32 názvy nalezneme různé typy. Jejich společnou vlastností je skutečnost, že sestávají alespoň ze dvou pojmenování, přičemž první složkou je vždy propriální oikonymické pojmenování. Druhou složkou může být: 1) rovněž proprium; 2) apelativum; 3) kombinace apelativa a propria (tento typ se v našem materiálu neobjevil). Typy 1) a 2) jsou strukturovány do několika podtypů s měnící se hierarchií funkcí, jež jednotlivé podtypy názvů plní.

Z celkového množství 153 vyexcerpovaných názvů byla většina plně v souladu s příslušným toponymem, označujícím sídelní území, na jehož katastru (příp. v jeho bezprostřední blízkosti) se uvedená železniční stanice či zastávka nachází (121 názvů, cca 80 %). Do tohoto počtu zahrnujeme i názvy stanic v těch obcích, které se staly administrativní součástí větších sídel, např. původní obce *Radvaň, Kostiviarska* jsou v současné době začleněny do Banské Bystrice. Celkem 8 názvů (cca 5 %) obsahuje postponovaný propriální přívlastek, který specifikuje městskou část či část obce, jež je součástí větší sídelní jednotky pojmenované první složkou názvu. Tyto názvy mají dominantní funkce orientační a diferenciační (v tomto sledu), neboť především slouží k orientaci v daném území a následně k diferenciaci od jiné stanice či zastávky (příp. stanic či zastávek) nacházející se na katastru (příp. v jeho bezprostřední blízkosti) příslušné větší sídelní jednotky. Takové stanice (příp. takové zastávky) se většinou nacházejí ve vzdálenosti jednoho nebo několika kilometrů od námi sledované stanice či zastávky. K takovým názvům náleží *Brezno-Halny* a *Brezno-Rohozná* (na rozdíl od sebe navzájem i od názvů stanice *Brezno* a *Brezno mesto*), *Tisovec-Bánovo* (na rozdíl od názvů *Tisovec, Tisovec mesto, Tisovec závody*), *Zvolen-Bučina* (na rozdíl od názvů *Zvolen osobná stanica*, *Zvolen nákladná stanica, Zvolen mesto*), *Kokava nad Rimavicou-Liešnica* (na rozdíl od názvu *Kokava nad Rimavicou*), *Polomka-Hámor* (na rozdíl od názvu *Polomka*), *Slovenská Ľupča-Príboj* (na rozdíl od názvu *Slovenská Ľupča*).

Rovněž název *Opatová pri Lučenci* má diferenciační funkci v rámci území Slovenské republiky (obec *Opatová* je i u *Trenčína* a také v okrese *Levice*), má ji však i v rámci železniční sítě Slovenské republiky, neboť zmíněná obec *Opatová* v okrese Trenčín má železniční stanici s názvem *Opatová nad Váhom*. Z tohoto důvodu má název *Opatová pri Lučenci* především funkci orientační (orientuje v rámci území Slovenské republiky) a

následně i funkci diferenciační (diferencuje od jiné stanice s názvem *Opatová* v rámci železniční sítě Slovenské republiky).

Názvy uvedeného typu představuje Tabulka č. 1.

Tabulka č. 1: Přehled názvů železničních stanic s oikonymem ve funkci rozlišujícího přívlastku a jejich dominantní funkce

název železniční stanice	**dominantní funkce**
Brezno-Halny	orientační, diferenciační
Brezno-Rohozná	orientační, diferenciační
Brezno	orientační
Brezno mesto	diferenciační, orientační
Tisovec-Bánovo	orientační, diferenciační
Tisovec	orientační
Tisovec mesto	diferenciační, orientační
Tisovec závody	orientační, diferenciační
Zvolen-Bučina	orientační, diferenciační
Zvolen osobná stanica	orientační, diferenciační
Zvolen nákladon stanica	diferenciační, orientační
Zvolen mesto	diferenciační, orientační
Kokava nad Rimavicou-Liešnica	orientační, diferenciační
Kokava nad Rimavicou	orientační
Polomka-Hámor	orientační, diferenciační
Polomka	orientační
Slovenská Ľupča-Príboj	orientační, diferenciační
Slovenská Ľupča	orientační
Opatová při Lučenci	orientační, diferenciační
Opatová nad Váhom	orientační, diferenciační

Celkem 24 názvů (tj cca 16 %) obsahuje apelativní rozlišující přívlastek, přičemž v 22 názvech je tento rozlišující přívlastek jednoslovný. Většina názvů tohoto typu má především funkci diferenciační, neboť primárně odlišuje od jiné stanice či zastávky nacházející se na katastru (příp. v jeho bezprostřední blízkosti) téhož města, resp. téže obce, taktéž ve vzdálenosti jednoho či několika kilometrů, tyto názvy mají však i funkci orientační. V rámci tohoto typu názvů můžeme rozlišovat 2 základní podtypy: 1. podtyp – názvy mají

dominantní funkce diferenciační a orientační (v tomto sledu); 2. podtyp – názvy mají dominantní funkce orientační a diferenciační (v tomto sledu).

K prvnímu podtypu náležejí názvy obsahující rozlišující apelativní přívlastek *mesto obec, zastávka*. Patří k nim následujících 15 názvů: *Banská Bystrica mesto* (na rozdíl od názvu *Banská Bystrica*), *Brezno mesto, Tisovec mesto, Zvolen mesto* (názvy vytvářející opozici k nim viz výše), *Rimavské Janovce obec* (na rozdíl od názvu *Rimavské Janovce*), *Závadka nad Hronom obec* (na rozdíl od názvu *Závadka nad Hronom zastávka*), *Banská Belá zastávka* (na rozdíl od názvu *Banská Belá*), *Fiľakovo zastávka* (na rozdíl od názvu *Fiľakovo*), *Hnúšťa zastávka* (na rozdíl od názvu *Hnúšťa*), *Jesenské zastávka* (na rozdíl od názvu *Jesenské*), *Lovinobaňa zastávka* (na rozdíl od názvu *Lovinobaňa*), *Michalová zastávka* (na rozdíl od názvu *Michalová*), *Žiar nad Hronom zastávka* (na rozdíl od názvu *Žiar nad Hronom*) a také i *Zvolen nákladná stanica* (tento název primárně diferencuje od názvu *Zvolen osobná stanica*, přičemž právě tato stanice - tj. *osobná* - je ve městě považována za „hlavní“, nejdůležitější, nejvýznamnější, neboť primárně orientuje v daném území a identifikuje tuto stanici s městem Zvolen). Tento název současně diferencuje uvedenou železniční stanici od jiných stanic v rámci města Zvolen.

Čistě orientační funkci má název *Bujakovo zastávka*, neboť tento název nediferencuje od jiné zastávky v této obci. Nabízí se otázka, zda je rozlišující přívlastek *zastávka* zde vůbec funkční, když název, který by k němu vytvářel opozici (tj. *Bujakovo*), vůbec neexistuje. Diferenciační funkce u tohoto názvu z hlediska současného stavu tedy nepřichází v úvahu.

Druhý podtyp názvů tvoří ty, které mají dominantní funkci orientační (celkem 8 názvů), přičemž v názvech s rozlišujícím přívlastkem *závody, skálie, jaskyňa, penzión, osobná stanica* (Zvolen, viz výše) se k ní druží ještě funkce diferenciační. Jedná se o názvy *Tisovec závody* (na rozdíl od názvů viz výše), *Hačava skálie* (na rozdíl od názvu *Hačava*), *Harmanec jaskyňa* (na rozdíl od názvu *Harmanec*), *Telgárt penzión* (na rozdíl od názvu *Telgárt*) a již výše uvedený název *Zvolen osobná stanica.*

Názvy *Hačava skálie, Harmanec jaskyňa, Telgárt penzión* mají kromě svých dominantních funkcí i výrazné funkce sekundární, a to funkci propagační a reklamní. Uvedené názvy mají totiž zvláštní důležitost pro cestování a turistický ruch, upozorňují na atraktivitu daného místa. Tytéž sekundární funkce mají i názvy s rozlišujícím přívlastkem *kúpele* (*Brusno kúpele, Číž kúpele, Sliač kúpele*). Tyto názvy však v rámci železniční sítě Slovenské republiky nediferencují, neboť názvy bez rozlišujícího přívlatku (tj. *Brusno, Číž, Sliač*) v ní vůbec neexistují. Mají proto dominantní funkci orientační.

Názvy tohoto typu, tj. s rozlišujícím apelativním přívlastkem, rozčleněné na oba podtypy uvádějí Tabulky č. 2 a 3.

Tabulka č. 2: Přehled názvů železničních stanic s apelativními výrazy *mesto, obec, zastávka, osobná stanica, nákladná stanica* ve funkci rozlišujícího přívlastku a jejich dominantní funkce

název železniční stanice	**dominantní funkce**
Banská Bystrica mesto Banská Bystrica	diferenciační, orientační orientační
Brezno mesto Název vytvářející opozici viz Tabulka č. 1	diferenciační, orientační
Tisovec mesto Název vytvářející opozici vit Tabulka č. 1	diferenciační, orientační
Zvolen mesto Název vytvářející opozici viz. Tabulka č. 1	diferenciační, orientační
Rimavské Janovce obec Rimavské Janovce	diferenciační, orientační orientační
Závadka nad Hronom obec Závadka nad Hronom zastávka	orientační, diferenciační diferenciační
Banská Belá, zastávka Banská Belá	diferenciační, orientační orientační
Bujakovo zastávka Název vytvářející opozici není v SR doložen	orientační
Fiľakovo zastávka Fiľakovo	diferenciační, orientační orientační
Hnúšťa zastávka Hnúšťa	diferenciační, orientační orientační
Jesenské zastávka Jesenské	diferenciační, orientační orientační
Lovinobaňa zastávka Lovinobaňa	diferenciační, orientační orientační
Žiar nad Hronom zastávka Žiar nad Hronom	diferenciační, orientační orientační
Zvolen osobná stanica	orientační, diferenciační

Zvolen nákladná stanica Názvy vytvářející opozici viz Tabulka č.1	diferenciační, orientační
Michalová zastávka Michalová	diferenciační, orientační diferenciační, orientační

Tabulka č. 3: Přehled názvů železničních stanic s ostatními apelativními výrazy a jejich dominantní funkce

název železniční stanice	**dominantní funkce**
Brusno kúpele Název vytvářející opozici není v rámci železniční sítě SR doložen	orientační, propagační a reklamní (sekundární funkce)
Číž kúpele Název vytvářející opozici není v rámci železniční sítě SR doložen	orientační, propagační a reklamní (sekundární funkce)
Sliač kúpele Název vytvářející opozici není v rámci železniční sítě SR doložen	orientační, propagační a reklamní (sekundární funkce)
Tisovec závody Názvy vytvářející opozici viz Tabulka č. 1	orientační, diferenciační
Hačava skálie Hačava	orientační, diferenciační orientační
Harmanec jaskyňa Harmanec	orientační, diferenciační orientační
Telgárt penzión Telgárt	diferenciační, orientační orientační
Zvolen osobná stanica Zvolen nákladná stanica Názvy vytvářející opozici viz Tabulka č. 1	orientační, diferenciační diferenciařní, orientační

Naopak název *Tisovec závody* vyjadřuje uvedené sekundární funkce jen v omezené míře. Rozlišující přívlastek *závody* označuje existenci výrobě-obchodního subjektu zabývajícího se průmyslovou výrobou v blízkosti této železniční stanice. Takovýto subjekt nebývá zpravidla turistickou destinací, proto míra vyjádření propagační a reklamní funkce je v porovnání s výše uvedenými názvy typu *Harmanec jaskyňa, Sliač kúpele* nižší. Jistou míru

vyjádření těchto funkcí však v názvu *Tisovec závody* lze vysledovat, zohledníme-li hospodářské a ekonomické aspekty dané lokality.

Shrnutí

Na základě zkoumání názvů železničních stanic a zastávek v Banskobystrickém kraji jsme dospěli k následujícím zjištěním:

1) Z celkového množství 153 vyexcerpovaných názvů (jednalo se o názvy těch stanic, u nichž se realizuje pravidelná osobní přeprava) je 121 názvů plně v souladu s příslušným toponymem označujícím sídelní území, na jehož katastru (či v jeho bezprostřední blízkosti) se uvedená železniční stanice či zastávka nachází.

2) Ze zbylých 32 názvů, které se od oficiálního názvu sídelního území nějak odlišují, obsahuje 8 názvů propriální (oikonymický) přívlastek (postponovaný), který specifikuje městskou část či část obce, jež je součástí větší sídelní jednotky pojmenované první složkou názvu. Tyto názvy mají dominantní funkce orientační a diferenciační (v tomto sledu).

3) 24 názvů obsahuje postponovaný apelativní přívlastek (z toho 22 názvů apelativní přívlastek jednoslovný, 2 názvy přívlastek dvouslovný). 15 názvů (s přívlastkem *mesto, obec, zastávka, nákladná stanica*) má dominantní funkce diferenciační a orientační (v tomto sledu). Jeden název (*Bujakovo zastávka*) má dominantní funkci orientační, 8 názvů (s přívlastkem *kúpele, závody, skálie, jaskyňa, penzión, osobná stanica*) má dominantní funkce orientační a diferenciační (v tomto sledu).

Závěr

Na základě zkoumání názvů železničních stanic a zastávek Banskobystrického kraje můžeme konstatovat, že názvy tohoto druhu by si zasloužily komplexní analýzu v rámci železniční sítě celé Slovenské republiky. Užitečná by v tomto směru byla i konfrontace s názvy stanic a zastávek autobusové dopravy, a to zvláště v týchž lokalitách, v nichž se současně nachází i stanice či zastávka železniční dopravy. Prospěšná by v tomto ohledu byla i konfrontace s názvy téhož druhu v okolních zemích, např. v České republice. Tento příspěvek považujeme za pilotní sondu v této oblasti onomastického bádání.

Poznámky

(1) Srov. MITTER, P.: *Ke statusu a motivaci názvů zastávek MHD*. In: Jednotlivé a všeobecné v onomastike. 18. slovenská onomastická konferencia. Prešov: FF PU, 2012, s. 290-293.
(2) V textu však někdy oba výrazy nahrazujeme společným (byť poněkud zjednodušeným) výrazem železniční stanice, a to především ze stylizačních důvodů.
(3) Názvy jsme excerpovali z publikace *Cestovný poriadok vlakov osobnej dopravy 2014/2015*. Bratislava: ŽSR, 2014 a jejich existenci ověřovali vlastním terénním výzkumem.

LITERATURA

Cestovný poriadok vlakov osobnej dopravy 2014/2015. Bratislava : ŽSR 2014, 220 s.
MAJTÁN, M.: *Názvy obcí Slovenskej republiky* (*vývin v rokoch 1773-1997*). Bratislava : Veda 1998, 600 s.
MITTER, P. *Ke statusu a motivaci názvů zastávek MHD*. In: Jednotlivé a všeobecné v onomastike. 18. slovenská onomastická konferencia. Prešov: FF PU, 2012, s. 290-293.
ŠRÁMEK, R.: *Úvod do obecné onomastiky*. Brno : MU 1999, 191 s.

Resumé

On the Status, Motivation and Function of the Names of Railway Stations in Region of Banská Bystrica

The study deals with the description current state of railway stations names in region Banská Bystrica. On the grounds of analysis 153 names of railway stations v region Banská Bystrica we discovered that from this amount is 121 names fully in compliance with relevant toponym marking strenghtening territory on his land register or in it´s imminent proximity is stated railway station or stop is located.
From the remaining 32 names which are different from official name of settlement area, eight names contains proprial (oikonymic) attribute (postpone), which specifies city part, which is part of bigger urban unit named with first part of name. Those names have dominant orientational and differential function (in this order). 24 names contains postpone apelative attribute (from this amount is 22 names one-word apelative atribute, 2 names two-word attribute). 15 names (with attribute *mesto*, *obec*, *zastávka*, *nákladná stanica*) has dominant differential and orientational function (in this order). One name (*Bujakovo zastávka*) has dominant orientational function, 8 names (with attribute kúpele, závody, skálie, jaskyňa, penzión, osobná stanica) has dominant orientational and differential function (in this order).

JAZYKOVÝ A KULTÚRNY VPLYV FRANCÚZŠTINY A GALICIZMY Z OBLASTI NÁBYTKU A NÁBYTKÁRSTVA

Andrej Timko

Ústav cudzích jazykov, Technická univerzita vo Zvolene, Zvolen
andrej.timko@tuzvo.sk

Kľúčové slová: galicizmus, lexikálna výpožička, nábytkárska terminológia, fotel, taburet
Key words: gallicism, lexical borrowing, furniture terminology, fauteuil, taboret (tabouret)

1. Jazykový a kultúrny vplyv francúzštiny a galicizmy v slovenskom jazyku

Preberanie cudzích jazykových prvkov do slovenského jazyka je známym fenoménom už od raných fáz kreovania slovenčiny. Na rozvoj slovnej zásoby slovenčiny predspisovného obdobia vplývali aj rozličné typy jazykových kontaktov i interferencia slovenčiny s inými jazykmi. Najpočetnejšiu skupinu prevzatých slov tvoria latinizmy a germanizmy. Ide o jazykové prvky, ktoré slovenčina prebrala z latinčiny a nemčiny vo viacerých vlnách približne od 10. do 16. storočia. Galicizmy, slová prevzaté z francúzskeho jazyka, tvoria malú časť cudzích slov v predspisovnej slovenčine. Ako uvádza Valentová (2012), oproti najväčším skupinám, ako sú latinizmy, germanizmy, bohemizmy a hungarizmy, predstavujú galicizmy približne 2 % všetkých prevzatých slov v *Historickom slovníku slovenského jazyka* (Valentová, 2012, s. 76-77).

Skúmaniu galicizmov sa v slovenskej jazykovede venuje napríklad Oľga Orgoňová. Z jej prác (1998, 2002) sa dozvedáme, že kontakt Francúzska, a v širšom ponímaní aj francúzštiny, so slovenským jazykovým územím bol až do vzniku ČSR v roku 1918 len sporadický, príležitostný a zväčša sprostredkovaný. Prenikanie galicizmov do slovenčiny sa časovo viaže najmä na posledné dve storočia. Dôkazom toho, že určitý i keď marginálny kontakt s francúzštinou tu bol aj v starších časoch, sú galicizmy, ktoré sa vyexcerpovali zo stredovekých písomných pamiatok a zachytili v *Historickom slovníku slovenského jazyka*. Francúzsko, kolíska diplomacie a osvietenstva, malo výrazný vplyv na iné európske krajiny. V porovnaní s nimi bolo pokrokové hlavne v oblasti obchodu a priemyselného rozvoja. Nezanedbateľný vplyv mala aj Veľká francúzska revolúcia. Podľa Orgoňovej (1998) je dôležitá najmä skutočnosť, že už v 14. storočí existovali kontakty s európskymi univerzitnými centrami a mladí slovenskí intelektuáli študovali aj v Paríži.

Francúzsko-slovenské kontakty od čias konštituovania slovenčiny ako spisovného jazyka predstavujú jeden z významných vonkajších stimulov obohacovania nášho jazyka. Za rozhodujúcu formu kontaktu považujeme najmä prirodzený vzťah spomínaných jazykov. Podľa všeobecne známych typológií kontaktových situácii (Weinreich, 1979) by sme tento

medzijazykový vzťah mohli charakterizovať ako prevažne dištančný (t.j. bez priameho kontaktu jazykových kolektívov) a časovo ohraničený (najmä na obdobie všeobecnej kultúrnej, spoločenskej, umeleckej i politickej prestíže francúzskej spoločnosti). Tento medzijazykový vzťah sa prejavil v rozličných oblastiach, akými sú politika, ekonomika, hospodárstvo, ale taktiež v oblastiach kultúry, umenia a v rámci toho aj nábytkárstva. Prevažne nepriamymi, knižnými kontaktmi boli sprostredkúvané výpožičky z latinčiny, západných jazykov (a teda aj románskych jazykov a primárne z francúzštiny) a taktiež tzv. internacionalizmy. Budovičová (1974) zdôrazňuje, že pri preberaní slov nie je dominantný moment genetickej príbuznosti jazykov, ale sociálny a objektívne pôsobiaci činiteľ vo sfére priamych či nepriamych kontaktov. Lexikálny vplyv francúzštiny na slovenčinu (a podobne aj na iné jazyky) bol podmienený privilegovaným politicko-ekonomickým, kultúrnym a umeleckým postavením Francúzska a francúzštiny, a to vo svetovom meradle. Francúzština sa už v 11. storočí stáva spisovným jazykom a najmä v 17. a 18. storočí sa používa v takých funkciách ako v stredovekej Európe latinčina: v diplomacii, vede a spoločenskom živote. V 18. storočí sa význam a postavenie francúzštiny ešte viac upevnili a nadobudla status vtedajšej *lingua franca*, nakoľko sa používala ako dorozumievací jazyk medzi šľachtou i vzdelanými vrstvami spoločnosti či obchodníkmi.

Veľkú skupinu galicizmov v slovenskom jazyku predstavujú výrazy z politickej sféry, čo len potvrdzuje privilegované postavenie francúzštiny ako diplomatického jazyka. Ďalšie galicizmy súvisia s vojenskou terminológiou a druhmi zbraní (mnohé z nich sú už historizmami alebo sú známe v posunutom význame). Početné sú v slovenčine aj galicizmy z oblasti gastronómie, histórie, medicíny alebo módy.

2. Galicizmy z oblasti umenia a nábytkárstva

Podľa Habovštiakovej (1988) slová francúzskeho pôvodu predstavujú na rozdiel od slov prevzatých z latinčiny skupinu novších lexikálnych prevzatí (prevažne z 18., 19. a 20. storočia). Paríž, kolíska umenia a kultúry, je miestom vzniku mnohých umeleckých smerov, tendencií a trendov, ktoré nemali obdoby a postupne sa rozšírili celosvetovo. Táto dominancia sa uplatnila aj po lingvistickej stránke a to tým, že sa do slovenčiny dostavali francúzske slová z oblasti umenia ako napríklad *renesancia, empír, avantgarda, moderna, art déco, art nouveau, kubizmus, dadaizmus, realizmus, surrealizmus, fauvizmus, existencionalizmus, expresionizmus* a iné. V týchto prípadoch ide najmä o umelecké a literárne smery, a tieto lexikálne jednotky považujeme za internacionalizmy. Ďalším príkladom sú slová a výrazy z výtvarného umenia, ktoré sú prevažne adaptované a zdomácnené. Medzi takéto galicizmy zaraďujeme aj jednoslovné pomenovania ako *ateliér* a *interiér,* ale aj iné, ako napr.

karikatúra, portrét, reliéf, plaketa, fazeta, dekor, paspart/pasparta, patrón/patróna alebo *pejsáž*. Výrazný je aj podiel slov francúzskeho pôvodu súvisiacich so spoločenským životom a životným štýlom. Do tohto okruhu slov zaraďujeme aj galicizmy týkajúce sa architektúry, dekorácií a nábytkového vybavenia domu. Medzi takéto galicizmy v slovenčine zaraďujeme napríklad výrazy ako *garsoniéra, salón, etáž, terasa, suterén, garáž, balkón, pasáž, arkáda, fasáda, arabeska, bosáž, pavilón, kandeláber, parkety, garniža, konzola, vitráža (vitrážka), etažér (etažérka), luster, váza, žardiniéra, festón, girlanda, medailón, plafón, rokaj* a iné. K vybaveniu domu patria, samozrejme, aj časti nábytku a nábytok, predstavujúce osobitnú skupinu slov francúzskeho pôvodu, ktorej sa budeme bližšie venovať.

Tzv. *Grand siècle* alebo aj *siècle d'or* (veľké alebo zlaté storočie) sa viaže vo Francúzsku najmä na obdobie vlády Ľudovíta XIV., ktorého história pozná pod prezývkou *„kráľ Slnko"*. Bolo to obdobie rozkvetu umenia a svoje výsostné postavenie má i v histórii francúzskeho umenia a nábytkárstva. Významný je rok 1663, do ktorého sa datuje založenie tzv. *Manufacture Royale* (neskôr*nationale*) *des Meubles de la Couronne*, známej aj pod menom *La manufacture des Gobelins*. (1) Je pravda, že meno Gobelin sa vyskytuje v prameňoch po prvýkrát už v roku 1443, keď Jehan Gobelin z Remeša založil v Paríži farbiarsku dielňu. Neskôr sa dielňa zameriavala najmä na výrobu tapisérií (samotné slovo tapiséria má síce grécky pôvod, ale do slovenčiny sa dostalo z francúzštiny vo význame ozdobná, vzorovaná, vlnená alebo hodvábna tkanina na steny, dekoratívna závesná tkanina). Rozkvet tejto ustanovizne sa však viaže najmä na obdobie vlády Ľudovíta XIV. a iniciatívu ministra Jeana Baptista Colberta. Je to práve obdobie manufaktúr, keď Francúzsko získava svoje postavenie a dôležitosť a stáva sa priekopníkom vo výrobe nábytku, v nábytkovom dizajne a určuje trendy. Prvoradou úlohou tejto manufaktúry bola výroba nábytku a zariaďovanie kráľovských palácov ako Versailles, Louvres, Tuileries, Marny, Fontainebleau a iných. Svoje postavenie si udržiavala aj počas vlády Ľudovíta XV. a Ľudovíta XVI., a aj po prestávke počas Veľkej francúzskej revolúcie si zachovala významné postavenie za Napoleona I. a Napoleona III. Od roku 1937 je súčasťou tzv. *Mobilier national* a pod záštitou francúzskeho ministerstva kultúry stále vyrába tapisérie, dekoračný a historický nábytok a zariaďuje oficiálne budovy Francúzskej republiky (napr. Elyzejský palác, Hôtel de Matignon, niektoré ministerstvá a ambasády). Taktiež zabezpečuje reštaurovanie tapisérií, nábytku a rôznych dekoračných predmetov. V roku 1964 založil vtedajší minister kultúry André Malraux v rámci tejto ustanovizne aj tvorivý ateliér.

Môžeme domnievať, že počas obdobia vlády Ľudovíta XIV., Ľudovíta XV., Ľudovíta XVI. a neskôr obdobia prvého a druhého cisárstva vo Francúzsku sa aj na naše územie dostávajú jednotlivé druhy nábytku vyrobené vo Francúzsku alebo podľa

francúzskeho vzoru. Spolu s nimi sa do nášho jazykového prostredia a na naše jazykové územie dostávajú galicizmy ako označenia pre jednotlivé typy a druhy nábytku. Ide o obdobia, predstavujúce rozmach francúzskej kultúry a umenia, ktoré sú veľkou inšpiráciou pre európske kráľovské a šľachtické dvory. Na území dnešného Slovenska môžeme ako príklad uviesť unikátny mobiliár, nachádzajúci sa v kaštieli vo Svätom Antone (pri Banskej Štiavnici),s takými skvostami, akým je nábytok, ktorý bol svadobným darom cisárovnej Márie Terézie svojej dcére Márii Antoinette (francúzskej kráľovnej a manželke francúzskeho kráľa Ľudovíta XVI.). Nábytková súprava zdobená rýdzim zlatom pochádza z druhej polovice 18. storočia z dielne francúzskeho nábytkára (vo franc. tzv. *ébéniste*) Georgea Jacoba.

Galicizmy z oblasti nábytkárstva a nábytku môžeme v slovenčine rozdeliť do dvoch hlavných skupín. Prvú skupinu tvoria slová, ktoré prenikli do slovenčiny v pôvodnom francúzskom tvare, zachovávajú si francúzsky pravopis a slovenčine sa neprispôsobili, ani sa do nej nijako neadaptovali. Považujú sa za ortograficky, morfologicky a výslovnostne neadaptované lexikálne importy. Francúzska kontaktologička H. Walterová (1997, s. 232-233) v tomto prípade hovorí o tzv. verných, respektíve viditeľných výpožičkách *(emprunts fidèles ou visibles)*. Môžu byť minimálne foneticky adaptované, ale používateľom jazyka je podľa pravopisu a výslovnosti hneď zrejmé, že ide o slová prevzaté z cudzieho jazyka. Podľa Zázrivcovej (2010) ide najčastejšie o odborné termíny z vedecko-technickej, politickej, hospodárskej oblasti, ale i termíny z oblasti športu, hudby, kultúry a umenia. Zaraďujeme sem aj slová týkajúce sa nábytkárskej terminológie a lexikálne jednotky vyjadrujúce jednotlivé časti nábytku. Medzi takéto slová patria rozličné typy a podtypy odpočívadiel (pohoviek), ako napríklad *chaise longue* (francúzsky názov pre dlhé čalúnené ležadlo so zadným operadlom určené zväčša pre jednu osobu na leňošenie či zdriemnutie a akási kombinácia pohovky a postele). Je ale potrebné upozorniť, že výraz *chaise longue* existuje aj v podobe adaptovanej lexikálnej výpožičky, a to ako *šezlón*. Ďalší typ pohovky je tzv. *chaise longue –„duchesse brisée"*(išlo o podtyp *chaise longue*, pohovky rozdelenej na dve časti, a to na kreslo a dlhšiu podnožku alebo dve kreslá s malým stolíkom či podnožkou (taburetkou) uprostred), *récamiér* (čalúnené ležadlo s operadlami, typ *chaise longue* s dvomi vyvýšenými a rovnako vysokými koncami, opierkami). Tzv. *récamiér* je pomenovaný po Juliette Récamier známej ako *Madame Récamier*, ktorá viedla parížsky umelecký, politický a literárny salón, a ktorú znázornil na obraze Jacques-Louis David pololežmo na tomto type pohovky. Medzi ďalší podtyp *chaise longue* patrí tzv. *méridienne* (predĺžené kreslo s vysokým záhlavím alebo opierkou hlavy, ktorá sa zväčša zvažuje nadol). Názov vznikol podľa jeho využitia na odpočinok uprostred poludnia (vo franc. z latinského *meridies* – poludnie a starofrancúzskeho výrazu znamenajúceho siestu) a v podstate sa vyvinul zo staršej francúzskej predlohy, tzv.

veuilleuse. Medzi ďalšie neadaptované lexikálne výpožičky z oblasti nábytkárstva patria typy pohoviek *tête-à-tête/vis-à-vis* (typ pohovky určenej na dôverné rozhovory so sedením oproti sebe), *confidente* (veľká trojdielna pohovka alebo dve pohovky spojené chrbtami aj so súpravou stoličiek; charakteristický typ rokokového nábytku vyrábaný vo Francúzsku), *indiscret* (čalúnená pohovka bizarného tvaru pre tri osoby, ktorá vznikla zrejme z pohovky typu *vis-à-vis* pridaním tretieho kresla a vo Francúzsku obľúbenou sa stala najmä v polovici 19. storočia), *borne* (čalúnená pohovka oválneho tvaru so stredovým chrbtom prechádzajúcim do centrálneho čalúneného piliera; pohovky tohto typu boli určené do priestoru, do stredu miestností alebo ako odpočívadlá do múzeí alebo galérií), *lit de repos* (francúzsky druh pohovky pre pasívny oddych zo 17. storočia), *causeuse* (typ krátkej čalúnenej pohovky pre dve osoby, pomerne rozšírenej v období empíru), *banquette* (lavica s nízkym, pevným čalúnením, väčšinou na šiestich až ôsmich nohách).

Ďalšiu skupinu neadaptovaných lexikálnych jednotiek predstavujú odborné termíny označujúce sedací nábytok, ako napríklad *caquetoire/caqueteuse*(nečalúnená stolička s bočnými podrúčkami, s lichobežníkovým, kónicky sa zbiehajúcim sedadlom a s úzkym operadlom), *chauffeuse* (typ veľmi nízkej stoličky s bežným sedadlom a operadlom, rozšírený vo Francúzsku najmä v druhej polovici 17. storočia ako stolička slúžiaca k obsluhe kozubu, resp. na sedenie pri kozube), *voyeuse* (čalúnená stolička, ktorá má na operadle prídavnú časť pre stojaceho za stoličkou; kreslá tohto typu sa používali k hracím stolom), *bergère* (čalúnené kreslo s voľným vankúšom a s čalúnenými podrúčkami). Tento typ mäkkého čalúneného kresla vznikol vo Francúzsku okolo roku 1720 a stal sa veľmi rýchlo obľúbeným po celej Európe. Ako uvádza Togner (1993) vo svojom diele *Historický nábytok*, v strednej Európe sa stáva *bergère* populárnym a obľúbeným sedacím nábytkom v štyridsiatych a päťdesiatych rokoch 18. storočia. V tzv. štýle Ľudovíta XV. sa kreslá rozlišovali aj na základe rovného operadla, tzv. *à la reine* (z franc.*reine* – kráľovná), alebo *en cabriolet*, ktorým sa označovalo rozšírené operadlo. V období vlády Ľudovíta XV. a Ľudovíta XVI. nastáva rozmach vo výrobe rozličných typov kresiel a tieto obdobia a umelecké slohy (rokoko, klasicizmus) boli vo Francúzsku v tomto smere veľmi kreatívne. Vznikajú typy ako *bergère en gondole* (celočalúnené kreslo doplnené v hornej časti aj o bočné operadlá na hlavu), *cabriolet* (čalúnené kreslo, ktoré má zvlnené operadlo, a to tak, aby zodpovedalo tvaru chrbtice), *chaise à la capucine* (rozšírené najmä od tridsiatych rokov 18. storočia; typom *à la capucine* sa označuje vypletaný rokokový sedací nábytok pre jednu osobu), *berceuse* (termín pre hojdacie kreslo používané od prvej polovice 19. storočia).

Ďalšie neadaptované lexikálne jednotky nábytkárskej terminológie sú napríklad *bureau* (typ honosného písacieho stola s väčším množstvom zásuviek a s priestorom na nohy

sediaceho, napr. tzv. *bureau mazarin,* ktorý je pomenovaný po kardinálovi Mazarinovi). Vo svojom základnom type vychádza *bureau* z francúzskeho nábytkárstva 17. storočia (Ľudovít XIII.) a v nasledujúcich storočiach prechádza do typu sekretára s písacou doskou alebo do rôznych tvarov písacích stolov – *bureau à cylindre, bureau plat, bureau de pente*. Medzi neadaptované lexikálne jednotky zaraďujeme aj niektoré typy stolového nábytku, ako napr. tzv. *bonheur du jour* (typ menšieho písacieho stolíka so zásuvkami a s vyklápacou písacou doskou, ktorý sa objavuje najmä za vlády Ľudovíta XVI.), *bouillotte* (typ menšieho stolíka s kruhovou alebo oválnou doskou, slúžiaci na hru *bouillotte – „kartárska hazardná hra obľúbená najmä počas vlády Ľudovíta XVI.“*), (2), *athénienne* (kruhový podstavec alebo stolík na troch nohách, slúžiaci na umiestnenie umývadla, charakteristický pre obdobie vlády Ľudovíta XVI. a pre empír), *vide-poche* (ľahký, prenosný stolík slúžiaci ako nočný stolík), *ambulant* (typ menšieho servírovacieho stolíka s kruhovou alebo obdĺžnikovou doskou). Ďalšia skupina francúzskych nábytkárskych termínov zahŕňa typy skríň a komôd (slovo komoda patrí už medzi zdomácnené a adaptované lexikálne jednotky). Patria sem napríklad tzv. *demilune* (typ prístennej komody na polkruhovom pôdoryse, z franc.*demi* – pol a *lune* – mesiac), *commode bombée* (typ komody s výrazným konvexným vydutím bočnej a fasádovej steny), *encoignure* (typ rohovej skrinky, z franc.*coin* – roh), *bonnetière* (typ úzkej, vysokej jednokrídlovej skrine). Väčšiu skupinu tvoria typy postelí (vo franc. *lit*). V období rokoka sa vo Francúzsku vyrába množstvo variantov, modelov a typov, ktoré sa často líšia len úpravou a tvarom baldachýnu. Okrem postele bez baldachýnu tzv. *lità la duchesse* ide o veľké množstvo baldachýnových postelí, napr. *lit à colonnes, lit à lafrançaise, lit à l'italienne, lit à trois dossiers, lit de parade, lit à la polonaise* (pomenovanej podľa kráľovnej Márie Leszcinskej, pôvodom z Poľska, manželky Ľudovíta XV.).

Tieto nábytkárske termíny sa používajú zväčša v špecializovaných publikáciách z oblasti umenia, dizajnu, interiérového dizajnu a v nábytkárstve, a len veľmi málo a ojedinele v bežnej komunikácii alebo neodborných textoch. Rozoznávame aj neutrálnu lexiku (napríklad *fotel, šezlón*) a odborný výraz, ktorý sa skôr používa v odbornej a vedeckej literatúre (*fauteuil, chaise longue*). Ide najmä o jednotlivé časti nábytku (prioritne na sedenie a ležanie), a tým aj lexikálne jednotky, ktoré vo Francúzsku vznikali v období 17., 18. a v prvej polovici 19. storočia. Toto obdobie predstavuje umelecké smery baroka, rokoka, klasicizmu až empíru (1. pol. 19. storočia).

Druhú skupinu tvoria lexikálne importy (galicizmy), ktoré prešli tvaroslovnou a morfologickou premenou a adaptovali sa do slovenčiny. Ide prevažne o úplne adaptované lexikálne výpožičky do systému slovenského jazyka. Táto adaptácia prebieha najprv na úrovni fonetiky, pravopisu, neskôr na úrovni morfológie, slovotvorby, sémantiky a štylistiky.

Ako uvádza Zázrivcová (2010), takéto slová cudzieho pôvodu sa v preberajúcom jazyku vnímajú ako úplne zdomácnené. Ide o skupinu prevažne starších prevzatí, ktoré existujú v jazyku dlhšie, nie sú vnímané ako cudzie lexikálne prvky, hoci ich etymológiu je možné spoľahlivo určiť. Medzi takéto lexikálne jednotky nábytkársko-dizajnérskej terminológie francúzskeho pôvodu v slovenčine patria slová napr. ako *komoda* (z franc. *commode,* typ nízkej prístennej skrine s veľkými širokými zásuvkami používanej aj ako bielizník), *šifonier* (z franc. *chiffonnier*, hovorovo a zastaralo skriňa či bielizník, ktorý sa objavil vo Francúzsku v období tzv. regentstva, z franc. *chiffon* – handra), *paraván* (z franc. *paravent*, deliaca stena alebo aj španielska stena, za ktorou sa vyzlieka), *kabinet* (z franc. *cabinet*, umelecky spracovaná skriňa s viacerými malými zásuvkami na uloženie napr. šperkov), *bufet* (z franc. *buffet*, voľakedajšia súčasť zariadenia jedálne, prístenný a väčšinou rozmerný kus nábytku slúžiaci na prípravu a odkladanie jedál), *bordúra* (z franc. *bordure*, ozdobný okraj, lem tkanín alebo kobercov), *desén* (z franc. *dessin,* vzorka alebo kresba na tkanine, nástennej maľbe a podobne), *tapiséria* (z franc. *tapisserie,* pôvodne však slovo gréckeho pôvodu, ozdobná, vzorovaná vlnená alebo hodvábna tkanina na steny, dekoratívna závesná tkanina), *kanapa* (z franc. *canapé*, pohovka, druh francúzskej pohovky s operadlom na odpočívanie), *šezlón* (z franc. *chaise longue*, viď neadaptované lexikálne výpožičky), *gobelín* (z franc. *gobelin,* druh ručne tkaných alebo vyšívaných nástenných kobercov). Slovo *gobelin* vzniklo vo francúzštine deriváciou od vlastného mena, a to od francúzskej rodiny Gobelinovcov, ktorá v 16. storočí mala dielne na tkanie kobercov, už vyššie spomínanú *La manufacture des Gobelins*. K týmto adaptovaným a zdomácneným galicizmom patria aj slová *fotel* (z franc. *fauteuil*) a *taburet* (z franc. *tabouret*), ktorým sa bližšie venujeme v nasledujúcej časti.

3. Galicizmy fotel/ka, taburet/ka a ich adaptácia do slovenského jazyka a kultúry

Francúzština a slovenčina nie sú z genetického, typologického ani zemepisného hľadiska „blízkymi“ jazykmi. Francúzština je románskym a prevažne analytickým jazykom, situovaným v západnej Európe. Slovenčina je slovanským a prevažne flektívnym jazykom, používaným v strednej Európe. Z pohľadu zastúpenia jednotlivých slovných druhov v celkovom súbore lexikálnych galicizmov v slovenčine z približne 3560 prevzatých jednotiek tvoria podstatné mená dve tretiny (Orgoňová, 1992, s. 269). Tento jav je univerzálny a môžeme ho pozorovať aj v iných jazykoch, nakoľko prevaha podstatných mien vyplýva najmä z vecnej podstaty substantív ako primárnych pomenovaní vecí, javov, pojmov. Je nespochybniteľné, že lingvistickou adaptáciou podstatných mien francúzskeho pôvodu do slovenčiny sa nám cez jazyk, ako jeden z hlavných nositeľov kultúry, dostáva na naše územie aj francúzska kultúra, umenie a predstavy o jednotlivých veciach, ktoré jednotlivé lexikálne

jednotky pomenúvajú. Lingvistické zmeny, adaptácie, ktoré sa príchodom takýchto lexikálnych jednotiek dejú s odstupom času, potvrdzujú na jednej strane prijatie cudzej kultúrnej a umeleckej jednotky do nášho prostredia, na druhej strane môžu naznačovať aj isté modifikácie, zmeny a významové posuny. Niektoré jednotky by v súčasnosti už Francúzi a Slováci vnímali inak, prisudzovali by im inú podobu, iný význam a mali by o veciach pomenovaných danou lexikálnou jednotkou inú predstavu. Významným faktorom je prostredie, pre ktoré je daný jav typický. Po lingvistickej stránke súvisí s integráciou lexikálnych jednotiek z východiskového jazyka do cieľového jazyka. Postupom času sa môže lexikálna jednotka, podobne ako aj vec samotná, modifikovať a prispôsobovať novému prostrediu, kde môže nadobúdať špecifické „domáce" črty, ktoré ju akoby pomyselne vzďaľujú od primárneho významu, kultúrneho významu a postavenia, a teda aj od prvotnej konkrétnej veci, ktorú pomenúva. Ako tvrdí Zázrivcová (2010), lexikálne výpožičky, ktoré sa považujú za adaptované a zdomácnené, už v procese adaptácie prešli niekoľkými fázami alebo adaptačno-integračnými procesmi, akými sú interferencia, adaptácia a integrácia. Lexikálne výpožičky fotel/ka a taburet/ka považujeme za úplne integrované lexikálne výpožičky, ktoré už majú aj svoju slovotvornú aktivitu. Opierajúc sa o saussurovskú terminológiu už prešli na osi z oblasti *parole* do oblasti *langue.*

Keďže francúzština má len mužský a ženský rod, na rozdiel od slovenčiny, ktorá pozná aj stredný rod, niekoľko galicizmov, v snahe morfologicky sa adaptovať podľa zakončenia, nadobudlo iný rod, dva rody alebo zostávali nesklonné. Ako uvádza Orgoňová (1992), niektoré galicizmy sa v slovenčine zafixovali v podobe rodovo diferencovaných dvojtvarov bez významovej diferenciácie napr. franc. *patron* sa v slovenčine vyskytuje v mužskom rode *patrón* (vzor na dekoratívne maľby, maliarska šablóna), a aj v ženskom rode ako *patrónka* s presne tým istým významom. Existujú však aj niektoré rodové dvojtvary, tzv. dublety, ktoré môžu byť bez významovej diferenciácie, ako napríklad v prípade francúzskeho slova *tabouret* (m.), ktoré má v slovenčine rodový dvojtvar: *taburet* (m. – nízka sedačka bez operadla) a *taburetka* (ž. – skôr hovorový tvar, tiež vo význame nízka sedačka bez operadla). Vznikli ale i dublety s významovou diferenciáciou napr. francúzske slovo *fauteuil* (m.), ktoré má v slovenčine rodový dvojtvar aj s miernym posunom významu *fotel* (m. – hovorovo, hlboké čalúnené sedadlo s operadlami, kreslo) a ženský tvar *fotelka* (ž. – hovorovo, menšie kreslo, kresielko). Dokonca existuje aj zdrobnenina *fotelík.*

V týchto prípadoch ide už o druhú fázu adaptačno-integračných procesov, tzv. adaptáciu lexikálnych jednotiek. Podľa Furdíka (1994) môžeme hovoriť aj o tzv. *transmorfologizácii*, pri ktorej ide o formálne rozlíšenie slovných druhov, prehodnotenie gramatických kategórií a zaradenie do deklinačných a konjugačných typov. V rámci

adaptácie, ktorú chápeme z lingvistického hľadiska ako proces zdomácňovania (v našom prípade poslovenčovania), môžeme hovoriť v prípade slov fotel/ka a taburet/ka aj o tzv. *transderivácii*. Ako uvádza Ološtiak (2004), *transderivácia* je slovotvorná adaptácia a súvisí so začleňovaním prevzatej lexémy do slovotvorného systému cieľového jazyka (v našom prípade do slovenčiny), ktorá sa realizuje aj ako prispôsobenie cieľového jazyka pomocou slovotvorných formantov. V našom prípade sa pomocou slovotvorných formantov vytvorili nové tvary, a to fotel-*ka*, taburet-*ka*.

Morfologická adaptácia francúzskych slov v slovenčine je svedectvom o zdomácnení slov francúzskeho pôvodu, a to až do tej miery, že sa na základe asociatívnych spojov stávajú odvodzovacím základom na tvorenie hovorových slov alebo novotvarov, ako napríklad fotelka, taburetka alebo dokonca fotelík. Taktiež pozorujeme isté významové odchýlky, ktoré majú vplyv nielen na jazyk, ale i na kultúru a umenie. Slovo *fauteuil* malo vo Francúzsku spojitosť s kráľom, kráľovskou mocou, vyššou šľachtou, aristokraciou a z tohto historického kontextu má zo socio-kultúrneho hľadiska v súčasnosti asociácie s významnými politickými a spoločensko-umeleckými postami, ako napríklad parlament, ministerstvá, súdy, Francúzska akadémia a podobne. Existujú výrazy ako *gagnerle fauteuil de la présidence, fauteuil royal, fauteuil académique*. V slovenčine slovo fotel vnímame skôr v užšom kontexte, a to najmä ako súčasť sedacích súprav do obývacích priestorov. V kontexte spoločenského postavenia skôr hovoríme o kreslách a stoličkách ako o metaforických pomenovaniach významných postov politickej či spoločenskej sféry. Taburetku chápeme ako súčasť sedacích súprav alebo podnožku, no menej hovoríme o barovej taburetke alebo o taburetke ako malom stolčeku, na ktorý sa dá usadiť pri dojení kráv (porov. kapitola 5).

Na rozdiel od pomenovaní fotel/ka, ktoré sa často v dnešnej slovenčine nahrádzajú neutrálnejším výrazom kreslo, si slová taburet/ka udržujú svoje postavenie a frekvenciu použitia omnoho výraznejšie. Domnievame sa totiž, že frekvencia použitia výrazov fotel/ka je v slovenskom jazyku klesavá. Taktiež si myslíme, že kým slovo fotel môže byť nahradené synonymným výrazom kreslo (aj vo francúzštine sme videli dvojtvar *fauteuil/chaise à bascule, fauteuil roulant/chaise roulant*), taburet/ka nemá v slovenskom jazyku (samozrejme okrem opisného vyjadrenia) synonymický tvar. Jeho jedinečnosť a francúzsky lingvistický aj umelecko-dizajnový pôvod sú natoľko silné, že slová taburet/ka si frekvenčne, a to i v hovorovom jazyku, silnejšie udržujú svoje postavenie než slovo fotel. Podobný trend môžeme vidieť aj u iných výrazov, ako napr. šezlón, šifonier či kanapa, ktoré sú často nahrádzané neutrálnejšími a synonymickými výrazmi ako pohovka, gauč alebo skriňa, bielizník a podobne. Väčšinu z nich už považujeme nielen za hovorové výrazy, ale aj výrazy zastarané a

archaické. Oproti tomu sú niektoré výrazy, ako napríklad komoda, používané s vysokou frekvenciou a patria medzi obľúbené.

4. Etymológia slova *fauteuil* a jeho postavenie vo francúzskej kultúre, v umení a nábytkárstve

Fotel má dlhú históriu ako lingvistickú, tak aj vizuálnu, umeleckú a dizajnovú. Aktuálny termín *fauteuil* vo francúzskom jazyku vychádza s najväčšou pravdepodobnosťou z franského výrazu *faldistôl/siège pliant* (skladacia stolička), ktorý má v starej tzv. hornej nemčine ekvivalent *faldstuol* (odkiaľ pochádza nemecké slovo *Faltstuhl*). Tieto tvary majú pravdepodobne pôvod v latinských výrazoch *faldistolium* alebo *faldistorium*. Termín *faldistôl* sa skladá zo slov *fald* (skladať) a *stôl/stuol* (stolička, sedadlo). Forma *faldestoel* sa objavuje vo francúzštine v 11. storočí v Piesni o Rolandovi *(Chanson deRoland).* V rozmedzí rokov 1165 – 1170 použil Chrétien de Troyes výraz *faudestuel* a v 13. storočí sa objavuje termín *faudestueil.* Podľa Bonnafféého (1874) sa súčasný tvar *fauteuil* objavuje v slovnej zásobe francúzštiny až okolo roku 1589. Táto dlhá jazyková premena a adaptácia slova *fauteuil* do francúzskej slovnej zásoby prebiehala, samozrejme, nielen po jazykovej stránke, ale aj po stránke vizuálno-umeleckej a kultúrnej. Ako sa menila jazyková podoba tejto lexikálnej jednotky, menila sa aj vizuálna podoba fotela ako veci, ktorú jednotka označovala a označuje. Podľa *Le nouveau petit Robert de la langue française* (2008) termín *fauteuil* označuje «*siège à dossieret à bras, à une seule place*». Ide o jednomiestnu stoličku alebo sedadlo s opierkou a rúčkami. Vzhľadom a funkciou sú mu blízke podľa *Petit Robert* (2008) *bergère, voltaire, crapaud* a *cabriolet*. Ako príklady sú uvedené taktiež *fauteuil rembourré, capitonné* (čalúnený fotel), *salon composé de deux fauteuils etd'un canapé* (obývacia izba, ktorá sa skladá z dvoch fotelov a kanapy), *fauteuil pliant* (rôzne rozkladacie kreslá na kemping, do záhrady, na opaľovanie), *fauteuil à bascule* (hojdacie kreslo), *fauteuil roulant* (kreslo na kolieskach, či vozíček pre telesne postihnutých), *fauteuil de coiffeur, de dentiste* (kreslo u zubára, či kaderníka), *fauteuil de souverain - trône* (kreslo pre panovníka vo význame trón), *fauteuil d'un prélat* (fotel prelátov a cirkevných hodnostárov*), fauteuild'orchestre, fauteuil au théâtre* (fotel v divadle alebo pre členov orchestra).

Ďalšie príklady len potvrdzujú vyššie spomenuté tvrdenie, že výraz *fauteuil* má vo Francúzsku silnú tradíciu a označujú sa ním vysoké posty a pozície od kráľovských čias až dodnes. *Petit Robert* (2008) označuje fotel ako «*siège attribué à un membred'une assemblée – fauteuil d'académicien, fauteuil de président, dans une assemblée* ». Metaforické výrazy ako «*siéger au fauteuil*», «*occuper le fauteuil – présider* » znamenajú, že ten, kto sedí, zasadá alebo zaujal miesto vo foteli, má výsostné postavenie alebo predsedá istému zhromaždeniu.

Do dnešnej doby sa členovia *Académie française* (Francúzskej akadémie) označujú ako «*40 fauteuils*» podľa počtu fotelov, a tým pádom aj počtu členov. Francúzska akadémia je inštitúcia zodpovedná za normovanie a kodifikáciu francúzštiny a vydávanie príslušných slovníkov a iných jazykovedných diel. Je to jedna z najstarších francúzskych inštitúcií. Bola založená v roku 1635 kardinálom Richelieuom, hlavným ministrom kráľa Ľudovíta XIII., s cieľom dohliadať na čistotu francúzskeho jazyka. Je najstaršou z piatich akadémií Francúzskeho inštitútu. Traduje sa, že v akadémii bol pôvodne len jeden *fauteuil* určený pre riaditeľa, predsedu akadémie. Ostatní akademici mali „len kreslá“ (po francúzsky *la chaise*). Na pripomienky niektorých starších členov s podlomeným zdravím dal kráľ Ľudovít XIV. priniesť do akadémie *40 fauteuils*, ktoré od tých čias prezentujú výsostnú pozíciu všetkých členov a akademickú rovnosť *(égalité académique)*. Aj táto historická skutočnosť, či do istej miery anekdota, nám ukazuje, že *fauteuil* bol a je vo Francúzsku chápaný v spoločensko-sociálnom ponímaní ako miesto na sedenie pre významné osobnosti a vyššie postavených jedincov a je metaforickým výrazom pre významné posty. Moderná francúzština mu síce dala rôzne významy a slovo *fauteuil* sa začalo používať aj v iných kontextoch, viac bežných, alebo sa stalo súčasťou zložených podstatných mien vo francúzštine. U nás sa v týchto prípadoch používa skôr výraz kreslo (zubárske kreslo, kreslá v parlamente, hojdacie kreslo, kreslo na kolieskach pre postihnutých, či skôr vozíček) a lexikálna jednotka fotel sa začína objavovať čím ďalej tým menej, jeho frekvencia použitia sa pomaly znižuje. Vo francúzštine existujú aj tzv. dublety ako napríklad *fauteuil à bascule/chaise à bascule* (hojdacie kreslo) alebo *fauteuil roulant/chaise roulante* (vozík, vozíček). V prvom prípade nie je medzi *fauteuil à bascule* a *chaise à bascule* zásadnejší rozdiel, obidve lexikálne jednotky označujú ten istý objekt, sú neutrálne a patria do štandardnej slovnej zásoby francúzštiny. V prípade dvojice *fauteuil roulant* a *chaise roulante* už však rozdiel existuje. Lexikálna jednotka *fauteuil roulant* je štandardná, technická a používa sa napríklad v nemocenskej terminológii alebo v rozličných predpisoch. *Chaise roulante* je skôr hovorová lexikálna jednotka a používa sa v spontánnej a neoficiálnej komunikácii.

Slovo *fauteuil* sa vo francúzštine vyskytuje aj vo frazeológii. Ako príklad uvádzame frazému «*dans un fauteuil* » *(aisément, sans peine)* alebo «*arriver/gagner comme dans un fauteuil* » *(arriver premier sans problème dans une compétition)*. Podľa Francúzsko-slovenského frazeologického slovníka (1992) znamená toto frazeologické spojenie doslova „hladko zvíťaziť“ alebo získať niečo hravo a bez námahy. Spojenie pochádza zo začiatku 20. storočia a s najväčšou pravdepodobnosťou z oblasti dostihov, ale samozrejme v dnešnej dobe túto úzku a vyhranenú oblasť použitia presahuje. Je používané v rôznych situáciách, v ktorých človek dosiahol úspech a zdar bez väčších komplikácií, no najmä väčšej snahy a aktivity.

«*L'image de l'homme qui arrive à gagner une course tout en restant confortablement assis dans son fauteuil symbolise bien l'absence d'effort pour obtenir un tel résultat* ». (3) Z uvedenej frazeologickej jednotky vyplýva, že fotel je chápaný vo francúzskej kultúre a spoločnosti ako miesto pohodlia. Nasledujúcou frazémou je «*occuper le fauteuil* », ktorá podľa Francúzsko-slovenského frazeologického slovníka (1992) znamená „predsedať zhromaždeniu" a «*occuper un fauteuil académique* », ktorej význam je „byť členom akadémie". Tieto príklady frazém vo francúzskom jazyku potvrdzujú aj nasledovné vyselektované citácie významných osobností literárneho, kultúrneho a spoločenského života vo Francúzsku. Prvé dve citácie predstavujú a ponímajú fotel ako post akademikov, vedcov, učencov a v tomto kontexte v nich môžeme vidieť aj odkaz na členov už spomínanej Francúzskej akadémie:

«*Un académicien, c'est un homme qui, à sa mort, se change en fauteuil.* » (Jean Cocteau, francúzsky spisovateľ, básnik, dramaturg a umelec). (4)

«*Le fauteuil académique est un lit de repos où le bel esprit sommeille.*» (Bernard Le Bouyer de Fontenelle, francúzsky spisovateľ a vedec). (4)

V nasledujúcej citácii sa zase ušľachtilosť a noblesa fotela popisuje ako determinant vážnosti a dôstojnosti toho, kto na ňom sedí.

«*La noblesse du fauteuil détermine la dignité humaine de celui qui est assis dessus, aussi sûrement qu'un mets succulent provoque la dignité du ventre.*» (Driss Chraibi, spisovateľ marockého pôvodu píšuci po francúzsky, *Une enquête au pays*). (4)

Ako príklad uvádzame aj nasledujúce citácie, ktoré pochádzajú z pier klasikov francúzskej literatúry, akými sú Honoré de Balzac, George Sand a Albert Camus.

«*La mort de l'âme, c'est ce que les hommes du siècle appellent le progrès. Ce progrès destructeur est entré partout. Les églises des pays froids ont adopté les poêles, les tapis, les fauteuils. On se met à l'aise pour prier Dieu.* » (George Sand, francúzska spisovateľka obdobia romantizmu, *Mademoiselle La Quintinie*). (5)

«*A l'aise dans son vieux fauteuil, il se carrait dans ses espérances*. » (Honoré de Balzac, francúzsky spisovateľ obdobia realizmu, *Le Cabinet des antiques*). (6)

Tieto dva príklady kontextuálneho použitia slova *fauteuil* vo francúzskej literatúre vykresľujú fotel opäť ako miesto pohodlia, odpočinku a miesto na premýšľanie (*se carrer* – uvelebiť sa, *être à l'aise* – byť v pohodlí).

«*Un peu partout dans le monde, les exécuteurs sont déjá instalés dans les fauteuils ministériels.Ils ont seulement remplacé la hache par le tampon à encre.* » (Albert Camus, francúzsky spisovateľ a predstaviteľ existencializmu vo francúzskej literatúre, *Actuelles, Écrits politiques*). (6)

V uvedenej citácii vykresľuje Albert Camus fotel ako miesto či významný post v právnej, politickej či štátnej sfére. Ako sme už uviedli, termín *fauteuil* sa dodnes viaže vo Francúzsku na významné posty v politických, administratívnych a právnych sférach a často sa používa ako ich metaforické pomenovanie.

«*Mes arrières-petits-enfants ne seront sûrement pas moins heureux dans la vie parce qu'ils prendront Napoléon pour un distillateur de fine et Louis XV. pour un fabricant de fauteuils.*» (Philippe Pierre Bouvard, *Mille et une pensée*, francúzsky novinár, spisovateľ a humorista). (7)

Philippe Bouvard spomína fotel v súvislosti s kráľom Ľudovítom XV. Dokonca ho metaforicky vykresľuje ako „výrobcu fotelov". Z histórie nábytkárstva vieme, že za vlády Ľudovíta XV. nastal práve vo výrobe fotelov, a najmä jeho jednotlivých druhov, rozmach. Vznikali rozličné typy ako *bergère* a jeho rôzne podtypy, napr. *bergèreà gondole, bergère à oreilles, bergère à lambrequin* alebo *bergère montgolfière,* tzv. *bergère Pompadour,* nazvaný po markíze de Pompadour, milenke Ľudovíta XV.

«*Dans un théâtre, les seuls trucs que je n'ai pas réussi à faire rire, ce sont les fauteuils...*» (Jacqueline Maillan, francúzska herečka a divadelníčka). (7)

V uvedenom citáte je zase slovo fotel spomínané v kontexte divadla a veľkých sál, tzv. *fauteuil de théâtre*, ktorý uvádza aj *Petit Robert de la langue française.*

Podľa *Dictionnaire raisonné du mobilier français* (1868) od Viollet-le-Duca bol *fauteuil* v pôvodnom význame v časoch stredoveku chápaný ako drevenáalebo kovová skladacia stolička *(pliant de bois ou de métal)*, ktorá bola veľmi ľahko prenosná a pokrývala satapisériou alebo poduškou. Slúžila ako stolička pre panovníkov, biskupov, feudálov a šľachticov. Viollet-Le-Duc uvádza, že pôvodne tento termín označoval kráľovský trón. Najstarší z tohto typu nábytku je určite Dagobertov fotel/trón *(fauteil/trône ditde Dagobert)* z 9. storočia, ktorý sa nachádza v *Musée des Souverains* (založené v roku 1852 Napoleonom III.), ktoré je súčasťou múzea Louvre. Aj keď mal v stredoveku bohatšie aplikácie a podoby, fotel bol v histórii vždy považovaný za istý typ sedadla pre privilegované a vyššie vrstvy spoločnosti. Dôležité osobnosti (panovníci, velitelia, náboženskí funkcionári) sedeli tak, aby boli viditeľní, aby sedeli v rovnakej výške a ostaným dominovali. V tomto kontexte je teda predchodcovi dnešného fotela pripisovaná silná politická a spoločenská pozícia. V období stredoveku viedli francúzski králi (najmä za čias panovania dynastií Merovejovcov a Karolovcov) putovný spôsob života a často cestovali z jedného sídla do druhého. V tomto období kráľ bežne prijímal ostatných pod stanom, na poli či v lese. V sprievode a na kočoch sprevádzajúcich kráľovský dvor, nebolo možné so sebou voziť veľmi ťažký a objemný nábytok, a preto sa prevážali najmä ľahšie a rýchlo skladacie nábytky na sedenie – nižšie

lavice pre ostatných členov a tzv. „sedadlo cti, pocty, vážnosti“ *(siège d'honneur)* pre spoločensky významné osobnosti. Neskôr sa ale začali vyrábať tzv. *faudesteuil* o niečo širšie a kládli sa na vyvýšené miesto (pódium, stupienok), a to vrátane *escabeau* (latinsky *scabellum*), na ktoré sa vykladali nohy. Od 12. storočia sa stalo *escabeau* povinnou súčasťou *faudesteuil*a zadné časti kresla boli omnoho vyššie než predné časti. Počas 15. storočia sa podoba *faudesteuil* začína meniť, prestáva byť rozkladacím prvkom a začína sa vyrábať s masívnejším operadlom, ktoré ho robí prirodzene ťažším, menej pohyblivým a prenosným.

Zlatá éra fotelov a ich výroby začína až za panovania francúzskej kráľovskej dynastie Bourbonovcov, keď zaznamenávame aj prvé zmienky o manufaktúre *Les Gobelins*, ktorú sme spomínali v predchádzajúcej kapitole. Francúzske fotely vyrobené počas éry Bourbonovcov majú svoje špecifické dizajnové črty. Preto v nábytkárstve rozlišujeme aj štýl Ľudovíta XIII., štýl Ľudovíta XIV., regentský štýl, štýl Ľudovíta XV. alebo štýl Ľudovíta XVI. Mení sa ich vizuálna podoba, a to v závislosti od toho, čo je považované za módne alebo od toho, čo je viac pohodlné. Fotel sa stáva v dobe rokoka (samotné slovo rokoko pochádza z francúzskeho jazyka zo slova *rocaille* (kamenie) a neskôr zo slova *coquille*, čo znamená mušľa) pohodlnejším, a to najmä vďaka vydutej opierke. Bočné operadlá sa odďaľujú od seba ako dôsledok nosenia krinolín (tzv. *robes à panier)*, ktoré sú na dvore Ľudovíta XV. a neskôr Ľudovíta XVI. v móde**.** Ako sme už spomínali, výroba fotelov si udržuje svoje silné postavenie aj v období empíru, počas prvého a druhého cisárstva a prakticky dodnes. Fotel má aj v súčasnej francúzskej spoločnosti a kultúre svoje významné miesto.

5. Etymológia slova *tabouret* a jeho postavenie vo francúzskej kultúre, v umení a nábytkárstve

Slovo *tabouret* pochádza zo starofrancúzštiny, a to zo slova *tabur/tabor* (bubon, stará forma slova *tambour*), od ktorého vznikli slová *tambour* (bubon ako hudobný nástroj) a deriváciou slovo *tabouret*. Podľa *Českého etymologického slovníka* (2001) sa slovo *tabur*/*tabour* dostalo do francúzskej slovnej zásoby z perzského slova *tabīr* (kotol, tympán). Pojmom *tabor* alebo *tabur* sa označoval aj hráč na bubnoch či dokonca v prenesenom, metaforickom význame aj veľmi hlučná osoba. Stará francúzština bola románske dialektové kontinuum, ktorým sa hovorilo v oblastiach Belgicka, Švajčiarska a severného Francúzska približne v rokoch 1000 – 1300. V stredoveku bola stará francúzština známa ako *langue d'oïl* a bola odlišná od okcitánčiny (tzv. *langue d'oc*), ktorou sa hovorilo na juhu Francúzska. Podľa *Petit Robert de la langue française* (2008) je význam slova *tabouret* «*siège sans bras ni dossier, à pied(s)* ». Z uvedeného vyplýva, že vo francúzskom význame ide o malú stoličku (sedadlo) bez opierok a zadného operadla, stojacu na nôžke či nôžkach. V tomto význame sa

slovo *tabouret* dostáva do francúzskej slovnej zásoby, podľa *Petit Robert,* okolo roku 1525. Predtým však táto lexikálna jednotka (ako uvádza aj *Petit Robert*) označovala typ klbka v tvare bubna, do ktorého ženy zapichovali ihly a ihlice. Išlo o «*pelot à aiguilles*»alebo «*sorte de pelot en forme de tamboursur laquelle les femmes piquaient épingles etaiguilles*»a tento výraz sa začal používať už okolo roku 1442.

Pôvod slova *tabouret* vo význame stoličky na sedenie evokuje, že toto pomenovanie vzniklo metaforicky na základe vzhľadovej podobnosti tvaru bubna ako hudobného nástroja a nového objektu, časti nábytku, malej stoličky bez operadiel. Môžeme sa domnievať, že v čase svojho vzniku bola vo Francúzsku predstava o taburete, a teda aj pôvodný a prvotný tvar taburetov okrúhly. Dnes si pod pojmom taburet/ka predstavíme malú stoličku bez operadla, a to rôznorodých tvarov. Postupným vývojom vizuálnej, umeleckej a dizajnovej podoby sa začali vyrábať taburety v rôznych tvaroch. Aj *Krátky slovník slovenského jazyka* uvádza taburet/ku ako: *„nízku čalúnenú stoličku kruhového, štvorcového alebo mnohouholníkového tvaru bez operadla“.* (8) Ako pomenovanie nábytku bolo francúzske slovo *tabouret* prijaté aj do iných slovanských jazykov, a väčšinou aj do nich adaptované (napr. do češtiny ako *taburet*, poľštiny ako *taboret*, ruštiny ako *taburét*), ale aj do neslovanských jazykov (napr. do nemčiny ako *Taburett* alebo angličtiny ako *tabouret*). *Tabouret* má vo Francúzsku (podobne ako *fauteuil*) historicky a spoločensky taktiež významné postavenie.

Z histórie, slovníkov a iných rozličných prameňov vieme, že taburet bol v čase svojho vzniku najmä ženskou záležitosťou a slúžil najmä ako „toaletná stolička“ pre dámy (napríklad na kráľovskom dvore vo Versailles), na usadenie sa počas ich úpravy vizáže pri toaletnom stolíku. Počas vlády Ľudovíta XIV. získava taburet na spoločenskom význame. Sadnúť si v prítomnosti kráľa a kráľovskej rodiny bolo privilégium, ktoré nemal ani v rámci šľachty každý. Práve z tohto obdobia pochádza aj tzv. *droit du tabouret* (tzv. právo na taburet/ku). Táto výsada na kráľovskom dvore sa opäť týka viac žien, nakoľko sa v tejto súvislosti spomínajú ženy šľachtického pôvodu, dvorné dámy, markízy, a najmä vojvodkyne. *Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales*definuje toto právo ako «*privilège qu’avaient certaines dames nobles de s’asseoir sur un tabouret pendant le souper du roi ou au cercle de la reine* ». (9) O tomto tzv. práve na taburet/ku sa môžeme presvedčiť aj z niektorých citácií z listov od Madame de Sévigné, francúzskej autorky listov, ktoré neskôr vyšli vo forme zbierky epištol. Listy sú v kultivovanej dobovej francúzštine, reflektujú rôzne udalosti v parížskych salónoch a dotýkajú sa historických udalostí. Madame de Sévigné sa vo svojich listoch, ktoré boli adresované najmä jej dcére Françoise-Marguerite, zameriavala aj na spoločenské a kultúrne dianie vtedajšieho života vo Francúzsku, čím podala ucelený obraz

doby panovania Ľudovíta XIV. Podobne môžeme vidieť spoločensko-kultúrny význam tohto práva na taburet/ku aj v konkrétnych citáciách z listov Madame de Sévigné:

«*Madame de Fontanges est duchesse...elle prend demain son tabouret. Il vint ensuite bien des duchesses, entre autres la jeune Ventadour, très belle et jolie, on fut quelques moments sans lui apporter ce divin tabouret...*» (Madame de Sévigné, 1. apríl 1671). (10)

V tejto citácii Madame de Sévigné presne opisuje, že Madame de Fontage je vojvodkyňa a má zajtra právo na taburet/ku. Podobne opisuje význam tohto práva, ale aj spoločenský význam taburetu, fotela a kresla aj Voltaire. V jeho citácii z diela *Dictionnaire Philosophique* (Filozofický slovník) vidíme, čovšetko fotel, ale aj taburet v spoločnosti vo Francúzsku reprezentovali.

«*Le fauteuil à bras, la chaise à dos, le tabouret, la main droite et la main gauche ont été pendant plusieurs siècles d'important objets de politique et d'illustres sujets de querelles.* »(10)

Podľa *Le nouveau petit Robert de la langue française* (2008) lexikálna jednotka *tabouret* označuje aj «*petit meuble où l'on pose les pieds, lorsqu'on est assis.* »V tomto prípade ide o funkciu taburetu ako podložky pod nohy alebo podnožky. Môžeme tvrdiť, že tento význam má taburet aj v slovenčine, často sa vyskytuje ako súčasť sedacích súprav a slúži aj ako podnožka. Ako ďalšie príklady sú uvedené v *Petit Robert* aj výrazy (podobne ako pri slove *fauteuil*), a to napr. *tabouret de bar, tabouret de cuisine, tabouret de piano, tabouret à traire (des vaches).* V prípade *tabouret de bar* sa v slovenčine skôr používa výraz barová stolička alebo stolička k baru a nie barový/á taburet/ka. V slovenčine síce existuje výraz barová taburetka, ktorá by mala byť bez opierky, ale jej bežné hovorové použitie je skôr zriedkavé. Vo francúzštine je zase prítomný výraz *chaise de bar* (barová stolička), ktorá má zväčša aj malú opierku. Výraz taburet/ka ku klavíru sa používa aj v slovenčine, ale v slovenskej ľudovej kultúre sa pri dojení domácich zvierat skôr používa výraz stolček alebo hokerlík (slovo nemeckého pôvodu) než taburetka. Kedysi bol stolček súčasťou každej domácnosti a bol gazdinkám veľmi dobrým pomocníkom. Taburet bol tiež pôvodne (podobne ako fotel) len súčasťou sedacích súprav a výsadou zámožných, vyššie postavených vrstiev. V týchto prípadoch vidíme kultúrny rozdiel a prijatie len niektorého významu a konotácií, ktoré sa v slovenčine viažu s taburetom (podobne ako s fotelom), v porovnaní s francúzštinou a francúzskou kultúrou.

6. Záver

Článok sa zaoberá najmä galicizmami z oblasti umenia, zariadenia, nábytku a nábytkárstva s dôrazom na lexikálne jednotky fotel *(fauteuil)* a taburet *(tabouret)*. Predmetom

nášho skúmania bola etymológia a adaptácia slov *fauteuil* a *tabouret* vo francúzskom jazyku a ich pozícia a status vo francúzskej kultúre a nábytkárstve, ako aj adaptácia, postavenie a význam fotela a taburetu v slovenskom jazyku a kultúre. Článok taktiež pojednáva o histórii, vizuálnych premenách fotela a taburetu vo Francúzsku a ich význame vo francúzskej kultúre a spoločnosti. Pozornosť venujeme aj ich adaptácii a modifikáciám na Slovensku, ako aj ich minulému a súčasnému využitiu v nábytkárstve. Naším cieľom bolo vytýčiť hlavné rozdiely medzi významom, denotáciou a konotáciou týchto lexikálnych jednotiek vo francúzštine a v slovenčine, ako aj samotnú kultúrnu a spoločenskú pozíciu týchto dvoch nábytkárskych prvkov. Adaptácia lexikálnych jednotiek z východiskového jazyka (francúzštiny) do cieľového jazyka (slovenčiny) prináša nielen novú lexikálnu jednotku samu osebe, ale aj nový kultúrny a spoločenský objekt. Tento proces považujeme za nesmierne fascinujúci, nakoľko nové jazykové, socio-kultúrne a geografické prostredie modifikuje nielen novú lexikálnu jednotku, ale aj samotnú vec, ktorú pomenúva, čím vznikajú zaujímavé významové, konotačné, a aj vizuálne rozdiely.

LITERATÚRA

BUDOVIČOVÁ, V.: *Spisovné jazyky v kontakte. Sociolingvistický pohľad na dnešný vzťah slovenčiny a češtiny.* In: Slovo a slovesnosť, 35, 1974, s.171-181.
DLABAL, S.: *Nábytkové umění. Vybrané kapitoly z historie*. Praha: Grada publishing s.r.o., 2000, s. 312, ISBN 80-7169-655-2
FURDÍK, J.: *Integračné procesy pri lexikálnych prevzatiach*. In: Jazykovedný časopis, 45, 1994, č. 2, s. 95-102.
GRUNDLEROVÁ, V., ŠKULTÉTY, J., TARABA, J.:*Francúzsko/slovenský frazeologický slovník.* Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1992, 492 s., ISBN 80-08-01608-6
HABOVŠTIAKOVÁ, K.: *Slová románskeho pôvodu v slovenčine*. In: Studia Academica Slovaca, 17, 1988, Bratislva: publikácia Filozofickej fakulty Univerzity Komenskeho, s. 159-178, 063-217-88-02
OLOŠTIAK, M.: *O interlingválnej proxemike (príspevok k poznaniu medzijazykových súvislostí).* In: Jazyk v medziľudskej komunikácii. 5. medzinárodná konferencia o komunikácii. Súčasná jazyková komunikácia v interdisciplinárnych súvislostiach. Banská Bystrica 3–4. september 2003. Ed. V. Patráš. Banská Bystrica: Fakulta humanitných vied UMB, 2004, s. 131-142.
ORGOŇOVÁ, O.: *Morfologická adaptácia francúzskych slov v slovenčine*. In: Kultúra slova, 26, 1992, č. 9, s. 268-274, Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra, SAP-Slovak Academic Press
ORGOŇOVÁ, O.: *Galicizmy v slovenčine*. Bratislava: Stimul, 1998, s. 126, ISBN 80-85697-64-5
PAULEOVÁ, D. a kolektív:*Nábytkársky výkladový slovník slovensko-česko-anglicko-nemecko-francúzsko-ruský, časť I. Typológia*. Zvolen: Technická univerzita vo Zvolene, Ústav cudzích jazykov, 2012, 295 s., ISBN 978-80-228-2441-5
REJZEK. J.: *Český etymologický slovník*. Voznice: Leda, 2001, 752 s., ISBN 80-85927-85-3
ROBERT, P.: *Le Nouveau Petit Robert de la langue française.* Paris: Dictionnaires Le Robert-SEJER, 2008, 2837 s., ISBN 978-2-84902-321-1

ŠALINGOVÁ, M., MANÍKOVÁ, Z.:*Slovník cudzích slov A/Z*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1983, 943 s.
TOGNER, M.:*Historický nábytek*. Brno: Datel, 1993. s. 154,
VALENTOVÁ, I.: *Galicizmy v historickom slovníku slovenského jazyka*. In: Kultúra slova, 46, 2012, č. 2, s. 76-84, ISSN 0023-5202
VESELOVSKÝ, J. – MICHAL, R.:*Historický nábytok*. Zvolen: Technická univerzita vo Zvolene, 2004, s. 181, ISBN 80-228-1367-2
WALTER, H.: *L'aventure des mots français venus d'ailleurs*. Paris: Editions Robert Laffont, 1997, 480 s., ISBN 2-253-14689-7
WEINREICH, U.: *Languages in Contact: Findings and Problems*. Walter de Gruyter, 1979, s. 148, ISBN 311-0802171
ZÁZRIVCOVÁ, M.: *Klasifikácia lexikálnych výpožičiek podľa miery ich adaptácie v cieľovom (preberajúcom) jazyku*. In: XLinguae.eu., 2010, č. 3, s. 4-9, ISSN 1337-8384

Internetové pramene

BONNAFFÉ, E.: *Inventaire des Meubles de Catherine de Médicis. Mobilier, tableaux, objets d'art, manuscrits*. Paris: Auguste Aubry, 1874 [cit. 2014-10-18]. Dostupné na internete: http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k6462199x/f19.image
CLOUZOT, H.: *Les Meubles du XVIII. Siècle*. Paris: Edition Albert Morancé, 1922 [cit. 2014-10-09]. Dostupné na internete: https://archive.org/stream/lesmeublesduxvii00clou#page/n5/mode/2up
FÉLICE, R.:*French Furniture in the Middle Ages and under Louis XIII. Little Illustrated Books on Old French Furniture*.New York: Frederik A. Stokes Company (translated by F. M. Atkinson) [cit. 2014-08-28]. Dostupné na internete: https://archive.org/stream/frenchfurniturei00fl#page/n243/mode/2up
VIOLET-LE-DUC, E.-E.: *Dictionnaire raisonné du mobilier français de l'époque carlovingienne á la renaissance.*Paris: A. Morel, 1868 [cit. 2014-10-28]. Dostupné na internete: https://archive.org/stream/dictionnairerai01violgoog#page/n13/mode/2up
(1)http://www.mobiliernational.culture.gouv.fr/fr/histoire/histoire/manufacture-des-gobelins/historique [cit. 2014-10-16]
(2) http://academiedesjeux.jeuxsoc.fr/bouillotte.htm [cit. 2014-10-21]
(3) http://www.expressio.fr/expressions/dans-un-fauteuil.php [cit. 2014-10-23]
(4) http://www.citation-celebre.com/citation/fauteuil [cit. 2014-10-26]
(5) http://www.dicocitations.com/citations-mot-fauteuil.php#uCtHYpoCEA3j34TQ.99[cit. 2014-10-28]
(6)http://www.dicocitations.com/citation.php?mot=fauteuil#w5kVFCkMHZedLTjc.99 [cit. 2014-11-3]
(7) http://www.dicocitations.com/citation/fauteuil/1/20.php#iSZolBAkHSSiWIAh.99 [cit. 2014-11-10]
(8) http://slovniky.korpus.sk/ [cit. 2014-11-18]
(9) http://www.cnrtl.fr/etymologie/tabouret [cit. 2014-11-22]
(10) http://littre.reverso.net/dictionnaire-francais [cit. 2014-11-26]

Resumé

Linguistic and cultural influence of French language and gallicisms from the fields of furniture and furniture making

The paper focuses mainly on gallicisms from the fields of art, decoration, furnishing and furniture with an emphases on lexical units *fauteuil* (in Slovak fotel) and *tabouret* (in Slovak taburet). The research concentrates on ethymology, origin and lingustic adaptation of the words *fauteuil* and *tabouret* in French language and their position and representation in French culture, art and furniture making. It also concentrates on their lingustic adaptation and

status in Slovak culture and language. Our aim was to point out the main differences between the meaning and representation of these two objects and of these two lexical units in France and in Slovakia. Gallicisms as the words of French origin in Slovak language present an important part of the creation of Slovak language. Lexical influence of French language on Slovak language and on many other languages was determined by the privileged political, economical, cultural and artistic position of France and its language, especially in the 17th, 18th centuries and the beginning of the 19th century. There are numerous expressions connected to architecture, house, housing, decoration, fine art, furniture and furnishing in Slovak language which are used daily up to the present. It is especially the age of the Bourbon kings in France (Louis XIII., Louis XIV., Louis XV., and Louis XVI.) and during the artistic period of so-called empire when French furniture making and furniture industry dominates in the European and even world-wide scale. The adoption of some lexical units bring to other languages new expressions but at the same time new cultural objects. This is a very fascinanting process because of different modifications, interpretations and representations in different socio-cultural and geographical environment.

PRÓZA VALENTÍNA RASPUTINA V KONTEXTE KLASICKEJ A SÚČASNEJ LITERATÚRY

Marta Kováčová

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica
marta.kovacova@umb.sk

Kľúčové slová: spisovateľ-„derevenščik“, etickosť, tradícia, kontinuita
Key words: writer -„derevenshchik“ ethics, tradition, continuity

Literatúra uplynulých desaťročí je úzko spojená so sociokultúrnou situáciou predchádzajúcich desaťročí. Možno hovoriť o pomerne dlhej etape jestvovania a rozvoja ruskej literatúry: od polovice päťdesiatych až do polovice osemdesiatych rokov. V uvedenom období sa dostáva do popredia záujmu laickej i odbornej verejnosti tzv. dedinská próza, charakterizovaná ontologickou problematikou, hlbokým psychologizmom a bohatým ruským jazykom. Všetky tieto atribúty sa stali bázou pri formovaní novej etapy v literárnom procese 2. polovice 20. storočia. Spisovatelia-„derevenščiki“ zaujali svojou tvorbou iný uhol pohľadu na životnú realitu: ukázali vnútorný svet súčasnej dediny, odhalili v prostom dedinskom človeku osobnosť schopnú mravnej obrody.

Tvorba novonastupujúcich autorov je vo svojej podstate návratom k tradíciám ruského klasického realizmu, takmer úplne sa odkláňa od svojich predchodcov – spisovateľov, ktorí sa hlásili k socialistickému realizmu, okrem toho však neprijíma ani estetiku nových moderných literárnych smerov. Problematika zakomponovaná v dielach ruských „derevenščikov“ sa vždy vzťahovala na konkrétneho človeka a jeho život, nikdy nebola abstraktná. Antropologický princíp ruskej literatúry, pre ktorý Západ často kritizoval ruskú literatúru (1), sa dostal aj k dedinskej próze. Jej primárnym objektom sa stal život obyčajného človeka, predovšetkým dedinčana. Spisovatelia koncentrovali svoju pozornosť na obraz rodného kraja, rodnej dediny.

Ruskí a sovietski literárni vedci venovali nemálo pozornsoti fenoménu prózy o dedine. Napr. Georgij Lomidze píše o *„prenikavosti pohľadu na život v jeho radostných i tragických kolíziách, o ustavičnom vzraste prieskumníckeho, filozofického, emocionálneho a morálneho pátosu“* (2). Leonid Novičenko zdôrazňuje nadväznosť literatúry šesťdesiatych rokov na tradície ruskej klasickej literatúry (3). Dušan Slobodník napísal v r. 1968 o nastupujúcej generácii: *„Prínos tejto mladej plejády vniesol do literárneho procesu mnoho*

nových prvkov, ktoré aj svojím kvantitatívnym výskytom modifikujú celkovú literárnu situáciu" (4).

Próza o ruskej dedine má svoju „pôdu", na ktorej vznikala. Možno ju považovať za kroniku nielen roľníckeho, sedliackeho spôsobu života, ale aj zrodu dedinskej inteligencie ako novej spoločenskej triedy. Ruskí predstavitelia literárnej vedy sa usilovali vysvetliť už v čase vzniku a formovania prózy o dedine zrod tohto fenoménu. Napr. literárny vedec V. K. Pankov napísal: *„Мы настроили много огромных городов. Нынешний облик страны нашей немыслим без заводских корпусов, плотин гидростанций, электрических матч, аэропортов, космических ракет… А все-таки по-прежнему глубоко волнует само слово «деревня»… Деревня – не только природа, не только малые селения. Это очень большой мир, и в нем очень своеобразно переломляются главные события века. Деревня всегда была неиссякаемым родником тем для литературы. Так и ныне"* (5). Dedinská próza, ako napísala slovenská rusistka M. Kusá, *„nastoľuje naliehavú mravnú problematiku o narúšaní archetypálneho spôsobu života na ruskej dedine, s ktorým sa pomaly vytráca aj prirodzená hierarchizácia hodnôt"* (6). Táto skutočnosť sa rozvinula ako jeden z dominantných problémov azda vo všetkých dielach spisovateľov, pre ktorých sa téma dediny stala neodmysliteľnou súčasťou ich tvorby. Vznikajúca próza o dedine sa rozvíjala v smere od sociálno-ekonomickej analýzy života s čoraz silnejším dôrazom na psychologicko-etické aspekty života jednotlivca i spoločnosti ako celku. Hneď vo svojich začiatkoch sa odlišovala tým, že jej hlavnými hrdinom bol celkom obyčajný človek – roľník. Zamerala sa dokonca na asociálne typy, ktoré dovtedy nemali miesto v próze socialistického realizmu. Nový literárny hrdina sa zaujímal o svoje každodenné problémy, veril v Boha, čo vtedajšia ideológia odmietala. Prózu o dedine urobil veľkou nielen talent umelcov o nej píšucich, ale téma dediny ako unikátny objekt, v ktorom sa za lokálnymi každodennými problémami skrýva komplex otázok historických rozmerov. V ruskej literatúre sa dedinská próza evidentne odlišuje od všetkých ostatných žánrov. Argumentov na uvedené tvrdenie je viacero. Ich podstata spočíva predovšetkým v tom, že hranice uvedeného žánru sú pomerne veľké a nezahŕňajú iba opis života na dedine. Ak by sme vychádzali len z názvu a určovali podľa neho obsah a smerovanie literárnych diel, museli by sme uvažovať iba o dedinskom prostredí. Nie je to však celkom tak. Pod žáner dedinskej prózy patria aj diela venujúce sa vzájomným vzťahom mesta a dediny. Patria sem dokonca aj také literárne diela, ktorých hrdinovia vôbec nie sú dedinčania. Dôvod, prečo sa radia k tomuto žánru, spočíva v myšlienke čerpať z duchovného bohatstva dediny, z jeho zvykov, tradícií a obyčajov. V ruskej literatúre je podobných diel viac než vo svetovej literatúre. Táto situácia sa vysvetľuje nielen zvláštnosťami formovania štátov, ich oblastí, národnými a ekonomickými

špecifikami, ale aj charakterom a portrétom každej krajiny, každého národa, ktorý obýva daný región. Roľníctvo na Západe nezohralo takú dôležitú úlohu ako v Rusku. Vrstva, z ktorej vzišiel Stenka Razin, Jemeľjan Pugačov alebo Ivan Bolotnikov, sa v istom historickom úseku stala hybnou silou.

Dedinská próza prechádzala, prirodzene, svojím vývinom, ktorý predostieral celý komplex otázok súvisiacich nielen s minulosťou, ale aj so súčasnosťou a budúcnosťou. Jednou z charakteristických čŕt „derevenščikov" bola istá miera nesúhlasu, hlasného vyjadrovania odporu k politike realizovanej vtedajšou mocou. Spisovatelia sa kriticky vyjadrovali k vysťahovávaniu či priamo k likvidácii bezperspektívnych dedín. Tie dediny, z ktorých museli ľudia nedobrovoľne odísť, beznádejne pustli. Pribúdalo opustených oblastí a tento jav prinášal so sebou obrovské morálne nebezpečenstvo. Migrácia z dedín sa zväčšovala, ľudia boli odtrhnutí od svojho prirodzeného prostredia, od zvykov a tradícií, čím sa strácala kontinuita s hodnotami predkov. Spisovatelia-„derevenščiki" vo svojich poviedkach, novelách, románoch i divadelných hrách bojovali proti takémuto barbarstvu. Zlo mohlo plodiť len ďalšie zlo. „Derevenščiki" vyjadrovali obavy z toho, že celé Rusko raz môže byť označené za neperspektívne. Všeobecné závery v ich dielach sa stali výzvou pre celú spoločnosť.

Próza o ruskej dedine vytvorila komplex literárnych diel o živote ruského roľníka 20. storočia, zobrazila prostredníctvom umeleckého slova najdôležitejšie udalosti, ktoré ovplyvnili kvalitu jeho života. Čitateľovi priniesla plastický obraz častí Ruska, ktoré boli dovtedy málo známe: ruský sever (Abramov, Belov, Jašin), južné oblasti a kozácke kraje (Nosov, Lichonosov), Sibír (Rasputin, Šukšin, Akulov). Priniesla zároveň celý rad postáv a nimi pomohla vytvoriť predstavu o pojme ruská duša.

Predkladaný príspevok sa zameriava na fenomén tvorivej individuality Valentína Rasputina, na porovnanie spisovateľovej tvorby s najvýznamnejšími prozaikmi jeho generácie, zároveň aj na kontinuitu s ruskou klasickou literatúrou 19. storočia, s literárno-duchovným odkazom, ktorý zanechali A. S. Puškin, N. V. Gogoľ, F. M. Dostojevskij či I. S. Turgenev. Literárna kritika dnes už píše o spisovateľovi Valentínovi Rasputinovi ako o pokračovateľovi duchovného odkazu spomenutých majstrov pera. Bol nielen talentovaným prozaikom. Svoj život prežil v súlade s tým, o čom písal a čo chcel v poviedkach a novelách zanechať pre zajtrajšok: úctu k súpútnikovi, ale aj k ľuďom už nežijúcim. Jeho tvorba predstavuje kontinuitu s dielami napr. I. S. Turgeneva, ktorý ako *„своеобразный феномен русской литературы, великий художник и честный человек на протяжении почти четырех десятилетий в значительной степени формулировал профиляцию русской классической литературы" (7).*

Tvorbu Valentína Rasputina označuje literárna kritika ako „dedinskú prózu“ 20. storočia. Vzhľadom na konkrétne prvky autorovho diela, o ktorých hovorí predkladaný text, je viac než aktuálne skúmať jeho prózu v širšom historicko-kultúrnom a filozoficko-estetickom kontexte. Za metodologický základ spomenutého ponímania Rasputinovej prózy možno považovať slová A. I. Solženicyna, ktorý vo svojom stanovisku k tvorbe spisovateľov, venujúcim sa problematike súčasnej ruskej dediny, zdôrazňoval: *„А правильней было бы назвать их нравственниками“* (8). Solženicynove slová nepochybne korešpondovali s obsahovým a myšlienkovým zameraním diel autorov dedinskej prózy, obhajujúcich spôsob života dedinčana, morálne hodnoty, ktoré boli neoddeliteľnou súčasťou jeho každodenného života.

Svet ruskej literatúry je svetom osobností podávajúcich svedectvo o hodnotách, ktoré robia mikrokozmos človeka jemnejším a znesiteľnejším. Jednou z týchto osobností je nepochybne spisovateľ-„derevenščik“ Valentín Rasputin, ktorý sa vo svojich poviedkach a novelách dotýka – s drsnosťou sibírskeho človeka, zároveň však opatrne a citlivo – problémov doby, jednotlivca i spoločnosti. Pre Rasputinove poviedky a novely sú charakteristické eticko-sociálne problémy, návrat k večným hodnotám, ku globálnym otázkam jestvovania človeka na zemi. Spomenuté problémy nám umožňujú a dovoľujú hovoriť o spisovateľovi ako o neprehliadnuteľnom zjave veľkej ruskej literatúry s jej klasickými tradíciami. *„Už Turgenev si vysoko cenil spisovateľov, ktorí sú «ochrancami všetkého ľudského, pozemského», sú «nepriateľmi všetkého klamstva a nespravodlivosti». Svoje úsilie sústreďoval na to, aby v konkrétnych historických a národných súvislostiach vyjadril jeho dušu, myšlienky, úvahy, túžby, jazyk a okrajovo i budúce perspektívy ruského ľudu“* (9).

Valentín Rasputin akcentuje vo svojej tvorbe nevyhnutnosť uvedomovania si vlastných koreňov jednotlivcom i národom. V ruskej literatúre 20. storočia, prirodzene, v spomenutej pozícii nezostal autor osamotený. Andrej Bitov, jeho súputník, pre ktorého tvorbu – podobne ako aj pre tvorbu V. Rasputina – je vlastný *„typický silný morálny aspekt“* (10), v autobiografickom diele *«Уроки Армении»* akcentuje princíp zachovávania kontinuity súčasnosti s minulosťou. *„Často len stratiac, opustiac svoje vlastné, rodné, začíname chápať, čo sme vlastne stratili, odkiaľ sme prišli a ako pevne sú naše korene späté s našou vlastnou kultúrou. Hranica medzi mojím a cudzím zďaleka nie je len o nevyhnutnosti zmeny v konaní, správaní, ale najmä v myslení. Cudzí priestor, nech by bol akokoľvek blízky, sa stáva podnetom k vedomému, ale častejšie k podvedomému prehodnocovaniu svojho vlastného JA a toho kultúrneho priestoru, v ktorom sa ono JA sformovalo“* (11). V tvorbe Valentína Rasputina rezonuje pripútanosť k rodnému kraju, k rodisku, k ruskej prírode, podobne ako

u klasika ruskej literatúry I. S. Turgeneva, píšuceho o nej slovami: „... *ktorá akoby v sebe stelesňovala charakteristické osobitosti a prednosti ruského ľudu – jeho morálnu silu, duševnú celistvosť a harmóniu. Obrovské lány polí a lúk, tichosť lesa a zabudnutých pustatín, nádhera sadov – vytvárajú čaro turgenevovských opisov prírody“ (12). U* Rasputina, nadväzujúceho na ruskú klasiku, nachádzame styčné plochy aj v opisoch prírody, podobne ako u Turgeneva, ktorého Anton Repoň charakterizuje slovami: *„Turgenev je majster poetických opisov prírody s hlbokým psychologickým a filozofickým podtextom, ba až ideovo-symbolickým sémantickým vyústením. Poézia «čistých zážitkov» zároveň pridáva turgenevovským krajinomaľbám výrazný lyrický tón a romantické ladenie“* (13). (Preklad anglického textu do slovenčiny – A. Repoň.)

Tematická klasifikácia literatúry vždy predstavovala najjednoduchší prístup k jej interpretácii. Tvorba Valentína Rasputina sa nedá oddeliť od literárneho smeru, ktorého začiatok nachádzame v období chruščovovského „odmäku“. V črtách, novelách i románoch V. V. Ovečkina, V. F. Tendriakova, V. I. Belova, V. M. Šukšina, F. A. Abramova a iných autorov rezonujú problémy súčasného stavu ruskej dediny, kolchozného života, nespravodlivosti, stranícko-administratívnej svojvôle zhoršujúcej pracovné i životné podmienky jednotlivcovi aj celým kolektívom. Paralelne s literárnymi dielami vznikali aj filmy, ktoré sa stali klasikou svetovej kinematografie, napr. film Alexeja Saltykova *„Председатель“* a *„Бабье царство“* (podľa scenára Jurija Nagibina). Význam spomenutých diel nie je determinovaný aktuálnosťou súčasnej problematiky, resp. nielen ňou, ale pochopením tajomstva ľudskej duše.

Andrej Belyj sa v r. 1909 vyjadril k sociálno-kritickej a religiózno-mystickej podstate tvorby N. V. Gogoľa, zdôrazňujúc: *„Только потому в Гоголе вечен социальный смысл его творений, что... задумался он о последних судьбах земли и неба, души и плоти, личности и общества“* (14). V tom je tajomstvo ruskej klasiky, základ jej nesmrteľnosti, to, čo spája Rasputina a spisovateľov jeho generácie a zamerania s ruskou literatúrou 19. storočia, s dedičstvom ruskej klasiky. Prirodzene, môžeme naznačiť líniu rozvoja literatúry o ruskej dedine a poukázať na typologické vzťahy naturálnej školy, spisovateľov-národníkov, roľníckych básnikov s „derevenščikami“ 20. storočia, avšak pre Rasputina, Tendriakova či Abramova znamená oveľa viac Puškin, Lermontov, Gogoľ, Dostojevskij, Tolstoj než D. V. Grigorovič s jeho *„Деревней“* a *„Антоном-Горемыкой“*, Gleb Uspenskij ako autor *„Власти земли“ a „Крестьянина и крестьянского труда“*, N. N. Zlatovratskij s jeho *„Устоями“*. Čechovovi *„Мужики“* majú tiež svoju hodnotu, podobne aj jeho novely a divadelné hry o ruskej inteligencii.

Ruskí spisovatelia 19. storočia žili poéziou A. S. Puškina, F. I. Ťutčeva, A. A. Feta. Verše Nikolaja Kľujeva a Sergeja Jesenina sú blízke nielen preto, že ich autori patrili k „posledným básnikom dediny“, ale aj pre ich majstrovstvo zobraziť, resp. dotknúť sa tajomstva ruskej duše. Ruská literatúra sa vždy zamýšľala, slovami Dostojevského, *„о мировых вопросах, не иначе: есть ли бог и есть ли бессмертие?“* (15) Neboli jej ľahostajné problémy usporiadania sveta: *„...иль вся наша / И жизнь ничто, как сон пустой, / Насмешка неба над землей?“ (16)*; *„Что дурно и что хорошо? Что надо любить и что ненавидеть? Для чего жить, и что такое я? Что такое жизнь, что смерть? Какая сила управляет всем?“* (17) *„Но разве людям доступна и нужна вечная правда, если нет вечной жизни?“* (18). V próze Valentína Rasputina nachádzame tie isté existenciálne otázky. Jeho múdre starenky sa zamýšľajú nad zmyslom života, nad smrťou: *„Кто знает правду о человеке: зачем он живет? – мучается героиня. – Ради жизни самой, ради детей или ради чего-то еще? Вечным ли будет это движение?... Что должен чувствовать человек, ради которого жили многие поколения? Ничего он не чувствует. Ничего не понимает. И ведет себя так, будто с него первого началась жизнь и им она навсегда закончится?“* (19) .

V dejinách ruskej literatúry patrí fenoménu dediny svoje miesto. Rusko až do polovice 20. storočia bolo krajinou, v ktorej prevládalo obyvateľstvo dediny. Počas celých storočí si dokázalo zachovať ruský obraz života. Dedina od dávnych čias ochraňovala duchovné hodnoty, rodina bola pre ruského človeka posvätným základom. So svojím spôsobom života a s rozprávkovou prírodou predstavovala zaujímavý materiál na umelecké zobrazenie. V ústnej ľudovej slovesnosti – v bylinách, piesňach a rozprávkach – sa v opisoch dediny koncentrovali kladné črty. V eticko-filozofickej problematike a estetických hodnotách kultúry ruského národa je neprehliadnuteľná kontinuita autorov, ktorí písali o dedine. Treba povedať, že spisovateľov-„derevenščikov“ spája nielen téma dediny. Spája ich aj problematika filozofie života. Autor *„Ухаб“* a *„Не ко двору“* Vladimír Tendriakov napísal napr. aj román *„Покушение на миражи“* (1979 – 1982). Profesor matematiky, hlavný hrdina, spočítava na počítači problémy dejín vesmíru a zaoberá sa otázkou o úlohe a poslaní osobnosti Krista v dejinách ľudstva. *„Течет поток рода людского. Куда? Какие силы гонят его? Безвольные ли мы рабы этих фатальных сил, или у нас есть возможность как-то их обуздать? Мучительные вопросы бытия всегда вызывали страх перед будущим. Он прорывался в легендах о всемирном потопе, хоронящем под собой человечество в кошмарах Откровения от Иоанна, в жестоких расчетах Мальтуса. И хотя активная жизнедеятельность людей побеждала этот страх, но тревога за свои судьбы не исчезала, и загадки бятия не становились менее мучительными“* (20). Na

uvedené problémy poukazoval autor aj v literatúre o dedine. Nie náhodne nastoľuje problematiku vzťahu večnosti s každodennosťou: *„И мы теперь острей, чем прежде, осознаем, что между обыденно житейскими конфликтами иванов ивановичей с иванами никифоровичами и глобальными катаклизмами мировых войн существует глубинная связь, то и другое – нарушение общности“* (21). Motívy života, smrti, nesmrteľnosti, rodu, pamäti aj „mankurtizmu“ (Č. Ajtmatov) zjednocujú spisovateľov druhej polovice 20. storočia a spájajú ich s večnými myšlienkami klasiky.

O Rasputinovej próze nie je možné hovoriť, nedotknúc sa témy národných koreňov, témy ľudskej pamäti. Spisovateľ uvádza v novele výstižnú metaforu: *„... Род – это нитка с узелками. Одни узелки распускаются, умирают, а на другом конце завязываются новые»; Ты не просто человек, творяший себя с нуля или которого с того же нуля формирует жизнь, ты – сын или дочь, бóльшая часть тебя уходит в прошлое, в предков, они дали тебе все: само существование, оставили в наследство навыки, умения, средства“*. To sú slová ženskej hrdinky novely *„Прощание с Матерой“*, ktorá sa obracia k Bohu: *„Прости нам, Господи, что мы слабы, непамятливы и роазорены душой“* (s. 266). *„Правда в памяти. У кого нет памяти, у того нет жизни“* (s. 292) – to je jedna z hlavných myšlienok rasputinovskej prózy, koncentrujúcej sa na večné otázky dobra a zla, „otcov a detí“, svedomia človeka. *„Э-эх, до чего же мы все добрые по отдельности люди и до чего же безрассудно и много, как нарочно, все вместе творим зла“* (s. 292), – uvažuje Dária.

Obrazy stareniek (Anna, Dária) tvoria centrum morálky a etiky Rasputinových noviel, stareniek, ktoré autor považuje za najpevnejšie ohnivko v reťazi pokolení. Možno hovoriť o spisovateľovom estetickom objave, nehľadiac na to, že v literatúre – nielen v domácej, ale aj vo svetovej – obrazy starých ľudí, nositeľov morálky už boli aj pred Rasputinom. Nikomu sa ich však nepodarilo filozoficky pochopiť v kontexte času a v sociálnych podmienkach tak ako práve Valentínovi Rasputinovi. *„Все, что живет на свете, имеет один смысл – смысл службы“* (s. 195). Práve táto myšlienka z monológu záhadného zvieratka, symbolizujúceho vládcu ostrova (novela *„Прощание с Матерой“*), charakterizuje starenky a Bohodura. Literárni hrdinovia, ktorých si Rasputin tak váži, cítia zodpovednosť za pokračovanie života pred generáciami otcov a dedov. Zem treba, ako hovoria, chrániť a zachovať pre ďalšie pokolenia. V ich rozhovoroch, vo výmenách názorov, v úvahách nevidíme len pokoj a lásku, ale aj napätie, disharmóniu, strach. Úvahy o pokračovaní a zachovaní rodu, potomkov a vlastnej zodpovednosti sa u Dárie striedajú so strachom o *„полной правде“*, o nevyhnutnosti zachovania pamäti. Nevyhnutné z pohľadu tejto starenky je vychovávať deti tak, aby žili a konali v duchu princípov čistého svedomia.

Početné vnútorné monológy Dárie nám hovoria o nevyhnutnosti mať čisté svedomie, konať v duchu pravidiel a zákonov, ktoré nám zanechali rodičia a starí rodičia.

Diela Valentína Rasputina možno považovať za súčasné, pretože odrážajú naliehavé problémy a výzvy doby, zároveň aj za nadčasové, usilujúce sa poukázať na to, že ruské roľníctvo do seba vsalo to, čo bolo v ruskom národe najlepšie, čo mu oddávna patrilo. Rasputin poukazuje na nebezpečenstvo, ktoré hrozí ľudstvu. Vyzýva na dialóg celú krajinu, aby zachránil jej prírodu, aby pripomenul človeku jeho miesto v nej. V Rasputinových slovách rezonuje výstraha nachádzajúca sa aj v poézii Andreja Voznesenského: *„Все прогрессы – реакционны, если рушится человек“ (22).*

Tvorba Valentína Rasputina sa dávno stala predmetom aktívneho štúdia nielen v Rusku, ale aj v zahraničí. Jednými z posledných kníh o Rasputinovi je *„Боль души”* Viktora Kožemiaka a monografia *Valentin Rasputin and Soviet Russian Village Prose,* ktorej autorom je anglický vedec, profesor David Gillespie. Prirodzene, treba spomenúť aj početné publikácie v odborných časopisoch a zborníkoch.

Na konci 70. rokov vyšli v časopisoch *Revue svetovej literatúry*, *Slovenské pohľady*, *Nové slovo* a *Romboid* – takmer hneď po publikovaní prekladov Rasputinovej prózy do slovenčiny – literárno-kritické štúdie a recenzie slovenských literárnych vedcov, ktoré boli venované spisovateľovej tvorbe. Andrej Červeňák, Ondrej Marušiak, Stanislav Rakús, Dalimír Hajko a iní sústredili svoju pozornosť na nového spisovateľa-„Sibírčana“, charakterizovali črty jeho poetiky a zároveň poukazovali na kontinuitu s dedičstvom ruskej klasickej literatúry. Profesor Andrej Červeňák, znalec Dostojevského tvorby, poukazoval na paralelu medzi Andrejom Guskovom z novely *„Живи и помни“* a Raskoľnikovom (23). Spomenutú novelu Ondrej Marušiak charakterizoval ako *súčasnú baladu* (24), Július Rybák zdôrazňoval tému straty duchovných hodnôt v súčasnom svete, takej dôležitej v tvorbe Valentína Rasputina (25), Dalimír Hajko sa zameral na tému morálnych konfliktov Rasputinových hrdinov (26). Morálno-etické problémy noviel boli podrobované analýze v článkoch Etely Farkašovej, ktorá osobitný záujem venovala majstrovstvu psychologickej analýzy Rasputina, jeho umeniu priblížiť „dialektiku duše“ hrdinov (27).

V rámci jednej štúdie nie je možné obsiahnuť všetku rôznorodosť tvorby Valentína Rasputina i ďalších spisovateľov-„нравственников“ druhej polovice 20. storočia. Nedajú sa ani vymenovať rôzne interpretácie tvorby spomenutých autorov v literárnej kritike. Môžeme však naznačiť konceptuálny pohľad na spisovateľov-„деревенщиков“ ako pokračovateľov humanistických tradícií ruskej literatúry 19. storočia v krátkom prehľade literárnych ohlasov.

Skúmajúc problémy tvorby spomenutých spisovateľov v pedagogickej praxi, treba poznamenať niekoľko faktov. Pri predstavovaní Valentína Rasputina ako súčasného ruského

spisovateľa je nevyhnutné zaradiť ho do literárneho procesu ako celku. Na prvý pohľad sa uvedený prístup môže zdať nie celkom presvedčivý, napr. paralely rasputinskej prózy s obrazmi ruských romantikov začiatku 19. storočia. V tejto súvislosti však treba povedať, že európska literatúra na prelome 18. a 19. storočia začala odhaľovať vnútorný svet človeka, *„диалектику души“*, ktorá neskôr znamenala najväčší úspech ruského psychologického románu, a ktorú prevzali najvýznamnejší spisovatelia a básnici minulého storočia. *„Гений чистой красоты“* je obraz, ktorý vytvoril V. A Žukovskij a ktorý zdokonalil A. S. Puškin. Prechádzal z generácie na generáciu ruských umelcov ako vzácnosť, nehľadiac na rôzne kataklizmy, vojny, revolúcie. To, čo trápilo a znepokojovalo Rasputina, Abramova, Šukšina, Tendriakova či Možajeva, bola obava zo straty *„чистоты и красоты“*, hodnôt, vzťahu k rodnému domu, k zemi, k bagatelizácii – a napokon aj úplnej strate – ľudského v človeku.

Pohľad na život a umelecká pravda spájajú autora *„Прощания с Матерой“* so sovietskymi spisovateľmi Čingizom Ajtmatovom, Olesom Adamovičom, Vasiliom Bykovom, so slovenskými autormi, napr. Hanou Zelinovou (román *Anjelská zem*). Dozaista nebude zveličením, ak porovnáme veľkosť a význam ruského spisovateľa Valentína Rasputina s takým majstrom pera, akým bol Gabriel García Márquez. V Rasputinovej tvorbe, najmä v postavách charakterizovaných princípom slobody, v ktorej však nechýba zodpovednosť, nachádzame paralely s ruským básnikom Valerijom Briusovom. V jeho veršoch sú, ako vo svojej štúdii píše Anton Repoň *„zobrazené aj sociálne otázky – téma slobody a poslanie, ktoré v sebe nesú slobodné národy, schopné vidieť ponížených a zotročených a pomáhať im vzoprieť sa proti sociálnemu a duchovnému násiliu a porobe“ (28).*

Rasputin vždy zdôrazňoval lásku k svojej vlasti. Tento vzťah ho charakterizoval, spájal sa s jeho životom a tvorbou tak silno a inšpiratívne, ako aj s menom N. V. Gogoľa, jedného z velikánov ruskej klasickej literatúry: *„Любовь к России становится мерилом духовной зрелости писателя, свидетельствует о направлении и напряженности его духовного поиска“* (29).

Na záver. Hoci termíny *„деревенская проза“*, *„писатели-деревенщики“* sa už dávno stali súčasťou literárnovednej lexiky, ponúkajú len úzky rámec hodnotenia tvorby takých spisovateľov, akým je Valentín Rasputin. Etické problémy, filozofia života, celosvetové problémy – to je priestor, ktorý spája Fiodora Abramova, Vladimíra Tendriakova, Viktora Astafieva, Čingiza Ajtmatova, Valentína Rasputina. Téma tajomstiev duše človeka, *„проклятых русских вопросов“*, problémov týkajúcich sa zachovania čistej prírody nielen v Rusku, ale aj za jeho hranicami – to všetko spája uvedených autorov s ruskou klasickou literatúrou a stavia ich do pozície jej pokračovateľov.

Tvorba Valentína Rasputina predstavuje vo vyučovaní ruského jazyka, dejín a kultúry Ruska 20. storočia zaujímavý a bohatý materiál. Spisovateľovo dielo treba analyzovať v širokom filozoficko-estetickom a literárno-umeleckom kontexte, odhaľovať jeho tvorivé vzťahy s predchodcami i súčasníkmi, zároveň venovať pozornosť individualite autora, jeho poetike, jazyku. Pri uvádzaní paralel s predchodcami i súčasníkmi, porovnávajúc prózu Valentína Rasputina s inojazyčnými dielami, vrátane diel slovenských autorov, netreba opomínať to, že viaceré fakty možno pochopiť len vtedy, ak čítame originálny rasputinovský text. Rasputin predkladá čitateľovi, na prvý pohľad, jednoduché príbehy. Ich myšlienkové náboje však nenechávajú ani racio, ani emócie nedotknutými. Svoju úlohu v nich zohráva hlboký psychologizmus, reflexívnosť a filozofické úvahy postáv. Rasputin predkladá otázky tvoriace súčasť etiky a morálky, núti sa zamýšľať nad dobrom a zlom v jednotlivcovi aj v spoločnosti, nad otázkou medziľudských vzťahov, ktoré sa neustále komplikujú a zhoršujú. Svojou tvorbou upozorňuje na prenikanie pseudoumenia, nebezpečne ovplyvňujúceho myslenie, konanie a životné postoje najmä do života nastupujúcej generácie.

Andrej Červeňák v knižke *Začiatky a konce* vyjadruje presvedčenie, že *„Proti podobným životným pocitom národov a ľudstva, nezrelým úvahám a filantropicko-mizantropickým manifestom mal by vzniknúť mohutný prúd sebazáchovy človeka, národov a ľudstva, ale predovšetkým mohutný prúd racionálnej, duchovnej a estetickej aktivity Homo sapiens, ktorá by znemožnila vznik a šírenie «genocídneho» umenia“* (30). Tvorba Valentína Rasputina, spisovateľa, ktorý, žiaľ, 14. marca 2015 – deň pred 78. narodeninami – odišiel zo života, takýto prúd predstavuje.

Dedinská próza zohráva aj v súčasnom literárnom procese nezanedbateľnú a neprehliadnuteľnú úlohu. O zásluhe spisovateľa Valentína Rasputina v ňom niet pochýb. Jeho význam sa prejavuje nielen v kontexte súčasných problémov spojených s rozvojom národného uvedomenia, hľadania ciest národného obrodenia, ale aj v kontinuite s hodnotami, ktoré sa stali neodmysliteľnou súčasťou svetovej literatúry.

LITERATÚRA

(1) BERKOVSKIJ, N. J.: *Svetový význam ruskej literatúry*. Bratislava: Smena 1988, s. 26.
(2) LOMIDZE, G.: *V hľadaní pravdy a ľudskosti.* In: Na ceste k syntéze. Bratislava: Slovenský spisovateľ 1983, s. 45.
(4) NOVIČENKO, L.: *Korene a koruna.* In: Na ceste k syntéze. Bratislava: Slovenský spisovateľ 1983, s. 80.
(4) SLOBODNÍK, D.: *Poznámky k súčasnej ruskej sovietskej próze.* Bratislava 1968, s. 80.
(5) ПАНКОВ, В. К.: *Время и книги.* М., «Просвещение», 1974. С. 427.
(6) KUSÁ. M.: *Ruská próza po roku 1945.* Bratislava: Metodické centrum mesta Bratislavy 1996, s. 15.

(7) REPOŇ, A.: *Perevody proizvedenij I. S. Turgeneva v Slovakii (vtoraja polovina XIX veka).* In Voprosyfilologii. - Sankt-Peterburg : Izdateľstvo Politechničeskogo universiteta, 2013. - Roč. 1, č. 19 (2013), s. 74.
(8) СОЛЖЕНИЦЫН, А. И.: *Слово при вручении Премии Солженицына Валентину Распутину 4 мая 2000 В поисках берега.* М., 2008. С. 463.
(9) REPOŇ, A.: *Umelecké zobrazenie človeka v románovom svete I. S. Turgeneva*. Rec. Larisa Anatolievna Sugay, Andrej Červeňák. - 1. vyd. - Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2011. - 151 s. - ISBN 978-80-557-0248-3, s. 12.
(10) LIZOŇ, M.: *«Уроки Армении» Andreja Bitova ako cesta k vlastnej kultúre.* In: Acta facultatis Humanisticae Universitatis Matthiae Belli Neosoliensis. Banská Bystrica 2011, s. 155.
(11) Tamže, s. 154.
(12) REPOŇ, A.: *Filozofický dialóg s prírodou Ivana Sergejeviča Turgeneva.* In Mladá veda 2009 : humanitné vedy - literárna veda : zborník vedeckých štúdií doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov Fakulty humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici / vedec. red. Kristína Krnová, zost. Eva Homolová ... [et al.]; rec. Zuzana Hurtajová ... [et al.]. - Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied, 2009. - ISBN 978-80-8083-861-4, s. 153.
(13) REPOŇ, A.: *Theart world through theeyes of I. S. Turgenev.* In European journal of social and humanscience. - Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, Filozofická fakulta, 2014. - ISSN 1339-6773. - Roč. 1, č. 2 (2014), s. 98.
(14) БЕЛЫЙ А. *Гоголь* // Киевская мысль. 1909. 19 март. № 78.
(15) ДОСТОЕВСКИЙ Ф. М. *БРАТЬЯ КАРАМАЗОВЫ.* М., 1973. С. 258.
(16) ПУШКИН А.С. Собр. соч.: в 10 т. 1960. Т. 3 С. 292.
(17) ТОЛСТОЙ Л.Н. Собр. соч.: в 20 т. М., 1962. Т. 5. С. 75.
(18) ЧЕХОВ А.П. Собр. соч.: в 12 т. М., 1962. Т. 7. С. 301.
(19) РАСПУТИН В. Г. *Прощание с Матерой.* М., 1970. С. 187. Ďalšie citáty z novely sú uvedené v zátvorkách s upresnením strany.
(20) ТЕНДРЯКОВ В.Ф. *Покушение на миражи: Роман; чистые воды Китежа: Повесть.* М., 1987. С.5.
(21) Tamže, s. 6.
(22) ВОЗНЕСЕНСКИЙ А.А. Собр. соч.: В 5 т. М., 2000. Т. 1. Первый лед. С. 394.
(23) ČERVEŇÁK, A.: *Valentin Rasputin: Ži a pamätaj.* // Romboid. 1978, č. 13, s. 85.
(24) MARUŠIAK, O.: *Žijeme, pamätajúc*. // Nové slovo, roč. 20, 1978, č. 5, s. 23.
(25) RYBÁK, J.: *Maťora je kus našej zeme.* // Revue svetovej literatúry, roč. 14, 1978, č. 6, s. 17 – 18.
(26) HAJKO, D.: *Valentin Rasputin: Ži a pamätaj*. // Slovenské pohľady, roč. 93, 1978, č. 3, s. 137.
(27) FARKAŠOVÁ, E.: *Krásy až po okraj.* // Smena, roč. 19, 23.1.1980, s. 6.
(28) REPOŇ, A.: *Arménska poézia očami Valerija Briusova.* In: Studia russico-slovaca. Ružomberok: Verbum 2014, s. 90.
(29) РЕПОНЬ, А.: *Гоголь и теория славянского всеединства Яна Коллара.* In: Вестник Российского нового университета. Выпуск 3. М., 2015, с. 60.
(30) ČERVEŇÁK, A.: *Začiatky a konce.* Bratislava: T.R.I. MÉDIUM 2002, s. 18.

Resumé

Prosaic Works of Valentin Rasputin in the Context of Classical and Contemporary Russian Literature

The study deals with work of the important representative of contemporary Russian prose Valentin Rasputin, who in his short stories and novels showed the village as a protector of

spiritual values. The study highlights the major themes of writer's work – the eternal questions of good and evil, the problem of „Fathers and Sons“, man's conscience, emphasizing its continuity with the Russian classical literature, especially with A. S. Pushkin, N. V. Gogol, I. S. Turgenev and F. M. Dostoevsky. The study also points to the writer's place in the context of contemporary Russian literature, notes the contact paths**,** which we find at Rasputin and various representatives of contemporary Russian prose**:** the relationship of eternity with everyday life, themes of life, death, immortality, human race, memory and „mancurtism“.

WOODY ALLEN V SLOVENSKÝCH PREKLADOCH (II. ČASŤ)

Martin Kubuš

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
martin.kubus@umb.sk

Kľúčové slová: preklad, komika, kritika prekladu
Key words: translation, comic, translation criticism

Posledným dielom W. Allena, ktoré nájdeme v *Revue svetovej literatúry*, je esej *Medzi nami... ale naozaj medzi nami* (*But Soft... Real Soft*), ktorá pochádza z rovnakej zbierky ako dve naposledy analyzované práce. V eseji sa Allen zamýšľa nad populárnou literárnou konšpiračnou teóriou – či Shakespeare bol naozaj Shakespeare, resp. či Shakespeare nebol náhodou Christopher Marlowe, jeho súčasník a, aj napriek krátkej kariére, rovnako významný dramatik alžbetínskeho obdobia. Ako obvykle aj teraz Allen zachádza do extrému a do pseudoakademickej rozpravy zahŕňa napr. aj Shakespearovu manželku a iné osobnosti – najmä zvučné mená z oblasti literatúry – pričom v závere sa vo vlastných úvahách stráca a už ani sám nevie, kto bol kto.

V texte prevláda slovná komika, nájdeme vtipné slovné hry, ktoré však v dôsledku svojej povahy najlepšie zarezonujú v origináli – Allen spomína meno George Eliot (s. 103), ktoré k zmätku na poli literatúry len prispieva: „Toto všetko lepšie pochopíme, keď si uvedomíme, že George Eliot bol žena.“ (Allen, 1984, s. 56) Slovenský čitateľ si uvedomí, že podobný problém s určením pohlavia majú aj čitatelia východiskovej kultúry.

Pri dôslednej analýze oboch textov zaznamenáme hneď v prvom odseku výpustku, ktorá, ako to v Allenovom diele býva, spôsobuje výrazovú stratu – komický účinok zaniká. Zacitujme si z originálu – Allen si kladie otázku, kto vlastne napísal Shakespearove sonety: „Now put these questions to certain literary detectives who seem to crop up every now and again over the years and don’t be surprised if you get answers like Sir Francis Bacon, Ben Jonson, Queen Elizabeth and possibly even the Homestead Act.” (Allen, 1997, s. 101)

V preklade nájdeme: „A teraz položte tieto otázky niektorým literárnym detektívom, ktorí sa vždy znovu a znovu zjavujú, a nech vás neprekvapí, ak začujete odpoveď ako: sir Francis Bacon, Ben Johnson (sic!), kráľovná Alžbeta a ktovie čo ešte.“ (Allen, 1984, s. 55)

Prekladateľka si termín „Homestead Act“, čiže „zákon o prideľovaní pôdy“, nemala kde overiť a tak ho radšej vynechala. Neuvedomila si však, že tým výrazne oslabila text, pretože medzi skutočnými menami spisovateľov, filozofov a monarchov ide o neživý jav,

ktorý textu pridáva na absurdnosti – máme dočinenia, ako konštatuje A. Ostrihoňová, s absurdnou asociáciou. Posledne spomínaná položka „the Homestead Act" z textu vypadla a zámerná irónia s ňou.

Veľmi zaujímavú a vtipnú historku nám Allen predostiera aj v súvislosti s Francisom Baconom. „Bacon bol dobovým novátorom a pracoval na pokrokových metódach zmrazovania. Existuje legenda, že zomrel pri pokuse zmraziť kurča. Očividne sa kurence spočiatku vzpierali." (Allen, 1984, s. 55)

Predstava vzpierajúcich sa kureniec je nepochybne komická, no kurča z originálu je nielen silné, ale aj prefikané. Allen nás teda nesklamal, no preklad je opäť oslabený, pravdepodobne vplyvom nesprávnej interpretácie predlohy. „Legend has it he died attempting to refrigerate a chicken. Apparently the chicken pushed first." (Allen, 1997, s. 102) Nami navrhovaná verzia by znela nasledovne: „Je očividné, že kurča bolo šikovnejšie a postrčilo Bacona do chladničky." Táto historka je opäť typickým príkladom freudovského ponižovania vznešeného.

Preklad eseje *Medzi nami... ale naozaj medzi nami* nebol natoľko problematický ako naposledy skúmaný text, *Zvitky*, a ak neberieme do úvahy niekoľko drobných, menej významných nepresností a niekoľko oslabení, môžeme povedať, že prekladateľka sa s textom popasovala (najmä s ťažko preložiteľnými slovnými hrami) a vytvorila adekvátny a „čítavý" preklad.

Týmto sme uzavreli blok piatich textov z *Revue svetovej literatúry* v preklade J. Samcovej. Ďalším textom je jednoaktovka *Smrť*, ktorá vyšla v roku 1989.

Smrť (*Death,* 1975) je jednoaktovka pripomínajúca absurdnú drámu druhej polovice dvadsiateho storočia. Hlavným protagonistom je istý Kleinman, „obyčajný obchodník" (funkčné priezvisko, charakteronymum, hovorí samo za seba), ktorého uprostred noci zobudí skupinka známych z miestnej občianskej iniciatívy. Tí sa snažia dolapiť besniaceho vraha na úteku. Ten svoje obete škrtí strunou z klavíra, prípadne im podreže krk, a to bez akéhokoľvek hlbšieho dôvodu.

Paralelu s absurdným divadlom vidíme vo viacerých prvkoch. Čas a miesto nie sú definované vôbec a to isté platí aj o postavách. Neurčitosť a nelogickosť, ktorá je naznačená hneď prvými riadkami hry – keď členovia iniciatívy Kleinmana zobudia uprostred noci a donútia ho, aby sa k nim pripojil a pátral s nimi po vrahovi, o ktorého existencii Kleinman nič netuší –, zapadá do definície absurdnej drámy: „Preferovanou formou absurdnej dramatiky je hra bez zápletky a bez jasne definovaných postáv: suverénne tu vládne náhoda a nápad." (Pavis, 1994, s. 25) Hoci *Smrť* zápletku má – skupinka ľudí pátra po vrahovi – kritériá absurdnosti spĺňa. V celej hre vládne absolútny chaos. Z teórie literatúry vieme, že

autori absurdnej drámy „zobrazujú ľudské bytosti ako iracionálne zúfalé figúrky, ktoré sú voči chaosu života bezmocné. Podľa absurdistov je človek bytosť bez zázemia odtrhnutá od historického kontextu, zbavená náboženskej istoty, odcudzená od svojho sociálneho a fyzického prostredia, pričom nie je schopná komunikovať s okolím.“ (DiYanni, 1990, s. 1253)

Aj keď hru spomíname v práce, ktorá sa venuje prekladu komiky, dodajme, že v nej Allen zachádza do vážnejších tém než v komédií *Sam, zahraj to ešte raz*, či *Nepi vodu z vodovodu*. Jeden z prvých českých prekladateľov diel W. Allena a tiež ktorý o ňom vydal monografiu, M. Žantovský, hru okomentoval slovami: „Aj keď má táto jednoaktovka komické prvky, predstavuje v podstate seriózny pokus postihnúť násilie nie ako vonkajšiu hrozbu pre spoločnosť, ale ako jej vnútorný atribút.“ (Žantovský, 1990, s. 25)

Hra vyšla v slovenčine v roku 1989, a to v jednom zväzku s ďalšou hrou *Sam, zahraj to ešte raz*, ktorej sa venujeme neskôr. Hra *Smrť* mala na našich divadelných doskách premiéru 19. októbra 1991.

Hra *Smrť* väčší úspech nedosiahla, a to aj napriek tomu, že sa hrávala spolu so skečom *...a vedľajšie príznaky*, ktorý vychádzal z rôznych Allenových textov. Riaditeľ Divadla Jána Palárika v Trnave (v čase spomínanej premiéry *Trnavského divadla*) Emil Nedieľka konštatuje, že spomínaná „inscenácia už nebola tak úspešná – dosiahla iba 17 repríz.“

Ani v prípade jednoaktovky *Smrť* nemôžeme vymenovať všetky nedostatky, no nasledujúci príklad sa nám priam núka. Prekladateľka v ňom posúva text negatívne, navyše ho z prostredia anglofónneho originálu lokalizuje na západné Slovensko. Gina sa Kleinmanovi prizná, že je prostitútka a dúfa, že ho tým nezaskočila. Kleinman konštatuje: „To tell you the truth, I’m very provincial.” (Allen, 1975, s. 35)

Preklad znie: „Viete, ja som taký... sedlák...“ (Allen, s. 20) Slovo „sedlák“ má výraznú negatívnu konotáciu – človek nevzdelaný, neohrabaný, nevychovaný. Prídavné meno „provincial“ označuje človeka „staromódneho a konzervatívneho...“. Kleinman konzervatívny bol, ale bol aj racionálny a veľmi vtipný a inteligentný, rozhodne nebol neotesaný a nevzdelaný – koniec koncov, práve jeho racionálny prístup k veci z neho v iracionálnych okolnostiach hry robil outsidera, na ktorého chceli všetci (iracionálne sa správajúci) zvaliť celkový neúspech misie. Použitie nárečového slova je tu absolútne neadekvátne – v origináli nenájdeme nič, čo by nás k tomu mohlo motivovať, Kleinman sa vyjadruje spisovne a sofistikovane, vôbec nie ako „sedlák“.

Najzávažnejším problémom je podľa nášho názoru fakt, strany 55 a 56 boli v preklade vynechané, prekladateľka ich celkom preskočila. Kleinman čelí obvineniu. Dav so

sebou priviedol istého pána Spira, ktorý je údajne jasnovidec. Len čo Kleinmana oňuchá, okamžite ho obviní – tvrdí, že vrahom, ktorého všetci hľadajú, je chudák Kleinman. Kleinman sa bráni a je škoda, že vtipná výmena názorov v preklade nie je. Dnes si príčinu výpustky overíme len veľmi ťažko, no keďže posledná replika bola na samom konci strany, je viac než pravdepodobné, že v texte originálu, s ktorým prekladateľka pracovala, daný list (s. 55 – 56) chýbal (alebo sa strany zlepili?). Prekvapujúce je však to, že prekladateľka ani redaktorka O. Ruppeldtová si podľa všetkého nič chýbajúce nevšimli. Práve chýbajúce strany, resp. fakt, že nepreložené repliky v hre, takpovediac, nikomu nechýbali, len dokazujú, že máme dočinenia s absurdnou hrou. Dialógy aj celkové dianie sú chaotické a nelogické. Keby boli logické, dve strany dialógov by nám *pravdepodobne* chýbali. Prekladateľka i redaktorka by si všimli, že v texte chýbajú prvky textovej kohézie a koherencie.

Na tomto mieste dodajme, že v texte sme našli aj nepochopené pasáže, ktoré by sme opäť mohli hodnotiť ako negatívny posun, ale pre potreby príspevku sme vybrali len najzávažnejšie nedostatky. Práve pre ne nemožno preklad považovať za adekvátny – adekvátny v tom zmysle, ako sme si „adekvátny preklad“ zadefinovali na úvod.

Divadelná hra *Sam, zahraj to ešte raz* je na Slovensku Allenovou najúspešnejšou, resp. najviac inscenovanou hrou. Slovenská premiéra sa konala v Trnavskom divadle 5. októbra 1990 a do konca sezóny 1991/1992 sa odohralo 51 repríz. (pozri Čižmáriková a kol., 1993, s. 103)

Hlavný protagonista Allan sa po rozvode pokúša nadviazať nový vzťah. Spoznáva iné ženy, no, ako to už býva v komédiách tohto druhu zvykom, nedarí sa mu a jeho zúfalé pokusy sú bohatou studnicou komických situácií. Jeho najbližší – manželský pár Dick a Linda Christieovci – s ním trávia prakticky všetok voľný čas, snažia sa mu pomôcť, zoznámiť ho s nejakou vhodnou adeptkou, no keďže Dick Lindu po emocionálnej stránke zanedbáva, manželka sa ocitá na vedľajšej koľaji a na chvíľu v náručí kamaráta Allana. Ten jej rozumie viac ako vlastný manžel a zároveň v nej má spriaznenú dušu, pri ktorej sa aj on môže správať prirodzene, na nikoho sa nemusí hrať. Magickým prvkom v hre *Sam, zahraj to ešte raz* je Bogartov duch, ktorý sa Allanovi pravidelne zjavuje a radí mu, ako by sa mal správať k ženám, aby si ich získal. Práve spomínaný duch – pokušiteľ, stereotyp bogartovského „drsniaka“ –, mu poradí, aby konal, aby šiel za hlasom svojho srdca, aby si začal s vydatou Lindou. V úplnom závere hry Allan stretáva istú Barbaru, ktorá obdivuje jeho články a, rovnako ako on, nadchýna sa Bogartovými filmami. Rozuzlenie hry je teda veľmi optimistické. Koniec dobrý, všetko dobré – zdá sa, že Allan si tú pravú predsa len nájde.

Spomeňme najzávažnejšie nedostatky. Treba podotknúť, že je problematický už samotný názov. Ako sme už spomínali, jednou z postáv je duch Humphreyho Bogarta.

Hlavný hrdina Allan Bogartove filmy miluje a na záver cituje jeho legendárnu repliku z filmu *Casablanca*. V názve hry sa spomína akýsi Sam, no v samotnej hre nijakú postavu s týmto menom nenájdeme. Sam, ako vieme z filmu *Casablanca* režiséra M. Curtiza, bol klavirista (Dooley Wilson), ktorý hrával v kaviarni u Ricka. Fráza, názov hry, „Play it again, Sam" vo filme nezaznie, Woody Allen ju pozmenil. Ilsa Landová (Ingrid Bergmanová) povie Samovi: „Play it once, Sam. For old times sake," teda, „Zahraj to aspoň raz, Sam. Pre staré časy." Ilsa chcela, aby Sam zahrala romantický jazzový evergreen „As time goes by" Hermana Hupfelda, ktorá, ako vyplýva z deja filmu, bola leitmotívom romantického vzťahu Ilsy a Ricka (Bogart) z čias, kým bývali v Paríži pred tým, ako mesto obsadili nacistické vojská.

Je zrejmé, že fráza „Play it again, Sam" v mysli amerického diváka spúšťa určité asociácie – vyvolá spomienku na legendárny film zo 40. rokov minulého storočia, vďaka ktorej divák nadobudne presvedčenie, že bude mať dočinenia s romantickým dielom, čo s dielom, ktorý sa či už viac, či už menej zaoberá témou vzťahu medzi mužom a ženou. Tieto asociácie s hrou W. Allena korešpondujú, no je otázne, či podobný efekt vyvolal slovenský názov *Sam, zahraj to ešte raz*, obzvlášť v roku 1989, keď bola hra preložená, a o rok neskôr, keď mala u nás premiéru. Predpokladáme, že prekladateľka sa chcela pridržiavať originálu najmä preto, že fráza v hre naozaj odznie – je to posledná Allanova replika v druhom dejstve (Allen, s. 75 – aj originál, aj preklad), po ktorej sa spúšťa opona a znie hudba, zatiaľ čo v treťom dejstve sa v scénickej poznámke uvádza: „Allan a Linda ‚po tom'" (Allen, 1989, s. 76), čiže túto romantickú frázu Allan použil v situácii, keď si bol istý, že Lindu konečne „zlomil".

Nazdávame sa, že v danej situácii, v romantickej chvíli, mohla fráza bez konotácií vyznieť trochu rušivo, čím však nechceme spochybňovať prekladateľkino úsilie zachovať formálne prepojenie na názov hry. Riešenie spomínaného problému by mohlo byť rôznorodé – každý prekladateľ by v súlade so svojím idiolektom mohol prísť s niečím nápaditým. Myslíme si, že ak už prekladateľka chcela v preklade ponechať alúziu, spoľahnúť sa mohla radšej na odkaz, ktorý zarezonuje aj v našej kultúre. Z diachrónneho hľadiska považujeme Čibenkovej riešenie za exotizáciu – text prekladu sa tu orientuje na východiskovú kultúru, a neberie ohľad na fakt, že *Casablanca* v rokoch 1989/90 u nás natoľko známa nebola.

Spomeňme reáliu – štátny sviatok: Na s. 39 došlo k substitúcii. Allan sa sám seba pýta, kam sa podel jeho psychoanalytik (Čibenková používa v preklade pojem „psychiater"): „Zmiznú z mesta a New York je celé leto až do začiatku školského roku plný bláznivých ľudí." (Allen, 1989, s. 39)

V origináli nachádzame nasledujúcu formuláciu: „Every summer New York is full of people who are crazy till Labor Day." (Allen, 1969, s. 5)

„Labor day“ je podľa slovníka anglického jazyka a kultúry „štátny sviatok v Spojených štátoch a Kanade, ktorý pripadá na prvý septembrový pondelok.“ Prekladateľka túto reáliu vynecháva a uprednostňuje parafrázu, čo je vhodné riešenie, pretože „Deň práce“, či „Sviatok práce“ v našom ponímaní pripadá na celkom iný deň.

Týmto pozitívnym kritickým komentárom chceme naznačiť, že preklad hry *Sam, zahraj to ešte raz* považujeme za adekvátny, funkčný a tiež tvorivý. Nájdeme v ňom len drobné chybičky krásy (aké by kritik prekladu našiel azda v každom preloženom texte) a za všetky uveďme aspoň jednu. Allan sa zamýšľa nad manželstvom, ktoré sa mu práve rozpadlo, a zastrája sa, že ak si jeho bývala užíva života, bude si aj on: „I'll turn this place into a night club. Swingers, freaks, nymphomaniacs... salesgirls from Paraphernalia...“ (Allen, 1969, s. 7)

V preklade však nachádzame výrazy, ktorý vzhľadom na kontext vyznievajú nelogicky: „To sa budete čudovať, koho si ja sem privediem... zmením to tu na nočný podnik... správne baby, teplošov, nymfomanky... predavačky zo sexshopov... (Allen, 1989, s. 40)

Spojenie „správne baby“ nie je adekvátne riešenie, pretože Allan mal na mysli presný opak – „swinger“ je totiž osoba, ktorá holduje promiskuitnému spôsobu života. Spojenie „správna baba“ nevyznieva adekvátne – ešte aj pri najironickejšej interpretácii vyznieva príliš všeobecne. Pod pojmom „freak“, rozumieme skôr maniaka, príšeru, zvera, v každom prípade nejde vyložene o homosexuála – Allan bol heterosexuál a homosexuálov by si k sebe asi nevodil. V rovnakej pasáži však nájdeme aj veľmi tvorivú substitúciu: „Paraphernalia“ je predajňa, kde dostať rozličné príslušenstvo, ktoré sa používa pri požívaní drog. Keďže u nás v tom čase nijaké podobné predajne neboli (dnes máme rozličné „crazy shopy“), prekladateľka zvolila „sexshop“ – teda opäť narážala na osoby, ktoré sa zaoberajú niečím, čo spravidla nie je zlučiteľné s usporiadaným životom harmonického manželského páru – to, na čo Allan v replike narážal. Pri preklade slova „swinger“ sa Čibenková spoliehala skôr na intuíciu, aj na s. 41, v origináli na s. 8, kde daný výraz prekladá ako „kosť“ a tiež na s. na s. 42, v origináli na s. 10, kde prekladá slovesnou frázou „chce si užívať“. V tomto prípade ide o preklad hyperonymom a treba uznať, že intuícia prekladateľku nesklamala – významovo text príliš nemení, azda len výrazovo oslabuje. Tento postup je zrejme východiskom z núdze, s najväčšou pravdepodobnosťou si prekladateľka výraz „swinger“ pravdepodobne nemala kde overiť.

Musíme skonštatovať, že preklad M. Čibenkovej zachováva ducha originálu. Negatívne posuny, teda to, čo v popovičovskom vnímaní nazývame chyby, resp. chybné výkony, by sme na päťdesiatich nahusto vysádzaných stranách narátali doslova na prstoch jednej ruky. Prekladateľka podala veľmi solídny výkon – zachovala totiž komiku, čo si neraz

vyžadovalo značnú dávku invencie. Často využila stratégiu prekladu hyperonymom, teda slovom nadradeným, všeobecnejším. Tento postup zvolila najmä pri preklade reálií, no, ako sme už spomínali, sú to práve reálie, na ktorých Allen veľmi často buduje komický účinok. Pre ilustráciu uveďme napr. výraz „veľkofilm“ (v origináli na s. 85 „a Warner Brothers production“) či „bonboniéra“ (v origináli na s. 42 „Whitman Sampler“ – značka bonboniéry). Na základe analýzy a uvedených faktov (a tiež požiadavky J. Ferenčíka zaujať stanovisko) konštatujeme, že preklad hry *Sam, zahraj to ešte raz* je adekvátny, tvorivý, funkčný. Čibenkovej preklad je prirodzený, svieži, hovorový, divadelný, a naozaj zachováva woodyallenovský spôsob vyjadrovania, teda taký, aký by preklad divadelnej hry W. Allena naozaj mal byť. „Je to jednoducho preklad divadelný a dnešný.“ (Sliuková, 1990, s. 7)

Ďalší preklad Woodyho Allena vyšiel až o dvadsaťjeden rokov neskôr. Poviedka *Vtedy som sa rozhodla ho zabiť* vyšla v denníku *SME* v rámci víkendovej prílohy Fórum, a to 27. februára 2010. Originál (podobne ako staršie texty) vyšiel na stránkach prestížneho amerického časopisu *The New Yorker*. Vnímaví čitatelia denníka *SME* iste spozorovali, že pri prebratých textoch redakcia nikdy neuvádza mená prekladateľov. Tento fakt považujeme za nekorektný – denník tým podľa nášho názoru znižuje už beztak dosť nízky status prekladateľov na Slovensku a na tomto mieste sa odvolávame na kritické slová J. Rakšányiovej z úvodu príspevku – anonymizácia prekladateľa je dnes neprípustná.

Iste nikoho neprekvapí, že aj poviedka *Vtedy som sa rozhodla ho zabiť* je dielko komické, absurdné. Samotný podnadpis (doplnený redakciou *SME*) hovorí dostatočne jasnou rečou: „Šokujúca spoveď kravy, ktorá zatúžila zbaviť sa kultového génia filmového plátna.“ (redakcia *SME* In: Allen, 2010b, s. 32) Text nadväzuje na článok z denníka *The New York Times*, v ktorom sa píše o pomerne kuriózných prípadoch úmrtia ľudí po útokoch kráv. A nebol by to W. Allen, keby rozprávačkou v texte nebola práve jedna z agresívnych a radikálne zmýšľajúcich kráv, konkrétne istý exemplár herefordského plemena. A opäť – nebol by to Allen, keby jeho krava nemala široký rozhľad v oblasti kultúry, a to rozhľad, za ktorý by sa nemusel hanbiť žiaden newyorský intelektuál – typický, priam povinný hrdina jeho filmov a literárnych diel. Dobytčia rozprávačka sype názvy kozmetiky, hudobných a filmových diel ako z rukáva (keby nejaký mala), vyzná sa vo fyzike, literatúre, Biblii, maliarstve, telekomunikačnej technike a pod.

Poviedka sa odohráva v súčasnosti, a to kdesi na farme v New Jersey, v priam idylickom prostredí, kde majiteľ kravy a „slávny textár Sy Pudnick prichádza relaxovať a dobíjať batérie svojej múzy, aby si oddýchol od trmy-vrmy na Broadwayi, kde sa ľudia trhajú o lístky na jeho najnovší muzikál Mäsožravý vírus.“ (Ibid.)

Spomínaný textár prichádza na svoju vidiecku usadlosť a tentoraz využije predĺžený víkend na to, aby pohostil rôzne celebrity a kolegov z branže. Hlavná kravská postava však jedného z prítomných hostí, bližšie nemenovaného filmára, nemôže vystáť a preto sa rozhodne zniesť ho zo sveta.

Rozprávačka nás vnáša do deja, predstavuje nám miesto a práve v spomínanom opise nachádzame svedectvá o jej širokom rozhľade: „Indeed, the Pudnicks' farm in New Jersey rivals any pastoral tableau by Constable, if not in acreage then certainly in bucolic tranquility." (Allen, 2010a, s. 1)

„... na farme rodiny Pudnickovcov v New Jersey, ktorá sa vyrovná nejednej idylickej krajinke od Constablea, ak aj nie počtom hektárov, tak istotne bukolickou atmosférou." (Allen, 2010b, s. 32)

Preklad považujeme za funkčný, veľmi dobre zvládnutý, štylisticky ekvivalentný. Krava sa odvoláva na romantického maliara Johna Constabla a jej opis je, zdá sa, veľmi výstižný – keď si pozrieme na niekoľko malieb Constableových krajiniek, nadobúdame vnútorný pokoj. Z oboch verzií textu nám jednoznačne vyplýva, že hovädzia rozprávačka je vzdelaná v umení a má pozoruhodnú slovnú zásobu (používa slová antického pôvodu ako „bucolic" či „tranquility").

A to nie je zďaleka všetko – rozprávačka je, takpovediac, doma aj v bájnych svetoch: „To say that for me the days up here are Shangri-La is not to eversell." (Allen, 2010a, s. 2) Z dostupných zdrojov sa dozvieme, že Shangri-La je „vysnívané, vzdialené a krásne miesto, kde je každý šťastný, z knihy *Stratený obzor* Jamesa Hiltona o vysnívanom údolí v Tibete."

„Nepreháňam, ak poviem, že si tu nažívam ako v raji." (Allen, 2010b, s. 32)

V slovenskom preklade románu nájdeme poslovenčenú formu „Šangri-la", no prekladateľovi nezazlievame, že tento názov neprebral, hoci je u nás zaužívaný. Nech poviedku pre *SME* preložil ktokoľvek, šiel na istotu a názov funkčne substituoval za všeobecne zrozumiteľný „raj". Túto stratégiu považujeme v podstate za adekvátnu, hoci je pravda, že tento posun ubral krave na štýle – tým, že v origináli použila názov „Shangri-La", opäť dokazuje, aká je rozhľadená a sčítaná.

Pokračujme in medias res. Rozprávačka sa nám zveruje s pocitmi, ktoré v nej vyvolali správy, že na ich statok zavíta aj hviezda filmového neba: „That's why when included in last week's A-list was a writer-director in cinema with a long list of credits although I was unfamiliar with the titles I anticipated a particularly scintillating Labor Day." (Allen, 2010a, s. 2)

„Viete si predstaviť, aká bola moja radosť, keď sa ukázalo, že medzi prominentmi pozvanými na minulý víkend figuruje aj autor a filmový režisér, ktorý má na konte dlhý zoznam filmov, aj keď je pravda, že som žiaden z nich nevidela.“ (Allen, 2010b, s. 32)

Prekladateľ mohol vyriešiť slovné spojenie „writer-director in cinema” aj presnejšie než „autor a filmový režisér“ – tak, aby bolo jasné, že ide o autora scenárov a filmového režiséra v jednej osobe, (mohla použiť spojenie „tvorca autorských filmov“), no túto nepresnosť nemožno považovať za vážnejší nedostatok. Veľmi dobre si prekladateľ poradil s časťou súvetia „I anticipated a particularly scintillating Labor Day”. Iskrenie, nadšenie z toho, čo má prísť, vyjadril na začiatku pasáže („Viete si predstaviť, aká bola moja radosť...“) a exotickú reáliu „Labor Day” vynechal, čo je pre nás zaujímavé aj preto, že rovnakú reáliu vynechala aj M. Čibenková v preklade hry *Sam, zahraj to ešte raz*. V analýze sme konštatovali, že ide o prvý septembrový pondelok, štátny sviatok. Ako sme už uviedli, prekladať ho ako „Sviatok práce“ by bolo vzhľadom na kontext cieľového jazyka mätúce a stratégiu vynechania môžeme v tomto prípade považovať za vhodnú. Z kontextu je jasné, že ide o víkend, aj keď je pravda, že plánovaný víkend bol predĺžený o „prvý septembrový pondelok“. Je to však len nepatrný detail, ktorý funkciu textu nemení.

Len čo sa však dotyčný dostavil, krava zostala sklamaná:

„Imagine my surprise when I lamped the triple threat I speak of and registered neither a brooding cult genius nor a matinée idol but a wormy little cipher, myopic behind black-framed glasses and groomed loutishly in his idea of rural chic: all tweedy and woodsy, with cap and muffler, ready for the leprechauns.“ (Allen, 2010a, s. 2)

V preklade nájdeme nasledujúcu formuláciu:

„Aké však bolo moje prekvapenie, keď namiesto kultového génia filmového plátna prišiel nepatrný červíček s krátkozrakými očami, schovanými za okuliarmi v čiernom ráme a vyparádený podľa vlastných hulvátskych predstáv o vidieckej elegancii: v poľovníckom tvíde, v čapici s klapkami na ušiach, hotová pochúťka pre lesných škriatkov.“ (Allen, 2010b, s. 32)

Konštatujeme, že prekladateľovi vypadol detail, že vysnívaný kultový génius bol „brooding“, teda „hĺbavý“ a že namiesto neho či človeka, ktorého možno označiť ako „matinée idol“, teda, jednoducho povedané, „idola poobedných kultúrnych podujatí“, „hviezdu voľnočasových kultúrnych podujatí“ a pod. prišiel ktosi úplne iný.

Prekladateľ vynechal aj spojenie „I lamped the triple threat“, ktoré by sme, použijúc neformálne výrazivo (ako urobil aj W. Allen v origináli), mohli preložiť ako „oprela som kukadlá na toho trojnásobného génia“.

Zaujímavý individuálny posun nachádzame pri preklade spojenia „with cap and muffler“, teda s „čiapkou a šálom“. Prekladateľ šál nahradil „čapicou s klapkami na ušiach“. Túto zmenu považujeme za individuálny posun – zrejme chcel obraz zimomravého človeka ešte zdôrazniť (a šál sa mu zdal prislabý).

Záver pasáže by mohol znieť až záhadne, no prekladateľ text obohatil o explikáciu, vďaka čomu je text zrozumiteľný: „hotová pochúťka pre lesných škriatkov“. Prekladateľ teda text interpretoval po svojom, s lesných škriatkov spravil ľudožrútov. Na tomto mieste treba podotknúť, že W. Allen vôbec nemusel mať na mysli „jedenie ľudí“. V origináli Allen spomína konkrétny typ škriatkov –„leprachauns“, čo sú „rozprávkoví mužíčkovia zo staroírskych legiend, pripomínajúci elfov, poväčšine v zelenom, ktorí vílam vyrábajú topánky a vedia, kde je ukryté zlato“. Text je pomerne vágny, no keďže Allen opisuje, ako poriadne bol hosť vybavený, možno chcel naznačiť, že sa skrátka chystá do lesa na škriatkov s cieľom zistiť, kde sa nachádza zlato, čo by dokresľovalo jeho povahu, ktorá vyplýva z kontextu poviedky. Interpretáciu prekladateľa však nemôžeme nijako vyvrátiť (žiadnej inej pasáži v texte neprotirečí) a tak ju v súlade s úvahami U. Eca (1995, s. 67) o správnosti interpretácie považujeme za správnu. V analyzovanej pasáži však došlo k výraznej nivelizácii, výrazovému zoslabeniu, pretože prekladateľ mal potrebu allenovský opis čo najviac zostručniť. Tento postup je však vzhľadom na Allenov štýl neadakvátny (a to jednak v poviedke, jednak tvorbe vôbec) a vzhľadom na celý text prekladu aj dosť nekoncepčný.

V nasledujúcej pasáži sa dobytčia rozprávačka prejavuje ako znalkyňa vážnej hudby, klasickej literatúry i Písma. „Misquoting La Rouchefoucauld, he confused Schubert with Schuman and then attributed to Shakespeare ‘Man does not live by bread alone,’ which even I recognized as coming from Deuteronomy.” (Allen, 2010a, s. 2)

„Najprv zle citoval La Rouchefoucaulda, potom si poplietol Schuberta so Schumanom a nakoniec pripísal Shakespearovi výrok ‚nielen chlebom je človek živý’, hoci aj ja viem, že pochádza z piatej knihy Mojžišovej.“ (Allen, 2010b, s. 32)

Je zaujímavé, že prekladateľ názov piatej knihy *Biblie* parafrázuje, resp. používa názov „piata kniha Mojžišova“, čím cudzí názov *Deuteronómium* explikuje. Zaujímavé je aj sledovať presné slovenské znenie výroku – v takejto forme sa totiž v najznámejších slovenských prekladoch *Biblie* nevyskytuje, no na druhej strane presne takéto znenie nachádzame v *Slovenskom národnom korpuse*, a to v početnom zastúpení.

W. Allen ani v tejto poviedke v sebe nezaprel filmára a nezaprel v sebe ani vynálezcu imaginárnych filmov, mystifikátora, odvolávajúcich sa na filmovú klasiku: „... he slurred invective against the New York critics for failing to consider his last movie, ‘Louis Pasteur Meets the Wolfman,’ for honors.“ (Allen, 2010a, s. 3)

Slovenský preklad znie: „...začal hromžiť na newyorských kritikov, že nepoctili jeho najnovší film Louis Pasteur – stretnutie s vlkolakom nomináciou na Oscara.“ (Allen, 2010b, s. 32)

Prekladateľovi sa túto pasáž, žiaľ, nepodarilo preložiť adekvátne. Začnime od menej závažného nedostatku: Názov filmu „Louis Pasteur Meets the Wolfman” predstavuje alúziu na názov *Frankenstein Meets the Wolfman*, teda (podľa Česko-Slovenskej filmovej databázy) *Frankenstein a vlkolak*. Nazdávame sa, že prekladateľ si názov mohol ľahko vyhľadať a inšpirovať sa v našom prostredí zaužívaným názvom. V druhej časti pasáže chcel prekladateľ otvoriť dvere tvorivosti, no v skutočnosti sa dopustil negatívneho posunu par excellence. Keby sa viac držal textu, čiže keby postupoval, paradoxne, doslovne, podobnému lapsusu by sa vyhol. Prekladateľ sa rozhodol text posunúť, individuálne, substituovať „honors“, teda „ceny a pocty“ za konkrétnu cenu, „Oscar“. Prekladal hyponymom, no tým, že spojenie „for failing to consider“ preložil ako „poctiť nomináciou“, dopustil sa logickej chyby – negatívnemu posunu, ktorý možno priemerný čitateľ nepostrehne, no znalec reálií si ho hneď všimne a výslednú formuláciu odmietne. O nomináciách na Oscary totiž nerozhodujú „newyorskí kritici“, ale právoplatní členovia americkej Akadémie filmových umení a vied. Nami navrhovaný preklad by znel: „...začal hromžiť na newyorských kritikov za to, že jeho najnovší film *Louis Pasteur a vlkolak* nepovažujú za dosť dobrý na to, aby sa uchádzal o filmové ceny.“

Väčší problém predstavuje opätovné vynechávanie, resp. nekoncepčné kondenzovanie: Prekladateľ ironickú formuláciu „After all, would the world really miss this fatuous little suppository, with his preening self-confidence and emetic cuteness?“ skrátil, zjednodušil, sploštil, výrazovo zoslabil a výsledkom je text, ktorý svojou expresivitou nie je ekvivalentný: „Veď komu by ten miniatúrny nafúkanec odpudivého vzhľadu chýbal?“ Pre úplnosť ponúkame možné plné znenie výpovede: „Veď komu by ten malý hlúpy nafúkaný čapík so šarmom, podnecujúcim dávivý reflex, vlastne chýbal?“

Zaujímavé jej aj spojenie „bespectacled vontz“, teda „nechutný okuliarnik“. Preklad by bol funkčný, keby prekladateľ zvážil, ako treba naložiť s cudzími slovami. Slovo „vontz“ pochádza z jidiš a označuje „plošticu“. Cudzie prvky v texte dodávajú výpovedi istý kolorit, náboj, expresivitu a postave, ktorá ho použije, dokresľujú imidž. V tomto prípade opäť prispievajú k zobrazeniu kravy – intelektuálky a preto je škoda, že sa nám cudzí, neanglický prvok z textu vytratil. Iste, ponechanie výrazu by problém nijako neriešilo, no v tomto prípade by sme mohli pristúpiť k prekladu kompenzáciou tak, ako to navrhuje Mona Bakerová. (pozri Baker, 1992, s. 78, „strategy of compensation“)

Keďže na „plošticu“ nijaké cudzie, no zároveň zrozumiteľné slovo nemáme, môžeme ju v texte ponechať v slovenčine a stratu vyrovnať na inom mieste v kontexte, napríklad: „Najprv som chcela nechutného mešuge okuliarnika pošliapať...“ Slovo „mešuge“ by nám zapadlo aj do predchádzajúcej vety, v podstate aj kdekoľvek inde, kde sa režisér spomína, a jeho význam („bláznivý“) významovo korešponduje s tým, čo už o postave vieme. V prípade slova „vontz“ totiž nejde o extrémny prípad – práve naopak, W. Allen používa slová z jidiš veľmi často a v hojnom zastúpení ich nájdeme aj v jeho zbierkach, preto ich možno považovať za dôležité štýlotvorné činitele.

Problém nastal aj v poslednej časti pasáže „...but I felt that to do the job properly I'd need about two hundred more head to really stomp him good“. Prekladateľ si neoveril všetky významy substantíva „head“ a vyjadrenie preložil ako „by som potrebovala podstatne väčší rozbeh“, pričom „head“ v tomto prípade označuje „kus dobytka“.

Nami navrhovaný preklad by potom znel nasledovne: „Najprv som chcela nechutného mešuge okuliarnika pošliapať, ale na to by som potrebovala aspoň dvesto kolegov.“ Dobré☺

V nasledujúcej pasáži narazíme na charakteronymum, funkčné, takpovediac, hovoriace meno: „I tiptoed up the stairs, hooves en pointe, having a close call only when Paucity, the maid, came down the hall bearing fresh towels, but quickly I flattened up in the shadows against the corridor wall and she walked right by.“ (Allen, 2010a, s. 3)

„S kopytami na špičkách som šla hore po schodoch a keď som cestou narazila na chyžnú Paucity, ktorá prechádzala po chodbe s čistými uterákmi, len tak-tak sa mi podarilo v šere pritlačiť k múru, takže ma nezbadala.“ (Allen, 2010b, s. 32)

Slovo „paucity“ označuje „nedostatok“, „núdzu“, rozhodne nejde o bežné meno a Allen ho použil zámerne – pravdepodobne preto, aby zdôraznil slúžkinu neutešenú životnú situáciu. V súlade s úvahami J. Vilikovského by sme mali vymyslieť meno, ktoré bude pôsobiť exoticky, teda zachová stopu pôvodiny, no zároveň bude významovo transparentné a požadovaným spôsobom interpretovateľné. Navrhujeme meno „Misery“ – pôsobí cudzokrajne, no pritom jasne odkazuje na slovo „mizéria“ či „mizerný“.

Režisér sa bránil – z vrecka vytiahol obranný sprej:

„Meanwhile, he produced a cannister of Mace he always carries, which did not surprise me, given the amount of enemies he must make. He tried spraying it in my face but, shmendrick that he is, he held it backward and succeeded only in crop-dusting his own wizened map.“ (Allen, 2010a, s. 4)

„On zatiaľ vytiahol plechovku obranného spreja, ktorý má neustále pri sebe, čo ma neprekvapuje – vzhľadom na množstvo ľudí, ktorých si musel znepriateliť. Ale podarilo sa mu len postriekať vlastnú vysušenú tvár.“ (Allen, 2010b, s. 32)

Prekladateľ nenechal nič na náhodu a značku obranného spreja „Mace“ zovšeobecnil, no v ďalšej časti pasáže opäť kondenzoval a úplne sa vyhol aj ďalšiemu slovu jidiš – „shmendrick“, teda „hlupák“. Prekladateľské riešenie je opäť sploštené, ochudobnené o všetky zaujímavé metafory – text je výrazovo zoslabený a tým sa aj vzdelaná krava s básnickým črevom ocitá v nie natoľko tvorivom svetle. Navrhujeme nasledujúce znenie: „Chcel mi ho streknúť do tváre, ale keďže je to totálny mešuge, mieril ním na seba a prúdom ako z práškovacieho lietadla si postriekal vlastný vysušený ksicht.“ Aj tu teda navrhujeme slovo „mešuge“, pretože ho čitateľ pravdepodobne bude poznať. Uvedomujeme si, že toto slovo sme už použili (zatiaľ čo Allen je o krok vpred, používa druhé jidiš slovo, je originálny), no takéto opakovanie je určite menší prehrešok proti zásadám slovenskej prekladateľskej školy ako vynechávanie a početné nivelizovanie výrazových vlastností originálu.

Vynechávanie nachádzame aj v záverečných riadkoch, kde krava opisuje, ako sa ukryla, aby ju nenašli, kým režiséra s obranným sprejom v očiach odnášali: „With a fox’s cunning I grabbed the bedside lampshade, snapped it over my head, and stood immobile while others transported the wailing pustule out the door, into an S.U.V., and off to the nearest hospital.“ (Allen, 2010a, s. 4)

„S líščou prefíkanosťou som z posteľnej lampy strhla tienidlo, nasadilo si ho na hlavu a kým ten jačiaci ľudský pľuzgier vynášali z dverí, nehybne som stála.“ (Allen, 2010b, s. 32)

Prekladateľ vynechal detaily: „into an S.U.V., and off to the nearest hospital“, teda „do auta a odviezli ho do najbližšej nemocnice.“

Prekladateľ zrejme vynechal slovo „nemocnica“ len preto, aby sa neopakoval, pretože v ďalšej vete sa nemocnica spomína opäť: „Neskôr sa v maštali tvrdilo, že celou cestou nesúvislo bľabotal a že sa nespamätal ani po dvoch ďalších dňoch v nemocnici Bellevue.“ (Allen, 2010b, s. 32)

V origináli nájdeme: „Later stories around the barn have it that he babbled incoherently all the way, and even a subsequent two nights at Bellevue failed to restore his reason.“ (Allen, 2010a, s. 4)

Aj v úplnom závere sme teda narazili na výrazové oslabenie hraničiace s negatívnym posunom z nepochopenia: Prekladateľ uvádza, že „sa nespamätal“, originál „failed to restore his reason“, teda „neprišiel späť k zdravému rozumu“. W. Allen použil názov „Bellevue“ aj

v iných dielach, napr. v poviedke *Remembering Needleman* a aj vtedy mal na mysli psychiatrické oddelenie, ktoré nám zapadá aj do analyzovaného kontextu. Režisér teda nestrávil ďalšie dva dni v „normálnej" nemocnici, kde by prišiel k sebe, ale na psychiatrii, kde ako vieme, mu po útoku kravy aj tak nepomohli.

Na záver konštatujeme, že hoci nevieme, kto poviedku *Vtedy som sa rozhodla ho zabiť* preložil, vieme aspoň to, že dotyčný čelil veľkému časovému tlaku. Snažili sme sa zamerať sa aj na pozitíva – v texte sme ich uviedli niekoľko, no pre analyzovaný preklad bolo priam príznačné, že tam, kde sme prekladateľa pochválili, sme ho museli často aj kritizovať. V texte nájdeme pasáže, kde časovú tieseň cítime v spôsobe, akým prekladateľ narába s podrobnejšími, viacslovnými opismi. V preklade síce nachádzame aj veľké množstvo tvorivých individuálnych a tematických posunov, ako aj funkčných explikácií, no na druhej strane vidíme viacero nekoncepčne zoslabených pasáží, ba až negatívnych posunov. Inak povedané, tvorivosť prekladateľa nie je badateľná v celom texte, ale len v niektorých pasážach, a naopak, množstvo pasáží, ktoré vystihujú Allenov štýl, v preklade chýba, prípadne je v preklade oslabených. Ak by sme sa chceli vyjadriť okrídleným jazykom, kvetnato, podobne ako rozprávačka poviedky, povedali by sme, že prekladateľ často, no nekoncepčne zoštíhľoval kypré krovky pôvodiny.

Desiatym a posledným textom, ktorým sa v práci zaoberáme, je slovenský preklad eseje *Hypochondria zvnútra* (*Hypochondria: An Inside Look*). Esej vyšla v slovenčine v denníku *SME* 19. januára 2013 (v prílohe Fórum), len týždeň po vydaní originálu, ktorý Allen publikoval v denníku *The New York Times*, 12. januára.

Hneď na úvod podotýkame, že hoci text preložil anonym, počínal si veľmi zručne – bol pozorný, svedomitý a tvorivý. Aj tu však nájdeme drobné nedostatky, no keďže sú naozaj drobné a sporadické, hneď na tomto mieste tvrdíme, že preklad eseje *Hypochondria zvnútra* je spomedzi analyzovaných prekladov jednoznačne najadekvátnejší.

W. Allen hneď na úvod pripúšťa, že text vznikol na základe spoločenskej objednávky, a snaží sa čitateľov poučiť, aký je rozdiel medzi hypochondrom a, takzvaným, „alarmistom". Čerpá z vlastnej skúsenosti, no, ako vždy, aj teraz vieme, že v mnohých prípadoch svoje zážitky hyperbolizuje. A práve jeho preháňanie je to, čo z jeho osobných zážitkov robí vtipné anekdoty. Ide teda o dielo, v ktorom si neskrývane strieľa sám zo seba. „Prípad, ktorý je obzvlášť príhodný pre zámerný vtip, vznikne vtedy, keď sa cielená kritika... nasmeruje proti vlastnej osobe, alebo, obozretnejšie povedané, proti osobe, v ktorej má táto osoba vlastný podiel – teda proti skupinovej osobe, napríklad vlastnému národu." (Freud, 2005, s. 97) Freud sa tu odvoláva na židovské vtipy. V uvedenom prípade síce nejde o židovský vtip v pravom slova zmysle, no narážky na samého seba a tiež na židov všeobecne

nájdeme v mnohých Allenových filmoch a komických skečoch (napokon hovorové aj v predchádzajúcej poviedke sa rozzúrená krava hnevala na režiséra a scenáristu v jednej osobe, ktorý sa, súdiac z citovaných pasáží, nápadne podobal na samotného Allena). „Koniec koncov ani neviem, či existuje nejaký iný národ, ktorý si v takej miere uťahuje sám zo seba.“ (Ibid.)

Prekladateľ bol tvorivý, nasledujúca funkčná substitúcia naše slová v plnej miere potvrdzuje: „Every minor ache or pain sends me to a doctor’s office in need of reassurance that my latest allergy will not require a heart transplant, or that I have misdiagnosed my hives and it’s not possible for a human being to contract elm blight.“ (Allen, 2013a, s. 1)

„Aj malá bolesť ma prinúti zájsť do ordinácie, pretože sa potrebujem uistiť, že moja posledná alergia si nebude vyžadovať transplantáciu srdca alebo že som zle diagnostikoval svoje vyrážky a ľudská bytosť nemôže trpieť múčnatkou viniča.“ (Allen, 2013b, s. 13)

Prekladateľ vykonal tematický posun, substitúciu, a „brestovú pleseň“ („elm blight“) zamenil za „múčnatku viniča“, ktorá je v našich pomeroch predsa len rozšírenejšia. Jeho krok považujeme za adekvátny a pre úplnosť dodávame, že hoci je Allenova úvaha komická, ocení ju najmä čitateľ, ktorý nevidel film *Hollywood v koncoch* (*Hollywood Ending*, 2002). Allen sa teda opakuje – zlé jazyky by povedali, že vykráda sám seba. Aj v spomínanom filme bolo jeho alter ego Val Waxman posadnuté chorobami a jeho bývalá manželka Ellie (Téa Leoniová) ho upokojovala, že brestovú pleseň môžu dostať iba stromy, a to bresty.

Užitočná náhrada konkrétneho všeobecným sa ukázala ako funkčná pri preklade frázy „a Ponzi scheme“, ktorý Allen spomína v súvislosti s chvíľkovým vnuknutím, že nad nami ktosi bdie: „Perhaps if I were a religious person, which I am not, although I sometimes do have the intimation that we all may be part of something larger – like a Ponzi scheme. (Allen, 2013a, s. 2)

Preklad je zrozumiteľný: „Pravdepodobne by to šlo, ak by som bol nábožný. To však nie som, hoci niekedy predsa len zachytím náznak, že sme súčasťou niečoho väčšieho – napríklad pyramídovej hry.“ (Allen, 2013b, s. 13) Opäť máme do činenia s vtipnou poznámkou na záver vážne ladeného prehovoru, o ktorej hovorí A. Ostrihoňová, opäť, ako hovorí Freud, Allen znižuje vážnosť vznešeného.

Keď zoberieme do úvahy fakt, že preklad vyšiel len týždeň po vydaní originálu, dokážeme si predstaviť, že prekladateľ musel pracovať v časovom strese. Práve časovému stresu pripisujeme na vrub vyššie spomínané nedostatky v inak veľmi kvalitnom preklade, a rovnakú príčinu konštatujeme aj vo vynechaní zdanlivo nedôležitého údaja v nasledujúcich riadkoch: „Worse than death, too, is to be on life support listening to my loved ones in a

heated debate over whether to terminate me and hear my wife say, 'I think we can pull the plug, it's been 15 minutes and we'll be late for our dinner reservation.'" (Allen, 2013a, s. 3)

A preklad?

„Horšie ako smrť je určite tiež to, keď človek leží napojený na prístroje. Jeho milovaní príbuzní stoja okolo postele, debatujú o to, či to ukončiť, a manželka nakoniec povie: ‚Myslím, že by sme mali vytiahnuť zástrčku, máme rezervovaný stôl, tak aby sme nemeškali.“ (Allen, 2013b, s. 13)

Preklad je komický, no úroveň absurdnosti by sme zachovali, keby z textu nevypadla veta „it's been 15 minutes“. Preto si dovolíme navrhnúť nasledujúcu opravu:

„Horšie ako smrť je určite tiež to, keď človek leží napojený na prístroje. Jeho milovaní stoja okolo postele, debatujú o to, či to ukončiť, a manželka nakoniec povie: ‚Myslím, že by sme mali vytiahnuť zástrčku, vystávame tu už pätnásť minút, a máme rezervovaný stôl, tak aby sme nemeškali.“

Posledná pasáž, ktorú si odcitujeme, je obohatená o slovnú hru a citujeme ju v duchu známeho porekadla „najlepšie na koniec“: „What worries me most is winding up a vegetable – any vegetable, and that includes corn, which under happier circumstances I rather like.“ (Allen, 2013a, s. 3)

V pasáži nájdeme „kukuricu“, „corn“, no vieme, že v prenesenom význame sa slovo „corn“, alebo „corny“ používa na vyjadrenie pojmu „gýčový“, „brakový“. Sledujme, ako brilantne si s pasážou poradil anonymný prekladateľ: „Najviac ma však trápi hrozba, že by som skončil vo vegetatívnom stave a to aj napriek tomu, že inak vegetujem rád.“ (Allen, 2013b, s. 13)

Pasáž teda zachováva alúziu na zeleninu, no najmä obsahuje slovnú hru, takže prekladateľ si splnil povinnosť. Nechceme poukazovať na detaily, no treba povedať, že ak by mal byť text eseje naozaj o Allenovi, v prípade tvorivej slovnej hry, ktorú sme práve zhodnotili kladne, by sme hovorili o protirečení. O Allenovi je totiž známe, že je skôr vorkoholik, nerád oddychuje, nerád „vegetuje“ – aj keď je pravda, že večer si v televízii rád pozrie zápas, takže ak to považujeme za „vegetovanie“, protirečenie nenachádzame. Prekladateľ sa snažil a tento diskutabilný detail *nebudeme* považovať za vážnejší problém.

Hneď na úvod sme povedali, že preklad eseje *Hypochondria zvnútra* je spomedzi skúmaných textov najadekvátnejší a konštatujeme, že prekladateľ sa dopustil iba dvoch drobných negatívnych posunov zapríčinených nepochopením, („few“ vs. „a few“ a zámena predložky „at“ za „for“), respektíve nesprávnou interpretáciou na úrovni morfológie anglického jazyka. Ďalej sme mu vytkli oslabujúci tematický posun („Mnohé z nich sa odohrávajú okolo nás“, kde mu vypadlo slovo „theater“) a očividne nie zámerné vynechanie

údaja „it's been 15 minutes" v myšlienke o milosrdnej eutanázii zo strany vlastnej rodiny. Pokiaľ ide o reálie, jeden z najproblematickejších fenoménov prekladu Allenových textov, prekladateľ ich poznal, ich funkciu vystihol a vždy sa ju snažil zachovať – či už explikáciou či generalizáciou a pod. Text prekladal v jeho totalite, nič zámerne nevynechával a neskracoval, pričom pri preklade slovnej hry v záverečnej časti textu postupoval v duchu prekladateľskej tvorivosti par excellence.

Ak sme si teda na úvod definovali adekvátny, resp. kvalitný, preklad tak, ako ho budeme v celej druhej kapitole vnímať, zopakujeme, že preklad eseje *Hypochondria zvnútra*, teda zatiaľ najnovší slovenský preklad diela W. Allena, má spomedzi ostatných analyzovaných prekladov k tomuto konceptu *najbližšie*.

Záver

Príspevok nadväzuje na prvú časť, ktorú čitateľ nájde v predchádzajúcom čísle *Novej filologickej revue* (*1/2015*). Posledným skúmaným textom z *RSL 4/84* je esej *Medzi nami... ale naozaj medzi nami* (*But Soft... Real Soft*), v ktorej si Allen kladie historicko-literárne otázky. Konštatovali sme, že preklad predmetnej eseje nebol natoľko problematický ako naposledy skúmaný text, *Zvitky*, a ak neberieme do úvahy niekoľko drobných, menej významných nepresností a niekoľko oslabení, môžeme povedať, že prekladateľka sa s textom popasovala na úrovni (najmä s ťažko preložiteľnými slovnými hrami). Čitateľom predložila tvorivý preklad, aj keď je pravda, že aj v ňom sa vyskytla výpustka, vynechanie komického prvku, ktorým sa Allen priamo prihovára čitateľom (v pasáži o V. Hugovi: „Say them both fast."), čo je opäť v rozpore s ferenčíkovskou zásadou textovej úplnosti. Kritikou prekladu eseje *Medzi nami... ale naozaj medzi nami* sme uzavreli celok prekladov J. Samcovej. Skonštatovali sme, že jej prekladateľský počin z roku 1984 je aj napriek uvedeným nedostatkom významný. Samcovej cieľom bolo predstaviť W. Allena čitateľom komplexnejšie, pretože, ako sme už uviedli, dovtedy bol Allen v slovenčine známy len v preklade jednej poviedky (*Prečo som strieľal*), ktorú v roku 1983 publikoval denník *Ľud*.

V poradí siedmym textom, ktorému sme sa venovali, je preklad hry *Smrť* (*Death*, 1975). Hru preložila M. Čibenková – prekladateľka a divadelná dramaturgička. Ako sme uviedli, pri analýze sme sa stali svedkami niekoľkých negatívnych posunov, viacnásobného výrazového oslabenia, nekoncepčnej a nežiaducej voľby dialektizmu („sedlák") a tiež nedôslednej práce prekladateľky i zodpovednej redaktorky. Porovnaním textov originálu a prekladu sme zistili, že v preklade chýba celý list, teda dve strany. Nedopatrením došlo k porušeniu ferenčíkovskej zásady textovej úplnosti. Pokiaľ ide o analyzované negatívne posuny – teda chyby v preklade v pravom slova zmysle – opäť musíme konštatovať, že v čase vzniku prekladu sa prekladateľka nemohla oprieť o kvalitný slovníkový aparát, nemala

k dispozícii internet a zrejme nemala možnosť spolupracovať s nijakým rodeným hovoriacim. Jej preklad hodnotíme vzhľadom na dobu, v ktorej vznikol, pozitívne, no vzhľadom na fakt, že došlo k vynechaniu dvoch celých strán, nemožno preklad považovať za adekvátny – adekvátny v tom zmysle, ako sme si „adekvátny preklad" v prvej časti príspevku zadefinovali.

Druhým prekladom M. Čibenkovej je Allenova komédia *Sam, zahraj to ešte raz* (*Play It Again, Sam*, 1969)**.** V rozsiahlejšej podkapitole sme skonštatovali, že druhý preklad M. Čibenkovej zachováva funkciu originálu. V preklade sa vyskytlo menšie množstvo nedostatkov, pričom sme sa pristavili len pri tých, ktoré sme považovali za závažné, no negatívne posuny, teda to, čo v popovičovskom vnímaní nazývame chyby, resp. chybné výkony, by sme na päťdesiatich nahusto vysádzaných stranách narátali doslova na prstoch jednej ruky. Prekladateľka zachovala komiku, čo si neraz vyžadovalo značnú dávku invencie. Často využila stratégiu prekladu hyperonymom, teda slovom všeobecnejším. Tento postup zvolila najmä pri preklade reálií, na ktorých, ako sme už spomínali, Allen veľmi často buduje komiku. Na základe analýzy a uvedených faktov (a tiež požiadavky J. Ferenčíka zaujať stanovisko) sme skonštatovali, že preklad hry *Sam, zahraj to ešte raz* je adekvátny, tvorivý, funkčný. Je zaujímavé, že toto tvrdenie je v súlade s dobovou recenziou hry i prekladu, z ktorej v podkapitole citujeme.

Ďalším textom bola poviedka *Vtedy som sa rozhodla ho zabiť* (*Udder Madness*, 2010), ktorú pre denník *SME* preložil anonym. Skonštatovali sme, že dotyčný prekladateľ či (prekladateľka) čelil veľkému časovému tlaku. Snažili sme sa zamerať sa aj na pozitíva – v texte sme ich uviedli niekoľko. V texte nájdeme pasáže, kde časovú tieseň cítime v spôsobe, akým prekladateľ narába s podrobnejšími, viacslovnými opismi. V preklade síce nachádzame aj veľké množstvo tvorivých individuálnych a tematických posunov, ako aj funkčných explikácií, no na druhej strane vidíme viacero nekoncepčne zoslabených pasáží, ba až negatívnych posunov. Inak povedané, tvorivosť prekladateľa nie je badateľná v celom texte, ale len v niektorých pasážach, čo prekladu uberá na koncepčnosti a tým činom i na adekvátnosti.

Predposledný text, ktorý sme skúmali, je preklad eseje *Hypochondria zvnútra* (*Hypochondria: An Inside Look*, 2013), takisto z denníka *SME*, takisto v preklade anonyma. Tvrdíme, že preklad eseje *Hypochondria zvnútra* je spomedzi skúmaných preložených textov najadekvátnejší a konštatujeme, že v analýze sa nám to podarilo aj dokázať: Prekladateľ sa dopustil iba dvoch drobných negatívnych posunov zapríčinených nepochopením na mikroštylistickej rovine, („few" vs. „a few" a zámena predložky „at" za „for"). Pokiaľ ide o reálie, jeden z najproblematickejších fenoménov prekladu Allenových textov, prekladateľ ich funkciu poznal a vždy sa ju snažil zachovať – či už explikáciou či generalizáciou a pod.

Text prekladal v jeho totalite, nič zámerne nevynechával a neskracoval, pričom pri preklade slovnej hry v záverečnej časti textu postupoval v duchu prekladateľskej tvorivosti par excellence. Na tomto mieste opäť podotýkame, že ak sme si v úvode druhej kapitoly definovali adekvátny, resp. kvalitný preklad, tvrdíme, že preklad eseje *Hypochondria zvnútra* má spomedzi ostatných analyzovaných prekladov k tomuto konceptu *najbližšie*.

LITERATÚRA

Knižná:

ALLEN, W., 1997. *Complete Prose*. London: Picador. 474 s., ISBN 0-330-32821-2.

ALLEN, W., 1975. *Death*. New York, Hollywood, Toronto: Samuel French INC. 64 s. ISBN 0 573 62129 2.

ALLEN, W., 2010c. *Nežiaduce účinky*. Bratislava: Vydavateľstvo Tatran, 142 s., ISBN 978-80-222-0594-8. (Preložil Martin Kubuš.)

ALLEN, W., 1969. *Play It Again, Sam*. New York: Random House, 100 s. LCCCN 75-85-621.

ALLEN, W., 1989. *Smrť/Sam, zahraj to ešte raz*. Bratislava: Lita, 85 s. (Preložila Mirka Čibenková.)

BAKER, M., 1992. *In Other Words – a coursebook on translation*. London and New York: Routledge; 1st edition, 304 s. ISBN 978-0415030861.

BORECKÝ, V., 2005. *Imaginace, hra, komika*. Praha: Triton, 352 s. ISBN 80-7254-583-5.

ČIŽMÁRIKOVÁ, E. et al., 1993. *Divadlá na Slovensku v sezóne 1991/1992, XXI. ročenka slovenského profesionálneho divadelníctva*. Bratislava: Národné divadelné centrum. 385 s. ISBN 80-85455-09-9.

DiYANNI, R., 1990. *Literature – Reading fiction, poetry, drama, and the essay – second edition*, New York: McGraw-Hill Publishing Company. 1748 s. ISBN 0-07-557112-9.

FERENČÍK, J., 1982. *Kontexty prekladu*. Bratislava: Slovenský spisovateľ. 149 s.

FREUD, S. 2005. *Vtip a jeho vztah k nevědomí*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství J. Kocourek, 253 s. ISBN 80-86123-21-9. (Z nemčiny do češtiny preložil Ondřej Bezdíček.)

LONGMAN Dictionary of English Language and Culture. 2008. Harlow: Pearson Education Limited. 1622 s. ISBN 0-582-85312-5.

PAVIS, P., 2004. *Divadelný slovník*. Bratislava: Divadelný ústav. 544 s., ISBN 80-88987-24-5. (Preložili Soňa Šimková a Elena Flašková.)

POPOVIČ, A., 1975. *Teória umeleckého prekladu*. Bratislava: Tatran, 293 s.

ŽANTOVSKÝ, M., 1990. *Woody Allen*, Praha: Čs. film. ústav. 183 s. ISBN 80-7004-031-9.

Časopisecká:

ALLEN, W., 2013b. *Hypochondria zvnútra*. In: *SME* (19. 1. 2013), s. 13. (Preložil anonym.)

ALLEN, W., 1984. *Nádej je iba holíča* (obsahuje diela *Kugelmassova epizóda, Moje ospravedlnenie, Keby boli impresionisti dentistami, Zvitky, Medzi nami... ale naozaj medzi nami*). In: *Revue svetovej literatúry 4/1984*, Bratislava: Slovenský spisovateľ. (Preložila Jarmila Samcová, označujeme 1984)

ALLEN, W., 2010b. *Vtedy som sa rozhodla ho zabiť*. In: *SME* (27. 2. 2010). s. 32. (Preložil anonym.)

SLIUKOVÁ, D., 1990. *Woody Allen po prvý raz na Slovensku*. In: *Dialóg 90. Roč. 2, č. 22 /1990*. s. 7.

Online dokumenty

American Film Institute
Heslo „As Time Goes By“
[15. apríl 2013]. Dostupné na internete:
http://www.afi.com/100years/songs.aspx
ALLEN, W. 2013a. *Hypochondria: An Inside Look*.
[cit. 20. augusta 2013]. Dostupné na internete:
http://www.nytimes.com/2013/01/13/opinion/sunday/hypochondria-an-inside-look.html?pagewanted=1
ALLEN, W. 2010a. *Udder Madness*.
[cit. 5. augusta 2013]. Dostupné na internete:
http://www.newyorker.com/humor/2010/01/18/100118sh_shouts_allen
ALLEN, W. 2010b. *Vtedy som sa rozhodla ho zabiť*.
[cit. 9. júla 2013]. Dostupné na internete:
http://komentare.sme.sk/c/5260770/vtedy-som-sa-rozhodla-ho-zabit.html
Česko-Slovenská filmová databáze
Heslo „Maltézsky sokol“
[cit. 18. októbra 2012]. Dostupné na internete:
http://www.csfd.cz/film/4601-maltezsky-sokol
Constables Great Landscapes
[8. júla 2013]. Dostupné na internete:
http://www.nga.gov/exhibitions/2006/constable/earlylife.shtm
Divadlo Jána Palárika v Trnave
[3. apríla 2012]. Dostupné na internete:
http://www.djp.sk/zamestnanci.php
HARPER, D. 2010. *Dictionary of American Slang and Colloquial Expressions*.
Heslo „schmendrick“.
[11. júla 2013]. Dostupné na internete:
http://dictionary.reference.com/browse/schmendrick
Hollywood Ending Script - Dialogue Transcript
[15. júla 2013]. Dostupné na internete
http://www.script-o-rama.com/movie_scripts/h/hollywood-ending-script-transcript-woody.html
IMDb
Heslo „Casablanca“
[15. apríla 2013]. Dostupné na internete: http://www.imdb.com/title/tt0034583/
Jednota tlumočníků a překladatelů
Heslo „Jarmila Samcová“
[cit. 5. septembra 2012]. Dostupné na internete:
http://www.jtpunion.org/spip/article.php3?id_article=833
Jewish world
Heslo „Surnames“
[14. decembra 2013]. Dostupné na internete: http://www.jewish-world.org.il/Roots/English/2/InfoPages/IvrotLastName.asp?Language=English&PageLink=&unit=2&session=3&lesson=2&CF=152&CFS=1.3

Mr What?

Heslo „vontz“

[11. mája 2013]. Dostupné na internete:
http://mrwhatis.net/vontz-yiddish.html
Slovenský národný korpus
Heslo „zákon o prideľovaní pôdy“

[cit. 24. mája 2013]. Dostupné na internete:
http://korpus.juls.savba.sk:8080/manatee.ks/do_query?query=z%C3%A1kon%20o%20pride%C4%BEovan%C3%AD%20p%C3%B4dy%20&corpname=prim-6.0-public-all&start=0&cnt=10
The Academy of Motion Picture Arts and Sciences
[9. júla 2013]. Dostupné na internete:
http://www.oscars.org/academy/index.html
woodyallenquotes
[cit. 12. apríla 2013]. Dostupné na internete:
http://www.woodyallenquotes.com/woodyallen10.shtml

Resumé

Woody Allen in Slovak Translations II
The objective of the second part of the paper titled *Woody Allen in Slovak translations* is to point out possible difficulties concerning the translation of literary works by Woody Allen – the famous filmmaker, writer etc. In Slovakia, not much attention has been paid to Allen's literary works, and it is this very fact which invited the author to take this subject matter up. The paper deals mainly with translation criticism focusing on ten Slovak translations published from 1983 up to 2013. The analysed texts (the original titles) are as follows: *But Soft... Real Soft, Death, Play It Again, Sam, Udder Madness, Hypochondria: An Inside Look.* The collection entitled *Side Effects* has also been translated into Slovak (*Nežiaduce účinky*), but the translation is not analysed here. The book was translated in 2010 by the author of the paper himself and thus translation criticism in this case would not be objective. The author of the paper defines adequate translation – in other words, quality translation – elaborates on its criteria, and sums up his findings stating which of the translations meets the proposed criteria (the last one mentioned in the paper).

KULTÚRNY VPLYV MAGHREBU NA SÚČASNÉ FRANCÚZSKO

Jana Pecníková – Ivana Frátriková

Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica
jana.pecnikova@umb.sk, ivana.fratrikova@gmail.com

Kľúčové slová: kultúra, Francúzsko, Maghreb, interkulturalita
Key words: culture, France, Maghreb, interculturality

Z pohľadu kultúrnej histórie, považujeme diverzitu svetovej spoločnosti posledného storočia vývoja ľudstva za rovnako rozmanitú, ako v hlbšej minulosti. Avšak, vďaka ekonomickým pravidlám presadzovaným smerom z USA do Európy, s pomocou vojenskej demonštrácie sily, sa celý svet zjednocuje pod hrozbou nekončiaceho konfliktu a otvárania sa toku globálneho kapitálu (Woodová, 2014). Informácie sa takmer okamžite šíria do celého sveta a s pomocou masmédií (najmä televízie a internetu) môžeme udalosti sledovať v reálnom čase – v priamom prenose; turistický priemysel a doprava nám umožňujú rýchlo sa premiestňovať do iných krajín, takže kultúry spoznávame priamym zážitkom. Tieto procesy označujeme za globalizačné prejavy. Ich výsledkom je skutočnosť, že stretávanie kultúr už neprebieha v dlhých časových obdobiach, ale okamžite. Nestretávajú sa už len dve či tri kultúry, ale veľké množstvo naraz. A preto podľa Mistríka (2001) začíname hovoriť o multikultúrnosti svetovej spoločnosti.

Aj Francúzsko označujeme za multikultúrnu krajinu, ktorej kultúra je výsledkom koexistencie množstva etník a národov. *„Národ je osobité a uvedomelé kultúrne a politické spoločenstvo, na ktorého vytváranie majú najväčší vplyv spoločné dejiny a spoločné územie“* (Průcha, 2010, s. 53). K uvedenej definícii národu je potrebné doplniť tri tipy kritérií, ktorými sú národy definované. V prvom rade je to kritérium kultúry, prejavujúce sa spisovným jazykom alebo spoločným náboženstvom, prípadne spoločnou dejinnou skúsenosťou. Ďalej je to kritérium politickej existencie – národy majú buď vlastný štát, alebo autonómne postavenie. Dôležité je aj psychologické kritérium- subjekty národa, teda jednotlivci zdieľajú spoločné vedomie o svojej príslušnosti k určitému národu (Průcha, 2010).

Pri pojme národ sa môžeme stretnúť aj s pojmom rasa. Toto označenie sa väčšinou používa opatrne, nakoľko členenie ľudskej populácie na špecifické rasy je v niektorých ohľadoch považované za neetické, či v rozpore s ideami o rovnosti všetkých ľudí. Avšak, prikláňame sa k názoru Průchu (2010), že existencia biologických rozdielov medzi ľuďmi je objektívnou realitou. Aj z tohto dôvodu je porozumenie medzi rôznymi kultúrami, národmi či

etnikami v dnešnej dobe veľmi dôležité. Na túto situáciu v nasledujúcom texte poukazujeme na príklade Francúzska a Maghrebu.

V histórií ľudstva pozorujeme prípady vzorného spolužitia, ako aj konflikty etnických či rasových skupín. Zároveň pri tom prebiehajú rôzne procesy adaptácie, t. j. prispôsobovania sa príslušníkov jednej skupiny k inej alebo skupín navzájom. Adaptácia tak často aj rozhoduje o prežití určitej minoritnej skupiny v styku s majoritnou. Dnes táto problematika vyvstáva hlavne v súvislosti so stále vzrastajúcimi presunmi ľudí z jednej krajiny do druhej, s vlnami imigrantov a utečencov. Ukazuje sa, že postoje a správanie imigrantov a hostiteľov sa vzájomne ovplyvňujú, pričom, ako upozorňuje Průcha (2010), sa uplatňujú rôzne typy stratégií adaptácie. Porozumenie, prispôsobenie sa (adaptácia) alebo tolerancia medzi rôznymi oblasťami teda môže vznikať. Vzájomný kultúrny priestor Maghrebu a Francúzska je toho príkladom. Ak však vychádzame z kritérií národu, problematickou oblasťou sa stáva rozdielnosť vyznania viery a náboženskej tradície.

V tomto prípade sa prikláňame k názoru Čuchranovej (In Mistrík, 2001), ktorá zdôrazňuje, že tolerancia v náboženských otázkach môže veriacemu človeku prinášať zásadné ťažkosti. Základom rozporu náboženskej podstaty je otázka: *Ak mi moje náboženstvo zjavil môj boh, ako môžem tolerovať iného boha, iné zjavenie, iné náboženstvo?* Pokiaľ zjavenie môže byť len jedno – predovšetkým to, v ktoré sa týka osobnej viery, tento postoj nedovoľuje pripustiť existenciu iného boha. Ak sa tak stane, príslušník viery vystupuje zo svojho presvedčenia. Náboženstvo je preto ako kultúrny fenomén obmedzený osobnostným vnímaním viery. Cudzí bohovia, prislúchajúci inej nábožensko-kultúrnej tradícii, sú preto z pohľadu jedinca odlišnej náboženskej identity vnímaní ako nepraví. Otázky viery teda môžu spôsobovať vážne problémy v medzikultúrnom pochopení (Mistrík, 1999). Je dobré si uvedomiť, že Francúzsko je krajina bez jednotného štátneho náboženstva, uplatňuje sa tu sekularizmus, teda oddelenosť štátu od cirkvi. Preto v kontexte Francúzska vierovyznanie nemôžeme považovať za kľúčový kultúrny atribút národa.

Pojem identita sa zaraďuje v sociálnych vedách k najkomplikovanejším. Komplexne ju rozpracováva sociálna psychológia, ktorá sa sústreďuje na to, ako jedinec vníma svoje vlastné postavenie v sieti sociálnych rolí a vzťahov. V oblasti interkultúrnej psychológie sa stretávame s termínmi ako napríklad kultúrna identita, etnická identita alebo národná identita, ktoré majú spoločnú podstatu: pocit prežívania príslušnosti jedinca k určitému spoločenstvu (etniku, národu, rase), s jeho hodnotami, normami či inými črtami sa stotožňuje (Průcha, 2010). Napríklad národná identita plní rôzne funkcie, medzi ktorými je významná integračná úloha, t. j. ako prostriedok formovania solidarity medzi členmi spoločenstva, pocit spolupatričnosti. Neurčitá, celkom legitímna potreba niekam patriť, sa modifikuje na

artikulované vlastenectvo a národný patriotizmus, ktorý môže zohrávať úlohu ako mobilizačný, tak aj zjednocujúci, činiteľ spoločnosti, najmä v situáciách vonkajšieho ohrozenia.

Identita je všeobecne definovaná vedomím o spoločných prvkoch. Podľa etymológie slova znamená *„byť podobný, taký istý, identický“*, predpokladá, že sme si podobní len s tým, kto patrí do našej (spoločnej) skupiny. Aj tvrdenie *„som Francúz“,* znamená, že jedinec sám seba stotožňuje s francúzskou spoločnosťou, ako aj krajinou - Francúzskom. Identita vyplýva z vnútorného pocitu príslušnosti. Vo francúzskej spoločnosti pozorujeme aj opačný postoj. Mnohí mladí ľudia, narodení vo Francúzsku, žijúci vo Francúzsku sa radšej identifikujú s národnosťou svojich rodičov. Na verejnosti vystupujú ako Alžírčania, Maročania, Senegalčania alebo Vietnamci a i., i keď tieto krajiny nikdy nenavštívili a od detstva si osvojovali francúzsky životný štýl a kultúru.

Ako uvádza Durpaire (2012) v príklade z vlastnej praxe univerzitného učiteľa, polícia môže skontrolovať podozrivého občana len na základe jeho vzhľadu počas bežnej prehliadky mesta. Dotyčný študent mal predkov z Antíl, i keď sa sám pokladal za Francúza. Ako uvádza v texte: *„Vidíte, som považovaný za menšieho obyvateľa Francúzska ako môj kamarát z Nemecka, ktorý do Francúzska prišiel iba dnes ráno“* (Durpaire, 2012, s. 21). Rasa a pôvod takýmto spôsobom determinujú našu príslušnosť ku spoločnosti. Nie je to samotná identita, ale vzhľad, teda tzv. identita na pohľad. Pre menšiny, ktoré sú na pohľad odlišné (*minorités visibles, franc.*) to znamená istú formu sociálnej exklúzie, ktorá sa po generáciách znásobuje. Pri menšinách, ktoré sú na pohľad iné, je potrebné brať do úvahy, že aj v dnešnej dobe mnoho ľudí rozlišuje medzi pojmami *„identický“* (ten, ktorý sa podobá na klasického Francúza) a *„iný“* (ten, ktorý sa nepodobá, cudzinec).

Kultúrna identita sa vymedzuje ako súhrn presvedčení a postojov, ktoré ľudia zdieľajú o sebe samých ako o členoch určitej kultúrnej skupiny. Táto identita sa prejavuje najčastejšie v situáciách, kedy ľudia prichádzajú do styku s inou kultúrou (Průcha, 2010). Je dôležité zdôrazniť, že táto kultúrna identita sa prejavuje práve v kontakte s inou kultúrou, pričom sa navzájom ovplyvňujú. V našej analýze si všímame predovšetkým prejavy kultúrnej identity v oblasti životného štýlu, tzv. živej kultúry, prejavujúcej sa v kultúrnom priestore vzájomných vzťahov Francúzska a Maghrebu.

Pojmom Maghreb označujeme región v severnej časti afrického kontinentu, zahŕňajúci krajiny Maroko, Alžírsko a Tunisko, ktoré boli často posúvané na periférium záujmu, na rozdiel od iných, ekonomicky, politicky a nábožensky väčších, afrických spoločností (Messaoudi, 1994). Pozorujeme tiež, že samotná geografická identita Maghrebu je nejasná. Býva definovaný ako časť Afriky alebo aj ako región Stredného Východu. Tento

región bol silne ovplyvnený Európou, avšak ako poukazujeme v článku, Maghreb vo veľkej miere ovplyvnil Európu. Odhaduje sa, že okolo päť miliónov Severoafričanov žije v európskom priestore. Tvoria tak najväčšiu imigrantskú populáciu vo Francúzsku a podstatne veľkú časť v Nemecku, Švajčiarsku a Taliansku.

V arabčine slovo Maghreb znamená *Západ, západ slnka*. Práve kočovné kmene Arabov v siedmom storočí nášho letopočtu nazvali túto oblasť *Jaziret Al Maghrib* teda *Ostrov západu* (Messaoudi, 1994). Je to v podstate sebestačná oblasť, ohraničená Stredozemným morom zo severu, Atlantickým oceánom zo západu a veľkou púšťou Sahara z juhu a z východu. Termín Severná Afrika, *Afrique du Nord, franc.*, sa začal používať počas vyše stotridsať ročnej koloniálnej nadvláde Európy na tomto kontinente. Dodnes je tento termín používaný, pričom odkazuje na tri spomínané krajiny – Maroko, Alžírsko a Tunisko. Región je dnes považovaný za západný arabský svet, ako náprotivok toho východného arabského sveta, nazývaného Stredný Východ, menej známy pod názvom *Mashrek*, teda v preklade *Východ, východ slnka* – Egypt, Jordánsko, Libanon, Sýria a Izrael.

História Maghrebu je úzko spätá s Francúzskom. Francúzska okupácia severnej Afriky trvala jedno storočie. Dopad tejto zahraničnej okupácie afrického kontinentu na kultúru pôvodného obyvateľstva bol veľký a dôležitý. Francúzština sa stala prvým jazykom vo verejnej správe a v sfére vzdelávania (Messaoudi, 1994). Francúzska kultúra a životný štýl postupne prenikal do tradičných štruktúr týchto spoločností. Na druhej strane, aj maghrebský vplyv pozorujeme v rôznych prejavoch po území celého Francúzska, od jeho južného pobrežia až po severné nemecké hranice.

Európska okupácia Maghrebu začala v 19. storočí a prirodzene sa menila podľa toho, kto preberal vládu, či už Francúzi, Taliani alebo Španieli. Francúzska nadvláda začala ovládnutím Alžírska v roku 1830, nasledovalo Tunisko v r. 1881 a Maroko v r. 1912. Trvala to vyše jedného storočia, ako už bolo spomenuté vyššie (75 rokov v Tunisku, 44 rokov v Maroku a 132 rokov v prípade Alžírska). Táto koloniálna nadvláda priniesla novú kultúru a jazyk, ale i útlak pôvodných kultúr a vojenskú inváziu. Je tiež potrebné zdôrazniť, že práve ten negatívny dopad a kultúrny vplyv počas tohto obdobia ovplyvnil región do budúcna (Messaoudi, 1994).

Postupné ovládnutie Maghrebu vyžadovalo kolonizačné úsilie počas mnohých desaťročí. Počiatky kolonizácie sa datujú k roku 1827, kedy došlo k francúzskemu dobytiu Alžírska v druhej fáze obdobia francúzskeho cisárstva. Avšak, už počas Veľkej francúzskej revolúcie si Francúzsko požičalo veľké množstvo obilia a peňazí zo židovskej obci v Alžírsku (Tarwater, 2005). Alžírski Židia boli na základe dekrétu z Crémeiux (1870) považovaní za plnoprávnych francúzskych občanov. Po skončení Napoleonských vojen, keď sa spomínaná

židovská obec v hlavnom meste Alžír ocitla v dlhoch, požiadala najvyššieho vládcu Alžíru, zvaného Dej o vymáhanie minulého dlhu Francúzov. Dej začal vyjednávať a vymáhať od Francúzov peniaze naspäť. Počas tohto vyjednávania došlo k incidentu, keď Dej udrel kráľovho zástupcu vejárom, čo pre Francúzov znamenalo urážku samotného kráľa. Dej sa odmietol ospravedlniť, následkom čoho Francúzi napadli mesto. Ani nie po mesiaci obliehania bolo mesto pod francúzskou nadvládou a zotrvalo v tom stave vyše sto rokov. Neskôr si Francúzsko začalo nárokovať na okolité štáty. Maroko a Tunisko sa stali protektorátmi a Alžírsko dokonca francúzskym územím (*Algérie française, fr.*) – Francúzske Alžírsko.

Počas Druhej svetovej vojny, keď bolo Francúzsko spravované nacistickým Nemeckom, francúzske kolónie v Maghrebe sa dostali do rúk iných krajín. V prípade Maroka a Alžírska to boli Spojené štáty Americké a Británia. Nemecko zo strategických dôvodov prevzalo Tunisko. Dokonca i po vylodení v Severnej Afrike Alžírsko stále spravuje generál Giraud. Následne v Alžírsku preberá správu generál De Gaulle. Po vojne sa Francúzsko opäť stalo v týchto krajinách veľmocou, ale nepodarilo sa mu obnoviť nadvládu. V roku 1956 získali nezávislosť dve kolónie (Maroko a Tunisko). Alžírsko tak ostalo jeho jedinou francúzskou kolóniou v oblasti severnej Afriky (Tarwater, 2005). Postupne však dochádza k oslobodzovacím snahám všetkých troch krajín.

V súvislosti s touto témou je potrebné priblížiť aj pojem *Pied-Noir, fr.* (tzv. čiernonožec), ktorý odkazuje na ľudí francúzskeho alebo iného európskeho pôvodu, ktorí žili vo *francúzskej severnej Afrike*, menovite vo Francúzskom Alžírsku, vo Francúzskom protektoráte v Maroku a v Tunisku; od začiatku až po koniec francúzskej nadvlády. V jazyku je zaužívaný tento termín pre označenie pre potomkov Európanov, ktorí sa po tom ako začalo byť Alžírsko samostatné vrátili na európsky kontinent. Asi najznámejším *pied-noir* je spisovateľ Albert Camus.

Vybrané príklady interkultúrneho vplyvu Maghrebu na Francúzsko

Etnológovia a sociológovia sa zhodujú v tom, že objektívnym znakom etnika je jazyk (Darulová – Koštialová, 2010). Príslušníci určitého etnika zvyčajne tento jeden spoločný jazyk charakterizuje a zároveň je aj ich rozlišovacím znakom. Existujú početné prípady, hlavne pri jazykoch rozšírených po celom svete, že jeden jazyk používajú rôzne etniká. Sledujeme to aj v prípade francúzštiny, ktorá sa používa nielen na území dnešného Francúzska, ale hovoria ňou aj iné menšie skupiny obyvateľstva v európskych krajinách, a v jeho bývalých kolóniách (Mešková, 2007).

Vo Francúzsku takmer dva milióny ľudí používa v komunikácii arabčinu. Úradným jazykom vo Francúzsku je francúzština, ale vzhľadom na skutočnosť, že je tu veľa prisťahovalcov z Maghrebu, pri bežnom kontakte sa využívajú aj tzv. arabské jazyky (je ich viac, čo závisí od proveniencie – alžírsky dialekt, marocký alebo tuniský), spoločne označované s francúzštinou za *Jazyky Francúzska.* Dokonca aj bývalý francúzsky prezident Nicolas Sarkozyho sa vyjadril pred médiami, že arabčinu považuje za jazyk budúcnosti, pokroku, vedy a modernity. Je to ďalší príklad francúzsko- maghrebskej koexistencie a symbiózy.

Pomenovanie *Jazyky Francúzska* sa ustálilo po dlhšom vývojovom období, pričom arabčina vo Francúzsku už nie je považovaná len za reč imigrantov (Caubet, 2004). Existuje mnoho príkladov slov a výrazov pochádzajúcich z arabčiny, ktoré prenikli do slangovej vrstvy slovnej zásoby Francúzov na celom území tejto krajiny, používanej zväčša mladými na predmestiach. Príkladmi sú často používané výrazy ako napr. slovo *zarma, fr.*, ktoré môže byť preložené ako *tak zvaný, ako aj, tiež známy ako,* sloveso *kiffer, fr.* sa ustálilo a často sa používa na nahradenie výrazu *spokojnosti, lásky, vďaky*; takže namiesto klasického vyjadrenia *Je t´aime/ Je t´aime bien.* (*Mám ťa rád; Páčiš sa mi., slov.*) sa čoraz viac medzi mladými používa „*Je te kiff*". Tento príklad potvrdzuje aj to, že slovesá prichádzajúce z arabčiny sa ohýbajú ako klasické francúzske slovesá. *Foutre la darwa, fr.* znamená *robiť neporiadok, obrátiť niečo hore nohami* v prenesenom význame. Existuje samozrejme mnoho ďalších výrazov, ktoré sa dostávajú do používania v bežnej reči. Podľa Caubeta (2004) trend naznačuje, že vzniká nová francúzska subkultúra založená na prelínaní kultúrnych znakov.

Môžeme konštatovať, že maghrebská kultúra má veľký vplyv na francúzsku. Používanie nových slov sa prejavuje čoraz zrejmejšie vo verejnej sfére, nezostáva len v súkromnej sfére maghrebskej komunity; napriek tomu, inštitúcie sú zdržanlivé v otázke oficiálneho uznania tohto novovznikajúceho javu (Caubet, 2004), preto je vo verejnej sfére tento druh vyjadrovania prijateľný, v administratívnej oblasti je zatiaľ odmietaný.

Ďalším kultúrnym atribútom, ktorý bezprostredne súvisí s jazykom, je hudba. Maghrebská hudba je charakteristická živosťou a nespútanosťou, má dlhú históriu, počas ktorej ju ovplyvňovali mnohé, nielen regionálne štýly a žánre. Špecifický štýl vzniká prostredníctvom použitia hudobných nástrojov ako napr. *oud*., ktorý je typickým hudobným nástrojom v arabskom svete. Pripomína lutnu, ale líši sa od nej použitím menšieho počtu pražcov (jednotlivé časti krku) a menším krkom (predĺžená časť). Vo všeobecnosti je považovaný za nástroj podobný gitare.

V tejto súvislosti upriamujeme pozornosť na štýl nazývaný *raï,* ktorý je považovaný za veľmi obľúbenú formu folklórnej hudby pochádzajúcej z Oránu v Alžírsku. Pochádza od

beduínskych pastierov, pričom preberá aj prvky španielskych, francúzskych ale aj afrických hudobných foriem. V dnešnej dobe je tento štýl skôr považovaný za zastaraný, ale aj napriek tomu existuje mnoho hudobníkov, ktorí v tomto štýle naďalej tvoria. Často sa opakujúce témy sú sociálne problémy, ktoré sa týkajú obyčajných ľudí.

V modernej francúzskej hudbe pozorujeme silný maghrebský vplyv. Predstavitelia tejto francúzsko-maghrebskej vlny sú známi nie len vo Francúzsku, ale na celom svete. Z najznámejších môžeme spomenúť Laouni Mouhid, známeho skôr pod menom *La Fouine* alebo *Fouine Baby*, ktorý je francúzskym rapperom, spevákom, skladateľom a hercom marockého pôvodu. Ďalšou populárnou umelkyňou je Zehira Darabid, tiež známa skôr pod umeleckým menom Zaho. Je to alžírska R&B speváčka, ktorá do svojich osemnástich rokov žila v hlavnom meste Alžírska, ale neskôr sa s rodinou presťahovala do Montrealu v Kanade. Jej francúzske texty sú plné slovných hračiek, ktoré potvrdzujú jej vysokú úroveň ovládania francúzskeho jazyka. V roku 2008 získala na MTV EMA cenách ocenenie za najlepšiu africkú umelkyňu. Je známa a obľúbená v Alžírsku, Francúzsku, ale aj v Quebecku. Posledným populárnym hudobníkom, ktorého by sme chceli spomenúť, pochádza zo severnej Afriky, jeho meno je Khaled Hadj Ibrahim prezývaný Khaled. Je alžírskym raï spevákom, textárom a multiinštrumentalistom. Je považovaný za najznámejšieho arabofónneho speváka Maghrebu na viacerých kontinentoch. Jeho najznámejšie piesne sú napríklad *Didi* alebo *Aïcha*. Jeho skladby obsahujú posolstvo tolerancie, lásky a mieru; snaží sa vyhnúť témam, ktoré často odznievajú v piesňach iných arabofónnych predstaviteľov. Svojimi skladbami sa tiež snaží oboznámiť svet s tým, akým spôsobom jeho národ počas okupácie Francúzskom trpel.

Maghreb preniká na územie Francúzska aj vďaka novým chutiam a potravinám v gastronómii. I keď je francúzska kuchyňa zapísaná medzi nehmotné kultúrne dedičstvo UNESCO, dnes ju do nej prichádzajú a obohacujú ju jedlá ako kuskus, *tajine* a *pastilla*. Koreniny, arómy alebo kombinácia sladkého a slaného prináša nové chute, ktoré sa rýchlo stávajú obľúbenými pre svoju inovatívnosť a netradičnosť. Kuskus sa už stal neoddeliteľnou súčasťou stravovania v školských jedálňach po celom Francúzsku. Je pripravovaný z druhu krupice a špeciálnych druhov múky, pričom jeho jedinečnú chuť mu však dodáva špeciálny bujón a spôsob prípravy. *Tajine* je ďalšie typické jedlo severnej Afriky, ktorého krajinou pôvodu je Maroko. Slovo *tajine* odkazuje na hlbokú misku, kde sa miešajú rôzne ingrediencie a spoločne sa varia a zároveň v nej podávajú. *Pastilla* je v podstate slaná torta plnená mäsom z holuba (môže to byť aj iný druh mäsa), pokrytá resp. posypaná cukrom a škoricou. Tento druh jedla je príkladom kombinácie sladkého a slaného, s čím sa vo francúzskej gastronómii stretávame stále častejšie. Tento trend pokračuje od obdobia kolonizácie, ktorá priniesla

Francúzom nové arómy a chute, v podobe mnohých dovtedy neznámych plodín, ako koriander, rasca, ďatle alebo mentol. Aj známe mandarínky, odroda klementínky, boli pôvodne pestované v Alžírsku.

Dôležitým prejavom živej maghrebskej kultúry je tradícia odievania. Vo Francúzsku si mnoho žien nezahaľuje tvár a dokonca ani vlasy, i keď vyznávajú islam. V Maghrebe nie sú dané žiadne záväzné pravidlá obliekania sa pre ženy, čo súvisí aj s tým, že tieto krajiny boli dlho v područí rozvinutej západoeurópskej krajiny. Napriek tomu špecifické prvky maghrebskej módy si osvojujú francúzski módni tvorcovia. Za najtypickejšie považujeme tzv. háremové nohavice, ktoré sú veľmi populárnym kusom odevu.

Ako prvý ich do svojej kolekcie zaradil významný francúzsky návrhár Paul Poiret v období prvých dvoch desaťročí 20. storočia. V roku 1911 v Paríži tento návrhár uviedol na trh háremové nohavice ako nový smer oslobodenia ženskej módy (Geczy, 2013). Jeho nohavice na štýl sultána pozostávali z *jupe-culotte, fr.,* teda z akéhosi druhu sukňo-nohavíc so zníženým sedom. Alternatívne sa nazývali *Sultánova sukňa* a ich návrh bol považovaný za kontroverzný, pretože dovtedy ženy nezvykli nosiť nohavice. Avšak, orientálny štýl Poireta, vedúci smerom k tradíciám z krajín Stredného Východu, zaujal verejnosť a podarilo sa mu uchytiť. Na druhej strane, jeho štýl bol odsudzovaný, zatracovaný a dokonca označovaný za nevkusne sexistický (Davis, 2007).

Poiret sa obhajoval tým, že háremové nohavice dávajú ženám viac voľnosť, komfort a dokonale zapadajú do harmónie ženského tela (Davis, 2007). Geczy (2013) dodáva, že tieto nohavice sú počiatkom nového liberálneho a extravagantného štýlu v ženskej móde. Na doplnenie dodávame, že podobné nohavice boli nosené ženami v Alžírsku v 19. storočí, čo bolo tiež jednou z inšpirácií.

Poslednou oblasťou, v ktorej sledujeme výrazný vplyv maghrebskej kultúry, je architektúra. Christopher Wren, anglický architekt žijúci v rokoch 1632 až 1723, ktorý sa zaoberal vplyvom moslimskej/maghrebskej architektúry na európsku; nazval tieto prelínania prvkov Saracénskou teóriou architektúry. Podotýkame, že Saracén bolo všeobecné pomenovanie pre Moslimov používané po celej Európe počas stredoveku. Charakteristickou črtou bol moderný gotický štýl, proporcionalita, extravagancia, použitie ornamentov a úzkych pilierov a stĺpov (Souhayl a Lionel, 2008). Príkladom je katedrála *Notre Dame du Puy* v meste Le Puy en Velay (na juhu krajiny), ktorá je jedinečným príkladom tohto pôsobenia.

V závere príspevku konštatujeme, že svetová spoločnosť sa hýbe, svet sa mení a spolu s ním i Francúzsko. Táto krajina čelí vlnám prisťahovalcov z rôznych krajín, predovšetkým tých, ktoré kedysi okupovalo. V tomto zmysle sa do popredia dostáva potreba vytvoriť nové Francúzsko, ktoré je schopné sa prispôsobiť novému svetu (Viard, 2010).

Stopy maghrebskej kultúry sa v dnešnej dobe stali vo Francúzsku stereotypmi a neoddeliteľnou a každodennou súčasťou ich kultúry. Nemôžeme predpovedať budúcnosť a vzťahy maghrebského regiónu s Francúzskom alebo pokračovanie spomínaného vplyvu ako takého, obzvlášť nie po udalostiach z polovice januára roku 2015, ale je zrejmé, že vo Francúzsku je čím ďalej, tým viac imigrantov z Maghrebu, čo zároveň znamená, že význam pojmov globalizácia a multikulturalita vzrastá. Multikultúrna spoločnosť je spoločnosť zložená z rozmanitého a bohatého množstva ľudských bytostí, ktoré túžia vyjadriť svoju vlastnú identitu spôsobom, aký uznajú za vhodný (Bloor, 2010).

Vzťahy Francúzska a Maghrebu sú navzájom prepletené. Ak bolo v minulosti Francúzsko tou krajinou, ktorá priniesla Maghrebu inú kultúru a jazyk, v našom článku poukazujeme na novú situáciu opačného charakteru. Maghrebská kultúra sa stáva súčasťou francúzskej, niektorí teoretici dokonca tvrdia, že sa stáva živou subkultúrou s charakteristickými prejavmi. Po vyše 150 rokoch prepletenej histórie, tieto krajiny naďalej zdieľajú vzťahy, ktoré sú zvyšku sveta neznáme. Preto veríme, že tento príspevok pomohol čiastočne ozrejmiť túto doposiaľ neznámu kultúru a poukázať na vzájomné francúzsko-maghrebské vzťahy.

LITERATÚRA

Knižná:

BLOOR, K.: *The Definitive Guide to Political Ideologies*. London: Author House, 2010. 332 s.

DARULOVÁ, J. – KOŠTIALOVÁ, K.: *Multikultúrnosť a multietnicita. Kontexty kultúry národnostných menšín na Slovensku.* Banská Bystrica : ÚVV UMB, 2010, 262 s.

DAVIS, M. E.: *Classic chic : music, fashion, and modernism*. Berkeley: University of California Press, 2007. 360 s.

DURPAIRE, F.: *Nous sommes tous la France.* Paris : Philippe Rey, 2012. 143 s

GECZY, A.: *Fashion and orientalism : dress, textiles and culture from the 17th to the 21st century*. London : Bloomsbury, 2013. 272 s.

MEŠKOVÁ, Ľ.: *Communication interculturelle France – Slovaquie*. Banská Bystrica: UMB, 2007. 74 s.

MISTRÍK, E.: *Kultúra a multikultúrna výchova.* Bratislava: Iris, 1999. 347 s.

PRŮCHA, J.: *Interkulturní psychologie (Sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů).* Praha : Portál, 2010. 220 s.

VIARD, J.: *Fragments d´identité française.* La Tour d´Aigues: Éditions de l´Aube, 2010. 239 s.

WOODOVÁ, M. E.: *Impérium kapitálu*. Bratislava: VSSS, 2014. 176 s.

Časopisecká:

MISTRÍK, E. „Multikultúrnosť v dnešnom svete“. In: *Slovo*. č. 47. 21.-27. 11. 2001. 6 s.

Internetová:

CAUBET, D.: About transmission of Maghrebi Arabic in France. [O prenose maghrebskej Arabčiny do Francúzska] In *Language and (Im) migration in France , Latin America and United States: Sociolinguistic perspectives.* 2004. [cit 10. 2. 2015]. Dostupné na Internete: < https://www.utexas.edu/cola/insts/france-ut/_files/pdf/resources/caubet.pdf >
MESSAOUDI, A.: *Arab Maghreb Union: Achievement and prospects [Arabská Maghrebská únia: vyhliadky a výsledky]*. Monterey, California: Naval postgraduate schol, 1994. [cit 10. 2 .2015]. Dostupné na Internete: http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a283604.pdf
MIEUSSET, S.: L´influence du Maghreb sur notre cuisine [Vplyv Maghrebu na našu kuchyňu]. In *Cuisine +*. [cit 11. 2. 2015] Dostupné na Internete: < http://www.cuisine-plus.tv/cid7707/l-influence-du-maghreb-sur-notre-alimentation.html>
SOUHAYL, A. – LIONEL, J.: L'influence de l'art islamique en Europe [Vplyv islamského umenia na Európu]. In *Islam de France.*2008. [cit 11. 2. 2015] Dostupné na Internete: <http://www.islamdefrance.fr/main.php?module=articles&id=161&rubrique_menu=69&PHPSESSID=6acd6345df6dc6fdab8a358893c5d49e>
TARWATER, A.: *French colonization in the Maghreb: A central influence in both regions today[Francúzska kolonizácia v Maghrebe: Hlavný vplyv v oboch regiónoch dnes]*. 2005. [cit 12. 2. 2015] Dostupné na Internete: <http://msmeerson.weebly.com/uploads/1/0/6/0/10605783/french_colonization_in_the_maghreb.pdf>

Resumé

Cultural Influence of Maghreb in Contemporary France
The article deals with a topic of cultural influence of Maghreb on the chosen EU country – France. A term Maghreb is used as a collective name of Morocco, Algeria and Tunis, former French colonies in the western part of Africa. The common history of Maghreb and France has started about 150 years ago. In the article, we focus on the cultural influences between the both regions, especially in the cultural way, existing in contemporary modern French society, concerning architecture, language, music, gastronomy and clothing.

RECENZIE

SÚZVUK LITERÁRNYCH A ETICKÝCH HODNÔT V NAJNOVŠEJ MONOGRAFII PROFESORKY ANNY VALCEROVEJ

Recenzovaná publikácia: Valcerová, A.: *Hodnoty svetovej a slovenskej literatúry.* Prešov: Filozofická fakulta v Prešove, 2014, 304 s. ISBN 978-80-555-1183-2

Len nedávno sa dostala k čitateľom vedecká monografia prešovskej literárnej vedkyne, komparatistky, slovakistky, slavistky a translatologičky profesorky **Anny Valcerovej** *Hodnoty svetovej a slovenskej literatúry*. Práca vyšla ako výstup projektu KEGA *Vývinové problémy svetovej literatúry 20. storočia*. Autorka ju tematicky a kompozične rozčlenila na dva logické celky – hodnoty svetovej a hodnoty slovenskej literatúry – ktoré však nepôsobia osihotene, ale vytvárajú sémanticky homogénny monografický celok. Obe časti spája metóda literárnovednej hermeneutiky a komparatívny prístup v interpretácii jednotlivých textov. Autorka v zhode s literárno-komparatistickými postulátmi vychádza jednak z genetických, ako aj z typologických súvislostí a vzťahov. Preklad sa v jej textoch zhmotňuje ako mediátor kontaktu medzi dvoma literárnymi javmi, ako „kreatívne jazykové konanie pohybujúce sa medzi pravidlom a hrou“ (s. 279), pričom metodologicky vychádza z Heideggerovej a Gadamerovej hermeneutickej tradície – demonštruje to napríklad v kapitole, v ktorej si všíma preklady Cvetajevovej tvorby do slovenčiny. Z daného prístupu je zrejmé, že nosným kontextom je pre profesorku Valcerovú domáci recepčný kontext. Ako príklad tohto prístupu môžeme uviesť kapitolu, v ktorej autorka analyzuje typologické vzťahy v tvorbe Gabriela Garcíu Márqueza a Bohumila Hrabala a ich ohlasy v tvorbe slovenských autorov (vrátane intelektuálnych a filozofických prameňov v tvorbe Hrabala a surrealistické východiská) či podnety Hrubínovej poézie pre pre slovenskú detskú poéziu. Tu analyzuje tri preklady Hrubínovej poézie z pera Márie Rázusovej-Martákovej, Ľubomíra Feldeka a Milana Rúfusa – a to v širšom kontexte vo vývine prekladu detskej poézie.

Práca tiež reflektuje druhovú, resp. žánrovú diferencovanosť jednotlivých textov (t. j. žánre a jednotlivé žánrové formy), najmä na rámcovej osi poézia-próza. Valcerovej originálny interpretačný prístup a cit pre poéziu, ktorý vyviera z jednotlivých analýz, koinciduje s teoretickými postupmi teórie literatúry (*Nerýmované dejiny rýmu v slovenskej poézii*), resp. verzológie, ako aj s orientáciou na lyrický subjekt v básnickom texte, autorskú originalitu a kreativitu v básnickom preklade (*Rilkeho ľúbostný sonet vo Válkovom preklade* či preklady ruského futuristu Chlebnikova *Zakliati smiechom* a i.), hľadá inšpiračné zdroje, resp. paralely (napríklad v tvorbe Rilkeho a Silana). V časti, ktorá je venovaná próze, Valcerová hodnotí a analyzuje okrem románovej (Rilkeho *Zápisky Malteho Lauridsa Briggeho* a Silanovho *Domu opustenosti*) najmä poviedkovú (*Vianočné oblátky* od Kukučína), novelistickú (Švantnerove *Stretnutie, Aťka* a *Horiaci vrch*) a memoárovú (Ladislav Ballek s jeho *Trojou a vŕškom pamäti. Pisárov dlhý zápis* z obdobia autorovho pôsobenia vo funkcii veľvyslanca SR v Prahe) tvorbu vybraných autorov.

Valcerová nezaradila jednotlivých autorov do monografie náhodne, sleduje jednoznačne vývinový aspekt. V rámci neho si zvolila pri selekcii esteticko-filozofický zreteľ – teda autorov a diela, ktoré svojim charakterom, zvládnutím témy alebo inováciou určitého žánru presiahli úzky domáci kontext a zaradili sa medzi umelecky vyzreté a esteticky hodnotné. Ako vyplýva z analýz, napríklad „Kukučín tradičnú realistickú prózu obohacuje o prvky modernej prózy a rieši v nej univerzálnu existenciálnu problematiku situácie ohrozenia človeka“ (s. 9) alebo v kapitole, venovanej novelám Františka Švantnera, neinterpretuje dielo len v kontexte naturizmu, no vníma ho ako jedinečnú osobnosť, ktorá svojím charakterom presahuje „obyčajné“ smerové zaradenie, resp. všíma si inšpiračné zdroje

(najmä Poea a Dostojevského). Širší slovanský kontext reprezentuje kapitola, v ktorej hodnotí stopy konštruktivizmu v avantgardnom umení.

Vývinový (či literárno-historický) prístup, ktorý, ako sme naznačili, kontextualizuje jednotlivé diela do určitého časového periodizačného rámca, je v úzkej symbióze s literárno-kritickým prístupom, ktorý považujeme v monografii za dominantný. Autorka „putuje" jednotlivými obdobiami, všímajúc si ich typické znaky a charakteristiky a usúvzťažňuje ich s vybranými autormi. Zaujme kapitola, v ktorej sa zaoberá spoločensko-politickými a kultúrnymi aspektmi z obdobia pred rokom 1989, ktoré vplývali na vtedajší literárny a literárno-vedný život – ide napríklad o monografiu Júliusa Vanoviča o Alfonzovi Bednárovi *Prozaik proti totalite* alebo o spomienky na začínajúce normalizačné obdobie cez prizmu lyrických reflexií Albína Bagina (mimochodom, jej bývalého učiteľa na UPJŠ v Prešove). Je potešujúce, že autorka ponúka aj kapitoly, v ktorých analyzuje tvorbu súčasných prozaikov a básnikov (najmä z obdobia osemdesiatych a deväťdesiatych rokov), ako napríklad Milu Haugovú či Václava Pankovčina. Nedá sa tiež nevšimnúť, že autorka vybrala do diela aj autorov, ktorí sa viažu na východoslovenský kontext (Pankovčinov či Zamborov Zemplín), no svojimi umeleckými kvalitami ho dávno presiaahli či viaceré ženy-spisovateľky, najmä lyričky (spomínaná Mila Haugová či Anna Ondrejková).

Pre profesorku Valcerovú sú v diele relevantné – ako hovorí aj samotný názov monografie – hodnoty. A to nielen literárne, ale aj (a najmä) etické hodnoty, ktoré pramenia z osobnej výpovede analyzovaných autorov, ich životnej skúsenosti a konania – ako sú česť, svedomie, viera, láska, rodina či (boj za) spravodlivosť. Ako autorka trefne poukazuje v kapitole *Hermeneutický kruh Rúfusovej poézie* – „zostať verný svojim ideálom v čase falošných tónov ľudského zla nie je ľahké" (s. 10).

Ivan Šuša

K DEJINÁM SVETOVEJ LITERATÚRY

Recenzovaná publikácia: ***Vývinové problémy svetovej literatúry 20. storočia. Príspevky k dejinám britskej, americkej, nemeckej, talianskej, francúzskej, poľskej a ukrajinskej literatúry. Vysokoškolská učebnica*. Ed. Hostová, I.: (autori: Marcel Forgáč, Slavomír Gál, Ivana Hostová, Marek Mitka, Ľudovít Petraško, Ivan Šuša, Peter Trizna). Prešov: Filozofická literatúra 2014, 410 s. ISBN 978-80-555-1184-9**

Kolektív vyššie uvedených autorov predkladá laickej i odbornej verejnosti vysokoškolskú učebnicu, ktorá je venovaná problémom svetovej literatúry 20. storočia. Učebný text, ako v úvode zdôrazňuje editorka Ivana Hostová, *„chce prispieť k vytváraniu povedomia o dominantách (dielach, poetikách, interpretačných prizmách, zlomoch) vybraných inonárodných literatúr dvadsiateho storočia a poskytnúť čitateľom a čitateľkám – primárne študentom a študentkám, no aj širšej odbornej a laickej verejnosti prehľad a analýzu aktuálnych literárno-historických modelov a interpretačných rámcov, cez ktoré sa v súčasnosti dané literatúry opisujú a vysvetľujú"* (s. 7).

Ivana Hostová (Inštitút prekladateľstva a tlmočníctva Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove) sa v prvej časti pod názvom *Dvadsiate storočie v anglicky písanej literatúre Spojeného kráľovstva a Írska* sústreďuje na hlavných predstaviteľov literatúry, ktorá vznikala a formovala sa na Britských ostrovoch. Hoci si autorka uvedomuje zložitosť vo vytvorení jediného autoritatívneho modelu dejín, z pragmatického hľadiska však akcentuje potrebu takýto model mať. Autorka vychádza z r. 1901, z eduardovského obdobia, pre ktoré bolo príznačná ideová sloboda. V štúdii tak nachádzajú svoje miesto významné osobnosti, akými boli John Galsworthy, Arnold Bennett, Joseph Conrad, E. M. Forster, Rudyard Kipling, George Bernard Shaw a H. G. Wells. Autorka sa sústreďuje na hlavné diela,

charakterizuje najzákladnejšie črty ich poetiky, obohacujúc charakteristiku jednotlivých autorov o úryvky z konkrétnych literárnych diel. K plusom patrí nesporne aj to, že autorka uvádza pri každom literárnom diele aj jeho prekladateľa/prekladateľku do slovenčiny. Ivana Hostová sa v štúdii venuje pojmom moderna, modernizmus a modernita a menám, ktoré sa k pojmom viažu, napr.: Amy Lowellová, Richard Aldington, básnik John Davidson a i. Autorka uvádza aj meno Wirginie Wolfovej a spomína jej *„inovatíne úprozaické techniky a ženské emancipačné myšlienky“* (s. 23); pozornosť venuje eseji Woolfovej *Vlastná izba* v preklade Pavla Vilikovského z r. 2000; v časti Ivany Hostovej majú svoje miesto aj *Alternatívy modernizmu v literatúre pred rokom 1945*, kde dominujú mená, ako napr. Graham Greene, autor viac než päťdesiatich kníh, ktorý sa zameriaval na večné otázky a problémy vzťahu dobra a zla. V tejto časti uvádza autorka aj spisovateľa Georga Orwella a jeho novelu *Zvieracia farma* v slovenskom preklade M. Ruppeldta z r. 1998.

Autorka sa v ďalšej časti štúdie venuje literatúre po roku 1945, obdobiu tzv. studenej vojny, všíma si i ďalšie determinanty dobovej atmosféry, ktoré definuje ako *„spochybňovanie a prevracanie tradičných triednych (a kultúrnych) rozdielov, čo sa v päťdesiatych odrazilo v myšlienkových východiskách skupiny-neskupiny rozhnevaní muži a Hnutia (the Movement)“* (s. 37). Text ďalej obsahuje časť *Alternatívy modernizmu v literatúre pred rokom 1945* s menom A. L. Huxleyho (1894 – 1963), ktorého *Prekrásny nový svet* do slovenčiny preložil v r. 1970 Dušan Slobodník, ale aj G. Orwella (1903 – 1950) s novelou *Zvieracia farma* – v slov. preklade M. Ruppeldta. Autorka približuje literatúru po roku 1945 s menami najvýznamnejších predstaviteľov v oblasti poézie, prózy aj drámy, umocňujúc svoje interpretácie ukážkami z diel jednotlivých autorov.

Peter Trizna (Inštitút prekladateľstva a tlmočníctva Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove) je autorom časti *Americká literatúra dvadsiateho storočia*. Podáva prehľad od konca 19. storočia, keď Spojené štáty americké prežívali svoj ekonomický vzostup. V časti *Interpretačné sondy* sa zameriava na ôsmich významných predstaviteľov americkej literatúry. V jednotlivých portrétoch dominuje pohľad na najvýznamnejšie diela básnika Carla Sandburga (1878 – 1967), Edgara Lee Mastersa či Edwina Arlingtona Robinsona. *„Vo svojej tvorbe poukazovali na trpké osudy a pocity tých, ktorým sa americký sen zmenil na nočnú moru“* (s. 76). Spomenutú časť príspevku uzatvára pohľad na tvorbu Ernesta Hemingwaya, do slovenčiny najviac prekladaného autora. Okrem azda najznámejších románov, ku ktorým patrí *Mať a nemať*, *Zbohom zbraniam*, *Slnko aj vychádza* či *Komu zvonia do hrobu*, a, prirodzene, aj jeho novelu *Starec a more*, vybral autor príspevku aj jednu z najznámejších a najlepších spisovateľových poviedok – *Snehy Kilimandžára*. Z nej uvádza úryvky, čo len pomáha čitateľovi vytvoriť si plastickejší obraz o samotnom spisovateľovi, jeho vzletoch i pochybnostiach. Peter Trizna sa ďalej sústredil na vývin americkej literatúry po roku 1945, ktorej diela boli odrazom zmien v spoločnosti, *„odpoveďou na prudký rozvoj vedy a techniky vrátanie masmédií i vzmáhajúcej sa strednej triedy“* (s. 130). Autor poukazuje na rozpoltenosť človeka a doby, na kľúčové udalosti, ktoré našli odraz v povojnovej literatúry.

Problematiku nemeckej literatúry pod názvom *Nemecká literatúra dvadsiateho storočia* analyzuje **Ľudovít Petraško** (Inštitút germanistiky Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove). Jeho príspevok uvádza časť pod názvom *Nemecká moderna – symbolizmus*. Autorovou premisou je konštatovanie o rozmanitosti literatúry v prvej polovici 20. storočia. Zdôrazňuje štýlový pluralizmus a paralelné jestvovanie rozličných štýlov, prechádza od symbolizmu a jeho predstaviteľov, medzi ktorými dominuje Stefan George (1868 – 1933), Hugo von Hofmannsthal (1874 – 1929) a Rainer Maria Rilke (1875 – 1926), k obdobiu expresionizmu ako poslednému významnému smeru v nemeckej literatúre, podávajúc panoramatický pohľad na tvorbu najznámejších jeho predstaviteľov. Svoju pozornosť sústreďuje na také osobnosti, akými boli v lyrike Jakob van Hoddis (1887 – 1942), Gottfried Benn (1886 – 1956) a ďalší. V uvedenej časti sú zakomponované mená niekoľkých velikánov nemeckej literatúry daného obdobia: Thomas Mann (1875 – 1955) s románmi

Buddenbrookovci, *Čarovný vrch*, *Jozef a jeho bratia* atď., Heinrich Mann (1871 – 1950), ktorý *„pripravoval svojou ranou tvorbou cestu k expresionizmu“* (s. 192) a psychologicko-kritické romány Jakoba Wassermanna (1873 – 1934). Pozornosť si zasluhuje časť venovaná jednej z najvýznamnejších osobností nemeckej literatúry, ktorou bol Hermann Hesse (1877 – 1962). Autor príspevku obohacuje informáciu o Hessem úryvkom *Siddhártha* v preklade Ľ. Rampákovej z r. 1973. Štúdia Ľudovíta Petrašku je informačne bohatou sondou, ktorá čitateľovi podáva plastický obraz o nemeckej literatúre povojnového obdobia s ďalšími portrétmi takých mien, akými boli napr. Bertolt Brecht, Erich Kästner, Anna Seghersová, Erich Maria Remarque či Arnold Zweig. Štúdia je doplnená časťou *Interpretačné sondy* s úryvkami diel autorov, na ktoré Ľ. Petraško sústredil svoju pozornosť.

Autorom kapitoly *Talianska literatúra 20. storočia („Il Novecento“)* je talianista a slovakista **Ivan Šuša** (Katedra translatológie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici). Jeho obsiahla štúdia sa začína vznikom a formovaním talianskej fašistickej ideológie na začiatku storočia. Autor predstavuje osobnosti, ktorých tvorba si zasluhuje pozornosť vzhľadom na myšlienky odporu proti fašizmu: Benedetto Croce (1866 – 1952) s *Manifestom antifašistov* či Antonio Gramsci (1891 – 1937) a *Zošity z väzenia*.

Ivan Šuša vo svojom príspevku modeluje obraz talianskej literatúry informáciou o najdôležitejších udalostiach, ktoré sa v Taliansku (ale aj vo svete) odohrali a našli svoj odraz v literatúre jednotlivých autorov v poézii aj v próze. Čitateľ si tak môže vytvoriť predstavu o tom, kto zasiahol do vzniku a formovania literatúry v Taliansku. Autor príspevku, vychádzajúc od začiatku 20. storočia, modeluje obraz literatúry medzivojnovým obdobím, v ktorom dominovali mená: románopisec Italo Svevo (1861 – 1928), spisovateľ a dramatik Luigi Pirandello (1867 – 1936) či Carlo Emilio Gadda (1893 – 1973) – čitateľskej verejnosti sa stal známym vďaka žánrovej pestrosti svojej tvorby. Autor sa ďalej venuje literatúre po r. 1945 – memoárovej literatúre. Obraz, ktorý poskytuje svojmu čitateľovi, modeluje prostredníctvom mien takých osobností, akými boli napr. Primo Levi (1919 – 1987), svedok holokaustu. Ivan Šuša opisuje spisovateľove tragické životné momenty a jeho pozíciu v nich. Príspevok o talianskej literatúre uzatvára *Experimentálna a neoavantgardná tvorba* ako reakcia na zmenenú spoločensko-politickú situáciu v Taliansku. Autor sa opiera o viaceré mená, z nich treba spomenúť predovšetkým Umberta Eca (nar. 1932), semiológa, estetika a literárneho vedca, autora svetoznámeho bestselleru *Meno ruže*, jednu z najvýznamnejších osobností *Skupiny 63*. Ako uvádza autor štúdie, *„väčšina intelektuálov Skupiny 63 požadovala prekonanie ideovej, tematickej a jazykovej podstaty literárneho neorealizmu a jeho angažovanosti, upriamenie pozornosti na industriálnu dobu s novými potrebami, jazykový experiment a odmietla konzumnú literatúru“* (s. 318). Ivan Šuša venuje pozornosť nielen životným príbehom jednotlivých predstaviteľov literatúry, ale dôsledne ich prepája s dielami, vytvárajúc tak kompaktný celok, zrozumiteľnú a podrobnú informáciu ako svedectvo o najvýznamnejších predstaviteľoch talianskej literatúry, a to cez prizmu slovenského, resp. českého prekladu.

Francúzskej literatúre, jej osobnostiam a dielam sa v príspevku pod názvom *K existencializmu vo francúzskej literatúre* venuje **Marcel Forgáč** (Inštitút slovakistických, mediálnych a knižničných štúdií Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove). Jeho štúdia sa začína v období tridsiatych rokov 20. storočia, keď vo francúzskej literatúre dominovali mená Louisa Ferdinanda Célina a Jeana-Paula Sartra. Autor vychádza z definícií existencializmu, uvedených v starších prácach a početných slovníkových heslách, akcentuje však novšie výskumy, ktoré, ako uvádza, *„zvýrazňujú skutočnosť, že mnohí z týchto filozofov nesúhlasili so zaraďovaním svojich tvorivých výsledkov pod značku «existencializmus»“* (s. 330). A ďalej autor konštatuje: *„Slovo existencializmus najmä v súčasnosti začalo mať toľko významov, že samo o sebe už neznamená takmer nič“* (s. 331). Autor pracuje s termínom *filozofia existencie* a zastáva názor, že *„Použitie termínu filozofia existencie umožňuje vnímať jednotlivé filozofické koncepcie mimo rámca existencializmu, no stále ako súčasť myslenia*

zaoberajúceho sa otázkou ľudskej existencie, analýzou ľudskej situácie a hraničných situácií, ďalej otázkou zmyslu bytia či otázkou ľudskej slobody, atď.“ (s. 331).

Existencialistický prúd je v príspevku predstavený tvorbou Louisa Ferdinanda Célina (1894 – 1961) a sondou do románu *Cesta do hlbín noci*. Autor poukazuje na spisovateľom neustále prízvukovanú diagnózu, ktorá *„napĺňa významový plán Cesty do hlbín noci nietzscheovskými klauzulami: človek (ľudstvo) je nevyliečiteľne chorý a svet je jedna veľká nemocnica“* (s. 334). Interpretácia diela je doplňovaná úryvkami, poskytujúcimi pohľad na človeka v situáciách, keď ho okolnosti nútia uvedomovať si absurditu vlastnej existencie. Významnú súčasť príspevku Marcela Forgáča tvorí pohľad na dielo J. P. Sartra a poetiku jeho diel. Autor si všíma predovšetkým *„existenciálne motívy a hraničné situácie, ktoré sprostredkujú prechod vedomia človeka z neautentického stavu do stavu autentického“* (s. 346). Charakteristiku uvedenej problematiky modeluje autor prostredníctvom najvýznamnejších Sartrových diel *Nevoľnosť, Múr, S vylúčením verejnosti, Muchy*. V štúdii rezonujú zložité otázky zmyslu bytia, vzťahov človeka k človeku, absurdity ľudskej existencie a slobody v nej.

Pod názvom *Poľská literatúra 1. polovice 20. storočia (náčrt situácie)* predstavuje **Marek Mitka** (Inštitút ukrajinistiky a stredoeurópskych štúdií Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity) obdobie modernizmu, literatúru medzi dvoma svetovými vojnami a literatúru, ktorá vznikala v rokoch 1939 – 1945. Autor začína svoju štúdiu konštatovaním, že poľská literatúra sa v období modernizmu – na rozdiel od západných krajín – vyvíjala v oveľa nepriaznivejších podmienkach. Dôvodom bol rozdelenie medzi tri európske štáty – Prusko, Rusko a Rakúsko, čo pre rozvoj a formovanie literatúry predstavovalo problém.

V prvej časti príspevku koncentruje autor svoju pozornosť na básnikov a spisovateľov, ktorí pôsobili vo Varšave a patrili k tzv. varšavskému okruhu: Edward Porębowicz (1862 – 1937), Ignacy Baliński (1862 – 1951), Wacław Rolicz-Lieder (1866 – 1912) – autori časopisu Życie. K varšavskému okruhu, ako uvádza Marek Mitka, patrili aj autori kolektívnej publikácie *Predná stráž*: Wacław Nałkowski (1851 – 1911), Maria Komornicka (1876 – 1949) a Cezary Jellenta (1861 – 1935). V časti *Predné stráže*, ako uvádza autor, *„je definovaný typ človeka, ktorý sa nástojčivo vymaňuje spod pôsobnosti konceptu prospešného, triezvo uvažujúceho a škrobene salónneho pozitivistického ideálu a stáva sa človekom-neurotikom (v origináli nerwowiwc) – typom ambiciózneho, mysliteľky radikálneho, avšak spoločensky nezaraditeľného jedinca, bez ktorého nie je možný pokrok“* (s. 364).
V časti venovanej poézii sa autor sústreďuje na predstaviteľov hnutia pod názvom Młoda Polska. Z predstaviteľov spomenutého obdobia rezonujú mená: Antoni Lange, Antoni Szandlerowski (1878 – 1911), Maria Komornicka a Kazimierz Przerwa-Tetmajer (1865 – 1940). Autor príspevku modeluje predstavu o autoroch prostredníctvom krátkej charakteristiky ich básnickej tvorby, sústreďujúc pozornosť na hlavné znaky jednotlivých poetík. Napr. v zbierke Tadeusza Micińskeho (1873 – 1918) *V súmraku hviezd „dominuje z výrazového hľadiska hyperbola a paradox, v motivickej rovine je to neustále dualistické nazeranie na svet, protiklad tela a duše, locus termentorum, kde sa odohráva boj medzi dobrom a zlom ako základnými kozmickými entitami sveta“* (s. 369).

Z oblasti prózy a drámy autor uvádza obdobie realistov, medzi ktorými nemožno nespomenúť napr. román *Quo vadis* Henryka Sienkiewicza či takých významných autorov, akými boli Aleksandr Mańkowski, Leo Belmont či Stefan Żeromski. Z predvojnového obdobia autor uvádza a sústreďuje svoju pozornosť predovšetkým na Czesława Miłosza. V jeho vojnových básňach *„registrujeme ústup od katastrofizmu a vyjadrenie silnej túžby po spravodlivo usporiadanom svete žijúcom v mieri“* (s. 382). Autor príspevku uvádza aj fakt emigrácie mnohých poľských spisovateľov na Západ, najmä do Francúzska, Anglicka a USA. Nezabúda však dodať, že títo umelci mysľou zotrvávali vo svojej domovine a reagovali na vojnové udalosti, ktoré ju postihli.

Posledná časť zborníka je venovaná problematike pod názvom *Ukrajinská literatúra v dvadsiatom storočí*. **Slavomír Gál** (Inštitút prekladateľstva a tlmočníctva Filozofickej

fakulty Prešovskej univerzity v Prešove) hneď v úvode svojej štúdie pomenúva hlavný rys ukrajinskej literatúry 20. storočia: *„Hlavným rysom sa stáva na jednej strane chápanie literatúry ako určitého národnostného a historického typu umeleckej tvorby, teda prízvukuje sa jej spojenie s tradíciou; na strane druhej je to radikálna premena, samotný výber tradície, teda súperenie rôznych prúdov, smerov a tendencií, ktoré súviseli s umelecko-estetickým kontextom doby"* (s. 387). Prelom 19. a 20. storočia spája autor s odchodom takých velikánov, akými boli Ivan Franko (1856 – 1916), Mychajlo Kocjubinskyj (1864 – 1913) či Lesja Ukrajinka (1871 – 1913). Z novej generácie uvádza napr. Oľhu Kobyľanskú (1862 – 1942), ktorá *„do ukrajinskej literatúry prináša nové motívy, obraznosť a psychologické postupy"* (s. 388), Vasyľa Stefanyka (1871 – 1936), ale aj najvýraznejšieho predstaviteľa obdobia nastupujúceho symbolizmu Pavla Tyčynu (1891 – 1967), ktorý *„svojou genialitou prevýšil mnohých európskych symbolistov"* (s. 389). Autor sa venuje aj obdobiu futurizmu, neoklasicizmu a surrealizmu, uvádzajúc a krátko charakterizujúc hlavných predstaviteľov. Súčasť štúdie tvorí obdobie od roku 1917 po koniec druhej svetovej vojny s charakteristikou tvorby najvýznamnejších predstaviteľov. V tejto časti rezonujú meno Mykola Chvyľového (1893 – 1933); charakteristika jeho tvorby je v štúdii umocnená úryvkom pod názvom *„Umieram, lebo milujem život"* (s. 292).

V poslednej časti sa Slavomír Gál venuje obdobiu po druhej svetovej vojne a tzv. šesťdesiatnikom – skupine, ktorú tvorili predovšetkým básnici Vasyľ Symonenko, Dmytro Pavlyčko, Ivan Drač, Vitalij Korotyč a i. Autor končí svoju štúdiu rokom 1989, keď boli mnohí predstavitelia literatúry rehabilitovaní, a pre čitateľa sa obnovila možnosť opäť sa zoznamovať s najlepšími dielami svetovej literatúry.

Texty siedmich autorov venované dejinám britskej, americkej, nemeckej, talianskej, francúzskej, poľskej a ukrajinskej literatúry predstavujú hodnotný materiál, ktorý dozaista privítala nielen odborná, ale aj laická čitateľská verejnosť.

Marta Kováčová

MANIPULÁCIA REČOU – AKO FUNGUJE?

Recenzovaná publikácia: Čulenová, E.: *Verbálna manipulácia*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo UMB – Belianum, 2015, 216 s. ISBN 978-80-557-0936-9

V týchto dňoch vyšla nová monografia pracovníčky Katedry translatológie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici PaedDr. **Evy Čulenovej**, PhD. s názvom *Verbálna manipulácia.* Predstavuje jeden z prvých pokusov o preskúmanie a spracovanie fenoménu interpersonálnej manipulácie. Doteraz bola totiž rozpracovávaná najmä problematika masovej a mediálnej manipulácie, prípadne manipulácie v politike. Téma je preto zaujímavá a veľmi aktuálna.

Autorka totiž rozdeľuje manipuláciu predovšetkým podľa spoločenskej sféry jej realizácie na: 1. masovú (sem integruje aj mediálnu) manipuláciu, 2. skupinovú manipuláciu a 3. Interpersonálnu manipuláciu. Menované druhy manipulácie sa prejavujú niektorými spoločnými javmi, no predovšetkým sa zakladajú aj na vlastných špecifických prostriedkoch a technikách. Keďže manipulácia ako taká je veľmi široký jav s celospoločenskou pôsobnosťou, Eva Čulenová sa rozhodla analyzovať a sumarizovať verbálnu (čiže jazykovú) interpersonálnu manipuláciu – jej prejavy, charakter, ale jej techniky a jazykové prostriedky.

Monografia je funkčne rozdelená do šiestich kapitol: v prvej kapitole prezentuje a vysvetľuje základné termíny, s ktorými operuje v nasledujúcich častiach knihy. V druhej kapitole podrobne rozoberá druhy manipulácie, ktoré klasifikuje na skupiny podľa presne stanovených kritérií. Zároveň do ich rámca štruktúruje aj vlastný výskum interpersonálnej manipulácie (vyhodnotený v šiestej kapitole). Tretia kapitola je z psychologicko-

lingvistického hľadiska zaujímavá: autorka na základe preštudovanej literatúry približuje charakteristiky a psychicko-činnostné znaky manipulátora. Štvrtá kapitola je rozsiahla, pretože približuje znaky, techniky a stupne troch základných druhov manipulácie, o ktorých sme sa zmieňovali vyššie. Čerpá pritom nielen z príslušnej odbornej literatúry, ale najmä z vlastných výskumov. Na základe obsahu jednotlivých kapitol ich teda začlenila do prvej časti knihy s názvom Teória manipulácie. Práve kapitoly obsahujúce a približujúce jednotlivé techniky a postupy manipulácie a aj osobnosť manipulátora môžu byť pre čitateľa mimoriadne zaujímavé.

Druhú širokú časť publikácie s názvom *Teória verbálnej manipulácie* predstavuje rozsiahla piata kapitola Verbálna manipulácia, v ktorej autorka v troch ďalej ešte členených podkapitolách prezentuje doterajšie výsledky európskeho výskumu manipulácie, prezentuje základné teórie, koncepcie, názory, literatúru aj autorov. Treba konštatovať, že teóriu manipulácie, najmä masovej a mediálnej, do terajších čias asi najpodrobnejšie rozpracovali ruskí lingvisti v Moskve a Petrohrade a prinášajú moderné pohľady na tento negatívny celospoločenský fenomén. Autorka čerpala zo základných diel od A. A. Kopiny, od A. Danilovej, O. Issers a ďalších autorov, ktorí sa významne pričinili najmä o rozvoj masovej manipulácie a filozofie manipulácie. No neobišla ani elementárne populárno-náučné diela o manipulácii od G. Beck, I. Nazare-Aga a podobne.

Šiesta, pomerne široká kapitola tvorí poslednú časť knihy nazvanú *Výsledky výskumu*, kde podrobne vyhodnocuje vlastný výskum realizovaný v októbri roku 2015 až júli roku 2015. Výskum robila najprv pozorovaním manipulatívnych tendencií a zapisovaním jednotlivých prípadov spolu s ich čiastkovými analýzami, potom realizovala dotazníkový výskum, na základe ktorého bola schopná vyriecť generalizujúce závery. Tie sú taktiež obsiahnuté v kapitole 6 a v Záveroch.

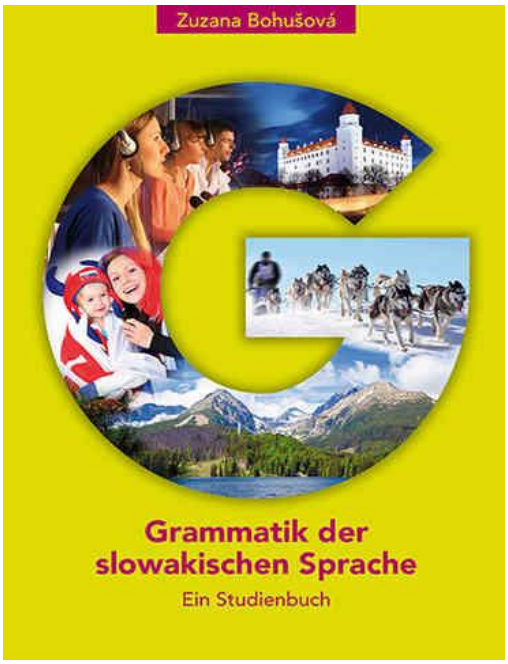
Autorkin výskum sa týkal jednotlivých jazykových prostriedkov postavených do pozície manipulatívnych a na zisťovanie rezistencie ľudí voči nim.

Monografia sa teda vo svojom základe orientuje na odhalenie schopnosti ľudí odhaliť manipuláciu a na ich schopnosť rezistencie voči nej. Autorka si pri svojom výskume stanovila spolu trinásť hypotéz rozdelených do dvoch častí. V závere zistila, že ľudia sú schopní síce odhaliť manipuláciu, no zväčša sa jej dobrovoľne prispôsobujú v snahe nevstupovať do konfliktov a zachovávať dobré medziľudské vzťahy.

Dodávam, že monografia je dobre čitateľná, zrozumiteľná a pre širokú verejnosť zaujímavá a originálna.

Gabriela Olchowa

GRAMATIKA SLOVENSKÉHO JAZYKA

Recenzovaná publikácia:
BOHUŠOVÁ, Z.: *Grammatik der slowakischen Sprache. Ein Studienbuch.* Nümbrecht: Kirsch Verlag, 2014. 248 s. ISBN 978-3-943906-04-2
http://www.kirsch-verlag.de/kiv204

Zahraničná vysokoškolská učebnica autorky Zuzany Bohušovej predstavuje zaujímavú sondu do jazykových a kultúrno-spoločenských osobitostí slovenčiny ako cudzieho jazyka pre nemecky hovoriaceho študenta.

Na ploche dvadsiatich logicky štruktúrovaných kapitol sa nemecky hovoriaci záujemca o slovenský jazyk môže oboznámiť so základnými morfologicko-syntaktickými pravidlami slovenčiny, ktoré sú však v bezprostrednom kontakte s ďalšími rovinami jazykového systému, plynule tak prepájajúc gramatiku s dôležitými fonologickými či štylistickými špecifikami slovenského jazyka, ktoré by cudzojazyční študenti – slovakisti mali ovládať.

Vďaka takto profilovanej obsiahlej publikácii získavajú zahraniční študenti lepšiu predstavu o klasifikácii foném, spodobovaní či rytmickom krátení, dokážu sa spoľahlivo orientovať v systéme slovných druhov slovenčiny a ich prehľadne tabuľkovo spracovaných deklináciách alebo v ich významoch i funkciách v konkrétnych syntagmatických reláciách, ktoré sú vždy uvedené v minimálnom komunikačnom kontexte a kvôli lepšiemu pochopeniu i s náležitým prekladom do nemčiny. Za dôležitý prínos tejto publikácie možno tiež považovať skutočnosť, že primeraným spôsobom, s ohľadom na didaktické zákonitosti vo výučbe slovenčiny ako cudzieho jazyka, poskytuje prehľad podstatných jazykových reálií všeobecne platných v slovenskej kultúre a špecificky ozvláštnených humornými bilingválnymi – slovensko-nemeckými – vtipmi či aforizmami. Takto si v danom diele našli svoje miesto ukážky zdvorilostných foriem alebo frekvenčne najčastejšie používaných fráz fatickej komunikácie, podporených minimálnym kontextom v slovenčine a nemeckým prekladom.

Okrem toho sú však samostatné kapitoly venované aj spôsobom oznamovania či zapisovania rôznych časových údajov alebo tvorenia krstných mien, priezvisk, ich deklinácii a zaradeniu v jazykovom systéme slovenčiny podľa jej lexikálno-gramatických kategórií. Študent sa navyše môže oboznámiť i so spôsobmi tvorenia citovo zafarbených foriem krstných mien, ktoré možno podľa lingvistických výskumov považovať za gramatické rezíduá vokatívu v pádovej paradigme slovenského jazyka.

Osobitne možno spomenúť predposlednú kapitolu diela, v ktorej sa v prehľadnom spracovaní ponúka pohľad na niektoré slovenské pomenovania krajín, ich obyvateľov a obyvateľky, vrátane ukážky spôsobu adjektívnej derivácie spomenutých tvarov vždy použitých vo vetách s nemeckým prekladom, vysvetľuje sa tu aj použitie či skloňovanie názvov miest, riek alebo horstiev s dôrazom na deklinačné špecifiká plurálií tantum. Gramaticko-komunikačný prehľad systému slovenského jazyka uzatvára traktátovo

komponovaná kapitola, v ktorej sa stručne odpovedá na časté otázky zahraničných študentov, resp. cudzincov o slovenčine a jej vzťahu k češtine (autorka tu selektívne upozorňuje na základné rozdiely v hláskosloví či lexike oboch jazykov) alebo postaveniu slovenčiny v rodine (západo)slovanských jazykov.

V konečnom dôsledku možno konštatovať, že recenzovaná publikácia, ktorá si ako hlavný cieľ vytyčuje prehľad slovenského jazyka, t. j. transparentnú orientáciu v jeho pravidlách a zákonitostiach, vskutku predstavuje vhodnú pomôcku na výučbu slovenčiny ako cudzieho jazyka a celkom oprávnene žiada o pozornosť jej cudzojazyčných študentov.

Ľubomír Gábor

SPRÁVY A INFORMÁCIE

Dve významné ocenenia pre Dr.h.c. prof. Dr. Michala Harpáňa

V uplynulých dňoch získal náš redakčný kolega, významný slovenský literárny vedec a prekladateľ **Dr.h.c. prof. Michal Harpáň** dve významné ocenenia – *Cenu predsedu Národnej rady SR* **Petra Pellegriniho** za rozvoj kultúry a humanitného vzdelávania za rok 2015 v oblasti literárnej vedy a *Prémiu Literárneho fondu* (LF) za rozvoj slovenskej vedy doma a v zahraničí, ktorú mu udelila Sekcia pre vedeckú a odbornú literatúru a počítačové programy LF. Laudatio na profesora Michala Harpáňa predniesla počas slávnostného odovzdávania ceny v historickej budove Národnej rady riaditeľka Ústavu slovenskej literatúry SAV **Mgr. Dana Hučková, CSc**.

Prémia LF bola profesorovi Harpáňovi odovzdaná na základe oficiálneho návrhu Katedry translatológie Filozofickej fakulte UMB, ktorú fondu predložil jej vedúci **PhDr. Ivan Šuša, Ph.D.** Profesora Harpáňa, ktorý pôsobil na Filologickej fakulte UMB, neskôr na Fakulte humanitných vied UMB, ocenila banskobystrická univerzita aj čestným doktorátom *doctor honoris causa.*

Členovi našej Redakčnej rady srdečne blahoželáme a prajeme veľa ďalších tvorivých aktivít.

Vedúci Katedry translatológie FF UMB PhDr. Ivan Šuša, Ph.D. pri prezentácii a analýze literárnej a prekladovej tvorby profesora Harpáňa za prítomnosti autora pri príležitosti udelenia titulu *doctor honoris causa* UMB.

Profesor Harpáň pri preberaní čestného doktorátu na UMB

Prezentácia Dejín slovenskej literatúry na UMB

Redakcia NFR. Foto: Eva Čulenová

Prezentácia štyroch učebníc *Dejiny Ruska v umeleckých obrazoch*

Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici privítala 26. júna 2015 slovenských rusistov i zahraničných hostí, ktorí sa zúčastnili na prezentácii súboru štyroch učebníc pod názvom *Dejiny Ruska v umeleckých obrazoch* (*История России в художественных образах*). Učebnice predstavujú výstup projektu riešiteľského kolektívu na Katedre slovanských jazykov pod vedením **prof. Larisy Sugay, DrSc**., ktorý vznikol vďaka finančnej podpore fondu *Russkij mir*.

Na prezentácii sa zúčastnili predstavitelia Veľvyslanectva Ruskej federácie na Slovensku, recenzenti z Moskvy a kolegovia-rusisti zo slovenských univerzít, z Ruskej federácie, Bieloruska, Izraela a Nemecka.

Úvodné slovo patrilo dekanovi Filozofickej fakulty UMB v Banskej Bystrici a viceprezidentovi Asociácie rusistov Slovenska, doc. PhDr. Vladimírovi Biloveskému, PhD. Vo svojom príhovore ocenil prácu riešiteľského kolektívu a poďakoval sa všetkým, ktorí prijali pozvanie na prezentáciu súboru učebníc pre študentov slovenských vysokých škôl.

O tom, ako projekt vznikal, oboznámila publikum vedúca grantu prof. Larisa Sugay, DrSc., ktorá predstavila štyri učebnice, podrobnejšie sa venujúc prvej knihe *История России в художественных образах. Книга 1: IX – XVIII вв.*

Mgr. Anton Repoň, PhD., vedúci Katedry slovanských jazykov, priblížil druhú knihu súboru učebníc. Autor v nej venoval priestor dejinám a kultúre Ruska 19. a 20. storočia.

Mgr. Martin Lizoň, PhD. predstavil knihu *История России в художественных образах: Методические указания, задания и комментарии к работе с художественными фильмами, посвященными страницам русской истории и культуры*.

Doc. PhDr. Marta Kováčová, PhD. oboznámila prítomných s konkrétnymi ukážkami pracovného zošita, ktorý tvorí štvrtú časť súboru učebníc, a vychádza pod názvom *Тетрадь студента по курсу «История и культура России»*. Autorkou prvej časti pracovného zošita je Mgr. Kamila Brtková, PhD.

Okrem jednotlivých autorov vystúpili aj vzácni hostia zo zahraničia, medzi ktorými boli recenzentky: doc. O. J. Ivanovová, CSc., dekanka Fakulty humanitných technológií, prof. T. V. Saskovová, DrSc. z Majmonidovovej Štátnej klasickej akadémie v Moskve. S príspevkom vystúpila aj doc. V. M. Liashuk, CSc. z Katedry cudzích jazykov Katolíckej univerzity v Ružomberku. V rámci tejto časti prezentácie odznela tiež recenzia prof. O. A. Kravčenko, vedúcej Katedry kulturológie Doneckej štátnej univerzity, ktorá pre zložitú

situáciu v Donbase, žiaľ, nemohla do Banskej Bystrice pricestovať. Organizátori prezentácie na pôde Štátnej vedeckej knižnice privítali medzi vzácnymi hosťami aj kolegov zo slovenských univerzít. S diskusným príspevkom vystúpila prof. Eva Kollárová, PhD., prezidentka Asociácie rusistov Slovenska a riaditeľka Ústavu rusko-slovenských kultúrnych štúdií Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku, svoj pohľad na nový súbor učebníc prezentovala doc. D. Antoňáková, CSc., riaditeľka Inštitútu rusistiky a prekladateľstva. So svojou recenziou oboznámila prítomných aj prof. V. A. Kosovová z Kazanskej federálnej univerzity. Časť venovanú príspevkom a diskusii uzavrela T. V Perfilievová, riaditeľka Vedeckej knižnice Literárneho inštitútu A. M. Gorkého v Moskve.

Tvorivé úsilie riešiteľov projektu v množstve hodín, týždňov a mesiacov bolo ocenené vo všetkých vystúpeniach.

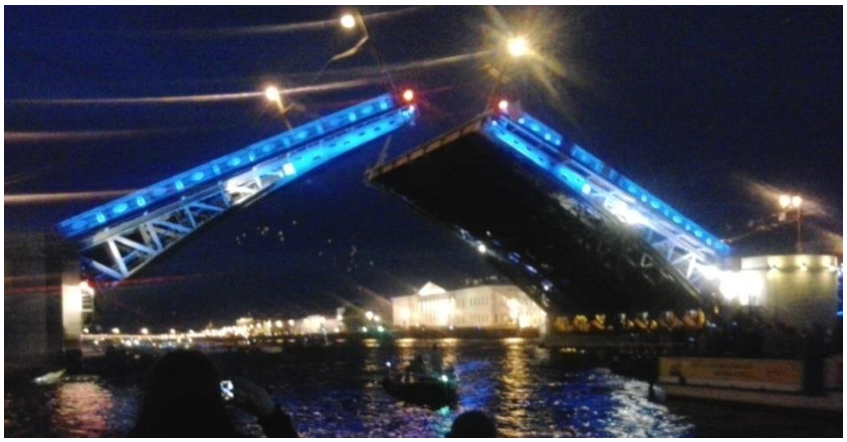
Pozvanie riešiteľského kolektívu prijal aj V. G Kulikov, prvý tajomník Veľvyslanectva Ruskej federácie, a J. S. Jepišinová, kultúrna atašé. Katedre slovanských jazykov a Štátnej vedeckej knižnici v Banskej Bystrici odovzdali knihy – dar veľvyslanca Ruskej federácie na Slovensku A. L. Fedotova.

Prezentáciu ukončilo vystúpenie divadelného súboru *У Лукоморья*, ktoré už niekoľko rokov tvoria – a s úspechom vystupujú – študenti Katedry slovanských jazykov pod vedením prof. Larisy Sugay, DrSc.

Mladí divadelníci predviedli nielen krásnu ruštinu, ale aj lásku k divadlu a k ruskej kultúre, čo publikum ocenilo dlhotrvajúcim potleskom.

Marta Kováčová

Skončila sa 23. medzinárodná lingvistická a literárnovedná konferencia GeSuS e.V. v Petrohrade

Katedra germanistiky na Filozofickej fakulte UMB v Banskej Bystrici sa pred rokom – v druhej polovici júna 2014 úspešne zhostila privilégia usporiadať 22. medzinárodnú lingvistickú a literárnovednú konferenciu GeSuS e.V. (Gesellschaft für Sprache und Sprachen e.V.). Na záver prestížneho vedeckého fóra, na ktorom sa zúčastnili germanisti z rôznych štátov Európy, prijali germanisti z Katedry nemeckej filológie na Petrohradskej štátnej univerzite poverenie od predsedníctva GeSuS zorganizovať ďalšiu vedeckú konferenciu GeSuS na ruskej pôde.

V poradí 23. medzinárodná lingvistická a literárnovedná konferencia GeSuS e.V. pod názvom *Jazyky v strednej Európe a mimo nej* sa konala od 22. júna do 24. júna 2015 v Petrohrade – v meste s bohatou históriou aj súčasnosťou. Zúčastnilo sa na nej viac ako sto germanistov z rôznych krajín európskeho kontinentu. Cieľom konferencie bola vzájomná výmena najnovších vedeckých poznatkov, ako aj nadviazanie spolupráce medzi účastníkmi konferencie resp. medzi ich pracoviskami.

Bezprostredne po oficiálnom otvorení konferencie nasledovali plenárne prednášky s orientáciou na oblasť lingvistického bádania. Počas plenárnej časti konferencie si jej účastníci vypočuli nasledujúce prednášky:
Claudia Wich-Reif: *Entwicklungstendenzen vom Althochdeutschen zum Neuhochdeutschen in Zeit und Raum: Wenn / wann der Genitiv als Objektkasus nicht verschwindet;* Pavel Skrelin: *Deutsch-russischer Sprachkontakt: Wir wissen nicht vorauszuahnen, wie andern unser Wort erklingt ...;* Evgenia Goncharowa: *Egozentrische Sprachmittel als Forschungsgegenstand relationaler Stilistik;* Volkmar Engerer: *Informationswissenschaft und Linguistik. Ihr Verhältnis, historisch und jetzt.*

Rôznorodé tematické zamerania plenárnych prednášok zreteľne signalizujú, že v súčasnej diachrónnej i synchrónnej lingvistike patrí priestor rôznym poznávacím prístupom. Už z názvov prednášok je tiež zrejmé, že súčasný výskum zameraný na jazyk sa vyznačuje interdisciplinárnosťou.

Po plenárnych prednáškach pokračoval ďalší program konferencie prácou v nasledujúcich sekciách: a) Všeobecná sekcia, b) Odborné jazyky v teórii a praxi; c) Gramatika: forma a funkcia; d) Idiómy v texte a lexikóne; e) Interkultúrna komunikácia: jazyk a kultúra; f) Lingvistika a literárna veda; g) Jazyk médií a jazyk politiky; h) Didaktika vyučovania cudzích jazykov; i) Jazykové zmeny a jazykové variety; j) Textová lingvistika a diskurzívna analýza; k) Teolingvistika; l) Translácia ako most medzi jazykmi a kultúrami. Počet a rôznorodosť sekcií je odrazom toho, že oblasť výskumu v súčasnej germanistiky je veľmi rozsiahla – od lingvistiky cez literárnu vedu, translatológiu až po vyučovanie nemčiny ako cudzieho jazyka.

Na konferenciu prijali pozvanie predsedníctva GeSuS aj germanistky a germanisti z Katedry germanistiky na Filozofickej fakulte UMB v Banskej Bystrici, ktorí si účasťou na tomto germanistickom fóre pripomenuli 20 rokov existencie Katedry germanistiky na UMB. Aj v ich konferenčných príspevkoch je vo väčšej či menšej miere zastúpený interdisciplinárny pohľad na jazyk a jazykovú komunikáciu, ako aj na procesy prekladu a tlmočenia.

Alena Ďuricová sa zamerala v príspevku *Termini in der Rezeptionsphase der Übersetzung* na právne termíny v nemčine a slovenčine, ktoré charakterizovala z lingvistického hľadiska. Poukázala na problémy, ktoré vznikajú pri preklade právnej terminológie z nemeckého jazyka do slovenčiny a opačne. Problémy konkretizovala na príkladoch z vlastnej prekladateľskej praxe. Zvýraznila tiež význam práce s termínmi v receptívnej fáze prekladu. Porozumenie, analýza a interpretácia predstavujú nevyhnutné kroky v procese prekladu a zároveň neoddeliteľnú súčasť obsahu vzdelávania budúcich prekladateľov.

Zuzana Bohušová prezentovala interdisciplinárnu tému inovatívneho výskumného prepojenia tlmočenia a hudby z hľadiska predispozícií, didaktiky a performancie. Príspevok vyvolal v rámci sekcie translatológie výborný ohlas a podnetnú odbornú diskusiu teoretikov tlmočenia z rôznych krajín i úspešných praktizujúcich tlmočníkov, absolventov Petrohradskej štátnej univerzity. Príspevok Zdenka Dobríka *Kluften des Interpretierens von Symbolen in verschiedenen Kulturen und Subkulturen* patrí do výskumného priestoru kultúrne orientovanej lingvistiky a translatológie. Autor v ňom analyzoval príčiny rozdielnej interpretácie vybraných symbolov predstaviteľmi rôznych subkultúr. Východiskom príspevku sú reálne komunikačné situácie, ktoré sa odohrali v nedávnom období vo Vrastislaviciach pri Liberci.

Edita Jurčáková sa zaoberala v príspevku *Der Einsatz von Parallel- und Hintergrundtexten bei der Übersetzung von Fachtexten* využitím paralelných a pomocných sprievodných textov v odbornom preklade. Charakterizovala funkcie paralelných textov, ako aj spôsoby práce s paralelnými textami na vyučovaní odborného prekladu. Jana Lauková prezentovala príspevok *Linguistische Behandlung von Übersetzungsproblemen am Beispiel des Sprachenpaares Deutsch – Slowakisch*. Jadro príspevku tvorili vedomosti a poznatky, ktoré získala autorka príspevku počas doterajšej pedagogickej praxe. Orientovala sa predovšetkým na prácu s textami určenými na preklad, konkrétne na analýzu a riešenie reálnych aj potenciálnych prekladateľských problémov. Eva Molnárová sa v príspevku *Terminologie in einer interlingualen Komparation* zamerala na oblasť spoločensko-politickej lexiky v slovenčine, ruštine a nemčine. Zdôraznila, že aj na Slovensku sa v súčasnosti postupne rozvíja nová hraničná disciplína politolingvistika; imanentnou súčasťou tohto procesu je aj vytváranie terminologického aparátu a funkčných metodologických prístupov. Okrem toho predstavila autorka príspevku výsledky komparatívnych výskumov, ktoré odrážajú súčasný stav poznania v nemeckej, ruskej a čiastočne aj slovenskej politolingvistike. Stredobodom pozornosti príspevku Jany Štefaňákovej *Zur Verwendung der Fremdwörter in der jourmalistischen Wirtschaftssprache und zu einigen Aspekten der Arbeit mit der Wirtschaftsterminologie* je používanie cudzích slov, najmä anglicizmov a amerikanizmov v nemeckom ekonomickom jazyku. Východiskom analýzy sú vybrané príklady z nemeckých hospodárskych novín. Zuzana Tuhárska oboznámila auditórium s príspevkom *Besonderheiten der Fachsprachenvermittlung aus dem Bereich des Steuerrechts in der universitären Ausbildung* Zamerala sa v ňom na pripravovaný učebný text z oblasti daňovníctva v

nemeckom jazyku a poukázala na možnosti integrácie odborných jazykov do univerzitného vzdelania a na ich prepojenie s cudzojazyčnou kompetenciou.

Významnou poznávacou súčasťou programu konferencie bola návšteva Petrodvorca – bývalej honosnej rezidencie ruských imperátorov na brehu Fínskeho zálivu.

Zdenko Dobrík

Zavŕšili sme tri roky *Prekladateľských soirée*

V priestoroch Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici, v priebehu posledných troch rokov, sa viac-menej pravidelne konali prekladateľské soirée. Podujatia organizovala Katedra anglistiky a amerikanistiky Filozofickej fakulty UMB v spolupráci s centrom InfoUSA a Veľvyslanectvom Spojených štátov amerických na Slovensku.

Organizáciu mali na starosti viacerí pracovníci Katedry anglistiky, menovite dekan Filozofickej fakulty UMB, doc. Vladimír Biloveský, PhD., PhDr. Katarína Feťková, PhD. (spolumoderátorka), PhDr. Ľubica Pliešovská, PhD., PhDr. Martin Djovčoš, PhD. (hlavný moderátor) a PhDr. Martin Kubuš, PhD., ktorý podujatia dokumentoval. Za Štátnu vedeckú knižnicu treba spomenúť Mgr. Zuzanu Kopčanovú, ktorej patrí veľká vďaka za spoluprácu a komunikáciu s vedením Štátnej vedeckej knižnice. Bez jej pomoci by sme si podobné podujatia nevedeli ani predstaviť.

Stretnutia mali za cieľ zviditeľniť diela amerických spisovateľov, a tiež ich prekladateľov, ktorí nám ich sprostredkovali. Prvým čestným hosťom bol náš bývalý učiteľ a kolega Ján Vilikovský (17. apríla 2012), ktorý hovoril najmä o diele amerického spisovateľa židovského pôvodu Philipa Rotha. Druhý hosť (Bystričan) Vladislav Gális (6. novembra 2012) sa s publikom podelil o zážitky z prekladu knihy Isaaca Bashevisa Singera *Otrok*, za ktorú dostal Cenu Jána Hollého. Ako tretí do Banskej Bystrice zavítal náš externý kolega z Univerzity Komenského v Bratislave Alojz Keníž a svoje prekladateľské dielo predstavil 5. februára 2013. Po dvoch mesiacoch (9. apríla 2013) sme privítali manželku V. Gálisa Marínu Gálisovú, ktorá nám umožnila nahliadnuť do tajov prekladu najmä populárnej literatúry pre mládež. Piatym hosťom bol neuveriteľne produktívny prekladateľ anglosaských spisovateľov, novinár, spisovateľ držiteľ Ceny Jána Hollého Otakar Kořínek (30. septembra 2013). Nosnou témou večera boli preklady diel Johna Steinbecka. Dňa 30. septembra 2014 sme na pôde Štátnej vedeckej knižnice mali tú česť privítať šéfredaktorku *Revue svetovej literatúry* a laureátku Ceny Jána Hollého Jarmilu Samcovú, ktorá nám priblížila dielo Afroameričanky Toni Morrisonovej. Siedmym hosťom bol prekladateľ a básnik Marián Andričík (31. 3. 2015) z Filozofickej Fakulty UPJŠ v Košiciach. Priblížil nám diela básnikov a prozaikov, najmä Jacka Kerouaca, či Britov Williama Blaka a Teda Hughesa.

Na poslednom soirée (29. septembra 2015) sme privítali manželov Miroslavu a Jána Gavurovcov z Prešovskej univerzity v Prešove, prekladateľskú dvojicu par excellence. Gavurovci nás zasvätili do problematiky práce prekladateľskej dvojice, zamerali sa najmä na americké diela pre deti a mládež.

Podujatia sa tešili veľkému záujmu – soirée sa spravidla konali vo veľkej, vyše stomiestnej spoločenskej sále, ktorá bola zvyčajne plná. Študenti sa zapájali do diskusií a zakaždým si šťastlivci odniesli z akcie aj peknú knižnú cenu.

Martin Kubuš

Lingvokomunikačné aspekty v kontexte slovenčiny ako cudzieho jazyka

Pri príležitosti *Dní vedy a otvorených dverí* zorganizovala dňa 12.11.2015 Katedra translatológie Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici prednášku PhDr. **Ladislava Györgya**, PhD. *Lingvokomunikačné aspekty v kontexte metodiky slovenčiny ako cudzieho jazyka.* Vychádzala pritom zo súčasnej globalizácie ponúkajúcej možnosti vzdelávať sa a pracovať v iných štátoch a aj z migračnej situácie v Európe. Dr. György pôsobil ako lektor na Segedínskej univerzite v Maďarsku a pedagogicky sa podieľa aj na každoročne realizovanom celouniverzitnom výberovom predmete *Slovak for foreigners*, ktorý otvára Katedra translatológie Filozofickej fakulty každý semester pre zahraničných študentov UMB.

Dr. György prítomným v hodinovej prednáške priblížil tri tematické okruhy: 1. Slovenčina ako cudzí jazyk alebo je slovenčina ťažká?; 2. Didaktika slovenčiny ako cudzieho jazyka (CJ) a princíp interlingválnej proxemiky a 3. Poznámky k metodickým postupom vo vyučovaní slovenčiny ako CJ, pričom priblížil profil absolventa kurzu, jednotlivé metódy vyučovania, konkrétne problémy osvojovania si slovenčiny ako cudzieho jazyka (fonetickej, morfologickej a komunikačnej kompetencie), upozornil na problematické miesta osvojovania si Sj ako CJ a na komunikačné bariéry (znalostné/kódové a informačné/, fyzikálne /paralingválne, extralingválne/, interakčné a transkultúrne**).** Následne uviedol konkrétne príklady, keď analyzoval konkrétne prejavy a poukázal na problémy a ich príčiny.

Zaujímavú prednášku za prítomnosti vedúceho Katedry translatológie PhDr. **Ivana Šušu**, Ph.D. moderovala PhDr. **Anita Huťková**, PhD., ktorá prítomným predstavila aj doterajšie, najmä monografické a pedagogické diela Dr. Györgya, PhD.

Vydarené podujatie sa nieslo v duchu pripomenutia si rozvoja vedy a techniky na Slovensku a dúfame, že prítomných obohatilo o zaujímavé poznatky.

Eva Čulenová

Úspešná medzinárodná obhajoba dizertačnej práce doktorandky Katedry germanistiky Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela

Cotutelle de thèse na Filozofickej fakulte UMB a Viedenskej univerzite

Na konci letného semestra 2015, v tradične vymedzenom období „dizertačnej žatvy“, bol ukončený medzinárodný slovensko-rakúsky projekt dizertačnej práce Mgr. **Miroslavy Hliničanovej**, PhD., v študijných programoch všeobecná jazykoveda – Sprachwissenschaft, koncepčne budovaný ako prestížne binacionálne štúdium *cotutelle de thèse.*

27. augusta 2015 bolo trojročné systematické úsilie doktorandky, jej školiteľky i školiteľa zavŕšené úspešným vystúpením, vykonaným pred medzinárodnou komisiou pre obhajoby dizertačných prác.

Školiteľmi dizertačnej práce boli doc. PhDr. **Zuzana Bohušová**, PhD., z Katedry germanistiky FF UMB v Banskej Bystrici a Univ. Prof. Dr. **Wolfgang U. Dressler** z Inštitútu lingvistiky Viedenskej univerzity a z Rakúskej akadémie vied. M. Hliničanová uskutočnila korpusovo-lingvistický výskum v oblasti morfonotaktiky a plurálových dvojtvarov v komparácii oboch jazykov v rámci témy *Konkurrenz und Kooperation der Sprachkomponenten im Deutschen und im Slowakischen* – Konkurencia a kooperácia jazykových komponentov v nemčine a slovenčine. Pripravila a na posudzovanie predložila rozsiahlu 258-stranovú dizertáciu s porovnávacím kompozičným skeletom, napísanú v nemeckom jazyku, vedecky inšpiratívnu pre obe lingvistické tradície, rozvíjajúce sa

v blízkom sociokultúrnom prostredí a lingvokomunikačnom kontexte. Netreba zdôrazňovať, že prof. Dressler je špičkovou osobnosťou rakúskej a svetovej jazykovedy. Pre Filozofickú fakultu UMB je veľkou cťou a prejavom dôvery, že na základe témy, ktorú vypísala slovenská školiteľka, prof. Dressler pozval slovenskú doktorandku do rakúskej výskumnej zostavy.

V postavení predsedu komisie pre obhajoby dizertačných prác pôsobil prof. PaedDr. **Vladimír Patráš**, CSc., garant študijného programu 3. stupňa všeobecná jazykoveda, zo školiaceho pracoviska – Katedry slovenského jazyka a komunikácie FF UMB v Banskej Bystrici. Členkou komisie bola doc. PhDr. **Janka Klincková**, PhD., z tej istej katedry a PD Dr. phil. habil. **Mária Papsonová**, CSc., z FF UPJŠ v Košiciach. Ako člen komisie za partnerskú rakúsku inštitúciu fungoval Univ. Prof. Mag. Dr. **Stefan** M. **Newerkla** z Inštitútu slavistiky Viedenskej univerzity, osobnosť slavistického vedeckého sveta a kultúry.

Dizertačnú prácu oponovali a posudky vypracovali prof. Newerkla, prof. PhDr. **Juraj Vaňko**, CSc., z FF UKF v Nitre a doc. PhDr. **Martina Kášová**, PhD., z FF UPJŠ v Prešove. Úryvky z posudkov sú zdokumentované v prílohe tohto článku.

M. Hliničanová súbežne študovala na obidvoch univerzitách – na Filozofickej fakulte UMB v Banskej Bystrici a na Viedenskej univerzite. Na zabezpečenie takéhoto náročného pôsobenia získala štipendiá Národného štipendijného programu a Akcie Rakúsko – Slovensko.

Čiastkové výsledky svojich výskumov postupne predstavila na kolokviách vo Viedni a na medzinárodných kongresoch v Salzburgu a Pise. Ocenenie si zasluhuje aj v súvislosti s dodržaním štandardnej dĺžky štúdia, pretože mala dvojité penzum povinností. Okrem toho administratíva, ktorá sprevádza medzinárodné štúdium *cotutelle de thèse*, má takmer nepredstaviteľný objem. Tento typ štúdia okrem doktorandky kladie nesmierne nároky aj na oboch školiteľov po odbornej i organizačnej stránke.

Finále medzinárodného „vedeckého sviatku“: spoločná fotografia pred galériou osobností banskobystrickej lingvistickej slovakistiky Katedry slovenského jazyka a komunikácie Filozofickej fakulty UMB. Zľava prof. Papsonová, prof. Patráš, prof. Newerkla, Dr. Hliničanová, prof. Vaňko, doc. Bohušová a doc. Klincková.

Komisia pre obhajoby dizertačných prác navrhla absolventke medzinárodného doktorandského štúdia udeliť vedecko-akademickú hodnosť „philosophiae doctor“ (PhD.) na Univerzite Mateja Bela i na Viedenskej univerzite. Mgr. Miroslava Hliničanová, PhD., sa tak zaradila medzi najúspešnejších absolventov študijného programu 3. stupňa všeobecná jazykoveda. Jej kompetentné počínanie počas štúdia a zvládnutie jeho záverečnej fázy vedno s osobnostným úspechom potvrdzuje koncepčnosť študijného programu a profesionalitu školiteľov – vedcov a pedagógov na banskobystrických pracoviskách. Tak poskytuje presvedčivý dôkaz o vskutku medzinárodnej úrovni jedného z doktorandských štúdií na Univerzite Mateja Bela, ktoré svojou náročnosťou a výsledkami bez nadsadzovania zodpovedá aj vysokým akreditačným nárokom a kritériám.

Vladimír Patráš, Zuzana Bohušová

Príloha – úryvky z posudkov rakúskeho školiteľa a oponentov:

Prof. Dr. Wolfgang U. Dressler, Universität Wien, Österreichische Akademie der Wissenschaften
Für das Deutsche konnte die Kandidatin auf mehr Vorarbeiten aufbauen als für das Slowakische, wo sie zum ersten Mal Modelle der Natürlichen Morphologie, der Morphonotaktik, der Überabundanz und von Corbetts Kanonischer Typologie anwendet. Deshalb weist ihre Dissertation größere Innovationen für das Slowakische als für das Deutsche auf. Es wäre sehr wünschenswert, wenn diese Dissertation, aus deren ersten Bereich bereits gemeinsame Publikationen eingereicht worden sind, als umfangreiche Monographie publiziert werden könnte.

doc. PhDr. Martina Kášová, PhD., Prešovská univerzita
Vyzdvihujem najmenej štyri pozitíva tejto práce. Je to jej detailne premyslená štruktúra, výskumný interdisciplinárny záber, tematické novátorstvo a nadštandardný rozsah.
Autorkin záujem, ako som už spomenula, sa sústreďuje na praktický výskum, ktorý je rozsiahly, jednotný, dôsledný, systematický, cieľavedomý, ukrývajúci množstvo mravčej práce. Vidím v ňom pozitívnu hodnotu doktorandskej práce. Dizertantka sa podujala na úlohu, ktorá si vyžaduje trpezlivé hľadanie a jemnú analýzu vybraných jazykových komponentov. Nastolené hypotézy sú sformulované jasne a zrozumiteľne. Miroslava Hliničanová navrhla istý model analýzy, rozbor ilustrovala na príkladoch, komentovala javy, naznačovala problémy a ich možné riešenia.

Univ.-Prof. Mag. Dr. Stefan Michael Newerkla, Univerzita Viedeň
Čo sa týka prístupu k problematike, dizertantka presne vymedzuje použité korpusovo- a počítačovolingvistické metódy a aktuálne teoretické modely v rámci kontrastívnej lingvistiky. So zreteľom na teóriu prirodzenej fonológie a morfológie ide v prvej časti práce najmä o fonotaktický model Beats-and-Binding poľskej lingvistiky Katarzyny Dziubalskej-Kołaczyk a v druhej o vedecké koncepty ako napr. teóriu „nadbytku„ (angl. *overabundance*) v koncepcii talianskej lingvistky Anny M. Thornton a kanonickú typológiu v ponímaní britského lingvistu Grevilla C. Corbetta. Uvedené metódy sú skutočne základnými súradnicami analýzy a interpretácie skúmaných dát. V aplikácii týchto modelov a konceptov na stanovené ťažiská kontrastívneho výskumu nemčiny a slovenčiny spočíva aj hlavný inovatívny prínos celej dizertácie. Dizertantka vo svojej práci dokazuje, že disponuje všetkými lingvistickými kompetenciami a zručnosťami potrebnými pre úspešné zvládnutie témy.

prof. PhDr. Juraj Vaňko, CSc., UKF Nitra

Práca Mgr. M. Hliničanovej sa neobmedzuje na skúmanie fonologickej štruktúry morfémy (v zmysle Trubeckého ponímania morfonotaktiky), ale orientuje sa aj na problematiku kombinácie morfém. Autoka teda morfonotaktiku chápe ako interakciu medzi morfotaktikou a fonotaktikou, ktorá reprezentuje subsystém morfonológie. K týmto metodologickým východiskám autorka ešte pripája preferenčnú teóriu univerzálnej príznakovosti, podľa ktorej niektoré prvky vo fonológii a v morfológii sú menej príznakové ako iné. Vzhľadom na to, že pri flektívnych jazykoch sa predpokladá väčšia príznakovosť spoluhláskových skupín v koncovkových zoskupeniach a menej v slovotvorných zoskupeniach, autorka celkom prirodzene venuje väčšiu pozornosť flektívnej morfológii. Jazykový materiál pre svoju kontrastívnu analýzu čerpá z dvoch nemeckých, resp. rakúskych elektronických korpusov a zo Slovenského národného korpusu. Takto sa na základe bohatého jazykového materiálu M. Hliničanovej darí robiť podrobný výklad rôznych aspektov morfonotaktických javov a tvarových dubliet v slovenčine a v nemčine, a to nielen v ich ideálnom (systémovom) ukotvení, ale aj v reálne fungujúcej jazykovej praxi.

Obzretie za prof. PhDr. Pavlom Plutkom, CSc.

V posledných mesiacoch sa akademickou obcou rozniesla smutná správa o úmrtí jedného z najvýraznejších literárnych vedcov a kritikov, univerzitného profesora PhDr. Pavla Plutka, CSc. (napr. prof. Viera Žemberová v príspevku *Za prof. Pavlom Plutkom, CSc.*; *Slavica litteraria*. 2015, roč. 18, č. 1, s. 197-198). Jeho osobnosť ako vedca, je, tak ako jeho osoba, tak trochu zahalená skryto romantizujúcim rúškom predstavy elegantného bohéma-intelektuála, ktorý je napriek svojim koreňom braný ako symbol svojráznosti, prenikavosti literárneho myslenia a do istej miery aj ako symbol istej intelektuálnej frivolnosti, ale aj otvorenosti a priamočiarosti – takto sme ho videli my, jeho kolegovia.

Táto jeho uvoľnená „bohémskosť" a svojráznosť spôsobila, že sa nám na istý čas – asi 6 rokov – stratil z dohľadu, no jeho pozostalosť v podobe hlbokých myšlienok, analýz slovenského literárneho života a svojho okolia ako takého, takisto aj jeho osobitý humor ostali v našich mysliach, spomienkach, ale aj v tlačených materiáloch a vo vedomostiach študentov asi naveky.

Narodil sa 27. júna 1934 v Šamudovciach, v dedinke na východe Slovenska, v okrese Michalovce v terajšom Košickom kraji. Jeho otcom bol Pavol Plutko (nar. 1902), ktorý po znárodnení majetku pracoval v JRD Šamudovce, a matkou bola Alžbeta Plutková, rod. Ďurovčíková (nar. 1909). Po znárodnení majetku bola ženou v domácnosti, neskôr ostala na zdravotnom dôchodku. Vlastnili len rodinný dom v Šamudovciach spolu so záhradou. Pavol Plutko mal ešte dvoch súrodencov – brata Jána Plutka, ktorý postupne pôsobil Kroměříži, potom vo Vihorlate, národnom podniku, Michalovce ako technický pracovník, no súkromne sa venoval aj filmovaniu a fotografovaniu. Sestra Anna, vydatá Jarabáková, pôsobila ako učiteľka 1. až 5. ročníka na Základnej deväťročnej škole v Trhovištiach (bývala v Bánovciach nad Ondavou). Pavol Plutko po ukončení 5. triedy ľudovej školy v Šamudovciach navštevoval Štátne gymnázium v Michalovciach, ktoré absolvoval maturitou v roku 1953. Po maturite nastúpil na Prírodovedeckú fakultu UK v Bratislave na odbor biológia, no z rodinných (a finančných) dôvodov ho však už v prvom semestri musel opustiť. Jeden rok (1953 – 1954) pôsobil ako učiteľ na Základnej deväťročnej škole v Lastomíri (okres Michalovce), a hneď nato sa stal poslucháčom Filologickej fakulty Vysokej školy pedagogickej v Prešove, kde študoval odbor slovenský jazyk (1954 – 1958). Následne nastúpil na miesto učiteľa na Jedenásťročnej strednej škole v Giraltovciach (okr. Bardejov, 1958 – 1960). Podľa ich posudku je „tichej, uzavretej a vážnej povahy [...]". Podľa prvého kádrového posudku z roku 1959 bol „v práci povrchný, pretože prejavoval odpor k písomným prípravám na vyučovanie. K predstaveným bol málo otvorený a k učiteľskému kolektívu sa správal rezervovane. Pomer ku žiakom hodnotili ako odmeraný, pričom s rodičmi málo prichádzal do styku keďže nebol triednym učiteľom[...] Prejavoval však snahu najmä na vyučovaní slovenského jazyka [...]" Povinnosti obsiahnuté vo vtedajšom pracovnom poriadku podľa hodnotenia riaditeľa školy v Giraltovciach plnil „len čiastočne, pretože zanedbával hlavne vykonávanie dozorov cez prestávky a písomných príprav na vyučovanie". No venoval sa však prípravám žiakom v oblasti dramatického umenia. (Podľa Kádrového posudku Pavla Plutka, riaditeľa školy, Giraltovce, 15. júla 1959). Avšak už v hodnotení tejto školy v nasledujúcom roku (1960), kedy Pavol Plutko odchádzal na Pedagogickú fakultu do Nitry, sa nachádza oveľa pozitívnejšie hodnotenie: „Po výchovno-vzdelávacej stránke dosiahol pekné výsledky ako triedny v 11-tej triede. Ako pedagóg má dobrý vzťah k výchovnej práci a k deťom. S rodičmi dobre spolupracuje. Jeho vzťah ku kolektívu je dobrý. Sám je v kolektíve obľúbený pre svoju priamu povahu. Ku svojim kolegom je úprimný a má rád kolektív. V práci je svedomitý, usilovný a svoje povinnosti si plní dobre (podľa: Štrus, Jozef, učiteľ JŠŠ Giraltovce, 19.8. 1960, posudok na Pavla Plutka). Medzi týmto obdobím Pavol Plutko absolvoval aj skrátenú vojenskú službu.

Podľa záznamov vtedajšieho Pedagogického inštitútu v Nitre (neskoršie Filozofická fakulta UKF v Nitre) nastúpil 1. 9. 1960 na miesto odborného asistenta na Pedagogickej fakulte v Nitre. Z tohto obdobia pochádza asi najvýstižnejší a najhlbší posudok — neuvedomene, no v zopár vetách stručne vystihujúci celý jeho intelektuálny život, ktorý bol prezentovaný v zopár vetách (uverejňujeme ho v plnom znení): „Menovaného poznám od 1. sept. r. 1960, kedy začal vyučovať na PF v Nitre. Po celý tento čas som mala možnosť poznať, že na vyučovanie sa veľmi pečlivo pripravuje, veľa číta nielen novodobú slovenskú literatúru, ale i literatúru svetovú, veľa uvažuje, hodnotí súčasné udalosti a jeho myšlienkové formulácie o týchto veciach boli výstižné, stručné a správne. Časopisy odborné, politické sledoval a ku každej veci mal svoje stanovisko, čo prezrádzalo, že o veci premýšľal. Charakterové vlastnosti som nemala príležitosť poznať...Časom z neho môže byť učiteľ s veľkými vedomosťami.“ (Pedagogický inštitút v Nitre).

Tento posudok vystihuje jeho nielen dovtedajšie, ale aj ďalšie pracovné nasadenie a vzťah k pracovisku a kolegom.

Pavol Plutko strávil v Nitre mnoho rokov, pričom prechádzal mnohými funkciami, ale aj osobným kariérnym rastom. Na vtedajšom Pedagogickom inštitúte pracoval na Katedre jazykov, na oddelení slovenského jazyka, na novej Pedagogickej fakulte v Nitre pôsobil na Katedre slovenského jazyka a literatúry. Tu učil dejiny slovenskej literatúry po roku 1918, viedol prednášky a semináre na internom aj diaľkovom štúdiu, prednášal českú literatúru a teóriu literatúry, príležitostne aj literatúru pre mládež. V prvých rokoch viedol aj Divadielko malých foriem. Doktorát z filozofie (PhDr.) obhájil v roku 1964 na Filozofickej fakulte Univerzity P. J. Šafárika. Od 1.10 1964 sa stal externým vedeckým ašpirantom v Ústave slovenskej literatúry SAV v Bratislave, kde pod školiteľským vedením PhDr. Břetislava Truhlářa, CSc. v roku 1972 obhájil kandidátsku dizertačnú prácu s názvom Tematické kontexty lyriky (K typológii Mihálikovej poézie). V tejto práci sa pokúsil uplatniť niektoré aspekty interpretácie umeleckého textu na konkrétnom básnickom materiáli. Všímal si pritom najmä vzájomný vzťah témy a kontextu, no usiloval sa „mať vždy na pamäti, že umelecké dielo je kompaktný útvar, že všetky jeho zložky tvoria homogénny celok, lebo slúži rovnakému cieľu, t. j., že majú estetické zameranie.“ (Plutko, 1972). 30. januára 1976 odovzdal na Pedagogickej fakulte v Nitre habilitačnú prácu s názvom Problémy lyriky (kontext, téma, lyrický subjekt), kde postupne analyzuje vzťah témy a sociálneho kontextu na podklade tematiky sociálna v štruktúre Plebejskej košeli, literárnu konvenciu a persuazijnú lyriku (od Plebejskej košele k Spievajúcemu srdcu), slovesnú tradíciu a tematickú výstavbu komunikátu na materiálu Vzbúreného Jóba a komunikačné kontexty v literárnom vývine (tu uvažoval o literárnokritickej percepcii Mihálikovej poézie). V celej habilitačnej práci si pritom všíma autorský subjekt, pretože „vzhľadom na psychologický efekt tvorby ide tu najmä o vzájomný vzťah jednotlivca a spoločnosti, ako aj o rozličné napätia medzi nimi, ktoré si jednotlivec musí riešiť. Umelecké dielo je špecifickou formou tohto riešenia...“ (Plutko, 1976). 21. septembra 1979 s účinnosťou od 1. septembra 1979 ho minister školstva SSR vymenoval za docenta pre odbor teória a dejiny slovenskej literatúry. V rokoch 1983 – 1987 pôsobil ako umelec v slobodnom povolaní v Ústave umeleckej kritiky a divadelnej dokumentácie v Bratislave. Do Nitry sa vrátil v roku 1987, kde pôsobil až do roku 1996 postupne na rôznych pozíciách prodekana a dekana. 4. mája 1994 bol prezidentom SR Michalom Kováčom vymenovaný za profesora pre odbor teória a dejiny slovenskej literatúry. Po sobáši v roku 1996 sa presťahoval do Banskej Bystrice, kde v akademickom roku 1996/1997 pôsobil na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela, na Katedre slovenského jazyka a literatúry ako profesor. 23. 9. 1997 poslal prihlášku do zamestnania na vedľajšiu Filologickú fakultu, ktorá v tom období len vznikala. Pavol Plutko jej pomáhal vzniknúť a úspešne naštartovať vo funkcii prvého prodekana pre študijné záležitosti a ako prvý vedúci Katedry slovakistiky rozbehol aj činnosť tohto pracoviska (porov. Šuša, 2004). Vďaka Plutkovi vznikol doteraz úspešne fungujúci vedecký časopis *Filologická revue,* no jeho

výraznou aktivitou bolo aj rozbehnutie doteraz fungujúceho cyklu vedeckej medzinárodnej konferencie *Preklad a tlmočenie* (v týchto dňoch sa pripravuje už jej dvanásty ročník).

Na UMB pracoval až do svojho odchodu do dôchodku v roku 2004.

„Pavla Plutka zaujímal umelecký text ako objekt metodiky vyučovania literatúry, čo znamenalo, že sa sústredil na problematiku metódy práce s umeleckým textom, ktoré cibrili porozumenie umeleckého textu a vnímanie teórie umeleckého textu prostredníctvom jeho estetiky. Literárne časopisy poskytli Pavlovi Plutkovi priestor v role literárneho kritika. V časopise Romboid bola čitateľmi vyhľadávaná literárnokritická rubrika, do ktorej prispieval pod pseudonymom Observátor III., ale nebolo to jeho jediné pracovné vzdialenie sa svojmu občianskemu menu.“ (Žemberová, 2015).

Medzi jeho početné autorské počiny patria monografie *Cesta k básnickému tvaru* (1979); *Poézia, čas, hodnota* (1985); *Básnik Vladimír Reisel* (1989); *Umelecký profil Pavla Hrúza* (1998); *Autor umeleckého diela* (1992) a *Autor a dielo* (1994). Ako píše Ivan Šuša, jeho nosné práce sa venujú komunikačnému kontextu vzťahov v triáde autor-dielo-čitateľ. „Na autora sa pozrel ako špecifický problém výskumu. Všíma si otázky ako sú autor ako spoločenská kategória, subjekt diela, súčasť recepcie a literárneho života, rieši otázky neexistencie teórie autora umeleckého diela a podobne (Šuša, 2004, s. 7). Šuša si všíma aj Plutkovu poslednú monografiu *Profil Pavla Hrúza* (1998).

„Vzťah k umeleckému textu zúročil Pavol Plutko v editorskej funkcii pri konferenčných, tematických, jubilejných zborníkoch, ale aj ako spoluautor učebnice Dejiny slovenskej literatúry 4, ktorá vznikla pod vedením Jána Števčeka v roku 1987, a venovala sa vývinu slovenskej literatúry od roku 1945. Naposledy autorsky prispel Pavol Plutko do kolektívnej publikácie určenej kultúrnej verejnosti aj na štúdium s dobovo aktuálnym problémom Rómska tematika v literárnej a umeleckej reflexii v roku 1992.“ (Žemberová, 2015). Na Pavla Plutka si spomíname ako na šarmantného, charizmatického muža, vysokého elegána s prenikavým myslením, schopným pozrieť sa až do duše svojho komunikanta. Jeho špecifický humor a vtipné komentáre situácií mi znejú v ušiach dodnes. Bol otvoreným, priamočiarym človekom, ktorý mal rád ľudí a dokázal si ich vážiť. Rešpektoval názory druhých, vedel vždy vypočuť, múdro poradiť. Jeho otvorená myseľ bola flexibilná, sledoval dianie okolo seba, čítal všetko, čo mu „prišlo do ruky“, asocioval, spájal veci a dokázal sa v situáciách vždy spoľahlivo zorientovať.

Jeho odchod zo života je veľkou škodou.

Podľa oficiálneho potvrdenia Obecného úradu Šamudovce sa v roku 2009 vrátil k nim do rodnej obce, kde sa o neho staral brat Ján Plutko až do jeho skonu 12. júla 2015.

Prof. PhDr. Pavol Plutko, CSc. je pochovaný na miestnom cintoríne v Šamudovciach.

Česť Tvojej pamiatke, Paľo.

Eva Čulenová

LITERATÚRA A ZDROJE

PLUTKO, P.: *Tematické kontexty lyriky (K typológii Mihálikovej poézie).* Bratislava 1970. [Rukopis kandidátskej dizertačnej práce obhájenej v roku 1972 v Ústave slovenskej literatúry SAV]

PLUTKO, P.: *Problémy lyriky (kontext, téma, lyrický subjekt).* [Rukopis habilitačnej práce obhájenej v roku 1978 na Pedagogickej fakulte v Nitre]

Archívne materiály prof. PhDr. Pavla Plutka, CSc. (vymenovanie za docenta, vymenovanie za profesora, kádrové posudky KSS, životopisy)

ŠUŠA, I.: *Kto je kto. Pavol Plutko.* In: *Slovenské národné noviny*, roč. 15, č. 15, 2004, s. 7.

ŠUŠA, I.: *Sedemdesiatnik Pavol Plutko*. In: *Filologická revue,* roč. 7, č. 2, 2004.

ŽEMBEROVÁ, V. *Za prof. Pavlom Plutkom, CSc*. In: *Slavica litteraria*, roč. 18, č. 1, 2015, s. 197-198.

Elektronické zdroje

ODALOŠ, Pavol: Katedra slovenského jazyka a literatúry na Pedagogickej fakulte UMB (2002 – 2008). Dostupné na internete: http://www.ff.umb.sk/katedry/katedra-slovenskeho-jazyka-a-komunikacie/nasa-katedra/v-minulosti/katedra-slovenskeho-jazyka-a-literatury-na-pedagogickej-fakulte-umb-1992-2008.html

Vedecký časopis *NOVÁ FILOLOGICKÁ REVUE*
vydáva

Filozofická fakulta

Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Časopis vychádza 2x ročne – v posledný júnový a predposledný decembrový týždeň

Príspevky do 1. čísla upravené podľa pokynov posielajte vždy **do 20. marca**

a do 2. čísla **do 20. septembra** na adresu **nova.filologicka.revue@gmail.com.**

Neupravené príspevky nebudú uverejnené.

Za jazykovú správnosť príspevkov zodpovedajú autori.

NOVÁ FILOLOGICKÁ REVUE

Pokyny pre autorov

Jazyk	Príspevky môžu byť napísané v jazyku, ktorý sa vyučuje na FHV (slovenský, anglický, nemecký, ruský, francúzsky, španielsky, taliansky, maďarský, poľský)
Na začiatku príspevku označiť sekciu: Literárnovedná; lingvistická; translatologická; kulturologická; recenzie; informácie o konferenciách; seminároch a kolokviích; kronika	
Formát súboru	Microsoft Word 2007 - ***.DOCX**
Speciálne symboly a znaky, ktoré nie sú obsiahnuté v unicode znakovej sade, zahrnúť ako obrázky. V prípade väčšieho počtu symbolov vložte celú tabulku ako jeden obrázok.	
Písmo	12, Times New Roman
Riadkovanie	1,5
Odseky	Na začiatku každého odseku alebo logického celku odsadenie 1,5 cm
Zarovnanie	Do bloku
Hlavička	NÁZOV PRÍSPEVKU (kapitálky, bold, veľkosť 14, centrované, riadkovanie 1,5) Vynechať riadok (1,5) Meno autora (bold, veľkosť 12, zarovnanie vľavo, riadkovanie 1), Vynechať riadok (1) Inštitúcia - pracovisko, mesto (bold, veľkosť 12 zarovnanie vľavo, riadkovanie 1) e-mail vynechať riadok (1,5) Kľúčové slová – 3-5 kľúčových slov v slovenčine a angličtine Vynechať riadok Text (text môže byť členený do kapitol a podkapitol) Príklad:

	O REFLEXII TEÓRIE PREKLADU ODBORNÝCH TEXTOV NA SLOVENSKU **Vladimír Biloveský** **Filozofická fakulta Univerzity Mateja Bela, Banská Bystrica, vladimir.bilovesky@umb.sk** **Kľúčové slová:** preklad, interdisciplinarita, translatológia **Key words:** translation, interdisciplinarity, translatology
Text príspevku	Times New Roman, veľkosť 12, riadkovanie 1,5; zarovnané okraje Text členiť na odseky, kapitoly, resp. podkapitoly
Formát strany	Normalizovaná strana (30 riadkov, 60 znakov). **Rozsah štúdie: minimálne 10 strán (pri riadkovaní 1,5)**
Poznámky za príspevok	Poznámky v texte označujte (1), (2)... Umiestňujte ich na koniec textu pred zoznam literatúry. **Nepoužívať poznámky pod čiarou!**
Literatúra: Zoznam literatúry uvádzať v abecednom poriadku, prosíme nečíslovať	za textom vynechať riadok(1,5) **LITERATÚRA** (Times New Roman, bold, veľkosť 12, riadkovanie 1, zarovnané okraje) Vynechať riadok (1) **Knižná:** VILIKOVSKÝ, J.: *Preklad ako tvorba.* Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1984, 240 s. **Časopisecká:** VILIKOVSKÝ, J.: *Preklad jazykovej špecifiky*. In: Revue svetovej literatúry, 16,1980, č. 6, s.170-176. **Štúdia v zborníku:** VILIKOVSKÝ, J.: *Slovenské preklady Poeovho havrana.* In: Preklad a tlmočenie 3. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie v dňoch 20. a 21. júna 2001 v Banskej Bystrici. Banská Bystrica: Filologická fakulta UMB, 2001, s. 12-40. (Times New Roman, veľkosť 12, riadkovanie 1, zarovnané okraje)
Resumé: 1/ **v angličtine**, ak je príspevok v slovenčine; 2/ v slovenčine alebo angličtine, ak je príspevok v cudzom jazyku	Za literatúrou, vynechať riadok (1,5) **Resumé** (Times New Roman, bold, veľkosť 12, riadkovanie 1, zarovnané okraje) Vynechať riadok (1) Text resumé (Times New Roman, veľkosť 12, riadkovanie 1, zarovnané okraje) **Prosíme uviesť názov príspevku v jazyku resumé.**

NOVÁ FILOLOGICKÁ REVUE

(*New Philological Revue*)

Published by

Faculty of Arts

of

Matej Bel University in Banská Bystrica (Slovakia)

Published semi-annually.

Please submit your papers for the 1st edition by **20 March** and for the 2nd edition (according to these specifications) by **20 September** to:

nova.filologicka.revue@gmail.com

Papers not adhering to these specifications will not be published.

Authors are responsible for the linguistic accuracy of their papers.

NOVÁ FILOLOGICKÁ REVUE Instructions for authors	
Language	Papers can be submitted in any language taught at the Faculty of Humanities (Slovak, English, German, Russian, French, Spanish, Italian, Hungarian, Polish)
Document format	Microsoft Word 2007 - *.DOCX
Symbols and characters not contained in the Unicode Character Set must be inserted as pictures. In the case of several such symbols, insert the whole table as a picture.	
Please state the appropriate section at the beginning of your paper: Literary criticism; linguistics; translation studies; culturology; reviews; conference, seminars and colloquium information; chronicle	
Font	Times New Roman, 12 point
Spacing	1.5
Paragraphs	Please set an indent of 1.5 cm at the beginning of each paragraph or semantic unit
Text alignment	Justified
Heading	TITLE OF THE ARTICLE (in capitals, bold, 14-point font, centred, 1.5 spacing) One blank line (spacing 1.5) Name of the author (in bold, 12-point font, left aligned, spacing 1) One blank line (spacing 1) Institution – place of employment, city (in bold, 12-point font, left aligned, spacing 1) E-mail address One blank line (spacing 1.5) Key words (3-5) Text…

	Example: **O REFLEXII TEÓRIE PREKLADU ODBORNÝCH TEXTOV NA SLOVENSKU** **Vladimír Biloveský** **Faculty of Arts, Matej Bel University in Banská Bystrica** **vladimir.bilovesky@umb.sk** **Key words:** translation, interdisciplinarity, translatology
Text of the paper (min. 10 pages)	Times New Roman, 12-point font, spacing 1.5, justified alignment. Please organize the text of your paper into paragraphs, chapters and sub-chapters (if needed).
Page format	Standard page (30 lines, 60 keystrokes each)
Endnotes	Please mark the endnotes, e.g. (1), (2), etc. Place them at the end of the text before the bibliographical references.
Bibliography: Please state in alphabetical, not numerical order.	One blank line after the text (1.5 spacing) **Bibliography** (Times New Roman, in bold, 12-point font, spacing 1, justified alignment) One blank line (spacing 1) **Monograph**: VILIKOVSKÝ, J.: *Preklad ako tvorba*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1984, 240 p. **Journal**: VILIKOVSKÝ, J.: *Preklad jazykovej špecifiky*. In: Revue svetovej literatúry, 16, 1980, n. 6, p. 170-176 **Paper in an anthology**: VILIKOVSKÝ, J.: *Slovenské preklady Poeovho havrana*. In: Preklad a tlmočenie 3. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie v dňoch 20. a 21. júna 2001 v Banskej Bystrici. Banská Bystrica: Filologická fakulta UMB, 2001, p. 12-40 (Times New Roman, 12-point font, spacing 1, justified alignment)
Résumé: 1/ in another language if the paper is in Slovak; 2/ in Slovak or in English if the paper is in another language	After the bibliography leave one line blank (spacing 1.5) **Résumé** (Times New Roman, in bold, 12-point font, spacing 1, justified alignment) One blank line 1) Text of résumé (Times New Roman, in bold, 12-point font, spacing 1, justified alignment) **Please state the title of the paper in the résumé, in the language of the résumé.**